

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

BATI AFRİKA'DA ULUSÖTESİ GÜVENLİK SORUNLARI:
NIJERYA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Ronísia Ariete Almeida Tavares

Ankara - 2017

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

BATI AFRIKA'DA ULUSÖTESİ GÜVENLİK SORUNLARI:
NIJERYA ÖRNEĞİ

Ronísia Ariete Almeida Tavares

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Melek M. Fırat

Ankara - 2017

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

**BATI AFRIKA'DA ULUSÖTESİ GÜVENLİK SORUNLARI:
NİJERYA ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı:

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi.....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../20...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

TEŞEKKÜRLER

“Yalnız bununla değil, sıkıntılarımızla da övünürüz,
çünkü biliyoruz ki sıkıntı dayanma gücü verir; dayanma gücü
karakter ve karakter de umut verir.”
(5 Romalılar, 3:4, İngilizce Standart Versiyon).

Aileme, özellikle de büyükannelerim ve büyükbabalarım Hermínia ve Resende Tavares ile Eulália ve José de Brito Almeida’ya sevgileri, disiplinleri, rehberlikleri, güvenleri ve entelektüel teşvikleri için minnettarım. Ama daha da önemlisi Tanrı’ya inanç ve itimat konusunda bana örnek oldukları için teşekkür ederim.

Danışmanım Prof. Melek Fırat’a düşüncelerimi daha iyi bir yaklaşımla ifade etmemi sağlayan titizliği ve yüreklendirmesi için yürekten teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜRLER.....	I
ŞEKİLLER LİSTESİ	II
KISALTMALAR LİSTESİ.....	III
GİRİŞ	1
1.1 Genel Bilgiler ve Araştırma Metodolojisi	1
1.2 Teorik Yaklaşım, Kavramsal Analiz ve Tezin Amacı.....	5
1 BATI AFRİKA’NIN JEOSTRATEJİK DURUMU.....	16
1.1 Coğrafi ve Tarihsel Bağlam	16
1.2 Politik, Ekonomik ve Toplumsal Genel Bakış.....	24
1.3 Jeopolitik Analiz ve Dünya Siyasetindeki Yeri	38
2 BATI AFRİKA’DAKİ ULUSÖTESİ GÜVENLİK SORUNLARI.....	48
2.1 Batı Afrika’da Ulusötesi Suç Dinamiği Üzerine Bir Değerlendirme....	48
2.2 Batı Afrika’da Ulusötesi Suç Tehditlerinin Değerlendirmesi.....	62
2.2.1 Ulusötesi Organize Suç	64
2.2.1.1 Hafif ve Küçük Silahların Yayılması.....	64
2.2.1.2 Uyuşturucu Kaçakçılığı	66
2.2.1.3 Ulusötesi İnsan Ticareti	71
2.2.2 Sibersuç ve Sınırışı E-Atık	76
2.2.3 Terörizm	80
2.2.4 Deniz Korsanlığı	89
2.3 Bölgesel ve Bölge Dışı Siyasi Tepkiler	95
3 NİJERYA VE SINIRÖTESİ GÜVENLİK SORUNLARI.....	99
3.1 Ülkeye Genel Bakış.....	99
3.2 Başlıca Ulusötesi Güvenlik Tehditleri.....	105

3.2.1	Uyuşturucu Kaçakçılığı, İnsan Kaçakçılığı ve İnternet Dolandırıcılığı.....	105
3.2.2	Terörizm ve Yasadışı Petrol İkmali	113
3.2.2.1	Nijer Deltası	113
3.2.2.2	Boko Haram	119
3.2.3	Ulusötesi Güvenlik Sorunlarının Etkileri	127
SONUÇ		132
KAYNAKÇA		136
ÖZET		155
ABSTRACT		156

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Afrika Fiziki Haritası	16
Şekil 2 Pangea'nın Yeniden Birleştirilmiş Hali	17
Şekil 3 Afrika'daki Rift Vadileri, Nehir Havzaları ve Çöller	18
Şekil 4 Arapların Afrika'daki Köle Ticareti, sekizinci yüzyıl başı	22
Şekil 5 Atlantik Köle Ticareti	23
Şekil 6 Afrika'nın Pamuk Havzaları	28
Şekil 7 Afrika'da Hastalıkların Coğrafi Dağılımı	32
Şekil 8 Ülkelere göre Yetişkin Okuma-yazmazlık Oranı, 2015	34
Şekil 9 Afrika Dil Aileleri.....	35
Şekil 10 Afrika'daki Göç Rotaları ve Transit Göç Merkezleri	36
Şekil 11 Afrika'da Organize Suçun Safhaları (1970'ten günümüze).....	49
Şekil 12 Afrika'da Organize Suçların Yayılımı (1970'ten günümüze).....	54
Şekil 13 Küresel Yolsuzluk Algı Endeksi	55
Şekil 14 Batı Afrika'da Ateşli Silah Kaçakçılığı	64
Şekil 15 Küresel Kokain Kaçakçılığı Akışları	68
Şekil 16 Küresel Eroin Kaçakçılığı Rotaları.....	70
Şekil 17 Avrupa'ya Cinsel Sömürü Amaçlı İnsan Ticareti Akışı	73
Şekil 18 Bölgesel Göçmen Kaçakçılığı Akışları.....	75
Şekil 19 Azawad'ın talep ettiği bölge	85
Şekil 20 Gine Körfezi Korsanlık Vakaları 2015	90
Şekil 21 Korsanlık Vakaları.....	94
Şekil 22 Batı Afrika'nın haritasında Nijerya	99
Şekil 23 Nijerya'nın Etnik Haritası	103
Şekil 24 Nijerya Federal Haritası	120

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACP	Africa, Caribbean, and Pacific/Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkeleri
AFF	Advanced Fee Fraud/ Ön Ödeme Dolandırıcılığı
AFRICOM	United States African Command/ABDi Afrika Komutanlığı
AGO	African Growth and Opportunity Act/Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası
AIM	Africa's Integrated Maritime Security Strategy/Afrika Entegre Deniz Güvenliği Stratejisi
APRM	African Peer Review Mechanism/Afrika Eş Gözlem Mekanizması
AQIM	Al-Qaeda in the Islamic Maghreb/İslami Mağrip El-Kaidesi
AQN	Al Qaeda Network/El Kaide Şebekesi
AU	African Union/Afrika Birliği
BRIC	Brazil, Russia, India, and China/Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin
BM	Birleşmiş Milletler
CEMAC	Communauté Économique et Monétaire de l'Afrique Central/Orta Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği
CERTs	Computer Emergency Response Term/Bilgisayar Acil Müdahale Ekipleri
CZ	Contested Zones/İhtilafli Bölgeler
DRC	Democratic Republic of Congo/Demokratik Kongo Cumhuriyeti
ECOWAS	Economic Community of West African States/Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu
EEZ	Economic Exclusive Zones/Ayrıcalıklı Ekonomik Bölgeler
EFCC	Economic and Financial Crimes Commission/Ekonomik ve Mali Suçlar Komisyonu
EU	European Union/Avrupa Birliği
FAO	Food and Agriculture Organization/Gıda ve Tarım Örgütü
FBI	Federal Bureau of Investigation/Federal Soruşturma Bürosu
GDP/GSYH	Gross Domestic Product/Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla
GGC	Gulf of Guinea Commission/Gine Körfezi Komisyonu

GIABA	Inter-Governmental Action Group against Money Laundering/ Hükümetler Arası Karapara Aklama ile Mücadele Grubu
GSPC	Salafist Group for Preaching and Combat/Vaaz ve Savaş İçin Selefi Grup
ISIS	Islamic State of Iraq and Syria/Irak ve Şam İslam Devleti
IUU	Illegal, Unreported and Unregulated/Yasadışı, Kayıtdışı ve Düzenlenmemiş
MNJTF	Multinational Joint Task Force/Çok Uluslu Ortak Müdahale Gücü
MNLA	Mouvement National de Liberation de l'Azawad/Azavad Ulusal Kurtuluş Hareketi
MUJAO	Movement for Unity and Jihad in West Africa/Batı Afrika Tevhid ve Cihat Hareketi
NEPAD	New Partnership for Africa's Development/Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık
NTOCN/NUOSA	Nigerian Transnational Organized Criminal Network/Nijerya Ulusötesi Organize Suç Ağı
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development/Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
RECs	Regional Economic Communities/Bölgesel Ekonomi Toplulukları
SADC	Southern African Development Community/Güney Afrika Kalkınma Topluluğu
SALW	Small Arms and Light Weapons/Küçük ve Hafif Silahlar
STTEP	Specialized Tasks, Training, Equipment and Protection/Özel Kuvvetler Eğitim, Techizat ve Koruma
TOC/UOS	Transnational Organized Crimes/Ulusötesi Organize Suçlar
UNDP	United Nations Development Programme/Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization/Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
WACSO	West Africa Civil Society Forum/Batı Afrika Sivil Toplum Forumu
WAEMU	West African Economic and Monetary Union/Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği

WAHO	West African Health Organization/Batı Afrika Sağlık Örgütü
WANEP	West Africa Network for Peacebuilding/Batı Afrika Barış İnşası Ağı
WBG	World Bank Group/Dünya Bankası Grubu
WPP	World Population Prospect/Dünya Nüfus Beklentisi

GİRİŞ

1.1 Genel Bilgiler ve Araştırma Metodolojisi

Büyük dünya güçlerinin, ekonomilerini ayakta tutabilmek için, zorunlu insan emeği (hem de katıksız bir köle ticareti algısıyla) dâhil olmak üzere, hammaddeye yönelik açgözlülüklerine jeo-ekonomik ve jeo-stratejik açıdan uzun süredir maruz kalan Afrika, her bakımdan dünyanın kilit önemdeki bölgesi olarak görülebilir. Avrupa'nın eski sömürgeci ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve yeni ortaya çıkan güçler – Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin (BRIC)– gibi dış aktörlerin ısrarcı varlığı Afrika'da sürekli bir çekişmenin sürmesi anlamına geliyor ve sonuç itibarıyla bu da kıtanın dünya siyasetindeki önemini giderek arttırıyor. Bu bağlamda, bizim araştırmamızın da konusu olan ve dünyanın önde gelen güçlerinin uluslararası güvenlik de dâhil olmak üzere dış politika ana hedefleri arasında yer alan Batı Afrika alt-bölgesi, yekpare ve birleşmiş olarak düşünüldüğünde Afrika'nın dış politikasında önemli bir role sahiptir.

Batı Afrika, buradaki devletler siyaset bilimciler tarafından karşılaştırma konusu olarak seçilen pek çok devletler kümesine göre daha homojen bir ortak tarihe sahip olsa da, içinde on altı ülkenin bulunduğu, tarihsel, politik ve ekonomik geçmişinden ötürü “çeşitliliğin” ortak payda olduğu bir bölgedir (Dunn, 2008, s. 2). Jeopolitik ve jeostratejik açıdan önemli bir konuma sahip olan bölge, dünyadaki en önemli uyuşturucu kaçakçılığı merkezlerinden biri, yasadışı petrol ikmali ve silah kaçakçılığı için uygun ve cazip bir alan, insan ticareti için merkezi bir nokta ve işbirliği halindeki terörist gruplardan geçilmeyen bir yer haline geldiğinden, Batı Afrika'nın mevcut güvenlik koşulları Batı'nın ekonomik ve güvenlik zaafları bakımından “uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek gerçek bir stratejik tehlike olma potansiyeli taşıdığını gösteriyor” (Dieye, 2011, s. 15'den Robert Kaplan).

Dolayısıyla, “Batı Afrika'da: Ulusötesi Güvenlik Sorunları: Nijerya Örneği” başlıklı bu tez, Batı Afrika bölgesindeki ulusötesi organize suçlar (UOS) ve terörizme dair tespitlerde bulunup açılımlar geliştirerek bölgedeki mevcut şartlara dair bir kavrayış sunmakla kalmayıp bunların küresel güvenlik üzerindeki yansımalarına da dikkat çekecektir. Bu hususları göz önünde bulundurarak burada, dünyanın en köklü organize suç türlerinden biri olan Nijerya Ulusötesi Organize Suç Şebekesi'nin

(NUOSA) ve bölgedeki terörist hareketlerin analizi aracılığıyla “UOS ve terörizmin Nijerya’da güvenlik ve istikrarı nasıl etkilediğini ve jeopolitik açıdan stratejik bir aktör olan Nijerya’nın bu durumunun Güney Afrika bölgesel güvenliğine nasıl yansıdığını” kavramayı amaçlıyoruz.

Kilit bir kavram olarak *güvenlik*, akademik alanda farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Uluslararası İlişkiler, organize suç, strateji, siyasi istikrar, jeopolitika ve bilhassa da Uluslararası Güvenlik Çalışmaları (UGÇ) çerçevesinde yürütülen pek çok araştırmanın ortak noktası, ister bireysel isterse de ulusal ya da ulusötesi olsun suç tanımının en ilksel halini kabul etmeleridir. Buna karşın, esas sorun yukarıda sayılan farklı çalışma alanlarının başlangıç, bitiş ve kesişim noktalarının nerede olduğudur. Bu açıdan Barry Buzan, “...bireylerin güvenliği değişmez bir biçimde devletle ilişkiliyse, devlet ve toplum giderek birbirinden ayırt edilemez hale geldiğinden, güvensizlikleri de öyle olacaktır” demektedir (Buzan, 1983, s. 21). Bu nedenle devlet/ulus düzeyinde bir analizde “güvenlik dinamikleri doğaları gereği ilişkiseldir [ve] hiçbir ulusun güvenliği diğerlerinden bağımsız değildir.” (Buzan ve Waever, 2003, s. 43).

Yukarıya ek olarak, sonuçları aynı olsa da uluslararası ilişkilerin temel aktörü olan devletler için tehlike arz eden tehditlerin kökenleri ve aralarındaki ilişkiler devletlerin yer aldığı bölgeye göre -az ya da çok- değişkenlik gösterebilir. Sonuç olarak “... ulusal güvenlikleri gerçekte birbirinden ayrı ele alınamayacak kadar iç içe geçmiş bir devletler grubunun temel güvenlik kaygıları” söz konusu olduğunda *bölgesel güvenlik* kavramsallaştırması aciliyet taşır (Buzan ve Waever, 2003, s. 44). Batı Afrika da istisna teşkil etmemektedir ve “Afrika kıtasının tüm bölgeleri gibi 1960’ların başında Avrupa sömürgeciliğinin sona ermesinden bu yana çok sayıda güvenlik sorunuyla karşı karşıya kalmıştır” (Souaré, 2010, s. 1). Antonio Mazzitelli, kısmen başarı kaydedilmiş olsa da “...düzenli olarak çalkantı ve istikrarsızlık haberlerinin geldiğinin (...) ve Batı Afrika’nın halen dünyanın en hassas ve dengesiz bölgelerinden biri olduğunun” (Mazzitelli, 2007, s. 1072) altını çizer. Büyük ölçüde, “gelir dağılımındaki eşitsizlikler (...) ve bununla bağlantılı hızlı, denetimsiz kentleşme Batı Afrika toplumlarının ortak kaderidir ve tüm bunlar, yoksulluktan kurtulmaya çabalayan bireylerin önüne çıkan seçenekler arasında yer alan suç faaliyetlerinin belirgin bir biçimde artışına katkıda bulunmaktadır.” (Mazzitelli, 2007, s. 1072).

2014 İnsani Gelişme Raporu'na göre, bölgedeki 15 ülkeden 13'ü dünya üzerindeki en düşük yaşam standartlarına sahip 30 ülke arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, küreselleşmenin sunduğu fırsatları kullanan ve tüm dünyadaki ülkeleri etkileyen Uluslararası Suç ve Uluslararası Organize Suç (Maras, 2015), burada sömürebileceği verimli topraklar bulmaktadır.

Ulusötesi organize suç, faaliyetlerini birden fazla ülkede yürüten hiyerarşik gruplar ya da merkezi olmayan bireysel ağlar tarafından hazırlığı yapılan ve uygulanan yasadışı riskli işleri kapsar (Maras, 2015, s. 102).

Yukarıdaki alıntıya dayanarak, ulusötesi suç olgusunun bu bölgede yeni olmadığını da altını çizmek gerekir ki 1970'lerden beri çeşitli araştırma raporlarında, “bireysel ya da gruplar halinde sınırdan kaçak mal geçiren tüccar ve iş adamları/kadınları olarak bunların varlığından” bahsedilmektedir. Ancak, “1990'lardan beri sınır aşırı suç faaliyetleri son derece yaygınlaşmış ve ileri derecede gelişmiştir” (Andrés A. P., 2008, s. 205). UOS'un Batı Afrika'nın geri kalanı üzerindeki etkisini sarsmasa da “yolsuzluk, uyuşturucu kaçakçılığı, petrol hırsızlığı (yasadışı ikmal) ve kara para aklama gibi organize suçların Nijerya'da ve daha küçük çapta Gana ve Senegal'deki varlığı, gerek kimliği belirsiz girişimciler gerekse de kamusal olarak doğrulanabilir uygun bir gelir kaynağı olmayan kişilerin sahip oldukları özel jetler, pahalı evler, arabalar ve plaza ve otel gibi ticari mülkler sayesinde açıkça fark edilebilir” (Alemika, 2013, s. 21).

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'ne (UNODC) göre söz konusu suç şebekesi Batı Afrika'nın en etkili çevrelerinde kök salarak “gerek yerel gerekse ulusal düzeyde politik kişiler üzerinde nüfuz kazanmıştır” (Alemika, 2013, s. 8). “...(K)endine ait bir suç şebekesi modelini kademeli olarak büyüten ve ihraç eden (...), modern ‘örgütsüz’ suçların yaygın olduğu global köyde olağanüstü başarı sağlayan (...) yabancı suç şebekeleri için ortak olarak” cazibe taşıyan (Mazzitelli, 2007, s. 1084) kökleşmiş yerel suç gruplarının varlığı stratejik konumları ile birlikte düşünülünce son derece endişe verici olmaktadır. Her ne kadar coğrafi olarak geniş ve güvenlik tehditleri açısından çeşitliliğe sahip olsa da söz konusu bölge bizi şu soruların yanıtlarını düşünmeye iten bir ilgiçeciliğe sahiptir: “Güvenlik açısından bakıldığında Batı Afrika'da UOS ve terörizmin kökenleri, türleri, nedenleri ve rotaları nelerdir ve özellikle Nijerya hangi şebekeden daha fazla etkilenmektedir?”, “UOS ve terörizm bölgesel güvenliğe yönelik reel stratejik tehditlere katkıda bulunarak

Nijerya'nın politik istikrarı ve güvenliğini ne derecede etkilemektedir?", "Buna karşı-tepkiler bağlamında bölge ülkeleri ve dış ortakların rolü nedir?" Aşağıdaki noktalara daha yoğun odaklanarak, jeopolitik değişkenlerin etkilerini anlamayı amaçlamaktayız:

- Batı Afrika'da, özellikle de Nijerya'da UOS ve terörizmin türleri, nedenleri, rotaları ve sonuçları;
- NUOSA ve isyan hareketlerinin hâkimiyetleri;
- Bölgesel ve dış ortakların tepkileri;
- Nijerya'da politik istikrarı etkileyen sınır ötesi faaliyetlerin bölgenin güvenliğine nasıl bir tehdit oluşturduğu.

Batı Afrika ülkelerinde UOS ve terörizm olguları askeri çatışmalar ve darbelerle birlikte yayılacak sağlam bir zemin bulsa da bu araştırmanın amacı, UOS'un neden olduğu politik istikrarsızlık ve güvenlik tehditleriyle derin bir bağı bulunmadığı müddetçe, devlet içi çatışmaların bölgesel çeşitliliğinin nedenleri ve kökenlerini derinlemesine incelemek ya da bunlara dair öneriler getirmek değil. Aynı güvensizliklerden etkilenen birden çok Afrika alt-bölgesine dair karşılaştırmalı bir çalışma yürütmek niyetinde de değiliz. Yukarıda söz edilen konuları da göz önünde bulundurarak, Batı Afrika'da güvenlik sorunlarına dair bilgi üretiminin, kavramın *per se* tanımını niteleyen kırılmalıya ek olarak politik, tarihsel ve kültürel çevreyi analiz edebilecek bir duyarlılık ve kapsamlı bir vizyon gerektirdiğini bilmekteyiz. Bu duyarlılık, UOS'a ilişkin "varoluşsal tehdidin" bazı Batı Afrika devletleri tarafından kabul edilme ya da edilmeme düzeyini anlamamızı sağlayabilir. Dolayısıyla, önerilen araştırma soruları ve hedefleri üzerinde çalışırken şu hipotezleri temel aldık:

- Nijerya'nın politik istikrarı ve güvenliğine tehdit oluşturmak anlamında terörizm ve UOS ile ulusal bütünlüğün meşru garantörü olan devletin rolü arasında bölgesel çıkarlara zarar verecek kertede anlamlı bir ilişki söz konusu değildir;
- Nijerya'da, ister UOS ister terörist ayaklanmalar şeklinde tezahür etsin, ulusötesi güvenlik sorunlarının düzeyi orta/uzun vadede devletin egemenliğini tehlikeye atmakta ve ulusal çıkarın tanımını ve pekiştirilmesini bölgesel düzlemden iç güvenlik ve politik istikrarı güvence altına alma odağına doğru kaydırarak, ülkenin doğal jeopolitik üstünlüğünün altını oymaktadır.

“Vaka çalışması yöntemleri belli bir insan, toplumsal ortam, olay ya da grup hakkında araştırmacının bunların nasıl işlediğini ya da işlevlerini nasıl yerine getirdiğini gerçekten anlamasına imkân verecek kadar bilginin sistematik bir biçimde toplanmasını gerektirir (Berg L. B., 2001, s. 225)”.

Bu tezde, araştırmanın doğası gereği, güvenlik, ulusötesi organize suç, uluslararası ilişkiler ve siyaset literatürünün kapsamlı bir analizi ve değerlendirmesini mümkün kılacak nitel yöntem yaklaşımı tercih edilmiştir. Dahası, üzerinde çalışılan olgunun yorumu için gereklilik taşıyan tarihsel ve sosyokültürel bağlamı da gözетerek, daha kesin çıkarımlarda bulunmayı amaçlayan araştırmamızı birincil ve ikincil kaynakların dikkatli bir analizi üzerine temellendirdik. Bu hedefe ulaşmak için, bir vaka incelemesi olarak Nijerya üzerine odaklanarak daha mikroskopik incelemeler yapmayı amaçladık. Batı Afrika’daki siyaset ve güvenliği mevcut belgeleri kullanarak jeostratejik perspektiften derinlemesine değerlendirmeyi hedeflemekteyiz.

1.2 Teorik Yaklaşım, Kavramsal Analiz ve Tezin Amacı

“New York’ta her gün işe giderken Sıfır Noktası’ndan geçmek zorunda kalan bir yatırımcı bankere günümüzdeki en büyük tehdidin ne olduğunu sorun. Sonra da aynı soruyu ailesini AIDS yüzünden kaybetmiş Malavili okuma yazma bilmeyen 12 yaşındaki bir yetime sorun. Birbirinden çok farklı iki yanıt alacaksınız. Kısa süre önce yıkıcı bir tsunami dalgası sonucu tüm köyü harabeye dönmüş ve ailesinin tamamını yitirmiş yas tutan Endonezyalı bir balıkçıya en çok neden korktuğunu sorun. Sonra da aynı soruyu peşinde kana susamış milisler olan ve her an bombardıman korkusu yaşayan Darfur’daki bir köylüye sorun. Onların yanıtları da muhtemelen birbirinden çok farklı olacaktır.” (Annan, 2005, s. 1).

Son on yılda, *güvenlik* manzarası öyle bir değişti ki sadece yukarıdaki alıntıda eski BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından ifade edildiği gibi kavramın değişkenliğini gözler önüne sermekle kalmadı aynı zamanda devletlerin buna yaklaşımını ve tepkilerini de ciddi bir biçimde sınamadı. Soğuk Savaş sonrası dünyanın ekonomik, siyasi ve toplumsal koşulları, uluslararası siyaset ve güvenliğin geleneksel teorik analizinde muazzam bir dönüşüme yol açtı. Bilhassa yeni güvenlik tehditlerinin ortaya çıkışı ve “*geleneksel tehditlerin*” önem kaybetmesine bağlı olarak Uluslararası Güvenlik Çalışmaları’nda (UGÇ) ordu ve devlet-merkezciliğe ilişkin yeni tartışmalar yoğunluk kazandı.

Konuya ilişkin tartışmalarda daha sık zikredilen terörizm, insan ticareti, silah ticareti ve hatta korsanlık gibi tehditler, Machiavelli’den miras kalan anlamıyla Devlet aktörüne karşı yeni bir olumsuzluk teşkil etmiyor. Machiavelli’ye göre devlet, belli bir toprak üzerinde ya da değil (Batı Sahra örneği) (Robertson, 2004; Scruton, 2007)

kurumsallaşmış gücün uygulandığı bir grup birey tarafından meşru olarak seçilmiş sabit bir siyasal sistemdir ve “diğer Devletlerle ilişkiye girme kapasitesi” kabul edilmektedir (Grant&Barker, 2009, s. 573). Ancak sömürgecilik sonrası Afrika gibi yerlerde ve Soğuk Savaş sonrası dönemde, bu tehditler, farklı düzeylerde devletin egemenliğine yönelik kaygı verici boyutlara ulaştı. Bu durum, UGÇ ve Uluslararası İlişkiler (UI) literatüründe şimdiye kadar hakim olan geleneksel realizm ve liberalizm düşüncelerinin gerçeklik algısına karşıt bir biçimde *bireysel* ve diğer devlet-altı aktörler gibi değişkenleri ön plana çıkaran paradigmaların ortaya çıkması için bir fırsat sağladı.

Teori, bazı fenomenlerin farklı yönlerini tanımlayan genel ve az çok kapsamlı bir ifade ya da önermeler kümesi olarak tanımlanabilir (Babbie, 1998; Hagan, 1993; Senese, 1997). Uygulamalı bir bağlamda teoriler, çeşitli kalıplar, kavramlar, süreçler, ilişkiler veya olaylar hakkında birbiriyle ilişkili fikirler olarak anlaşılabilir. Formel anlamda, sosyal bilimciler teoriyi genellikle, bazen değişken olarak da adlandırılan iki veya daha fazla nesne, kavram, fenomen veya insan özellikleri arasındaki ilişkiyi açıklayan mantıksal ifadeler veya önermeler sistemi olarak tanımlarlar (Babbie, 1992; Denzin, 1978; Polit ve Hungler, 1993 *apud* Berg L.B., 2001, s. 15).

Realist Ekol, varsayımlarının özünü Thucydides’in “History of the Peloponnesian War”, Machiavelli’nin “The Prince”, Hobbes’un “Leviathan” ve E. H. Carr’ın “Twenty Years Crisis” başlıklı eserleri üzerine kuran, temelde devlet-merkezli bir teoridir. Bununla birlikte, Hans Morgenthau’nun “Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace” başlıklı ve klasik politik realizmin temsilcisi olan eseri, Uluslararası İlişkiler çalışmalarında atıfta bulunulan eserler arasında en etkili olandır ve ön planda yer almaktadır. Bu kanıyı destekleyen başlıca nedenler bu eserin “eşi görülmemiş (rakip bir paradigmanın yerini alan) bir eser olarak tanınması; sürekli bir grup takipçiyi kendine çekmesi ve bir ders kitabı olarak kullanılmasıdır. (...) Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi’nin, uluslararası ilişkilere dair teorik bir açıklama sunan (...) realist paradigmanın geçerli bir göstergesi olduğunu kabul etmek akla yatkın gelmektedir” (Vasquez, 2004, s. 47). Bu nedenle John A. Vasquez (2004, s. 48), Morgenthau’nun yukarıda belirtilen kitabına (1948; 1960; 1978) dayanarak, devlet merkezçiliğini Realizm çalışmalarının temeli kılan üç temel önermeyi sunar:

- Siyaset iktidar mücadelesinden ibarettir ve siyasi aktör olabilmek için bir kişi ya da grubun önemli bir siyasi güce sahip olması gerekir (tanımı gereği doğru);

- Uluslararası siyasette, modern devlet sistemi içerisinde yalnızca uluslar önemli bir güç sahibidir (ampirik ifade);
- Dolayısıyla, uluslararası siyasette, modern devlet sistemi boyunca, yalnızca uluslar aktör olabilir (sonuç).

Yukarıda bahsi geçen ekolün düşüncelerini kabul edersek güç (özellikle askeri güç) anarşik bir uluslararası sistemin ortaya çıkardığı güvenlik tehditlerine karşı öngörülen en iyi yaklaşımdır. Bu anarşik sistem, “insanın kusurlu –hatta kötücül– doğasının kaçınılmaz olarak devletlerin saldırgan davranışlarında açığa çıkan” (Hough, Malik, Moran ve Pilbeam, 2015, s. 15) bir sonucu olarak görülür. Realist analizde devletin önceliği güvenceye alınırken ne Kenneth Waltz’ın “Theory of International Politics”ndeki Neo-realizmi ne de *saldırgan* ya da *savunmacı* eğilimler, uluslararası güvenlik örgütlerinin hatta uluslararası hukukun savunusunu yapmazlar. Bunun yerine, meşru müdafaa yetkisini tekrar teyit ederek “uluslararası davranışları küresel yönetim yoluyla düzenlemeye yönelik çabalara karşı koyarlar” (Kegley ve Blanton, 2011, s. 32).

O halde şu sonuca varabiliriz ki realist düşünce açısından anarşik sistem, *çıkarlar* ve *iktidar* arasındaki içsel bağlantıdan kaynaklanan *sine qua non* (olmazsa olmaz niteliğinde) bir öncüdür. Hans Morgenthau’nun klasik değerlendirmesine göre, iktidar arzusunun temel motivasyon unsuru olduğu “bu varsayım, bir devlet adamının – geçmişte, şimdi ya da gelecekte– siyasi arenada attığı ya da atacağı adımları (...) izlememize ve tahmin etmemize izin verir”. Neo-klasik yorumdaysa, liderlerin motivasyonları ve davranışları ya ihmal edilir ya da analize hiç dâhil bile edilmez zira “devletler arasında, doğa durumu bir savaş halidir” (Waltz K. N., 1979) denerek hayatta kalmayı isteyen devletlere atıfta bulunulur ve bunun sonucu olarak da “karmaşık doğrusal olmayan ilişkiler ve istenmeyen sonuçlarla karakterize olan (...) bir uluslararası siyasi sistem” (Elman, 2008, s. 19) ortaya çıkar.

Buna alternatif, barışın bir sonucu olarak *herkesin güvenliği* algısına yakın duran geleneksel Liberalist Ekol her ne kadar bir kez daha anarşik bir uluslararası sistem görüşünü pekiştirse de Edwin van de Haar’ın bakış açısından altı ortak özellikle tanımlanabilir: Bireycilik, özgürlük, doğal hukuk, kendiliğinden düzen, hukukun üstünlüğü ve sınırlı devlet (Van de Haar, 2009, s. 19). Başka bir deyişle, liberalist bakış açısından, istikrarlı ve ekonomik olarak birbirine bağımlı demokratik

devletler, benzerleri ile çatışma başlatma ve tırmandırma mecburiyetini çok daha az hisseder ve dolayısıyla bu uluslararası ticarete ve yatırıma da yansır. Sonuç olarak, demokratik devletler “uluslararası kurumlar vasıtasıyla ortak çözümleri aramaya” (Rousseau ve Walker, 2010, s. 21) meyilli olduktan sonra ekonomik değerlere dayalı karşılıklı bağımlılığın barışı beslemesi ya da kolaylaştırması da mümkündür.

Dolayısıyla, liberal akımlar: sırasıyla, Liberal İdealizm, Liberal Barış Teorisi ve Neoliberalizm, müşterek güvenlik, demokratik devlet sistemleri ve devletler arasındaki işbirliği ve uluslararası kurumların (örneğin Birleşmiş Milletler) oluşturulması için sağlanan imtiyazları, kalıcı bir barışın/güvenliğin desteklenmesinin araçları olarak görür (Hough, Malik, Moran ve Pilbeam, 2015, s. 19). Yukarıda gösterildiği gibi, bir zamanlar Jeremy Bentham, Adam Smith, John Locke (Smith, 2015, s. 19) ve özellikle aydınlanma filozofu ve Liberalizmin öncülü Immanuel Kant’tan entelektüel ilham alan Geleneksel Liberalist bilim insanları, realistler tarafından savunulan devletler arası çatışmanın kaçınılmazlığına karşı çıkarlar. Bundan dolayı, devletin bir aktör olmaktan ziyade bir kurum olduğunu vurgulayan Kant, *cumhuriyetçi devlet biçimini* başka tür devletlerden ayırarak “barış üreticisi” olarak görür (Navari, 2008, s. 30). Dahası, liberallerin, *Dünya Politikaları* yerine *Uluslararası İlişkiler* terimini tercih etmeleri “belirli bir devlette bireyler arasında çıkarların uyum içinde olabileceği ve dolayısıyla (...) devletler arasındaki çıkarların da uyum içinde olabileceği” (Viotti ve Kauppi, 2012, s. 134) düşüncesini yansıtır.

Bu bağlam içerisinde 1970 yılı, Realist ve Neorealist perspektiflere meydan okuyan ve Robert Kohane ve Robert Axelrod’un şiddetli savunucuları olduğu Neoliberal Kurumsallaşma gibi eğilimler için gerekli ortamı sağladı. “Devletlerin devletler arası çatışmanın sürekli döngüsü içine” hapsedilmesinin reddedilmesine odaklanan Neoliberal Kurumsallaşma, sonuç olarak askeri güçle daha az alakadar oldu. Bunun nedeni, özellikle de “ulusötesi ekonomik bağlantıların her seviyede giderek gelişmesi ve böyle bir senaryoda tüm taraflar için olumsuz ekonomik sonuçlara yol açabilecek devletlerarası çatışma olasılığını azaltması”ydı (Smith, 2015, s. 21).

Anarşik *kaçınılmazlığa* karşı olmak ise Uluslararası Güvenlik Araştırmaları’nın üçüncü büyük paradigmasıdır. Her ne kadar bir düşünce ekolü olarak kurulması 1990’ların başında olduysa da Eleştirel Teori’nin kökleri dünya

güvenliği konusunda alternatif bakış açıları arayan 60'ların ve 70'lerin hareketlerine kadar gider. Bununla birlikte, Ken Booth'un "*Security and Emancipation*" (Booth, 2011) adlı olağanüstü makalesi, 1990'da daha geniş bir *güvenlik* konsepti bakımından yeni yaklaşımlarla trend belirleyen öncü bir çalışma olmuştur. Güvenlik politikalarının neticesi olarak bir devlet tasviri yerine birey-merkezli bir yaklaşımla yönlendirilen yeni düşünce grubu Eleştirel Güvenlik Ekolü olarak tanınmaya başladı ve daha da alt dallara ayrıldı: UGÇ içerisinde Feminizm, İnsan Güvenliği ve Toplumsal İnşacılık (Bilgin, 2008). Eğilimleri her zaman aynı yönde olmayan bir dizi teorisyenden oluşan Eleştirel Güvenlik Ekolü, "güvenlik amaçlı basit bir 'yayılmacı' gündemden aynı şekilde memnuniyetsiz olan (...) yeni meseleleri ve zorlukları" savunur. (Krause ve Williams, 2002, s. 20). Soğuk Savaş'ın sona ermesini, askeri ve güvenliğe ilişkin meseleleri ana sahneden indirme fırsatı olarak kutlar ve onların yerine bireysel ve kolektif refaha ya da insanın hayatta kalmasına yönelik çeşitli sorunları koyar.

Bu analizin bakış açısı içinde yer alan Feminist yaklaşım "(...) dış politika üretme alanında cinsiyet kalıplaşması yoluyla kadının marjinalleştirilmesine (...)" dikkat çekerek "dış ve askeri politika geliştirme işi büyük oranda erkekler tarafından gerçekleştirildiğinden, bu faaliyetleri analiz eden disiplinin de öncelikli olarak erkekler ve erkeklik üzerine çalışmak zorunda kaldığını" vurgulamaktadır (Tickner, 2011, s. 45-46). Bu düşünce çizgisinde, Barry Buzan ve Lene Hansen, 80'lerin *Büyük İktidar Politikaları* ve nükleer teknoloji eksenindeki iki kutuplu ortamını, "ekonomik, toplumsal ve siyasi boyutlarıyla kadınların güvenlik sorunlarına" vurgu yapmaya yönelik Feminizm temelli eleştiri ve yazıların üretildiği politik bir bağlam yaratan önemli tetikleyiciler olarak görmektedir (2009, s. 141). Bu nedenle, Feminist Ekolün *güvenlik* algısı, "bir milli savunma kaygısından ziyade evde ve sokakta şiddetten korunma; ekonomik istikrar; barınak, yiyecek ve suya erişim; kiminle, ne zaman cinsel ilişkiye gireceğinizi, evleneceğinizi, birlikte yaşayacağınızı ve çocuk sahibi olup olmayacağınızı seçme özgürlüğü"nü kapsar (Stokes, 2015, s. 49).

UNDP *İnsani Gelişme Raporu*, günümüzde dünyanın her yerinde pek çok kişi için açığa çıkan insani güvenlik kaygıları olarak iş güvenliği, gelir güvenliği, sağlık güvenliği, çevre güvenliği ve suçtan korunmayı gösteriyor ve insanların güvensizlik duygularının dünya çapında sarsıcı bir olay hayalinden çok gündelik yaşamın kaygılarından kaynaklandığına dikkat çekiyor (UNESCO, 2008, s. 3).

Devlet merkezilikten birey merkezci bir analize geçişi pekiştiren Birleşmiş Milletlerin İnsan Gelişme Raporu, İnsani Güvenlik kavramını (yeniden) gündeme soktu¹. Böylelikle, özellikle *Üçüncü Dünyadaki/Batılı-olmayan* azgelişmiş ülkelerin dünya siyasetinin gündemini değiştirmeye çalıştığı bir bağlamda terimin literatürün merkezine entegre edilmesi ve popülerleştirilmesi yönünde önemli bir adım atıldı. Daha önceki teoriler, Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Güvenlik Araştırmalarında insan değişkeninin önemini vurgulamış olsa da, bireysel/insan güvenliğini vurgulayan bu özel rapor, geleneksel askeri boyuttan ziyade ekonomi, gıda, sağlık, çevre, siyaset, topluluk ve kişisel alanları da dahil eden güçlendirilmiş bir vizyonu uluslararası plana taşıdı. (Frerks ve Goldewijk, 2007). Bu kapsamda Emma Rothschild 1995 yılında güvenlik konusunu şu şekilde ele aldı:

Yukarıdan aşağı, yani güvenliğin Devletlerden gruplara ve bireylere doğru yayılımı; aşağıdan yukarı, yani ulusal güvenlikten çevre/biyosfer ya da İnsanlık gibi daha geniş düzlemlere yayılımı; yatay, yani askeri düzlemden siyaset ekonomi, toplum ya da insan güvenliğine yayılımı; ve çok-yönlü yani Devlet’ten uluslararası kuruluşlara, yerel ve bölgesel hükümetlere, sivil toplum kuruluşlarına, kamuoyuna, medyaya ve doğanın veya piyasaların soyut güçlerine doğru yayılımı (Rothschild, 2007, s. 1-33).

Bu noktalar göz önüne alındığında, İnsani Güvenlik konusundaki çağdaş çalışmalar iki ayrı dalga olarak sunulabilir. Bunların ilki, 90’lı yılların başından itibaren, Pauline Kerr tarafından ele alındığı üzere, kavramsal ve pratik olarak birbirine bağlı olsa da esasen iki farklı kutuptan oluşmuştur. Bir örnek vermek gerekirse, Kerr *dar ekol*’ün “insani askeri müdahaleler, kapasite artırımı, anti-personel mayınları ve hafif silah ticaretine çözüm getiren uluslararası rejimler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin kurulması yoluyla (...) iç siyasi çatışmalarda şiddet, ölüm ve kayıp düzeylerini azaltmayı” hedeflediğini, *geniş ekol*’ünse “UNDP’nin gündemine, özellikle de yoksulluğun azaltılmasına yönelik politikalar” anlamına gelen azgelişmişlik konularını vurguladığını öne sürmektedir. (Kerr, 2010, s. 117).

Yakın zamanda ikinci dalga, genellikle ‘R2P’ olarak ifade edilen “koruma sorumluluğu” kavramını getirdi. Üç temel kaideye – koruma, tepki verme ve yeniden inşa etme sorumluluğu– dayanan yeni dalga esasen askeri insani müdahalelerde

¹ İnsan Güvenliği kavramının, insan merkezli bir yaklaşımın izleri, BM’nin uluslararası gündemin güvenlik kavramını sivilleştirilmeye yönelik çabalarından 1945’teki UNESCO Genel Konferansına kadar sürülebilir. BM, “insani ve sosyal bilimlerin halklar arasında daha fazla karşılıklı anlayışa ve çatışmalara neden olan gerilimleri daha iyi çözmeye yönelik potansiyel katkılarını dikkat çekmiştir”. Buna ilaveten, 1957’de (J. Bernard, T. H. Pear, R. Aron ve R. C. Angell: *The Nature of Conflicts*), 60’larda ve 80’lerde (*UNESCO Yearbook on Peace and Conflict Studies*) yayınlanan çalışmaların da yukarıda bahsi geçen raporun ortaya çıkmasında ciddi katkıları olmuştur (UNESCO, 2008, s. xvii).

gözlemleniyor. Bununla birlikte, R2P ve İnsani Güvenlik kavramı arasındaki *per se* bağlantı eksikliği, kavramın sıkça geniş ve çeşitlenmiş bir kapsama sahip olmakla eleştirilmesine yol açıyor (Kerr, 2010). Bunun tamamlayıcısı olarak eleştiriler çerçeveye de yöneliyor. Barry Buzan ve Lene Hensen, “akademik ve siyasi olarak bir anlam ifade etmeyecek kadar geniş kapsamlı olmakla” (Special Section of Security Dialogue, 2004) suçlanmasına rağmen UNDP’nin İnsani Güvenlik kavramsallaştırmasının, muhtemelen Galtung’un “yapısal şiddet”i öne sürmesinden bu yana bu kavramın en kapsamlı açılımı” olduğunu savunuyorlar (Buzan & Hansen, 2009, s. 203)

Eskiden teorik paradigmlar, *güvenliğin* kapsamını devlet-merkezcilikten birey-merkezciliğe kayan dalgalanmaya odaklanarak tartışmıştı. Geleneksel darlığı eleştiren teorik yaklaşımlar arasında önemli bir adım sayılan Konstrüktivizm’in temel varsayımları bu tartışmadan çok uzak değildir. Tarihsel olarak 1980’de geliştirilen Konstrüktivist temeller, çoğunlukla Alexander Wendt’in eserleriyle ilişkilidir. Bunlar arasında, *Social Theory of International Politics* (1999), sosyolojik analiz yoluyla dünya siyasetinin toplumsal konstrüktivizmi fikrini ortaya atarak, kendi kendini geliştiren ve iktidar politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan anarşik sisteme meydan okuyan önemli bir çalışmadır (Copeland, 2006).

Buradan hareketle yazar anarşinin, uluslararası politikanın özünde bulunan ve değişmeyen bir halden ziyade devletlerin *toplumsal olarak inşasından* kaynaklanan bir *süreç* olarak görülmesi gerektiğini savunur. Bu nedenle, kimlik baştan tanımlanmamış olduğu için “etkileşim içerisinde gelişebilir ve sürdürülebilir veya dönüştürülebilir” (Malik, 2015; Zehfuss, 2004, s. 38). Metodolojik post-pozitivizm, bu yeni teorik çerçeveyi destekleyerek, analitik kişisel perspektiften çıkarılmış ampirik gözlem sürecini vurgulayan geleneksel pozitivizme (realist ve liberalist) karşı gerçekliğin kaçınılmaz bir biçimde insanın kavrayışına bağlı olduğunu vurgular (Malik, 2015).

Konstrüktivist sosyal teorinin temel bir ilkesi, insanların nesneler karşısındaki davranışlarının, buna diğer aktörler de dahil olmak üzere, nesnelerin kendileri için sahip oldukları anlamlara bağlı olduğu şeklindedir. Devletler düşmanlarına, dostlarına karşı olduğundan farklı davranırlar çünkü düşmanlar onlar için tehdit unsuruyken dostlar değildir. Anarşi ve güç dağılımı bize hangisinin hangisi olduğunu söylemekte yetersiz kalır (Wendt, 2011, s. 180-181).

Tüm bunlar göz önüne alındığında, Uluslararası Güvenlik Araştırmaları alanında Wendt'in dünya siyasetinin toplumsal inşası, daha önce Kopenhag Barış Araştırmaları Enstitüsü olarak adlandırılan ve esas olarak Barry Buzan ve Ole Waever'in çalışmalarına dayanan Kopenhag Ekolü'nün (1990) temellerini atmıştır. Kopenhag Ekolü'nün UGÇ'ye yapmış olduğu temel katkıları anlamak için Buzan ve Waever'in bilinmesi son derece önemlidir²; zira *güvenlikleştirme*, *bölgesel güvenlik kompleksi* ve *sektörler* gibi kavramları ortaya koyanlar onlardır. Bu yeni çerçevede, güvenlikleştirme kavramı Ole Waever'in sözleriyle şu şekilde algılanır: “Bir şey, seçkinler onu böyle ilan ettiğinde bir güvenlik problemidir [...]: Dolayısıyla, bu düzeni yönetenler, onu kendilerine hizmet eden belirli amaçlar için kullanabilir” (Waever, 2011, s. 95). Belirli bir konunun bir tehdit olarak tanımlanıp tanımlamayacağına yönelik *söz-eylem* (*speech act*), dinleyiciler tarafından normal siyasetin zarar görmesi halinde acil durum siyasi önlemlerini ortaya çıkaracak düzeyde kabul görmelidir. Dolayısıyla, bu anlamda güvenlik, “konuşmacılar ve dinleyiciler arasında bir müzakere konusu”dur (MacDonald, 2008, s. 69), ya da güvenlikleştirme, güvenliğin sembolik gücüne dair diğerinin ifade edilmemiş varsayımından hatta belki de “pragmatik bir eylem”den, yani dünya hakkında bilinen gerçeklere dayanarak bir hedef kitleyi ikna etmeye yönelik aralıksız bir tartışma pratiğinden kaynaklanır (...)” (Balzacq, 2010, s. 60).

Bir o kadar önemli olarak, *bölgesel güvenlik kompleksi* de “güvenlikleştirme, güvenliksizleştirme süreçleri ya da bunların her ikisi birden güvenlik sorunlarının birbirinden ayrı olarak makul biçimde analiz edilemeyeceği ya da çözümlenemeyeceği düzeyde içiçe geçmiş bir dizi birim” (Buzan ve Waever, 2003, s. 44) olarak kavramlaştırılmıştır. Bu varsayımlar altında, *sektörler* de, uluslararası aktörler arasındaki karşılıklı etkileşimin gerçekleştiği askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel farklı alanlar olarak anlaşılmaktadır (MacDonald, 2008, s. 69). Bundan dolayı buralar, bölgesel güçlerin/aktörlerin *bölgesel güvenlik kompleksinin* koşullarını (*söz-eylem* yoluyla) tehditlerin *güvenlikleştirilmesine* dayalı olarak oluşturduğu, tanımlanabilir tartışma alanlarıdır.

²Bkz. Barry Buzan ve Ole Waever (1998), *Security: A New Framework for Analysis*; Barry Buzan ve Ole Waever (2003), *Regions and Powers*; Ole Waever (1997), *Concepts of Security*; Ole Waever (1994) “*Insecurity and Identity unlimited*,” Anne-Marie Le Gloannec ve Kerry MacNamara (ed.), *The European Disorder*.

Belirtildiği üzere, genel olarak, UGC'nin teorik yaklaşımları zaman içinde *güvenliğin* ulusal politikalar ve/veya dünya politikalarının farklı bir yorumuna rahatlıkla olanak tanıyan bir kavram olarak yeniden tanımlanmasına izin verdi. İster birey-merkezli ve iktidar arzusunun isterse de anarşik bir uluslararası sistemin sonucu olsun, devletin, bir varlık olarak kendini muhafaza etmeyi garanti etmeye yönelik doğal ya da sonradan kurgulanmış arzusunu düşününce aslında gerçekten de sırf devletler arası ilişkileri değil, devlet-birey etkileşimlerini de etkileyen ortak bir *güvenlik ikilemi*³söz konusudur. Bu nedenle, iyi örgütlenmiş, yasal veya yasadışı etkiler/varlıklar veya çıkar grupları bildiğimiz şekliyle Hobbesçu ya da Machiavellici devlet yapısına meydan okumaya hazırdır.

Sonuç olarak, *ulusal güvenlik* kavramını tanımlamak, özellikle de “şimdiye kadar geliştirdiğimiz ve devam ettirebildiğimiz en yüksek siyasi düzenin biçimi olan devletler uyum içinde bir arada var olamıyor gibi görünüyorken” (Buzan, 1983, s. 1), son derece hayati bir öneme sahiptir. Buzan, yukarıda alıntılıdığım ifadeyi kullanarak ulusal güvenliğin temelini oluşturan iki önemli hususu vurguladı: En yüksek siyasi düzen şekli ve bir arada yaşama zorluğu. Bilindiği gibi, temel olarak uluslararası sistem düzeninde devletler, kendi çıkarları tarafından yönetilen merkezi aktörler olarak görülmektedir. Kendi özel çıkarlarının hâkim olduğunu ve başarıya ulaştığını görme niyetleri, kaçınılmaz çatışmalara ya da fırtınalı ilişkilere yol açar. Bu nedenle, “birbirleriyle olan ilişkilerini belirlerken devletler arasında neyin farklılık arz ettiğinin öneminden dolayı, ulusal güvenlik kavramının genel anlamda çok da fazla anlam ifade etmesini bekleyemeyiz” (Buzan, 1983, s. 43).

Ancak bu bağlamda, Arnold Wolfers, Soğuk Savaş ortamının ürünü olan “*National Security*” as an Ambiguous Symbol adlı makalesinde, Walter Lippmann'ın algısına başvurarak şunu vurgulamaktadır: “Bir ulus, temel değerlerini feda etmek zorunda kalmaksızın savaştan kaçınabildiği ve bir meydan okumayla karşılaştığıdaysa bunları koruyarak zafere ulaşabildiği ölçüde güvendedir (Wolfers, 1952, s. 6). Bununla beraber, uluslararası sistemin tüm olası özelliklerine rağmen, ortak ulusal hedef ve çıkarların varlığı, tartışılan kavramı anlamak için hayati önemdedir. Başka bir deyişle, güvenlik “öncelikle devletin bileşenlerini dış tehditlerden ve müdahalelerden korumak olarak görülmelidir” (Buzan, 1983, s. 67).

³Robert Jervis'in kavramsallaştırmasında bu, “bir devletin güvenliğini arttırmak için başvurduğu araçların çoğunun, başkalarının güvenliğini azalttığı” (Jervis, 2011) şeklinde anlaşılır.

Ulusötesi Organize Suçlar gibi devletin güvenlik yönetimini tehlikeye atan tehdit unsurlarının doğasını anlamak, uluslararası ve ulusötesi konuları birbirinden ayıran temel boşluğun sınırlarını çizmek için gereklidir. Ersel Aydınli'ya göre, “bunlardan birincisi, en genel anlamda devletlere ve devletler arasındaki uluslararası angajman uygulamalarına, örneğin uluslararası örgütlerin kurulması ve işletilmesi, savaşlar ve barış müzakereleri yapılmasına atıfta bulunurken; ikincisiyse devlet dışı ve ulus-altı aktörlere ve ulusötesi katılımın barışçıl ve çatışmacı faaliyetlerine, yani devlet kurumlarına doğrudan bağlı olmayan faaliyetlere atıfta bulunmaktadır” (Aydınli, 2010, s. 1).

Küreselleşen bir dünyadan kaynaklanan sorunların çeşitliliği nedeniyle, sadece devletler arasındaki ilişkiler değişmekle kalmadı, aynı zamanda *devlet dışı ve ulus-altı aktörlerin* doğası da değişti. Bundan dolayı, “bireylerin ve onların arzularıyla emellerinin (...) en bürokratik aktörlere ve uluslararası kalıplara karşı doğal bir avantajı varmış gibi görünüyor.” (Aydınli, 2010, s. 1). Bu bakımdan günümüzde, geleneksel olarak devletlerin yetki alanında bulunan Uluslararası İlişkiler'e ilişkin farklı alanlardaki boşlukları devlet dışı aktörler doldurma eğilimindedir. Şunu da söylemek gerekir ki, “uluslararası/ulusötesi bir boşluk var olmakla kalmıyor aynı zamanda genişlemesi de kaçınılmaz görünüyor” (Aydınli, 2010, s. 1). Suç faaliyetlerini sürdüren kişisel çıkarlar, arzular ve hırsların yani Organize Suçların doldurduğu bu boşluk devletin iç güvenliğini ve nihai olarak da egemenliğini tehdit ediyor.

Letizia Paoli organize suçların iki ana perspektiften anlaşılması gerektiğini belirtiyor: “(1) Yasadışı olan ya da üyeleri sistematik olarak suçla meşgul olan istikrarlı örgütler kümesi ve (2) çoğunlukla parasal kazanç için gerçekleştirilen bir dizi ciddi suç faaliyeti” (Paoli, 2014, s. 14). Bununla birlikte, organize suçun ulusal sınırları aşacak şekilde geliştiği ve etkileri sonucu bir bölgenin ciddi biçimde harabeye çevrildiği senaryolarla karşılaştığımızda, ulusötesi güvenlik ile uluslararası güvenlik arasında bir sınır çizmekle de yükümlüyüz. Her ikisinin de temel faaliyet alanı devletlerin bireysel ilişkilerinin kesişim noktasında gerçekleşse de, “ulusötesi güvenlik, ülkelerin birbirine karşılıklı bağlılığını ve bağımlılığını ve tehditlerin sınırları aşarak dünyadaki tüm ülkeleri etkileme kabiliyetini vurgular. Gerek uluslararası gerekse de ulusötesi güvenlikte devletler öncelikle kendi ülkelerinin güvenliğinden sorumludur. (...) Sonuçta, ulusötesi güvenliğin sağlanması, bireyler,

işletmeler, kuruluşlar, kurumlar, hükümetler ve uluslararası toplum gibi çok sayıda aktörün sorumluluğundadır” (Maras, 2015, s. 17).

Bu çerçeve ulusötesi konulara ilişkin küresel dikkati açıklamaktadır. Örneğın, Birleşmiş Milletler, Ulusötesi Organize Suçlara Karşı BM Küresel Eylem Planını 1994’te Napoli’de kabul etti. Bunun sonucu olarak da Ulusötesi Organize Suçlara Karşı BM Sözleşmesi ilgili protokolleri imzalandı. Sözleşmenin 2(a) maddesinde organize suç “üç veya daha fazla kişiden oluşan, belli bir süredir faaliyette olan ve (...) doğrudan veya dolaylı olarak, finansal veya başka bir maddi kazanç elde etmek üzere bir veya daha fazla ciddi suç veya yasa ihlali etrafında eş zamanlı olarak hareket eden belli bir yapıya sahip bir grubun” söz konusu olduğu durumlar olarak tanımlanmıştır. 1980’lerin sonlarında ABD ve İtalya haricindeki bazı devletlerin, organize suçların topluma ve vatan güvenliğine olan etkileri konusundaki inkâr yaklaşımı dikkate alındığında, sözleşme önemli bir adım olarak görülebilir.

Bütün bölümler göz önüne alındığında bu tez, sözü geçen metodolojik araçlar ve burada değerlendirilen Uluslararası Güvenlik Çalışmaları paradigmaları temelinde belirlenen temel soruna ve amaca uygun olarak Batı Afrika’nın coğrafi, siyasi ve tarihsel bir bağlam içerisinde ele alındığı genel bir bakış açısı getiren fikirler üretmeye ve bunları özetlemeye çalışacak ve ardından Batı Afrika’daki Ulusötesi Güvenlik Sorunlarını analiz etmeye çalışacaktır. Afrika’daki UOS’un kısa bir değerlendirmesi, yukarıda belirtilen bölgedeki başlıca sınırötesi suç şebekelerinin tanınması ve politik istikrar ile bölgesel güvenlik üzerindeki etkisi ekseninde vaka çalışmamızın daha kapsamlı incelenmesini mümkün kılarak nihai sonuçlar çıkarmamıza katkıda bulunan bir kilit taşı görevi görecektir.

1 Batı Afrika'nın Jeostratejik Durumu

1.1 Coğrafi ve Tarihsel Bağlam

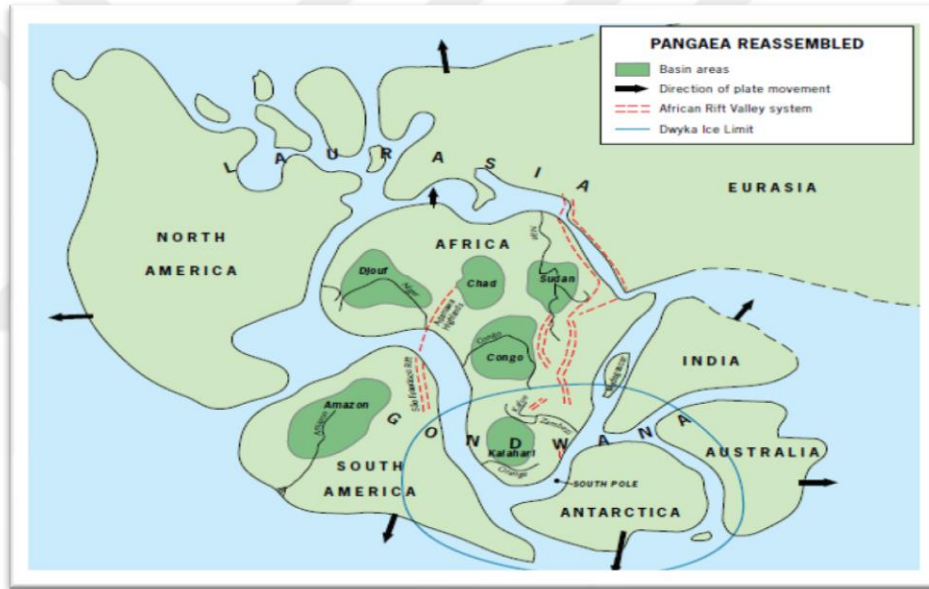
Coğrafi ve kültürel çeşitlilik gibi belirleyici etmenlerin, fakat bir o kadar da dış müdahale evrelerinin (emperyalizm, sömürgecilik ve Soğuk Savaş'ın jeopolitik yeniden düzenlemesi gibi) bir sonucu olarak Afrika kıtası, nüfusun gündelik hayatını her açıdan etkileyen siyasi-coğrafi ve kültürel bölünmelerle boğuşmaktadır. Her ne kadar kültürel önyargılardan kaynaklanan hatalı ve kışkırtıcı bir bakış olsa da, Afrika genelde iki ana coğrafi alandan oluşan bir kıta olarak görülür: Müslümanlık inancı ve İslam kültürüne denk gelen bir kümelenme oluşturan ve kalbi Ortadoğu ile Arap Yarımadası'nda atan, Akdeniz'in batı kıyısından Sahra Çölüne dek uzanan *Kuzey Afrika*; ve *Büyük Çöl* olarak da adlandırılan Sahra Çölü'nün güney sınırlarından başlayıp Ümit Burnu'na dek uzanan ikinci bir bölge olarak *Sahra-altı Afrika* (Blij, Muller ve Nijman, 2014).

Şekil 1Afrika Fiziki Haritası

Kaynak: Blij, Muller ve Nijman, 2014

Bu bölümlenme, Afrika'nın kültürel, siyasi ve dini manzarasının yanı sıra, yüzyıllar boyu kıtanın karşılaştığı güvenlik açıklarını da açıklıyor. Bu bakış açısı içerisinde, ele alınması gereken önemli bir husus da, bu tasvirin çevresel boyutu ve bunun Afrika'nın ekonomik, politik, kültürel ve dini parçalanması üzerindeki etkileridir ki bu da bizi Alfred Wegener'in *kıta kayma teorisi* ve *plaka tektoniği* çalışmalarına kadar götürür. Yukarıda adı geçen Alman meteorolog ve jeofizikçiye göre, 220 milyon yıl önce bildiğimiz haliyle yeryüzü tek bir büyük kara parçası halindeydi (*Pangaea*) ve tektonik plakaların bölünmesine neden olan evrimsel bir süreç sonucunda mevcut biçimini aldı (Yount, 2009) . Ortaya çıkan bu yapılanmanın güney kesiminde muazzam bir yüzeyi temsil eden Afrika kıtasal alanı, kaderini belirleyen kendine has ve dikkat çekici özelliklere kavuştu.

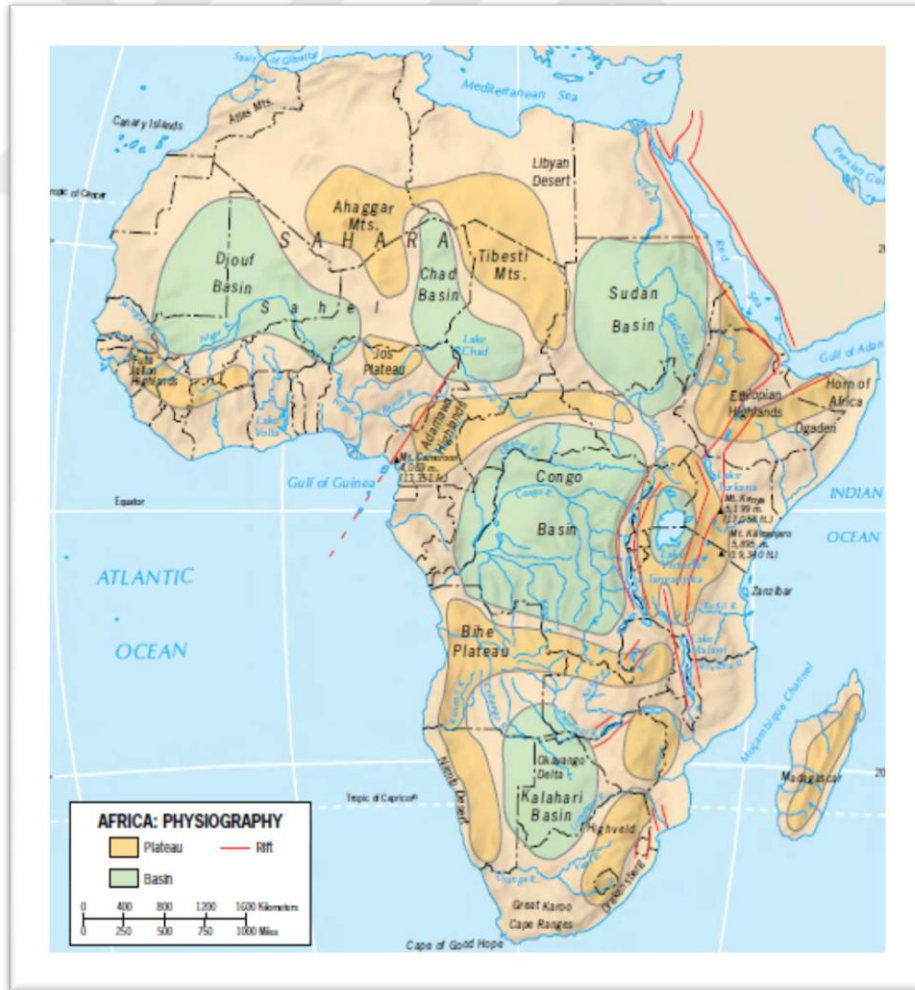

Şekil 2 Pangea'nın Yeniden Birleştirilmiş Hali
Kaynak: Blij, Muller ve Nijman, 2014

Yarıdan çoğu 800 metre rakımın üzerinde olan ancak ortalama 300 metrenin üzerinde yükselen bir plato olan Afrika kıtası, zengin hammaddeye, günümüzde insan eliyle ve doğal özellikleri nedeniyle tehdit altında olan türlere rağmen olağanüstü güzel bir vahşi hayata, Büyük Göller kümesine, Victoria Şelalesi gibi büyük şelalelerin yanı sıra Nil ve Nijer gibi kıta içinden doğan ve kıyı deltaları olan büyük nehirlerle sahiptir (Blij, Muller ve Nijman, 2014, s. 282). Bu nedenle, Doğu Afrika ya da Kızıldeniz gibi rift vadilerinin yapısı; Nijer, Nil, Volta, Senegal ve Orange gibi nehir sistemleri; Etiyopya ve Güney Afrika gibi iç havzalar ve yaylaların yanı sıra

doğal kaynak dağılımı mevcut nüfus yerleşimi ve ekonomik kalkınmayı açıklamak için sağlam bir temel oluşturmaktadır.

Bununla birlikte, bu özelliklerin etkilerini anlamak için, Çin, Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Japonya ve Avrupa'nın toplamı kadar yani 30 milyon km² büyüklüğünde geniş bir alanın çevresel sonuçlarıyla birlikte ele alınması gerekir (Fischetti, 2015; Krause, 2010, *The Economist*, 2010). Coğrafi araştırmalara göre, Tunus'un kuzey sahili ile Güney Afrika'nın en güney kıyıları arasında 7700 kilometrelik geniş alan kadar bir alan da en doğu uçta yer alan Somali'deki Afrika Boynuzu'ndan Batı Afrika'da Senegal'in en uzak sahiline kadar olan 7200 kilometrelik mesafede yer almaktadır (Blij, Muller ve Nijman, 2014, s. 283). Çok sayıda devletin bulunduğu bu geniş alanın büyük kısmı denizden uzaktır ve kuzeyde Sahra, güneydeyse Kalahari çölleri gibi kurak koşullarla sınırlandırılan enlemlerde bulunur.

Şekil 3 Afrika'daki Rift Vadileri, Nehir Havzaları ve Çöller
Kaynak: Blij, Muller ve Nijman, 2014

Özellikle -çalışmamızın odağında bulunan Batı Afrika'yı da içeren ve Afrika topraklarının büyük kısmını kapsayan- Sahra-altı bölgenin temel özelliklerini büyük nehir havzaları, değişken yağış miktarı, azalan toprak verimliliği, savana ve step bitki örtüsü oluşturmaktadır. Yine de 2015 nüfus sayımına göre 962 milyon 287 bin kişilik ciddi bir nüfusa sahiptir ve 2050'de bunun 2 milyar 123 bin 232'ye ulaşması beklenmektedir (BM/Ekonomik ve Sosyal İşler Konseyi, 2015). Çevresel koşullara bağlı olarak bölge döngüsel kuraklık ve ağır sellerle karşı karşıya kalmaktan kaçamaz ve dolayısıyla bunlar da çeşitli göç hareketlerine yol açar. İç istikrarsızlığın eşlik ettiği çevresel risk koşulları, özellikle de Güney Sudan'dan Zimbabwe'ye kadar olan bölgede ve daha yakın zamandaysa Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Burundi'de süregelen krizler, Sahra-altı Afrika'nın dünyadaki mülteci nüfusunun % 26'sına (18 milyondan fazla insan) sahip olmasına neden olmaktadır ki, bu en büyük orandır (UNHCR, 2016).

Afrika kıtasının bir diğer özelliği ise kuzey, batı ve doğu kesiminde Sahra çölünün çevresel etkisidir; bu da, *Harmattan*⁴ olarak da bilinen kurak ve tozlu iklimin havasını yarı kurak bölge olan Sahel kuşağıyla karşılaştığı güney sınırına kadar döngüsel hareketlerle taşır (Mabougunje, 1972). Arapça 'kıyı' anlamına gelen Sahel, Yeşil Burun Adaları, Moritanya ve Senegal'den Afrika Boynuzu'na (Şekil 1 ve 3) dek uzanan, kuzeyde Sahra Çölü, güneydeyse bölge sakinleri için öngörülemez ve gergin bir hayat anlamına gelen nemli savan bölgesiyle sınırları çizili bir geçiş bölgesidir. Nitekim bu bölgede dokuz ay (Ekim - Haziran) boyunca kurak mevsim, ortalama 50°C sıcaklık hüküm sürer ve bunun ardından bazı bölgeler uzun süren ve seyrek düşen ya da hiç düşmeyen yağışlar ya da diğer bazı bölgeler sel vakalarıyla baş etmek zorunda kalır. (Mabougunje, 1972).

Sahra-altı Afrika genellikle altı coğrafi alt bölgeye (Kuzey, Batı, Orta, Doğu, Afrika Boynuzu ve Güney) ayrılmış olmakla birlikte Batı Afrika, kuzeybatı Çad'tan Nijer, Burkina Faso, Mali, Moritanya, Senegal, Gambiya, Gine, Gine-Bissau ve Yeşil Burun Adaları'na dek "Sahel-Sahra" topraklarını kapsar; ve "Gine Körfezi" coğrafi olarak Sierra Leone'den Angola'ya dek uzanarak Doğu Atlantik'te yer alır. Ayrıca, Gine Körfezi'nin Güney Amerika kıyı şeritleri ile olan jeolojik ve jeomorfolojik

⁴Ocak ayında *Harmattan*'ın geniş çaplı etkileri Batı Afrika'ya ve Atlantik Okyanusu'nun ciddi bir bölümüne, bilhassa da Yeşil Burun Adaları'na dek ulaşır ki sıcak hava kütlesi burada Kuzey Amerika'ya ulaştıklarındaki yıkıcı güçleri ile bilinen tropikal kasırgaların oluşumuna katkıda bulunur.

benzerlikleri, yukarıda bahsedilen Wegener teorisinin kayda değer kanıtlarıdır. Batı Afrika'nın özellikleri, hele de jeostratejik konum ve hammadde zenginliği ile birlikte düşünüldüğünde, dış aktörler için bölgede 4,7 milyon kilometrekarelik bir alanda sürekli bir yayılma, müdahale ve sömürüyü devam ettirmek için halen açık birer davetiye niteliğindedir. Yine de, Batı Afrika'nın hidrokarbon zenginlikleri, zengin balık stokları, altın, uranyum, elmas, titanyum gibi doğal mineralleri; diğer yandan kakao, pamuk, yerfıstığı ve karite yağı gibi tarım ürünlerine yabancıların gözlerini dikmesi hiç de yeni sayılmaz. Avrupalıların varlığından önce de, tarihi kayıtlar, Asya'dan gelen mallar karşılığında altın, bakır ve köle ticaretinin Batı Afrikalılar ile Araplar arasında oldukça köklü bir geçmişinin olduğunu kaydediyor.

Bilhassa Müslümanlar (sadece Kuzey Afrika'yla değil) Afrika'nın birçok bölgesiyle ticarete bağımlıydı. Bunun çeşitli nedenleri arasında, [...] Afrika pazarlarının muhtemelen İslam'ın dış ticaretinin en kârlı kolunu oluşturması da vardı. [...] Bu uzun mesafeli ticaret, Afrika'nın hinterlandında da ticareti teşvik etmeye yardımcı olmuştu. Nitekim Batı Afrika'nın, doğu sahilinden ticari açıdan izole edilmiş olduğunu ve 1492'den sonra Avrupalılar sayesinde canlılık kazandığını varsaymak yanlış olur. Zira gerek kuzey gerekse Sahra-altı bölgelerde doğu ve batı kıyılarının birbirine bağlanmasını sağlayan şey, Müslümanların Sijilmasa (Fas) ve Awdaghost gibi batı antrepolarına çok daha erken bir tarihte gelmiş olmalarıdır (Hobson, 2012, s. 89).

Mağrib'in Araplar tarafından fethedilmesinden ve yedinci yüzyılda İskenderiye'nin düşmesinden sonra, sekizinci yüzyıl ortalarında Batı Afrika doğal olarak fethedilmeyi bekleyen bir alandı. Başlangıçta, yukarıda bahsedildiği üzere altın karşılığı olarak tuz ticaretine dayanan ticari temas yoluyla Batı Afrika'nın İslamlaşmasının pekiştirilmesi için ilk adımlar atıldı ve bunun sonucu olarak kültürel ve entelektüel unsurların yaygınlaşması sağlandı. Müslümanların Batı Afrika'daki ticaretini daha sonra baharat, kola cevizi, karite yağı, postlar, misk yağı ve bu bölgeye has fildişi karşılığında atlar, kıyafetler, bakır, gümüş, boncuklar, cam ürünleri, kurutulmuş hurma ve incir ithalatı oluşturmuştur (Levtzion, 1972, s. 151).

Müslüman ticaretinden önce, söz konusu Atlantik bölgesinin eski sakinleri (örneğin Mali, Songhay ve Gana İmparatorlukları) yüzyıllar boyunca kıyı bölgesinde bulunmanın avantajlarından nasıl yararlanacaklarını biliyorlardı. Diğer ticaret faaliyetlerinin yanı sıra Sahra'dan Sudan'a, savana yerleşimlerine ve iklimin bu malların üretilmesine izin vermediği dışa kapalı bölgelere sadece yukarıda belirtilen malları değil tuz da satarak bölge-içi bir ticaret geliştirdiler. (Levtzion, 1972, s. 150).

Aslında, Batı Afrika ile Akdeniz toprakları arasındaki ticari ilişki de Güney sahilini kuzey çölüne bağlayan ekolojik bozulmadan faydalanarak Sahra-altı ticaretini yoğunlaştırmak üzere gelen Müslümanlardan öncesine uzanır. Bu nedenle, Batı Afrika'yla kurulan İslami kültürel ve ekonomik bağlar büyük Ortaçağ imparatorluklarını etkisi altına almıştı ki bugün aynı bölgede yer alan Senegal, Gambiya, Gine, Burkina Faso, Nijer, Mali ve Nijerya gibi modern devletlerin siyasi, kültürel ve toplumsal yapısında söz konusu sürecin etkileri görülmektedir. (Hill, 2009).

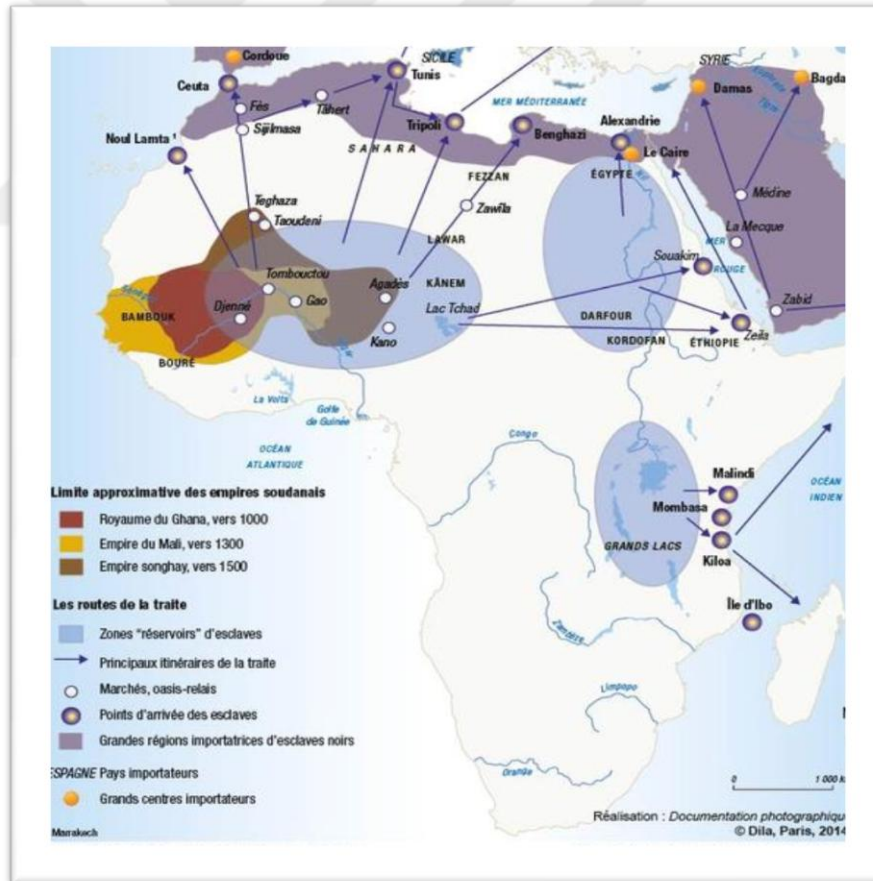
Dolayısıyla, Avrupa'nın sömürgeci açgözlülük döneminde (15. yüzyıl), sakinleri arasında temel malların arzını destekleyen ileri düzeyde bir *bölgesel bütünleşme* Afrika'da hâlihazırda mevcuttu. Bu nedenle, pek çok Sudanlının kökenini Batı Afrika uygarlığına kadar izlemek mümkündür. (Klein, 2010, s. 49).

Görünüşe göre tarihsel mantığın doğal bir gelişimi sonucu, Portekizliler denizden gerçekleştirdikleri bir seferle Fas'ın kıyı kenti Ceuta'yı ele geçirdiler. Bu noktadan itibaren, Atlantik adalarının yerleşime açılmasıyla, en nihayetinde Hindistan'a ilk başarılı yolculukla sonuçlanacak Afrika kıyılarının ve iki yıl sonra da Brezilya'nın keşfiyle sonuçlanan büyük destan başlamış oldu (Newitt, 2005, s. 1).

Öte yandan Akdeniz'de Müslüman-Hristiyan çatışmaları çerçevesinde gerçekleşen Avrupa'nın denizaşırı yolculukları, Portekiz'in Hindistan'a ulaşma ve bunun sonucunda doğal ürünlere, bilhassa da baharatlara doğrudan erişme eğilimiyle ve Arapların ticaret üzerindeki denetimlerine olan bağımlılıklarını azaltma niyetiyle birlikte daha da ihtirasla yapılmaya başladı. Portekiz iç siyasi istikrarı ve Atlantik balıkçılığındaki tecrübeleri, 1415'te Fas ve Ceuta'dan sonra Avrupa yayılcılığını fethedilecek en yakın bölge olan Batı Afrika'ya doğru genişletti (Klein, 2010). Başlangıçta, sadece Sahra'dan gelen altın, fildişi ve baharatlara yönelik ticari bir ilgi söz konusuydu ve yerleşme niyeti bulunmuyordu (Blij, Muller ve Nijman, 2014). Ancak, 1450'de Afrika'nın güney kesiminde sadece Hristiyanlara özgü hakların bulunduğunu belirten Papalık Bildirgesi'nden Afrika'nın batı kıyılarında, örneğin 1466'da Santiago-Yeşil Burun Adaları ve 1482'de Gana'da São Jorge de Mina kalesi gibi yerlerde Portekiz yerleşim alanları kuruldu (Klein, 2010, s. 53) ve böylece ticaret arttı.

Bu bağlamda Batı Afrika, Avrupalıların 1430 ile 1490 yılları arasında Kuzey Afrika'dan Ümit Burnu'na dek her yeri sömürerek Atlantik'in Pandora kutusunu açmasına izin veren anahtar olarak görülebilir. Bu koşullar altında yapılan

kurumsallaşmış mal ve köle ticareti, Gambiya ve Senegal nehirleri gibi daha önceleri pek keşfedilmemiş yoğun güzergâhlar haricinde, Batı Afrika kıyılarının (17. ve 18. yüzyıllarda) buralardan elde edilen ana ürüne göre adlandırılmasına yol açtı: ‘Hububat ve Biber Sahili’, ‘Köle Sahili’, ‘Altın Sahili’ ve ‘Fildişi Sahili’. (Cohen, 2015). Başlangıçta az sayıdaki Afrikalı toplulukları da zenginleştiren kıyı ticareti zamanla Avrupalıların Afrika’da sürekli bulunmalarına ve 1444-45’te, gelişen kitlesel köle ticareti sistemi gibi daha örgütlü bir yerleşim kurma ve sömürü politikasına dönüştü (Klein, 2010; Newitt, 2005). Bununla birlikte, Avrupa sömürgeciliğinin öncesinde de, köle ticareti Afrika tarihinde büsbütün yeni bir konu değildi (Gordon, 1989). 7. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Afrika’yı perişan eden Arap köle ticareti, Sahra yolları, Hint Okyanusu’nun kuzey rotası (Zanzibar) ve Ortadoğu (Kızıl Deniz rotası) üzerinden taşıdığı çok sayıda Afrikalı ile Mağrip, Arabistan, İran ve Hindistan’da zaten gelişmiş ve pazarlar açmıştı (Davis, 2006).

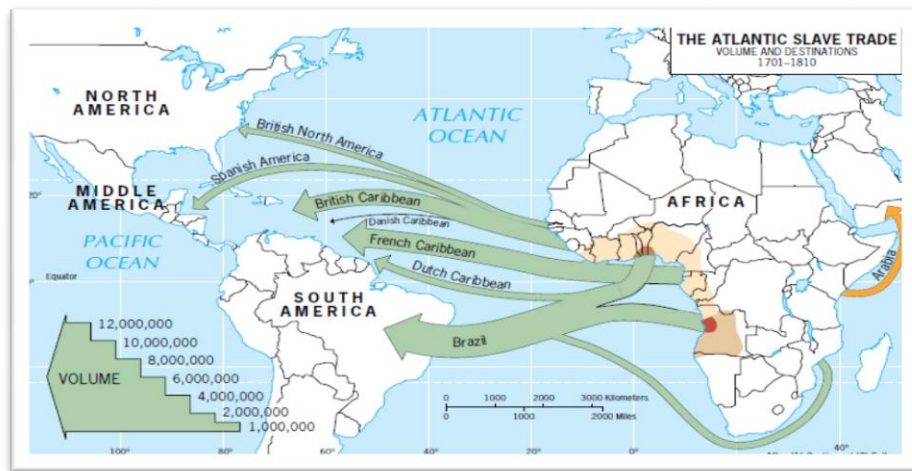

Şekil 4 Arapların Afrika'daki Köle Ticareti, sekizinci yüzyıl başı
Kaynak: Dila, Paris, 2014

Arapların Sahra köle pazarının ana kaynakları çoğunlukla Batı Afrika'da yer alıyordu ve ilk esir düşen imparatorluk Gana oldu, ve daha sonra onu Müslüman

imparatorluklar olan Mali ve Kuzey Nijerya Kano Krallığı izledi (Gordon M., 1989). Afrika'daki köle ticaretinin tarihi hakkında bazı belgeler ve bakış açıları sözü edilen ticareti milyonlarca insanın esareti ile ilişkilendirmesine karşın, Atlantik köle ticaretinin en önemli özelliklerinden biri, insanın zorla yerinden edilmesine yeni bir boyut kazandırmasıydı. Amerika'ya gönderilen pek çok Afrikalının yolda ya da eşit olmayan zorunlu çalışma koşulları altında ölmesiyle bu olgunun ne kadar yüksek oranda ve aşırı insanlık dışı koşullarda yaşandığı gözler önüne serildi (Şekil 4). Yine de, daha sonradan çoğu kamusal bilgi haline gelen, özellikle plantasyon sahipleri ve köle tüccarlarının tuttuğu kayıtlar sayesinde Atlantik köle ticaretinde kaç kölenin kaçırıldığına dair yaklaşık bir bilgiye sahip olmak daha kolaydır. Oysa Arap ticaretine ilişkin, ticaretin niteliğiyle (genellikle çocuk ve kadınların ev içinde hizmetçi ve cinsel amaçlı olarak kullanımına yönelik) beraber İslam'da köleliğin sözde kabul edilmesi olayısıyla herhangi bir kayda ulaşmak pek mümkün değildir (Clarence-Smith, 2006)⁵.

Atlantik köle ticareti söz konusu olduğunda, esirler çoğunlukla cinsiyetlerine bakılmaksızın Amerika'ya gönderildi ve burada da daha önce bahsedilen ticaretin aksine büyük şehirlere değil özellikle plantasyonlarda hizmet vermek üzere tarlalara sevk edildiler. Zira “Adam Smith’e göre, yeni bir koloninin refahı basit bir ekonomik faktöre, ‘bol miktarda iyi araziye’ [bağlıydı]” (Williams E., 1944, s. 4). Temelde köleliğe dayanan ve daha sonra 1870 ve 1890 yıllarındaki hızlı sanayileşme ile hızlanan tarımsal üretim, beyaz adamın yükü de denen “yerlileri uygarlaştırma” sorumluluğu kisvesi altında açık bir ekonomik sömürüyü zorunlu kılıyordu.

Şekil 5 Atlantik Köle Ticareti
Kaynak: Blij, Muller ve Nijman, 2014

⁵Daha ileri okumalar için: (Gordon M. , 1989); (Waltz ve Cuno, 2010)

Sömürge hırsı, 19. yüzyılın ikinci yarısında, dönemin tüm güçlü devletlerinin Berlin’de Afrika’nın yeni jeopolitik tasvirini müzakere etmeye karar verdiklerinde önemli bir safhaya ulaştı. Dönemin Alman Şansölyesi Otto Bismarck’ın stratejik bir hamlesiyle, aralarında İngiltere, Fransa, Portekiz, Belçika ve ABD olmak üzere on dört devleti bir araya getiren bir konferans düzenlendi. Berlin Konferansı (1884-85), Afrika’daki deniz aşırı bölünme ile ilgili sınırları ve bir dizi kuralın tesisini sağladı ve söz konusu taraflara “kendi” topraklarını kendi amaçlarına göre yönetme hakkını tanıdı (MacQueen, 2007).

On sekizinci yüzyıl Avrupalıları için Zenci, köle ile eş anlamlıydı. Bunun uzun vadeli bir neticesi de on dokuzuncu yüzyılın sözde-bilimsel ırkçılığında Afrikalılara verilen düşük statüydü ve bundan beslenen ırkçı önyargılar ancak yirminci yüzyılın ortalarına doğru azalmaya başladı. Batılı düşüncenin bir başka sonucu da, on dokuzuncu yüzyılın büyük kölelik karşıtı kampanyaları ile güçlenen bir suçluluk hissi idi (Curtin, 1972).

20. yüzyılın ikinci yarısında dekolonizasyon dalgası Afrika’da yayıldıkça sömürgecilik dönemi boyunca Avrupalıların Afrika’daki mevcudiyeti giderek azaldı. Buna rağmen, Afrika’yı yamalı bir bohça haline getiren Berlin Konferansı’nın sonuçları, kıtanın sömürge sonrası ya da yeni sömürge ortamında da varlığını sürdürerek, eski sömürge bağımlılıklarının ürünü olan olumsuzlukları açıklıyor. İngiltere’nin *dolaylı yönetim*, Fransa’nın *asimilasyon*, Portekiz’in *doğrudan denetim* ve hatta Belçika Kralı II. Leopold’un ‘*korku saltanatı*’ politikalarının etkileri açıkça görülmektedir (Parker ve Rathbone, 2007).

Yukarıda saydığımız etkiler sonucunda, siyasi, ekonomik ve toplumsal başkaldırı sürekli olarak tüm kıtaya yayıldı ve özellikle Batı Afrika’nın ulus devletler tahayyülü ile bir mücadele alanı örneği olarak ortaya çıktı. Bundan dolayı, kuşkusuz ki, bu bölgenin jeomorfolojik yapısı, herhangi bir araştırma ya da öngörü girişimi yapılmak istendiğinde, göz ardı edildiği takdirde güvenilir bir analize ya da politikaya ulaşmanın mümkün olmayacağı kritik bir unsur olarak görülmelidir.

1.2 Politik, Ekonomik ve Toplumsal Genel Bakış

Afrika kıtası insanlık dünyasında olduğu gibi fiziki dünyada da özel bir yere sahiptir. Burası insan evriminin başladığı yerdir. İlk topluluklarımızı oluşturduğumuz, ilk kelimelerimizi dile getirdiğimiz ve ilk sanatımızı yarattığımız yer Afrika’dır. Atalarımız 2.000.000 yıldan uzun bir zaman önce Afrika’dan Avrasya’ya doğru yayıldı. Türümüz belki de 95.000 yıl önce başlayarak kuzeye doğru bugünkü Avrupa’ya, doğuya doğru Güney Asya üzerinden Avustralya’ya ve çok daha sonra da Amerika’ya kadar Afrika’dan göç etti. Atalarımız dört bir yana dağılmış olsa da köken

olarak hepimiz Afrikalı olduğumuzu unutmamalıyız. (Blij, Muller ve Nijman, 2014, s. 282).

Avrupa sömürge sisteminin çöküşünün ardından, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bağımsızlık dalgası Afrika'yı sardı. Daha önce de belirtildiği gibi, kültürel ve siyasi açıdan parçalanmış bir alan, Afrika'nın yıllar boyu gelişimini zorlaştıran bir mirastır. Belli bir bağlam içine oturtulmuş Sahra-altı Afrika'da, kültürel çoğulculuğun gücünün coğrafi karşılığını görmezden gelen sömürgeciler tarafından kendine has özelliklerinin küçümsenip saygı duyulmadığını görmüş olan geniş bir yelpazede farklı etnik gruplar yer almaktadır.

Sahra-altı Afrika'da demokrasi ve iyi yönetişimi hâkim kılma girişimlerini anlamak için, sömürge dönemi başlayana dek toplumsal ihtiyaçlara uyumlu karşılıklar üreten ve aniden yıkıma uğratılmış olan kabile siyasi sistemi gerçeğini anlamamız gerekir. Buna ek olarak, Soğuk Savaş boyunca süregelen iktidar oyunları ve bunun sonucunda ortaya çıkan sözde demokratik devletler haritası ile Afrika'daki durum daha da kötüleşti. Bu nedenle, günümüzdeki tablo, çoğunlukla meşru bir siyasi iktidar hâkimiyetinin varlığını görmezden gelen, pek çok durumda bir aidiyet duygusu eksikliğinden mustarip ve bu nedenle ulus-devlet mefhumunu olgunlaştıramayan çeşitli etnik grupların belli bir bölgede toplaşmasından ibaret görünmektedir.

Yukarıda betimlenen durumun örneklerine tüm bölgede rastlanabilir: 1960'da başlayan ve maden zengini Katanga üzerinden süren Zaire/Demokratik Kongo Cumhuriyeti ayrılıkçı savaşı; petrol zengini kuzey Nijer Deltası ile ilgili olarak Biafra Savaşı olarak da bilinen 1967 Nijerya iç savaşı; Buganda eyaletinin isyanıyla bağlantılı olarak 1962'deki bağımsızlıktan bu yana süren Uganda'nın iç istikrarsızlığı; 1994'te Hutularla Tutsiler arasında gerçekleşen Ruanda'da soykırımı; çoğunlukla Kongo halkının yaşadığı ve ülkenin ana petrol kaynağı olan Cabinda bölgesi üzerinden yaşanan Angola ayrılıkçı savaşın ardından devam eden siyasal istikrarsızlıklar sonucunda ortaya çıkan 1975-2002 Angola iç savaşı (Cohen, 2015). Tüm bu olaylar, ülkeleri, hafife alınamayacak 'barut fıçısı' gibi bir sosyo-politik bağlama sürükleyen hatıraların altını çiziyor.

Yine de, günümüzdeki başarısızlık durumunu, *de facto* olarak özgür, pro-demokratik ve ekonomik açıdan bağımsız bir Afrika'ya, ya da Soğuk Savaş'ın hemen ardından hayal kırıklığıyla sonuçlanan umutları ardında bıraktıkları ekonomik ve

toplumsal krize rağmen sadece sömürgecilik felaketine bağlamak akılcıl olmaz. Bugün, Afrika'nın ekonomik potansiyeli siyasi istikrarsızlığın gölgesindedir. Özellikle Batı Afrika'ya atıfla, bu istikrarsızlık durumunun zayıf siyasal ve kaynak yönetişimi kadar etnik gruplar arasında ve/veya bir etnik grubun kendi içinde zaten kritik olan ilişkileri başlatan ya da geliştiren riskli çevresel koşullar tarafından da teşvik edildiğini söyleyebiliriz (Musah A.-F., 2009).

Abdel-Fatau Musah, Gine-Bissau (şimdiye dek birkaç geçici istisnaya birlikte), Liberya (1989) ve Sierra Leone (1992) gibi örneklerle atıfta, klan bağları, patronaj ve baskıcı bir güvenliğin suç ağları ve yasadışı ticaret tarafından sürdürüldüğü birçok örnek-olayın verilebileceği sömürgecilik-sonrası Batı Afrika'nın, genelde 'şiddet barışı'nı destekleyen iki-başlı sivil-asker seçkinler tarafından yönetildiğini öne sürüyor. Kaldı ki, adı geçen yazara göre bu rejimler, altyapı gelişimini engelleyerek ve etnik gruplar arasında nefret ve ayrımcılığı teşvik ederek yolsuzluk ve açgözlülüğü bir yabancılaşma biçimi ve gençliğin hayal kırıklığı olarak ciddi biçimde kurumsallaştırıyorlardı. Aslında bunlar, savaş ağalığı, dokunulmazlık ve suç için uygun bir ortam oluşturarak kurumları ve altyapıyı istikrarsızlaştırma ya da ortadan kaldırma yoluyla devletin aşınmasına yol açan hâkim özelliklerden bazılarıdır (Musah A.-F. , 2009). Bu koşullar altında, bölgede hızla sıkıntı yaratan istikrarsızlığın *domino etkisini* anlayabiliriz. Mano Nehri Birliği (MRU)⁶ havzasında süregelen kırılgan konjonktür; Gine-Bissau ve Gambiya'yı etkileyen Casamance'daki (Senegal) çatışma; Mali, Nijer ve Nijerya'ya benzer iç savaş senaryoları ya da son zamanlarda terörizmin yayılması, güvenlik ortamına karşı giderek artan tehlikelerden sadece birkaçıdır.

Bunlar, gerçekten de, iyi yönetim, güvenlik ve ekonomik kalkınma bakımından bölgenin değerlendirilmesine ilişkin geniş bir bakış açısı sunmaktadır. Örneğin, son açıklanan Kırılgan Devletler Endeksi'nde iç politika, ekonomi ve güvenlik risk koşullarının derecelerine ve şiddetine göre, Batı Afrika ülkelerinin çoğu, Uyarı (Yeşil Burun Adaları, Gana, Benin), Yüksek Uyarı (Senegal, Gambiya, Togo, Burkina Faso), Alarm (Sierra Leone, Mali) ve Yüksek Alarm seviyesindeki (Fildişi

⁶1973 yılında Malema Bildirgesi ile kurulan ve üyeleri arasında ekonomik ve sosyal işbirliğini amaçlayan bu hükümetlerarası kuruma üye devletler Liberya, Sierra Leone, Gine ve Fildişi Sahili'dir. Tarihsel olarak Kailahun Luwa olarak bilinen ve şu anda adı geçen ilk üç devlet arasında bölünmüş eski bir devleti boydan boya aşan, aynı adı taşıyan Mano nehrine saygı gösterilerek bu isim seçilmiştir. <http://manoriverunion.int/History.html>.

Sahili, Nijerya ve Gine) kritik kategorilerde yer almaktadır⁷ (FFP, 2015). Her şey hesaba katıldığında bu, ekonomik sektörün sürdürülebilirliğini etkileyen ve sonuç olarak yavaş bir büyüme (% 3,3)⁸ gücüne sahip, zayıf yatırımlara ve ağırlıklı olarak hammadde ihracına ve pahalı malların ithalatına dayalı yapısal güçsüzlüğe indirgenen son derece riskli bir senaryolar toplamıdır.

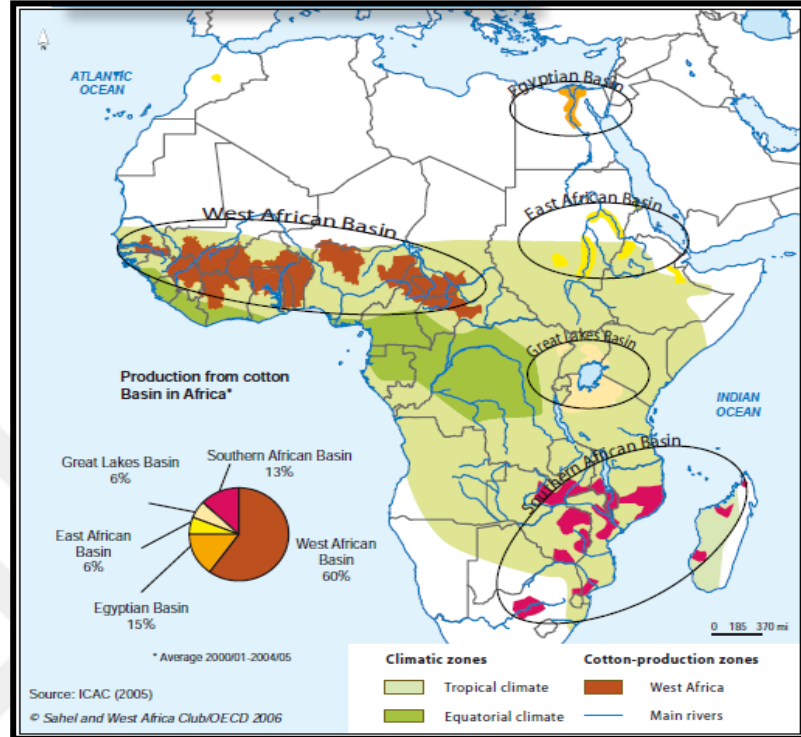
Paradoksal bir biçimde, Batı Afrika, kıtanın en büyük pamuk havzası gibi küresel endüstriyi etkileyen bazı temel malzemelere ev sahipliği yapmaktadır. Senegambiya'dan güneydoğu Çad'a kadar bir alanı kapsayan ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ne kadar uzanan Batı Afrika (Şekil 6), Afrika'nın toplam pamuk üretiminin neredeyse üçte ikisini sağlıyor (Bossart, 2009). Uluslararası Pamuk Danışma Komitesi (International Cotton Advisory Committee – ICAC) tarafından bildirildiği üzere Afrika pamuk üretimi, dünya üretiminin % 5'ini oluştururken, bunun büyük çoğunluğu ihraç edilmektedir. Çoğunlukla, ön sırada Burkina Faso ve Mali'nin yer aldığı Fildişi Sahili, Benin, Togo gibi frankofon devletlerin yanı sıra Nijerya tarafından temsil edilen Batı Afrika dünyanın ilk on üreticisi arasında bulunuyor. Tahminlere göre, dünyanın en büyük ihracatçıları tarafından paylaşılan pamuk ihracatı 2016/17 yılları arasında dünya çapında 7,5 milyon tonu bulacak: ABD (% 30), Hindistan (% 14), Frankofon Afrika (% 14), Avustralya (% 7), Brezilya (% 11), Özbekistan (% 7) ve dünyanın geri kalanı (% 17) (Settle, 2016).

Ana elyaf üreticilerinden biri olmasına rağmen, Çin tüm dünyadaki ticaretin %12'sini gerçekleştirerek Bangladeş (% 12) ve Vietnam'la (% 12) birlikte başlıca ithalatçı ülkeler liderliğini sürdürürken, bu ülkeleri Türkiye, Endonezya, Tayland ve Pakistan izliyor. Dünyanın geri kalanının ithalattaki payı ise % 38. Çin'in liderliğini koruması temelde endüstriyel kapasitesinin ve talebinin bir sonucu olmakla birlikte, dünya genelinde ülkenin tek başına ön sırada olduğu 1996/97'ye kıyasla belirgin bir düşüş olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Çin'in hızlanan üretimi çerçevesinde Afrika pamuk üretiminde tedrici bir artış sağladı ki Batı Afrika burada önemli bir

⁷Kırılgan Devletler Endeksi, Birleşmiş Milletler Vakfı tarafından desteklenen ve Barış Fonu (Fund for Peace - FFP) tarafından her yıl düzenlenen ve yayınlanan bir rapordur. 'Şiddetli çatışmayı önlemek ve sürdürülebilir güvenliği teşvik etmek için çalışan bağımsız, tarafsız, kar amacı gütmeyen bir araştırma ve eğitim kuruluşu' olan fon analizlerini sosyal, ekonomik, politik ve askeri göstergelere dayandırarak 178 ülke üzerine güvenilir bir endeks üretiyor. <http://library.fundforpeace.org/library/fragilestatesindex-2015.pdf>

⁸Kaynak (2016): *African Economic Outlook 2016: Sustainable Cities and Structural Transformation*, OECD Publishing, OECD Publishing, Paris.

ihracat payına sahiptir (% 40-50). Avrupa Birliği, Güney Amerika, Doğu Asya, Güney Asya ve Kuzey Afrika gibi diğer pazarlar da sürekli yatırıma layık görülüyor. (ECOWAS-SWAC/OECD, 2006).

Şekil 6 Afrika'nın Pamuk Havzaları
Kaynak: OECD, 2009

Batı Afrika'yı uluslararası ticarete uygun bir ortak kılan diğer önemli tarımsal ürünler kahve ve kakaodur. Afrika iklimi ve özellikle Batı Afrika'nın çevresel koşulları, bu bölgedeki dokuz ülkede önemli ölçüde yüksek üretim alanlarıyla birlikte kahve ekimini teşvik ediyor. Çok düşük oranda olan Yeşil Burun Adaları haricinde Gine, Liberya, Sierra Leone, Gana ve Togo'daki alanlar da dâhil olmak üzere Fildişi Sahili çevresinde büyük kahve üreten bölgeler bulunmaktadır ve benzer verimli havzalar Kamerun ve Nijerya civarında da gözlenmektedir (Bossart, 2009).

İklime bir katma değer olarak bakıldığında, kahve üretimi aslen bu mahsulün iki çeşidi arasındaki ayrıma dayanır: Daha çok yüksek irtifalarda yetiştirilen ve dolayısıyla Güney ve Orta Amerika'nın yanısıra Doğu Afrika ve Brezilya'nın bazı kısımlarında da bolca üretilen *Arabica* ile nemli ekvatorial iklimlerde yetişen ve bundan dolayı Batı Afrika ovalarının dünyanın en büyük üretim alanlarını oluşturduğu, en önemli üreticileri Vietnam ve Endonezya ile Afrika olan *Robusta* (Bossart, 2009). Doğu Afrika, Afrika'daki *Arabica* kahve üretiminin % 39'unu gerçekleştirir. Daha az kafein içerdiği için daha aromatik ve popüler olan bu kahve

türüne talep daha yoğundur. Bununla birlikte, söz konusu nitelikler iklimsel özelliklere bağlı olduğundan sıcaklık değişimleri, fiyat artışı ve talep düşüşünü beraberinde getirir. Bu arada, daha yoğun aromalı olmasına rağmen Batı Afrika tipi *Robusta* kahveye yönelik talep artmakta ve ithalatçı/ihracatçı ortaklıkları genişlemektedir. Afrika'nın en büyük üreticisi olan Fildişi Sahili, bölgenin toplam üretim kapasitesinin % 70'ini gerçekleştirerek dünyanın en büyük on beş üreticisi ve Etiyopya, Uganda, Tanzania, Kenya, Madagaskar ve Kamerun'la beraber Afrika'nın en büyük üreticileri/ihracatçıları arasında yer alır (Mungai, 2015).

Kahvenin yanı sıra, Fildişi Sahili, Gana ve Dominik Cumhuriyeti ile birlikte dünya çapında kakao üretiminde de önemli bir paya sahiptir. Uluslararası ticari eğilimlerde görüleceği üzere 1960'dan beri talep artışıyla karşılaşan bu ürün, tek başına küresel üretimin üçte ikisini gerçekleştiren Batı Afrika'nın sıcak ikliminden de istifade etmiştir. Bu nedenle, Gine'den Kamerun'a uzanan alan, dünyanın en büyük ikinci kakao üretim hacmine sahip havzası olma iddiasındadır. (Bossart, 2009).

Kahve ve kakaonun Batı Afrika ekonomisindeki etkisini analiz ederken, çağdaş üretim ortamında halen mevcut ürün çeşitlerinin bu bölgeye girişinin sömürgeci fetihle doğrudan ilişkili uzun bir tarihi olduğunu unutmuyoruz. Fransız sömürgeciler, bilhassa Fildişi Sahili'nde kahveyi teşvik ederken, İngiliz tarım politikaları tarafından seçilen kakao önce Altın Sahili'ne (doğu bölgesi) getirildi ve oradan yukarıda bahsedilen lider üreticiye ve her iki ürünün aynı anda aynı tarlada üretildiği Liberya'ya kadar genişledi. Bununla birlikte, Afrika'nın tarım sanayisinin geleceğinin dünya pazarında hâkim bir bitkisel yağ olan palm yağı ve karite yağı üretimi ile olabileceğini düşünüyoruz ki bu sonuncunun kozmetik ve kozmesötik sektörlerinde giderek daha fazla kullanılmaya başlandığı gözlemlenmektedir. Her iki ürün de dünya pazarında giderek önem kazanıyor. (Bossart, 2009; Potts, vd., 2014; Reynolds, 2010).

Bu bölgedeki kakao, kahve, pamuk, palmye yağı, karite yağı ve diğer temel ekonomik ürünleri geliştirmek için, ulaştırmanın temel bir öncelik olduğu altyapıya daha fazla yatırım yapılması ve altyapının geliştirilmesi gerekiyor. Ne yazık ki, çoğu zaman bu durum ulusal ve bölgesel ekonomik ağların kırılgan bir hale gelmesine neden olacak kadar ihmal edilmektedir.

Çoğu Afrika ülkesi ulaşım ile ilgili büyük masraflarla karşı karşıya. Dış pazarlara erişirken, Afrika'nın ortalama ulaşım ve sigorta giderleri, toplam ihracat değerinin yüzde 30'unu oluşturuyor ve bu durum gelişmekte olan ülkelerin yüzde 8,6'lık oranı ile karşılaştırıldığında ortaya hiç de hoş bir tablo çıkmıyor (UNESCO, 2009, s. 2).

Tüm kıtada, son derece kötü ve kısıtlı bölge içi erişimi, bazı durumlarda kötü ve gelişmemiş ana yolların varlığıyla ispatlamak mümkündür. Bunlar sömürge döneminde bölgeler arası bağlantıları dikkate almaksızın o dönem iç bölgelerden sahil kentlerine kadar olan ticari akışa cevap vermek üzere kurulmuş bir dizi bölgesel hattır. Şu anda yeniden kullanılmaları, koşulları kötüleştiren iç savaş senaryolarıyla birleşince, toplumsal ve ekonomik değişikliklerin gerçekliğine uygun değildir. Son zamanlarda, yavaş ilerlemekle birlikte hükümetlerin ilgisine ve bu gerçeği aşma çabalarına tanık oluyoruz. Başarılı olduğu takdirde bu, kırsal ve karayla kuşatılmış bölgelerin pazarlara, ekonomik ve sosyal hizmetlere ulaşmasına imkân verecektir (UNESCO, 2009). Bu bağlamda Mali-Gine, Mali-Moritanya, Nijer-Nijerya ve Nijer-Benin arasındaki yolların birbirine bağlanması ve Senegal-Mali'de devam eden yol çalışmaları süreci gibi bazı önemli ilerlemeler söz konusudur (KPMG Afrika, 2013).

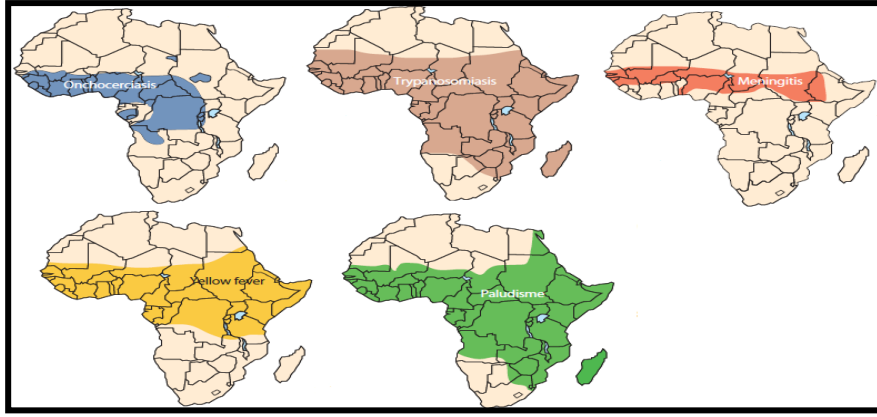
Tarihsel olarak, karayolu taşımacılığı bölgesel ekonomik ve sosyal bağlantı için çok önemli olmuştur ancak maalesef bu, demiryolu taşımacılığı ile gerçekleşmemiş olup ulusal hatlara indirgenmiş ve çoğunlukla da kargo taşımacılığıyla sınırlı kalmıştır (Bossart, 2009). Tüm kıtaya bakıldığında, bir zamanlar Doğu ve Güney Afrika'nın uluslararası bağlantıları ile kıyaslandığında, iki uluslararası demiryoluna (Dakar-Bamako ve Abidjan-Ouagadougou) sahip olan Batı Afrika, ekin üretimi ve dağıtımındaki iç sinerji açısından hiç de elverişli bir durumda değildir (Afrika Kalkınma Bankası Grubu, 2015). Deniz ticareti açısından, büyük ölçüde ticarete elverişli deniz alanına sahip olan Batı Afrika'nın, yirmi limanı bulunmaktadır. Bunların beşi, boyut ve etkinlik bakımından en büyük merkez olan ve esas olarak petrol terminali hizmeti veren Lagos limanı tarafından temsil edilen Nijerya'da bulunmaktadır (KPMG Afrika, 2013). Yine de, bölgedeki taşımacılık şirketlerinin çoğu, sermaye yetersizliği, büyüklük ve malzeme bakımından limanların kapasitelerinin (Abidjan ve Lagos haricinde) sınırlı olması nedeniyle ulusötesi şirketlere ekstra zaman ve masrafa yol açtıkları için fiilen iflas riskiyle karşı karşıyadırlar. Buna ek olarak, zayıf kurumsal ve insan kaynakları yönetiminden ve deniz taşımacılığına yönelik hükümet politikalarının yetersizliğinden de olumsuz etkileniyorlar ki bu sonucunu, "son derece rekabetçi bir sektörde faaliyet gösteren

ticari işletmeler” (Audigé, 1995) yerine dış ticareti teşvik eden bir unsur olarak görülmektedir.

Reforma muhtaç bir diğer alan da, esas itibariyle Lagos, Abican, Akra ve Dakar’dan hareketle ortalama 2 milyon 200 bin yolcu kapasitesine ulaşan (2015) hava taşımacılığıdır (Dünya Bankası IBRD-IDA, 2016). Bölgenin ekonomik önemi, coğrafi konumu, merkezi alanlardaki artan nüfus yoğunluğu, hava ve deniz trafiği artışı göz önüne alındığında, kara, hava ve deniz hatlarında daha fazla yatırım yapılması, sadece karalarla kuşatılmış bölgelerin desteklenmesini sağlamakla kalmayıp aynı zamanda bölgesel enregrasyonun kalitesini ve akışkanlığını da güçlendirecektir (Pirie, 2014).

Sermayenin, malların, kişilerin ve hizmetlerin sınır ötesi hareket edebilmeleri bölgesel bütünleşmenin özüdür. Ne var ki, bu olgu ile paralel olarak, bulaşıcı ve endemik (bir yöreye özgü) hastalıkların yayılması da söz konusudur ki bu vakaların çoğu ciddi biçimde pandemik (belli bir bölgeye yayılmış) hastalık olma riski taşımaktadır. Tıbbi coğrafya perspektifi çerçevesinde hastalıkların coğrafyası, sınır geçişlerinin büyük bir güvenlik açığı olabileceğini gösteren en ikna edici kanıtları sunar. Tropik iklimi nedeniyle ciddi hastalıklara kaynaklık etme özelliği taşıyan bir bölgede yer alan Batı Afrika sıcak ve nemli ortamı, sivrisinek, pire, kurt ve salyangoz gibi hastalık *vektörlerinin*⁹ üremesi ve gelişmesi için de müsaittir. Dolayısıyla, bölgedeki yayılma eğilimi, yoğun sınır geçişi hareketleriyle etkileyici boyutlara ulaşmaktadır (Fouberg, Murphy ve Blij, 2012). Özellikle Sahra-altı Afrika’da (AIDS’e yol açan) HIV, sarıhumma, eski tropik hastalıklar (dang humması, ‘uyku hastalığı’ olarak da bilinen Afrika tripanozomiyazı, Onkoserkiyazis-‘nehir körlüğü’ ve kolera) ve daha yakın tarihli Ebola gibi hastalıklar, geniş alanlarda salgına yol açmalarını kolaylaştıran doğal olarak akışkan sınırlar bulmuştur. Sonuç olarak, bunlar bu bölgedeki bulaşıcı hastalıklara bağlı başlıca ölüm nedenleridir (WHO, 2015).

⁹Bulaşıcı hastalıklar, hastalığı konakçıdan (virüsü taşıyan birey ya da hayvan) kirletilmemiş bir vücuda gönderen ‘taşıyıcı’ bir unsurun varlığına ya da yokluğuna göre genellikle vektörel ya da vektörel olmayan hastalıklar şeklinde alt bölümlere ayrılabilir. Bu şartlar altında, sıtma ve HIV vektörel hastalıklar olarak kabul edilirken, örneğin grip vektörel olmayan bir hastalık olarak tanımlanmaktadır (Fouberg, Murphy ve Blij, 2012).

Şekil 7 Afrika'da Hastalıkların Coğrafi Dağılımı
Kaynak: OECD, 2009

İnsanlık tarihinde hiçbir hastalık sıtmadan daha fazla can almamıştır ve bu belaya karşı savaş hala kazanılmış değil (Fouberg, Murphy ve Blij, 2012, s. 68). Ancak 1980'den beri AIDS, dünyanın bu bölgesindeki tıbbi haberlerde ön plana çıkmıştır. AIDS önce Sahra-altı Afrika'da patladı ve hızla küresel bir salgın haline geldi; hiçbir coğrafi bölge bundan muaf kalamadı (Blij, Muller ve Nijman, 2014, s. 299).

Sonuç olarak, başta sıtmanın neden olduğu bebek ölüm oranı son derece yüksektir ve 1.000 kişide 134 ila 152 arasında değişen oranlarda en çok Gine-Bissau ve Sierra Leone'yi etkilemektedir. Nijerya ve Fildişi Sahili'nde de oranlar çok yakın seyretmektedir. Yeşil Burun Adaları (24/1.000) ve Senegal (54/1.000) ise buna istisna teşkil etmektedirler (BM / Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi, 2015). Daha yeni, 2014 yılında, Batı Afrika, başka bir ölümcül vektörel hastalığın ortaya çıkışına tanık oldu. Hastalık Kontrol ve Koruma Merkezi'nin (Center for Disease Control and Prevention–CDC) tespitlerine göre eşi benzeri görülmemiş bir virülans ölçeğine sahip Ebola'nın hızlı yayılımı birden fazla ülkeyi aynı anda etkiledi. Mano Nehri devletleri (Liberya, Gine ve Sierra Leone) kritik bölgelerdi ve buralarda önceki salgınların aksine kısa sürede (2014– Şubat 2015 verileri) endişe verici istatistiklerle çok yüksek oranda enfekte (22.589 vaka) ve ölü (9.162) sayılarına ulaşıldı.¹⁰ Ebola virüsü hastalığının uzun vadeli yayılımı, bölgenin sosyo-ekonomik yapısını etkiledi ve bu da yukarıda belirtildiği gibi yaşam beklentisi oranlarında karşılığını buldu (UNDG/Batı ve Orta Afrika, 2015).

2015'te genelde ekonomik büyüme oranlarının yüksek olduğunun doğrulanmasına rağmen, ikna edici kanıtlar, bu virüs hastalığının (Mali, Senegal ve Nijerya gibi) bazı ülkelerde çok geniş çaplı etkileri olduğunu ve bilhassa önceki

¹⁰İstatistiklerde 2,232 enfekte kişi ve 1,503 ölü şeklinde rapor edilen 1976-2012 yılları arasıyla kıyaslandığında on kat daha fazla vakayla karşılaşıldı (UNDG/Batı ve Orta Afrika, 2015).

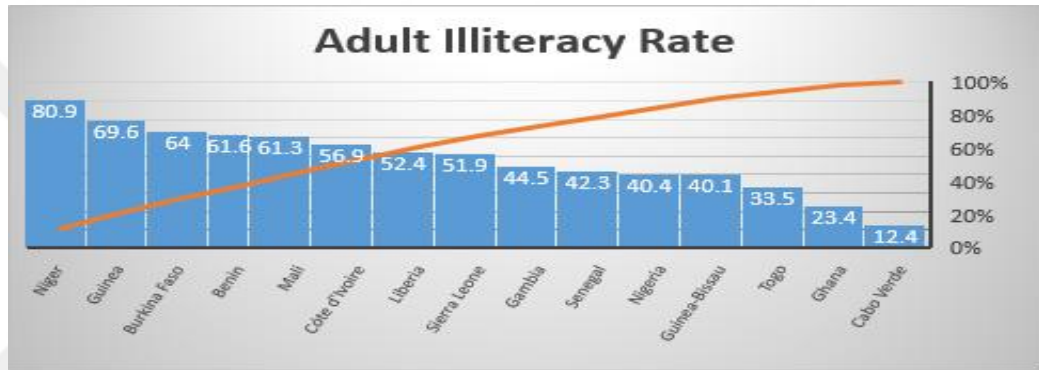
yıllardaki potansiyel ekonomik büyümenin tersine döndüğünü, bu durumun da en fazla yukarıda adı geçen merkez üslerinde yaşandığını göstermektedir (AfDB, OECD, UNDP, 2016). “Söz konusu kayıp, Gine için yıllık ortalama % 4,9 (düşük Ebola senaryosu) ile % 9,6 (yüksek Ebola senaryosu), Liberya için % 13,7 ile % 18,7, Sierra Leone için % 6,0 ile 8,0 arasında değişiyor” (UNDG/Batı ve Orta Afrika, 2015, s. v). Genellikle kabul edildiği üzere, GSYH’daki düşüşler negatif istihdam oranları ve geçim kaynakları kalitesine ve dolayısıyla hanehalkının hayatta kalabilmesine yansımaktadır ve genellikle dış borç artışıyla sonuçlanmaktadır. Bu durum, bazı dış ortakların mal ve hizmetleri karantinaya almaları ve kısıtlamalarının etkisiyle ağırlaşarak gıda güvenliği risk etkisini arttırmaktadır. Liberya ve Sierra Leone gibi ülkelerde ağırlıklı olarak, virüs yayılımının az olduğu Gine-Bissau ve Fildişi Sahili gibi Afrika ülkelerinde daha küçük çapta da olsa yaşanan budur (UNDG/Batı ve Orta Afrika, 2015).

Afrika Birliği (AU), Batı ve Orta Afrika için BM Kalkınma Grubu, Manu Nehri Birliği gibi uluslararası ve bölgesel yardım kuruluşları, salgının karmaşıklığını¹¹ kontrol altına almakta yaygın ve kısıtlı kapasiteye sahip olunması nedeniyle küresel sağlığı tehlikeye atacak pandemik bir hastalığın başlangıcına tepki vermeye çağrıldı. Hava yolculuğu koşulları, normalde bu tür bir virüs için engel teşkil etse de, ilk kez virüsün bölgesel alanın dışına yayıldığı bildirildi. Diğer çokuluslu platformların yanı sıra, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), hassasiyetin arttırılması, karşı önlemler alma ve bölgesel devletler arasındaki çabaların eşgüdümü konusunda öne çıkan bir konumdaydı. 1975’te kurulan ve kurulduğu dönemde ekonomik hedeflere sahip olan ancak zamanla daha geniş ve daha derin siyasi, ekonomik ve güvenlik meseleleriyle ilgili hale gelen bu bölgesel kuruluş ciddi önlemler aldı. Bunlar arasında Ebola virüsü hastalığını güvenlik tehdidi olarak belirlemek, bölgesel devletler ve Batı Afrika Sağlık Örgütü (WAHO) ile üst düzey toplantılar düzenlemek de bulunuyordu. Bu girişimler sonucunda önlem planları hazırlandı ve bölgesel Hastalık Kontrol ve Önlem Merkezi oluşturularak bir dizi tavsiye kararları alındı. ECOWAS’ın alt-bölgenin sosyoekonomik gelişimindeki rolü, özellikle bölgeye yardım etmek üzere kamuoyunda iyi bilinen çok yönlü platformları bir araya getirerek Ebola’nın sınırlanması bağlamında ortaya çıkmıştır. Dünya

¹¹Kırsal ve hastalığın yayıldığı bölgeler başta olmak üzere sağlık altyapısındaki eksikliklerin, yeterince hazır olmamasıyla bir araya gelmesi sonucu Ebola’nın benzer özellikler gösteren sıtma, kolera ve Lassa ateşi vakaları olarak ele alınıp tedavi edilmeye çalışılması da kritik boyutu arttırdı.

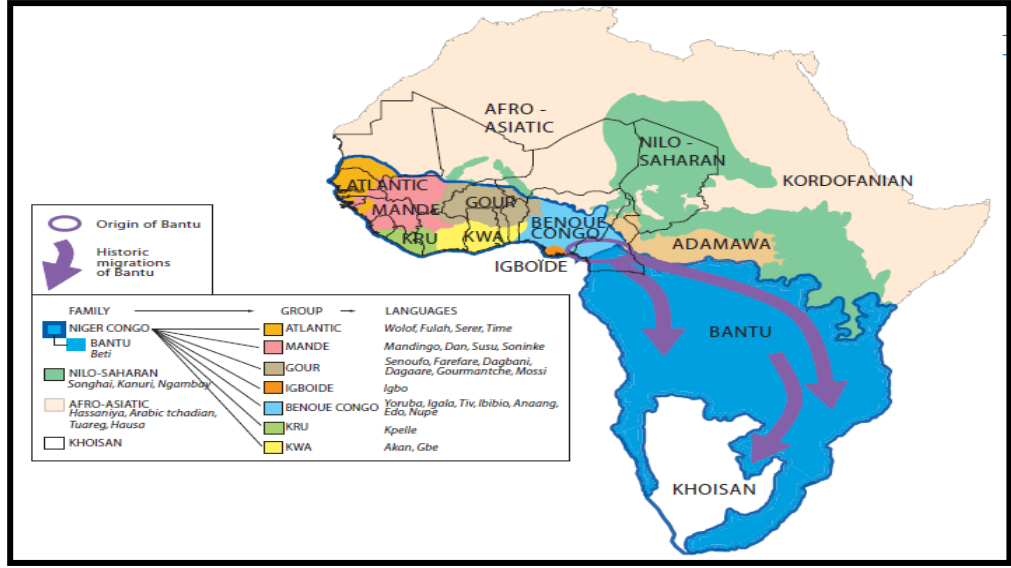
Bankası Grubu (WBG) ve Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği'ni (WAEMU), Ebola Dayanışma Fonu gibi önlemlerin geliştirilmesi için kaynakları bir araya getirmeye çağırmak buna örnek olarak gösterilebilir (Yaya, 2015).

Şaşırtıcı başarılarına rağmen ECOWAS ciddi engellerle karşılaştı. Bunlar arasında, toplam 353 milyon 224 bin kişinin % 44'ünü oluşturan aşırı genç nüfus (BM / Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi, 2015), % 45'e varan yetişkin okur-yazar olmayan nüfus (Şekil 8), genç istihdamının düşüklüğü ve (bilhassa Ebola ancak sürekli olarak sıtma ve HIV vakaları ile şiddetlenmiş) yoksulluğun giderek artışıyla beraber siyasi açıdan istikrarsız devletler, ulusötesi güvenlik tehditlerinin tümü ve devletler arasında süregiden coğrafi ihtilafları zorlayan çevresel koşullar sayılabilir.

Şekil 8 Ülkelere göre Yetişkin Okuma-yazmazlık Oranı, 2015
Kaynak: 2015 Afrika İstatistiki Almanağı

Yukarıda sayılanlarla beraber, sözü edilen kırılmalıkların giderek yaygınlaşması, Batı Afrika'da 55 yaş civarında olan doğum anındaki ömür beklentisi üzerinde önemli bir etkiye neden oldu. WPP 2015'e göre 80 yıl civarında olan dünya ortalamasının belirgin şekilde altında kalan bu ömür beklentisi, eşit derecede önemli başka bir unsur olan bölgesel göç dalgası üzerinde de son derece belirleyicidir. Bu konuda, tarihsel olarak yaklaşık 5000 yıl önce Batı Afrika'dan başlayan benzeri görülmemiş Bantu göçü önemli bir rol oynar. Güney Afrika'ya doğru gerçekleşen bu önemli olay (Şekil 9), Sahra-altı Afrika'da sadece dilsel bir model oluşturmakla kalmadı, aynı zamanda bugün varolan ulusal ve bölgesel ortamı da belirleyen sosyal, politik, ekonomik ve kültürel koşulları doğurdu. Ayrıca, başta Zulular olmak üzere önemli Afrika imparatorluklarının tarihi bakımından önemli bir nirengi noktası oldu (Nurse ve Phillipson, 2003).

Şekil 9 Afrika Dil Aileleri
Kaynak: OECD, 2009

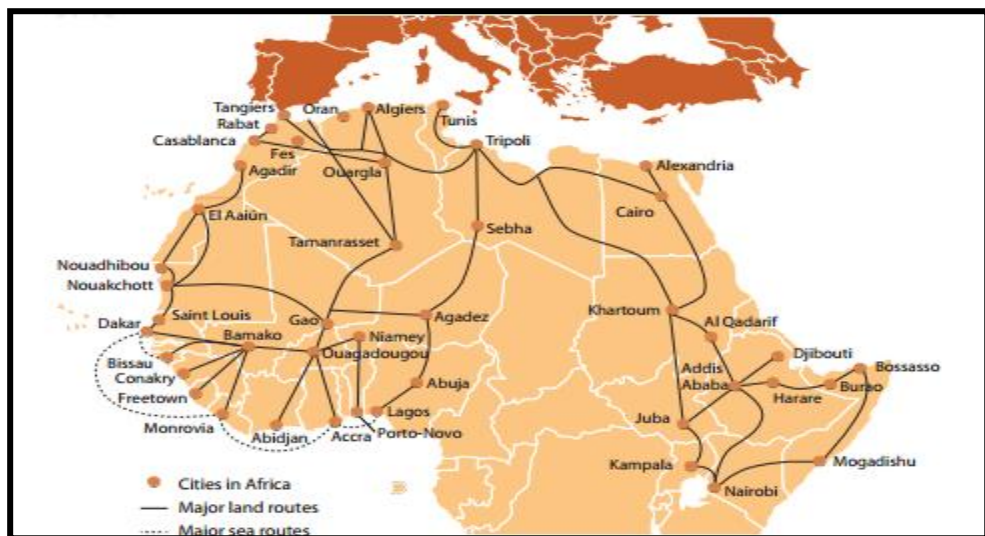
Dil şüphesiz tüm uygarlıkların evrim sürecinde son derece önemli bir özelliktir. Afrika 2000 yaşayan dilden yaklaşık 1200'ünün tanımlandığı geniş bir yelpaze sunduğundan, Batı Afrika'da Fulah, Mandingo, Yoruba, Songhai ve Wolof gibi ortak diller/lingua franca haricinde, resmi diller entegrasyon dilleri olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, ECOWAS hukuken ve uygulamada Portekizce, Fransızca ve İngilizce'yi resmi dil olarak benimsedi ve entegrasyon sürecinin yönetiminde bir avantaj elde etti. Yine de bu, üye ülkelerin, eşitliğin ve siyasal yaşam üzerinde kültürel boyutun öneminin açık bir göstergesi olarak bölgedeki paralel ulusal dilleri onaylayıp kabul eden politikalar ve tutumlar benimsemesini engellemedi (Bossart, 2009).

Daha önce de dikkat çektiğimiz üzere, tarihsel olarak, Sahra-altı Afrika boyunca insanların göç hareketi çok düzenli gerçekleşmiştir ve bu durum, kültürel ve sosyal bağlara da ciddi biçimde yansımıştır. Bozulmuş Sahel bölgelerinin aksine, bitki gelişimi için daha elverişli olan kıyı bölgelerinde yoğun göçer hareketlerden kök alan bir yaşam tarzı söz konusudur. Zamanla sömürge tarım politikaları, zorunlu emek gücünü Yukarı Volta'dan (Burkina Faso, Gine, Mali ve Nijer) Gana ve Fildişi Sahili'ndeki kakao ve kahve tarlalarına kaydırarak bu akışı yönlendirmiştir (Adepoju, Migration in West Africa, 2005).

Bağımsızlık dalgasının ardından Batı Afrika ülkelerinin çoğu, daha istikrarlı ve gelişmiş bölge ülkelerine doğru bir göçe tanık oldular. Bilhassa bu nedenle, kahve, kakao ve altın üreten Gana ve Fildişi Sahili'nin yanı sıra 1970'lerde petrol, yerfıstığı

ve Fransız otomobil endüstrisine bağlı ekonomik sıçrama yaşayan Nijerya ve Senegal yaklaşık on yıl boyunca göçün hedef ülkeleri haline geldiler. Bununla birlikte, daha önceki merkezlerde iç krizlerin yaşanması, bölgesel göçün niteliğini değiştirdi: Klasik emek göçünden kitlesel mülteci göçüne dönüştürdü (Konseiga, 2005). Son birkaç yılda, Batı Afrika ve tüm Sahra-altı bölge, özellikle kırsal kesimden göçün canlandığı neredeyse tüm gelişmiş bölgelerde yaşanan demografik geçiş döneminin tetiklediği aşırı hareketliliğe tanıklık etti (Bossart, 2009). Daha yakın geçmişteyse, Batı Afrika göç örüntüleri üzerine yapılan araştırmalar ve anketler, çevresel nedenlerle yerinden olma konusundaki sürekliliğe işaret etmektedir. Örneğin şu anda Nijerya’da yaşanan nüfus hareketliliği ve bunun sonucunda güneyli çiftçiler ve kuzeyli Müslümanlar arasında yaşanan çatışmalar, sadece Boko Haram’ın saldırılarından bir kaçışa değil, aynı zamanda iklimin sürekli kötüye gidişinden dolayı daha bereketli orta sahil bölgesine yönelik göçe de bağlıdır (Laessing, 2016).

Bu arada, Kuzey, Batı ve Afrika Boynuzu’nu içeren ve tüm kıtadaki iç ekonomik ve siyasi istikrarsızlık tarafından desteklenen transit göç de diğer bir göç türüdür. Transit şehirlere (Şekil 10), Avrupa’ya gitmeyi hedefleyen öncelikle genç ve iyi eğitim almış, pahalı ve fiziksel açıdan zorlu bir yolculuk yapabilecek kapasiteye sahip erkekler gelmekte ve bu da Afrika’dan ‘beyin göçü’ artışına neden olmaktadır. Moritanya, Fas ve Libya gibi ülkelerde, hükümetler, hedeflerine ulaşmak için fırsat bekleyen ve bu uzun bekleyiş süreci içerisinde hayatlarını sürdürebilmek için daha başka yasadışı faaliyetlere de bulaştığı düşünülen, giderek artan sayıdaki transit göçmenle uğraşıyorlar.

Şekil 10 Afrika'daki Göç Rotaları ve Transit Göç Merkezleri
Kaynak: IOM-Dünya Göç Raporu 2015

Yukarıdaki haritada görüldüğü gibi, Batı Afrika ülkeleri göçmen kaçakçılarının kullandığı sadece karayollarına değil, aynı zamanda deniz yollarına da sahipler (IOM, 2015). Bu senaryo, ulusötesi örgütlü faaliyetlerin yayılmasına yönelik daha uygun politikalar, hizmetler ve güvenlik tedbirleri ve nüfus yoğunluğunun artmasına yanıt verecek iç ekonomik düzenlemeler gerektiriyor. Göç hareketinin artmasına karşı ECOWAS, kolektif bir platform ve bölgedeki serbest geçişin teşvikçisi olarak bir dizi yasal çerçeve kabul etti. Bunların arasında, Kişilerin Serbest Dolaşımı, Oturma ve Yerleşme Hakkı (Protokol A/P.1/5/79) ve ek protokolleri de yer almaktadır. Tüm bu önlemler, akışın gelişmesini, izlenmesini ve göçmenlerin korunmasını öngörüyor; ancak ekonomik, altyapısal, erişimden kaynaklı ve bilgi toplama ve paylaşmadaki açıkların bu süreci sınırlayabileceği de akılda tutulmalıdır (Devillard, Bacchi ve Noack, 2015).

2014 yılı sonu itibarıyla zulüm, çatışma, genel şiddet veya insan hakları ihlalleri nedeniyle dünya çapında 59,5 milyon kişi zorla yerinden edilmiştir. 2013 yılına kıyasla mutlak veriler ışığında bu 8,3 milyon kişilik bir artışı yansıtmakta ve yıllık en yüksek artışı ve şimdiye kadar kaydedilen en yüksek zorla yerinden edilme düzeyini temsil etmektedir (Küresel Göç Verileri Analiz Merkezi, 2015).

Uluslararası Göç Örgütü'ne (International Organization for Migration–IOM) göre, 2015 yılında iç göçmenler ve doğdukları ülkeler dışındaki ülkelerde ikamet eden insanlar da dâhil olmak üzere dünyada bir milyardan fazla göçmen bulunmaktaydı. En çok göç alan ülkeler arasında Birleşik Devletler, Birleşik Krallık, Almanya, Rusya Federasyonu, Çin, Suudi Arabistan, Kanada, Fransa, İspanya ve Birleşik Arap Emirlikleri sayılabilir (Küresel Göç Verileri Analiz Merkezi, 2015). Yukarıda bahsedilen küresel insani ve iç savaş kaynaklı göç dalgalarına karşın Batı Afrika'daki göç örüntüleri ve eğilimler genelde kentleşme, bölgeler arası göç ve bölge dışına göç olarak sınıflandırılmaktadır ve IOM'ye göre devletler arası göç, nüfus hareketlerinin % 84 gibi ciddi bir bölümünü temsil etmektedir. (IOM, 2015).

Batı Afrika'daki göç eğiliminin ilginç dinamiğini karşılaştırdığımızda, Nijerya, Burkina Faso ve Gana'nın hem göç alan hem de göç veren büyük merkezler olarak tanımlandığını, Yeşil Burun Adaları, Togo ve Liberya gibi küçük ülkelerin ise nüfuslarına oranla en çok göç veren ülkeler statüsünde olduğunu görürüz. Yukarıdaki ülkelerle beraber Mali ağırlıklı olarak şu ülkelere göç veren ülkelerdir: Portekiz (Yeşil

Burun Adaları/Gine Bissau), Amerika Birleşik Devletleri (Nijerya), İspanya (Gambiya) ve son dönemde kayda değer bir sapma paterniyle artmakta olan Nijeryalı topluluğun bulunduğu Çin (Devillard, Bacchi ve Noack, 2015).

Özetle, tarihsel nedenleri bir kenara bırakırsak, Batı Afrika’da bölge-içi modern yüksek göç vakaları, nüfus hareketliliğini artıran cazip bir unsur olan kültürel ve dilsel yakınlığa dayandırılabilir. Ayrıca, bu coğrafi alandaki göç örüntüsü, sürekli el emeği gerektiren doğal kaynak arama merkezlerinin de belirgin bir etkisi altındadır. Aynı şekilde, söz konusu örüntü zayıf ve yolsuzluğa batmış hükümetlerin uzun süreli yönetiminden kaynaklanan siyasi istikrarsızlık ve/veya daha kırılgan bölgeleri terörize eden isyancı gruplar ile birlikte doğal yollar veya insan eliyle çevrenin sürekli bozulmasına bağlı transit göç ve zorla yerinden etme alt sistemi tarafından da pekiştirilmiştir. Şu halde, Batı Afrika’nın çağdaş bağlamının hem yasal hem de yasadışı aktörler için gelişme fırsatları olan bir bölgeyi temsil ettiği açıktır. Sonuç olarak, insan, mal ve hizmetlerin sınır ötesi serbest dolaşımının teşvik ettiği ve aralarında ulusötesi örgütlerin de bulunduğu bölgedeki zorlukların karmaşık bir bileşiminden oluşan örüntüler, eğilimler ve kesişim noktaları Batı Afrika’da endişe verici boyuttaki riskli güvenlik seviyelerine dikkat çekmektedir.

1.3 Jeopolitik Analiz ve Dünya Siyasetindeki Yeri

Afrika belki de dünyadaki en savunmasız ve zengin bölgelerden biridir, ancak doğal potansiyelini arttırmak amacıyla karşı karşıya kaldığı temel güçlükleri tanımlama ve bunlardan düzenleme konusunda sürekli başarısız olduğu için jeopolitik olgunluktan yoksundur. Özellikle Soğuk Savaş sonrası Afrika’ya yönelik politikalar “Afrika devletleri hızlı sanayileşmede, yüksek kapasitede insan yetiştirmede, istikrarlı yönetim sistemlerinde ve küresel ekonomik şoklar karşısında direnç göstermede başarısız oldukları; başlıca malların (yani hammaddeler, tarım ürünleri ve madenler) ihracına dayalı bir sistemi sürdürdükleri (...) için (...) dış aktörler açısından çok az siyasi, stratejik veya ekonomik değere sahip” (İsmail ve Sköns, 2014, s. 4) gibi görünse ve tanımlansa da, gerçekte, Afrika’nın yeni paylaşımı için sözde yeni bir amacın ve gizli bir ekonomik açgözlülüğün söz konusu olduğu günümüzdeki tablo hiç de böyle değildir.

Jeopolitika, çağdaş siyasi söylemler içerisinde kimliklerin formüle edildiği, temsil edildiği ve bastırıldığı karmaşık bir kültürel meseledir. Jeopolitika aynı zamanda

kritik öneme sahip tehdidi tanımlama gücü ve bu tehditlere karşı ‘güvenlik’ sağlamak üzere belli bağlamlarda uygun politik davranışları belirleyecek şekilde dünyayı tanımlama becerisi ile de ilgilidir. Bağlama dair popüler bir anlayış oluşturma gücü, jeopolitika açısından son derece önemli bir söylemsel görevdir. Son on yılda, tehditlerin birçoğu ‘küresel’ olarak anlaşıyor ve politika üreten çevrelerde buna yönelik tepkiler çoğunlukla yeni tanımlanmış tehditleri ‘küresel güvenlik’ açısından tartışmak biçiminde tezahür ediyor (Dalby, 1998, s. 295).

Küresel ekonomi ve jeopolitik stratejiler içerisinde Afrika’nın bugünkü rolü, belli temel süreçlerin yükseltilmesi, derinleştirilmesi, yoğunlaştırılması ve genişletilmesi; yine benzer biçimde doğal kaynaklar için rekabet, ekonomik büyüme; bazı alanlarda gizli bölgesel istikrar ve küresel güvenlik açısından kritik faktörlerin (örneğin terörizm) artan öneminde yatmaktadır. Angola ve Güney Afrika gibi bazı Sahra-altı ülkelerde iç büyüme ve istikrar ortamı, yabancı aktörlerle potansiyel ortaklıklar için önemli bir cazibe kaynağı oldu. Rekabet sadece kaynak değil aynı zamanda pazar da arayan Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin (BRIC) gibi ekonomilerin hızla büyümesiyle güçlendi ve bu da gelişmiş ülkeleri başta petrol ithalatı olmak üzere arz kaynaklarını çeşitlendirmeye zorladı.

Avrupa Birliği (AB) gibi geleneksel ekonomik ortaklar eski sömürgelerle çok yakın ve yoğun ticaret ilişkisini sürdürmektedirler. Verilere göre, Batı Afrika temelde mamul ürünler, örneğin gıda ürünleri, makine, yakıt, kimyasallar ve eczacılığa dayalı toplam ithalatının % 81’ini AB bölgesinden yapmaktadır. AB-ACP (Afrika, Karayipler ve Pasifik) arasındaki ticaret hacminin % 38’ine tekabül eden ihracatı ise büyük ölçüde tarımsal ürünler, kauçuk ve balıkçılık ürünlerine dayalıdır (Avrupa Komisyonu, 2015).

AB’nin aksine, ABD’nin Afrika’ya yönelik dış politikasında anahtar kelime *güvenlik*dir. Özellikle 11 Eylül olaylarının ardından ABD dış politikası, başta petrol sevkiyatı olmak üzere enerji tedarikini çeşitlendirme arayışı ile küresel terörün yayılmasına odaklandı. Günümüzde, Batı Afrika/Gine Körfezi’nin petrol tedarik havzası olarak yükselişiyle birlikte, daha önce Suudi Arabistan ve Venezuela’nın ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğu ABD ile petrol ticaretinde Nijerya avantajlı bir konuma geldi. Tüm bunlar bir arada düşünüldüğünde Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası (AGOA), AFRICOM ve “*Millennium Challenge Account*” (MCA) gibi programlarla birlikte Batı Afrika, ABD için stratejik bir alanı temsil ediyor. Tüm bu girişimler, ekonomik ve siyasi kurumsal reform, demokratikleşme, sağlık ve güvenlik işbirliği

odaklı olarak çok sayıda Amerikan kurumsal paydaşı tarafından teşvik edilmektedir (Warnock, Falola ve Jalloh, 2008).

Öte yandan Çin ve Hindistan sıkı güvenlik ilkesine dayanan bu yeni işbirliği dinamiğini benimsemiyor gibi görünüyorlar. Özellikle Çin, nadiren gerçekleşen çeşitlendirilmiş işbirliği ataklarıyla beraber ekonomik yönelimli bir politikayı ve iç meselelere müdahale edilmemesini benimsiyor. Dünyanın en büyük ikinci enerji tüketicisi olan Asya devi Çin, nakliye, bankacılık, perakende satış, eğlence, telekomünikasyon gibi sektörlerin yanı sıra kredi imkânı, esnek kredi ve borç iptali gibi konulara öncelik tanıyarak Batı Afrikalı ekonomik aktörler, özellikle de Nijerya ile yakın işbirliği içindedir. Hindistan'a gelince, bağlantısızlığa dayalı yeni işbirliği politikası, genellikle Çin'in taklitçisi olarak nitelendirilerek Afrika'ya yatırım yapan dış aktörler tarafından yoğun bir biçimde eleştirilmektedir (Gupta ve Chatterjee, 2015).

Brezilya'nın Afrika'ya yönelik dış politikası, dilsel ve kültürel bağlara dayalı olarak eski Portekiz sömürgeleri, özellikle de Angola üzerine yoğunlaşıyor. Portekizce konuşan Brezilya sadece Afrika'daki ekonomik yatırımlarını artırmayı değil, aynı zamanda BM gibi çok taraflı işbirliği alanlarındaki müttefiklerini tanımlamayı ve böylece dünya siyasetindeki yerini sağlamlaştırmayı hedeflemektedir (Pereira, 2014). Uluslararası ilişkilerin önde gelen oyuncularını arasında cereyan eden bu senaryoda, ironik biçimde, Afrika'ya dönük eski sıkı güvenlik desteğini (askeri) enerji ve iş odaklı bir işbirliğine dönüştüren tek dış aktör Rusya'dır. Bu politika halen, stratejik olarak yeni enerji kaynakları temin eden Gazprom yatırımları öncülüğünde sürdürülmektedir (Musah A.-F. , 2009).

Gözlemlediğimiz üzere, "Batı Afrika'nın zengin doğal kaynakları, bölge ve dünya güçlerinin stratejik hesapları açısından burayı değerli kılmaktadır" (Musah A.-F., 2009, s. 13). Ancak, güvenlik meselelerinin günümüzde Batı Afrika ve Afrika genelinde öncelik teşkil ettiğini kabul etmeliyiz. Silahlı çatışmalar, çatışma sonrası iyileşme, organize suç, küçük ve hafif silahların (SALW) yaygınlaşması, ulusötesi terörizm ve deniz korsanlığı gibi devlet meşruiyetine karşı meydan okumalar, ekonomik ve politik kalkınma açısından hayati bir endişe kaynağı olmanın yanı sıra (İsmail ve Sköns, 2014), insan güvenliğini de tehlikeye atmaktadır. Bu şartlar altında, başlangıçta önemli sayıda devleti birlik ve işbirliği temelinde ekonomik bir anlaşma

etrafında toplarken günümüzde çok-taraflı bir ‘güvenlik topluluğu’ platformuna dönüşen ECOWAS, Afrika’da politik başarı ve kazanımların tartışılan bir örneği oldu (Musah, 2009). Demokrasiyi ve istikrarı sürdürme isteği, örgüte en büyük katkıyı sunan Nijerya tarafından da desteklenen, bölgesel bir motivasyon kaynağıdır. Söz konusu devlet, etkileyici bir nüfus artışı yaşanan bölgedeki ekonomik, siyasi ve nüfus gücü açısından üstünlüğünün farkındadır.

Nijerya’nın merkez olma konumu, küresel endüstriler için stratejik kaynaklar açısından zengin melez bir bölgesel alanla beraber coğrafi konumu, artan askeri gücü, Afrika merkezli dış politikası (Musah, 2009), hevesli bir seçkinler topluluğu ve muhtemelen ‘ihmalkâr’ kültürel diplomasisi bağlamında ele alınmalıdır. Çizilen bu çerçevenin temelini oluşturan Nijerya’nın bölgesel rolü ve jeopolitik önemi hakkındaki farkındalığı, özü itibarıyla aynı kalmasına rağmen yıllar boyunca dış politikasını bilinçli olarak yeniden biçimlendirmesini açıklamaktadır. Örneğin, coğrafi özelliklerinin giderek farkına varması, 1991’de Abuja yerine Lagos’u başkent yapma yönündeki hükümet kararına yol açtı. Ülkenin merkezinde yer alan, daha ‘canlandırıcı’ bir iklime ve -bu durum giderek değişse de- daha az nüfus yoğunluğuna sahip çağdaş başkent, hem kuzey hem de güney etnik gruplarının bir araya gelebileceği ‘tarafsız’ bir alan olarak görülmektedir (Cohen, 2015). Nijerya, bu kararıyla başkentini denizden gelebilecek ve başarıya ulaştığı takdirde ulusu bütünüyle savunmasız bırakarak paramparça edecek olası saldırılara karşı koruyarak önemli bir kırılma anı asgari düzeye indirmiş oldu.

Bölgesel ve kıtasal planda, Nijerya’nın ‘yumuşak güç’ konumuna geldiğini kanıtlayan kuvvetli deliller bulunmaktadır. Afrika’daki en büyük dört askeri güçten (diğerleri Mısır, Cezayir ve Etiyopya) biri olmasına rağmen, bölgedeki potansiyel ‘uydu devletler’in farkında olan Nijerya (AllAfrica Global Media, 2016), bir Batı Afrika gücü olarak siyasi isteklilik, insani, finansal ve maddi katkı ve bölgesel bütünleşmeyi ilerleterek bölgenin siyasi istikrarına aktif olarak katılmak suretiyle etki alanını genişletiyor. Bu politikanın örnekleri bölgedeki çok-taraflı bütçenin önde gelen destekçiliğini üstlenmesinde, 1990’lı yıllarda MRU’daki askeri müdahalelerinde, Gine-Bissau (2003) ve Togo’da (2005) ECOWAS barış misyonunun liderliğini yapmasında ve Liberya’daki Ateşkes İzleme Grubu’na (1990-1997) katkılarında gözlemlenebiliyor (Luntumbue, 2013).

Bugün Batı Afrika'daki güç dengesi, '*önemli oyuncu*' addedilen Nijerya'nın öncülüğünde, '*bölgesel güç simsarları*' (Enclave Powerbrokers) (terimi öne süren Musah, 2009) denilen ve üstünlük iddiasında bulunabilen birkaç devlet arasında sağlanmaktadır. Bu son kavram, Senegal, Gine, Gana ve Fildişi Sahili'nden oluşan, muhtemelen sahte bir kümelenme içinde yer alan devletler için kullanılmaktadır. Dilsel alanda bazı farklılıklara sahip olmalarına rağmen bunların hepsi önemli doğal zenginlik havzalarına ve etkileyici bir nüfus yoğunluğuna sahip kıyı/melez alanlardır. Eğer bu stratejik ittifak kurulursa, özellikle bölgesel oyun içinde Senegal veya Gana daha güçlü adımlar atarsa, Nijerya'nın öne çıkan rolü dengelenebilir.

Senegal'in tarihsel gizil gücü ve sabırla siyasi bölgesel alan kazanma isteği göz önüne alındığında yukarıda söz edilenler mümkün olabilir. Bu frankofon devlet komşularını, özellikle de Gine-Bissau ve Gambiya'yı, genişleyen nüfus alanının parçası olarak gören jeopolitik bir doktrin temelinde, gölgesinde bırakmakta ve kontrol etmektedir. Bu devletler iç istikrarsızlık, iktidar arzuları, yolsuzluk, kötü bir hükümet ve ekonomi yönetimi gibi nedenlerle söz konusu bağlamın üstesinden gelmek için yeterli kapasiteye sahip olmayan devletler olarak görülmektedirler. Bununla birlikte Gana da önemli bir aktör olarak görülür. Coğrafi olarak iyi bir konumda bulunan, ekonomik ve siyasi açıdan istikrarlı, demokrasi ve toplumsal koşullar bakımından büyük kazanımlar elde etmiş ve ülkeye yatırım yapan ciddi bir diasporaya sahip olan bu Anglofon ülke, kaynaklarını bir araya getirme ve bölgesel akın merkezi olmak için elverişli iç koşullara sahiptir.

Olası bir diğer *bölgesel güç simsarı* da Manu Nehri Birliği'nin jeopolitik bağlamında önemli bir oyuncu olan Gine'dir. Bununla birlikte, ülke şu an entegrasyoncu değil milliyetçi doktrini daha çok destekliyor. Ekonomik bir altüst oluş, insan hakları ihlalleri, endemik hastalıklarla mücadele döngüsü ve siyasi güçler arasında süregelen çatışmacı bir mücadele içine batmış durumdaki ülke, olası bölgesel maceralarını engelleyen çeşitli istikrarsızlık unsurlarına sahip bulunuyor. Bu, Fildişi Sahili ile de büyük ölçüde uyuşan bir gerçekliktir. Yine de, Fildişi Sahili örneğinde, bölgesel düzeydeki bir kaç müdahale ile de kanıtlandığı gibi, entegrasyon duygusu tarihsel olarak daha canlıdır. 1960'da Nijerya iç savaşına müdahale etmesi, 1989'da Liberya'yı istila etmesi ve Gana'da 1966'da başkanın devrilmesini finanse etmesi örnek olarak gösterilebilir. Ancak, Fildişi Sahili'nin yakın dönemdeki iç koşulları, yıllardır süren ekonomik ve siyasi liderliğiyle çelişen şekilde, bölgesel alana daha

aktif katılımını tehlikeye atıyor. Bu senaryo, Senegal'in olası bir dışa açılımına gayet uygun düşüyor. Yukarıda belirtildiği gibi, Dakar, barışı koruma misyonlarına katılma biçiminde uluslararası ve bölgesel düzeyde etkin olmaya yavaş yavaş başladı (Musah, 2009).

Öte yandan, liderinin kişiliği ve statüsü güç simsarı devleti tehditkâr hale getirebilir. Çoğunlukla baskın ya da kibirli liderler tarafından yönetilen devletler büyük dengesizlikler yaratabilir. Batı Afrika özelinde bu duruma örnek olarak Liberya'dan eski Devletbaşkanı Charles Taylor'ı, Burkina Faso'dan Thomas Sankara ve Blaise Camporé'yi verebiliriz (Musah, 2009). Her iki örnekte de, liderlerin politikaları bölgesel dengeyi tehdit edecek kadar güçlü ve belirleyiciydi. Dolayısıyla, muhtemel ayaklanmalara ve bundan kaynaklanabilecek istikrarsızlığa karşı önlemler alınması bakımından, bunların daha derinlemesine analiz edilmelerinin önemli olduğunu düşünüyoruz.

Jeopolitik açıdan Batı Afrika'yı analiz etmeye giriştiğimizde dikkate değer bir husus da *karayla kuşatılmış devletler* gerçeğidir. Sahra-altı bölgede on sekiz devlet denize doğrudan erişimden yoksundur. Mali, Burkina Faso ve Nijer de bunlar arasındadır. Doğal olarak tamamen ya da kısmen karalarla çevrilmiş olmanın kendine has dezavantajlarının yanı sıra, bu devletler, karşılıklı iyi komşuluk politikasını sık sık tehdit eden askeri vesayet ve bağımlı ithalat/ihracattan kaynaklı ekonomik güçlüklerden de muzdaripler. Örneğin, yalnızca küçük göl ve nehir koridorlarına bağımlı devletler su havzalarına erişimi garanti altına almak için, yeni kaynak aramak yoluyla bağımlılıklarını Af istiyorlar (Cohen, 2015). Çad Gölü'ndeki büyük sulama projeleri buna örnek olarak verilebilir. Sonuç olarak, proje ciddi bir kapasite düşüşüyle sonuçlanarak çevresindeki devletlerin (Nijerya, Nijer, Kamerun ve Çad) ekolojik ve insani koşullarını tehlikeye düşürdü. Bu ülkelerin çoğunun sürdürülebilir yatırımları engelleyen kırılğan ekonomiler olduğunu ve en düşük insani gelişme endeksi içerisinde yer aldıklarını da belirtmek gerekir (UNDP, 2015). Geniş iç bölgelerle uğraşmak durumunda olan kıyı ülkeleri de benzer durumdan etkilenmektedirler çünkü bu art alanların sakinleri bölgelerine yeterli yatırım yapılmazsa, olumsuz koşulların üstesinden gelmek için başka çözüm yollarına başvurumaktadırlar. Bu olası çözümler arasında suç ve özellikle çevresel risklere bağlı kitlesel göç, mevsimlik işçi göçü, siyasi tutuklamalar yer almaktadır ki bunların hepsi

parçalı ve kötü korunan sınırlar nedeniyle komşu ülkeleri ciddi biçimde etkilemektedir.

Afrika'nın jeopolitik açıdan anlaşılması için ekolojik, sosyo-kültürel ve dini önemi haiz sınır ötesi dinamikleri ele almak gerekmektedir. Bu nedenle, daha dikkatli bir şekilde analiz edilirse, kıtadaki düşük yoğunluklu çatışmaların çoğunun batıda esas olarak da Nijer, Nijerya ve Mali'yi kapsayan Sahel kuşağında yoğunlaştığı sonucuna varabiliriz. Örneğin, tarihsel olarak isyan dalgalarıyla bilinen göçebe Tuareg grubu, Sahra'nın en kurak mevsiminden kaçınmak için daha güneye veya daha kuzeye doğru yer değiştirme geleneğine sahiptirler. Bunu yaparken de otlakları bulunan tarımsal yerleşimlerle karşılaşır ve bu karşılaşmalar genellikle çatışmayla sonuçlanır (Shillington, 2012). Nijerya'da ise, sözümona dönek kuzeyliler ve onların kuzeydeki savan bölgesine yönelik giderek artan göçleri, kanlı baskınlarını haklı çıkarmak için dini amaçları öne süren Boko Haram tarafından hedef tahtasına konulmaktadır. Bölgenin ortak özelliği olarak, bu göç süreci de diğer bölge devletleri üzerinde *domino etkisi* yaratmaktadır.

Bu noktalar göz önüne alındığında, Sahra-altı Afrika'ya ilişkin olarak “[m]evcut hiçbir siyasi merkez, çağdaş bir bölgesel siyasi merkez olma potansiyeline sahip değildir” (Cohen, 2015) diyen Saul Cohen ile hemfikir olabilecek bilimadamları bulunabilir. Öncelikle, sosyal medyadaki seçici ve yıkıcı Afrika betimlemeleri de dâhil olmak üzere, politik ve ekonomik stratejik haçlı seferlerinin altını çizerek bu düşünceyi paylaşmadığımızı belirtelim. Afrika'nın bu olumsuz portresi sürekli tekrarlanarak, yalnızca dünya siyasetinde önemli aktörler değil, Afrika'daki bazı toplumsal gruplar ve hükümet çevreleri de kıtanın daima bağımlı kalacağına ikna edilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla, (teknolojik, finansal veya maddi) birkaç “mal” karşılığında, bu kıta “dünyanın tahıl ambarı” konumuna indirgenmektedir. Afrika'nın ortaya çıkan siyasal gücü kavramı genellikle toplumsal ve siyasal iç sorunlar yüzünden bulanıklaşsa da, batılı biliminsanlarının sıkça yaptıkları bir hata, Batı modeline ve önceliklerine odaklanmak ve dünyanın geri kalanının potansiyellerinden ziyade kırılganlıklarının altını çizerek bunların kapasitelerini baltalamaktır. Soğuk Savaş sonrasında, küresel ekonomi merkezlerinin Batı'nın yönetiminden Doğu Asya'ya kaymasını sağlayan ve böylece askeri ve siyasi üstünlüklerini pekiştiren Çin ve Hindistan'ın ortaya çıkışına (Huntington, 1996) benzer şekilde, Afrika da dünya politikasında önemli bir oyuncu olarak kendisini ortaya koyma potansiyeline sahiptir.

Gerçekten de, sıradan insanın bakış açısından çoğunlukla umutsuz ve hukukun olmadığı bir bölge olarak görülse de Afrika yoğun, şiddetli ve karmaşık kırılğanlıkların bereketli toprağıdır ve az sayıda olmakla birlikte bazı akademisyen ve politikacılar açısından, jeopolitik bakımdan büyük bir güç olma ihtimali düşük olsa da önemli bir bölgedir. Bununla birlikte, tarihsel olarak Batı'nın dünya siyaseti ve jeopolitiğindeki en büyük hatalarından birinin önemli bölgesel oyuncuları baltalamak olduğunu hatırlatarak, açıkça aynı fikirde olmadığımızı belirtmek durumundayız. Bazı bölgelerin sıklıkla '*devasa nebula bulutu*' geçişleriyle perdelenerek iç istikrarsızlığa düşmesi gerçeğı, aynı bölgelerin '*ciddi bir güç*' olma kapasitesini azaltmaz.

Dolayısıyla, Afrika'daki bazı devletlerin siyasi veya etnik-dini çatışmaların döngüsel safhaları içinde bulunmaları, gelecekte kıtanın büyük bir güç olarak ortaya çıkma ihtimalini azaltmaz. Aslında, Charles Darwin'in belirttiğı gibi "tüm yerli sakinlerinin birbirlerine ve yaşadıkları fiziksel koşullara son derece mükemmel biçimde adapte olduğu tek bir ülke bile yoktur" (Darwin, 2008, s. 65). Bu görüş, özellikle Nijerya, Güney Afrika, Kongo ve Mısır/Etiyopya gibi "doğal güç" sayılabilecek ülkelere ilişkin olarak Afrika için geçerlidir. Tüm bu örneklerde, daha yumuşak hükümet yönetimi altında bile, söz konusu ülkeler öncü konumlarını ve dolayısıyla bölgesel refah ile ilgili jeostratejik tedbirlerin lanetini üstlenmek ve ancak bunun sonucunda ulusal çıkarlarını güvence altına almak zorundadır.

Genel olarak konuşmak gerekirse, geçen yüzyılın olayları düşünüldüğünde, "İslam dünyası, Latin Amerika ve Afrika çekirdek devletlerden yoksundur. (...) Bu kısmen Afrika, Orta Doğu ve daha erken yüzyıllarda ve daha az bir kesinlikle Latin Amerika'yı kendi aralarında bölüşen Batılı güçlerin emperyalizmi yüzündendir" (Huntington, 1996, s. 135) cümlesi doğru bir ifade sayılabilir. Ne var ki, hâlihazırda Brezilya Latin Amerika'da avantajlı konuma geldi ve benzer şekilde Güney Afrika ve Nijerya da Afrika'da öne çıkmaktadır.

Afrika'nın dünya siyaset sahnesinde ön plana çıkmaya başladığı inancıyla, kıtanın jeopolitik güçlerinin dörtte birini cesaretle tanımlamak üzere Halford Mackinder'in teorisine başvuruyoruz. Böylece kuzeyde Etiyopya'dan Nijerya'ya ve güneyde Malavi'den Angola'ya uzanan bir hat çekerek Afrika'nın *kalbini*¹²ya da

¹²Mackinder, 1904'te jeopolitik düşünürler grubunun bir üyesi olarak "Tarihin Coğrafi Mihveri" üzerine dersler veriyordu. Bu eserde söz konusu İngiliz şahsiyet, "coğrafi terimlerle (...) 'Kuzey Kutbu kıyılarından ortadaki çöllere dek' uzanan batıdan Baltık ve Karadeniz arasındaki geniş berzaha doğru yayılan 'Avrupa-Asya'nın kuzeyi

coğrafi eksenini bulabiliriz. Söz konusu dörtte birlik kısım, doğal olarak korunan yüksek topraklar, sırasıyla kuzey ve güneyde uç noktaları olarak Sahra ve Kalahari çölleri, gerek Atlantik gerekse Pasifik okyanuslarına stratejik erişim ve doğal ve beşeri kaynakların ekseri yoğunluğu esas alınarak tanımlanmaktadır. Buna ek olarak, Sahra-altı savanının çevresel durumu bölgenin büyük kısmını kapsayan özel bir avantajdır. Teknolojik ilerlemelere rağmen, yabancılar için çevresel koşullara ayak uydurmak ve ayakta kalabilmek halen son derece zordur. Şu halde, Güney Afrika, Angola ve Nijerya'nın hâlihazırda tutarlı ve güçlü bir askeri güç inşa ve tesis ettikleri akılda tutulursa, orta ölçekte bölgesel istikrar sağlandığı takdirde herhangi bir dış aktör tarafından gerçekleştirilecek her türlü kara, deniz ve hava saldırısı bertaraf edilebilir.

Bu çerçevede, üstünlüğü dolayısıyla '*başat*' devlet olarak tanımlanabilecek olan Nijerya'nın iç risk ortamının üstesinden gelme yeteneği son derece gereklidir. Bölgesel düzeyde, "alt-bölgesel dinamiğin kalbinde yer alan Nijerya'nın jeopolitik konumu, ülkeyi, Batı Afrika'da diplomatik ve askeri alanda kaçınılmaz bir aktör olarak dayatır" (Luntumbue, 2013, s. 6). Kıta seviyesindeyse siyasi, kültürel, ekonomik ve güvenlik alanlarında ihtiyatlı ve belirleyici bir rol üstlenebilen 'jeopolitik açıdan bağımsız' (Franco, 2013) bir alan olarak düşünülebilir. Nijerya'nın egemenliği altında, kıtasal jeopolitik bağlam ancak Angola ya da Kongo (Demokratik ve Brazzaville Kongo'nun birleştikleri düşünülürse) tarafından dengelenebilir. Sözü edilen frankofon ülke, doğal kaynaklar zenginliğinin yanı sıra Ruanda, Burundi, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Gabon gibi komşuları etkileyebilecek bir kültürel güce de sahiptir.

Bu arada, mevcut senaryo oldukça farklıdır. Güney Afrika, potansiyelini kullanarak ve müdahale etmeme politikası uygulayarak bölgesel ve kıtasal gücünü pekiştirmiştir. Maalesef bu uygulama, zaman içinde Zimbabwe'de Mugabe ve

ve iç kesimlerinde" izi sürülebilecek "Dünya Adası" veya "dünyanın en elverişli stratejik konumu" kavramını ortaya atıyordu. Daha sonra 1943'te yeniden formüle edilmiş, "(okyanusa doğrudan erişim imkânı olmasa da) gemi seferine elverişli muazzam nehirlerin ve otlakların bulunduğu en geniş ova alanı," olarak nüfus ve doğal kaynaklar bakımından yüksek bir potansiyele sahip ve doğal yapılar tarafından korunan ve bu nedenle küresel jeopolitik çatışmanın kilit nedeni durumundaki "Dünyanın Kalbi" kavramını öne sürdü. Mackinder'e göre, "Doğu Avrupa bölgesine hükmeden "Dünyanın Kalbi"ne de hükmeder: "Dünyanın Kalbi"ne hükmeden, "Dünya Adası"na da hükmeder: "Dünya Adası"na hükmeden Dünya'ya hükmeder ya da Burnham'ın açıklığa kavuşturduğu şekliyle: "herhangi bir güç Dünyanın Kalbi'ni ve onun dış çeperlerini organize etmede başarılı olursa, o güç kesinlikle dünyayı denetimi altında tutar." Mackinder, daha sonra "İç Hilal" (Dünyanın Kalbi'ni koruyan çöl kemeri, yani Sibirya, Himalayalar, Tibet ve bunun ardından gelen bir dizi sahil bölgesi olarak Avrupa, Arap Dünyası, Çin ve Hindistan) ve "Marjinal Hilal" (deniz/ada alanları: Amerika ve Avustralya) kavramlarını ortaya attı (Sempa, 2002, ss. 17-19).

Angola’da José Eduardo dos Santos gibi rejimlerin hâkimiyetine olanak verdi. Bunun, bölgesel *statükoyu* beslediği ve [Güney Afrika’nın] bölge içindeki ve dışındaki rolünü ve yatırımlarını tehlikeye atmadığı sürece geçerli bir politika olduğu aşîkârdır.

“Huntington (...), çekirdek devletlerin medeniyetlerinin liderliği rolünü üstlenebileceğini ve dolayısıyla komşularını istikrara kavuşturma kapasitesine sahip olduklarını savunur. Çekirdek bir devletten yoksun medeniyetler, iç çatışmaları çözme konusunda çekirdek bir devletin egemen olduğu medeniyetlere kıyasla daha fazla zorlukla karşılaşmaktadır” (Scholvin, 2014, s. 20). Daha önceki varsayımlara dayanarak, Nijerya’nın Afrika merkezli ve bölgesel seferinin küresel üstünlük kazanma yolunda bir zorunluluk olduğuna gerçekten inanıyoruz. Bu amacına ulaşmak için ECOWAS, ulusal çıkarlarını karşılayabileceği, birleşme ve refahın gerekliliğinin farkında olan, bölgesel ve kıtasal projelerini daha da güçlendirmeye katkıda bulunan önemli bir alandır. Gerçekten de, iç istikrarsızlığına rağmen, Nijerya dış politikasını güçlendirebileceğini ve ‘*eksen ülke*’ olarak tanımlanabileceğini kanıtlamıştır.

2 Batı Afrika'daki Ulusötesi Güvenlik Sorunları

2.1 Batı Afrika'da Ulusötesi Suç Dinamiği Üzerine Bir Değerlendirme

Organize suçlar denince akla ilk gelen şey, sinema endüstrisinin en büyük filmlerinden biri olan “The Godfather” olur. 1972-90 yılları arasında çekilen ve Mario Puzo’nun 1969 tarihli suç romanı temel alınarak üretilen üç filmlik bir destan. 1999’da David Chase tarafından hazırlanan “The Sopranos” televizyon dizisi gibi bu film de Amerikan-İtalyan mafyasının gerçekliğini ve Amerikan topraklarında geliştirilen organize suç ağının sosyo-politik ve ekonomik etkilerini resmetmektedir.

Gerçek hayatla karşılaştırıldığında, suç örgütlerini içeren yolsuzluk, şiddet ve yıkıcı sosyal/ekonomik bağlar sadece İtalyan mafyası modeline özgü değildir. Örneğin, yurtdışında yaşayan Ruslar, Çinliler, Japonlar ve Türklerin de bulundukları ülkede nüfusları arttıkça yaygın yasadışı faaliyetler içine girdikleri gözlemlenmektedir. Sicilya mafyaları veya Japon Yakuzalarından korku duyulan günlerden Nijeryalı suç örgütlerine dek işin aslı şu ki, organize suç az ya da çok dünyanın ekonomik ilerlemesinin bir özelliğidir.

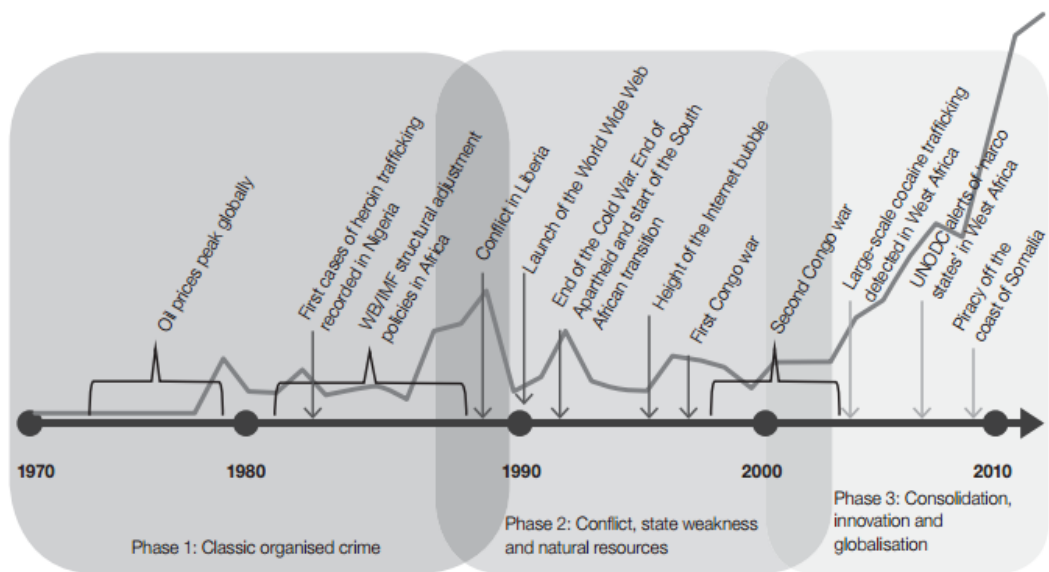
Organize suç faaliyetleri ile ilgili kanıtlar ve kapsamlı araştırma kaynaklarına bakıldığında, piyasada kötü korunan ve yasal aktörler – devlet, yasal devlet-altı ya da ulusötesi örgütler – tarafından kapsanmayan boşluklar ve mevkiler bulunduğu sürece gayrimeşru suç gruplarının ortaya çıkması ve gelişmesi için pek çok fırsat olacaktır. Aynı zamanda, organize suç olgusu, suç kartelleri/çeteleri/ailelerinin çoğuna özgü nitelikler nedeniyle basit “sokak suçlarının kümelenmesi” olarak görülemez.

Jay Albanese’in analizine dayanarak, organize suçun ayırıcı özelliklerini, yasadışı mal veya hizmetlerin sağlanmasını planlama ve gerçekleştirme yoluyla suç işlemek için iki veya daha fazla kişi arasında yapılan serbest anlaşma olarak belirtebiliriz. Bu suç faaliyetinin somutlaştırılması, kârı tehlikeye atabilecek her türlü düzenleme veya rekabeti zayıflatmayı amaçladığı için örgütlenmeyi (yasadışı mal/hizmetlerin sağlanması) gerektirir. Bu amaçla yolsuzluk, gasp, meşru işlere sızma (iş hayatına sızma) (Albanese, 2007) ve şiddet temelli bir sisteme başvurur.

Bazı ciddi tartışmalara konu olsa da (Albanese, 2007), bu tez kapsamında Albanese’in tanımı esas alınacaktır. Buna göre, organize suç, “sıklıkla büyük kamu taleplerinde yer alan yasadışı faaliyetlerden kâr elde etmek için rasyonel olarak

çalışan ve süreklilik gösteren suç teşebbüsüdür. (...) Sürekli varlığını zor kullanımı, tehditler, tekelleri kontrol ve/veya kamu görevlilerinin yolsuzluğuna borçludur” (Albanese, 2007, s. 4). Şu halde, UOS’u organize suçtan ayıran temel fark büyük ölçüde yürütülen faaliyetlerin sınır ötesi karakteridir (bkz. *Supra.*, s. 19). Bununla birlikte, “kamu görevlilerinin yolsuzluğa bulaşması”nın devletin ve suçun kesiştiği önemli bir alan olduğu dikkate alındığında, sözü edilen yazar organize suçla örgütsel/beyaz yaka suçu arasında bir ayrım yapar. Beyaz yaka suçunu, “başka meşru ticari faaliyetler (...) sırasında ortaya çıkan”, muhtemelen “meşru ticari faaliyetlerden bir sapma” (Albanese, 2007, s. 5) olarak gören yazar, şirketlerin, politikacıların veya hükümet kurumları/dairelerinin tutum ve davranışlarının gerçek organize suç olarak sınıflandırmaya layık olduğunun altını çizse de bu alanları birbirinden ayıran bir çizgi yine de mevcuttur.

Afrika suç alanının büyük bir kısmında ve özellikle çok partili modern devlet sistemi söz konusu olduğunda, bu çizgi diğer bölgelerde gözlemlenebileceğinden çok daha incedir. Dolayısıyla, ‘sokak suçları’nı örgütlü ve örgütsel suçlardan ayırmak, bu son iki yasa ihlalinin nüfuz alanı ve faillerini ayırmaktan daha kolaydır. Yine, tarihsel arka plan, çoğunlukla sömürge yönetimi sonrasındaki ekonomik yeniden ortaya çıkış ve sosyo-politik boşluklara dayandığı için, bağlam açısından hayati bir rol oynamaktadır. Hiç şüphesiz, Afrika’da gelişen organize suçun birbirine bağlı üç aşamasına giden yollar, bu zayıflıklar üzerine döşenmiştir (Shaw ve Reitano, 2013).

Şekil 11 Afrika’da Organize Suçun Safhaları (1970’ten günümüze)

Kaynak: Mark Shaw ve Tuesday Reitano, UGÇ Bildirisi 244, Nisan 2013

Sömürgecilikten kurtulma dalgası kıtayı ekonomik ve politik açıdan bağımsız bir Afrika'ya tanık olma umuduyla kuşatırken, 70'li ve 80'li yıllar, bazı bölgelerin spesifik ekonomik patlamalarla göz kamaştırdığı ancak genel olarak zayıf devletlerle bezeli bir ortamda karşılandı. Dolayısıyla göç, bu iki alan arasındaki eşitsizliğin kademeli artışından kaçmak için gereklilik haline geldi. Bunun doğal sonucu olarak, kırsal alanların az gelişmiş olması nedeniyle aşırı nüfusa sahip kentsel merkezler ortaya çıktı. Pek çok ülke için bu durum, IMF ve Dünya Bankası'nın büyük dış yardım ve kredilerde katı önşartlar dayattığı yapısal uyum programlarının gerektirdiği zorunlu düzenlemelerin sonucu olarak ortaya çıkan bir gerçeklikti (Ellis ve Shaw, 2015).

Dünya pazarına uyum sağlama ve rekabet etme çabaları yalnızca bazı devletlerin iç yapılarını olumsuz anlamda bozmaya ve suç faaliyetlerini teşvik etmeye yaradı. 1970-80 yılları arasında Afrika ülkeleri tarafından alınan yaklaşık 200 milyar dolarlık borcun yeniden müzakeresi ve ödeme planının gözden geçirilmesine yönelik programlara/anlaşmalara rağmen (Shaw ve Reitano, 2013, 10) iç kırılganlıklar, örgütlü ve ulusötesi organize suçun daha da gelişmesini kolaylaştıran uygun bir ortam ortaya çıkarmıştı. Geniş bir perspektiften bakılırsa, Afrikada'da, zayıf siyasi denetim ve sınırlı idari bölgelerden yararlanan örgütlü suç ve modern yolsuzluğun ana kökleri bunlardı (Shaw ve Reitano, 2013).

Her iki dönemin ortak özelliği 1970-80'lerin yasadışı mal kaçakçılığında yaşanan artışı. Çoğunlukla ulusal sınırlar içinde gerçekleşen bu faaliyetlerde, ürünlerin dağıtımı için köle ticaretinde kullanılan ve göçebe çoban kabilelerinin kullandığı yollardan yararlanılıyordu. Bununla birlikte, etnik ve sosyal bağlar nedeniyle, düşük seviyede de olsa devletler arası geçişler de gözlemleniyordu (Shaw ve Reitano, 2013). İkinci dönemse, iki hâkim bölgeyi, Nijerya ve Güney Afrika'yı içeriyordu; eski ulusötesi ağlarıyla bilinen bu bölgelerde yerel suç grupları, yasadışı kaçakçılığı, çoğunlukla da uyuşturucu ticaretini yönetiyordu. Güney Afrika yerel sokak çeteleri ve sofistike suç kartelleri, *in loco*¹³ hareket eden İtalyan mafya tarzıyla işbirliği yapar ve/veya rekabet ederken ya da ülkenin iç kesimlerinden geleneksel tıpta

¹³Apartheid rejimi sırasında, İtalyan organize suç örgütlerinin, toplumsal yaptırımların bozulmasına yardımcı olduğu/bundan istifade ettiği ve bunun da kolluk güçleri, ceza adaleti sistemleri ve hatta devlet içerisinde bir korunma ve yolsuzluk ağına olanak tanıdığı düşünülmektedir. Bu suçlular arasında, 1986'da Güney Afrika'ya giren, 1992 yılında vatandaşlık kazanan, suç faaliyetlerine katıldığı için İtalya'da aranan ve Güney Afrika'da da sağlam bir yolsuzluk ağı geliştirdiği iddia edilen Vito Palozollo da vardı (Williams ve Brooks, 1999).

ve afrodizyak olarak kullanılan fildişi, gergedan boynuzu ve denizkulağı kaçakçılığı yapan Çinli örgütlerin geçişine müsaade ederken, Nijeryalı gruplar da yerel fırsatların dışındaki fırsatları da görerek bunların peşine düştüler. 1973-1979 yılları arasında yaşanan petrol krizi sonrasında kıtadaki ilk eroin kaçakçılığı vakaları olarak da bilinen yasal ve yasadışı malların kaçakçılığına ve yolsuzlukluğa başvuran Nijeryalı organize suç örgütleri, daha geniş bir alana yayılarak kokain piyasası ve fuhuşu kontrol ettikleri Johannesburg'a kadar ulaştılar (Williams ve Brooks, 1999; Shaw ve Reitano, 2013).

Bunun akabinde, Soğuk Savaş sonrası dönemde, sivil-askeri isyancı/ayaklanmacı gruplar tarafından hükümetlerin şiddet yoluyla devrilmesi ve siyasi şiddet içeren devlet içi çatışmaların yöreye özgü yayılımı, siyaset ve suç arasındaki çirkin bağlantıyı her boyutta arttırmıştır. Sierra Leone, Senegal, Mali, Gine, Gine-Bissau, Fildişi Sahili, Nijerya, Zimbabwe veya Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DRC), Soğuk Savaş süpergüçlerinin maddi desteğinden mahrum kaldıktan sonra her ne pahasına olursa olsun iktidarla olan bağlarını finanse etmek üzere suça, ağırlıklı olarak da uyuşturucu, silah, doğal kaynaklar ve yaban hayat kaçakçılığına başvuran iç siyasi aktörlerin etkin olduğu ülke örneklerindendir (Ellis ve Shaw, 2015).

Bu özgün dönemde, doğal kaynaklar açısından zengin olan Sahra-altı Afrika, yerel karteller ve yolsuzluğa bulaşmış politikacılarla birlikte denetimsiz sınırların olanaklarını keşfetme fırsatı bulan uluslararası suç şebekelerini de çekti. Diğer suçların yanı sıra yasadışı ürünlerin ticareti, yurtiçi suçun gelişip büyümesine ve savaş ağalarının/paralı askerlerin kişisel servetinin finanse edilmesine yardımcı olan faaliyetlerden biriydi (Musah ve Fayemi, 2000). Daha sonra faaliyetlerini Sierra Leone'nin *kanlı elmas*'ını da (2006 yılında çıkan ve aynı adı taşıyan filme kaynaklık eden senaryo) kapsayacak biçimde genişleten Liberya'daki Charles Taylor ve yönetimi altındaki Kongo'yu iç savaşa sürükleyerek bölgenin de (Tanzanya, Kamerun, Zimbabwe, Ruanda) güvenliğini tehlikeye atan Laurent Kabila gibi örnekler sayılabilir.

Bazı devletlerdeki iç çatışma ortamı ve bunun diğer ülkeler üzerindeki doğrudan etkisi, yasadışı ticaretin yaygınlaşmasını besleyip güçlendirdi. Özellikle iç bölgelerdeki doğal kaynakların dünya çapında ekonomiye aktarılması yoluyla Afrika'daki yolsuzluk ve devlet erozyonunun etkisi göz ardı edildi. Çok partili

sistemin hayata geçirilmesiyle birlikte, pek çok ülkede, siyasi partilerin seçim kampanyalarını sürdürmek için yasadışı fonlara başvurmalarına ve devlet içindeki yolsuzluk ağlarının derinleşmesiyle birlikte bazı örneklerde “bütünüyle ele geçirilmiş devletler”e tanıklık etti (Shaw ve Reitano, 2013). Günümüz küresel siyasi arenasında çok da sıra dışı sayılamayacak bir gerçek.

Örneğin, sofistike iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, hem kolektif eylem sorunlarının üstesinden gelmekte hem de mağdurların siyasi hedefinin “kamuya duyurulmasına” yardımcı olmaktadır. Küreselleşme, mekân ve zamanın etkilerini azaltarak ve sınırları daha geçirgen hale getirerek, isyancılara yönelik açık ve gizli mali ve diğer maddi desteklerin daha kolay akabileceği koşulları sağlamaktadır (Nel, 2006, s. 60).

Milenyum-sonrası Afrika, teknolojik iletişimin faydalarını layıkıyla kullanarak iktisadi kalkınmayı güçlendiriyor. Bunlar arasında en dikkat çekici olan mobil finansın, özellikle telefon bankacılığının, işlem ve yatırımları kolaylaştıran belirgin bir role sahip olmasıdır. Ayrıca, suç grupları, Safaricom’un M-Pesa’sı gibi sistemlerin sağladığı özgürlük ve “kimlik gizliliği” imkânlarından da faydalanarak yetkili makamlar tarafından izlenmeyecek şekilde ciddi miktarda para transferleriyle kurbanlarını dolandırmanın yollarını da buldular. Yukarıda adı geçen sistemin 15 milyon kullanıcısının olduğu Sahra-altı Afrika’da, özellikle Kenya (2010’daki havale miktarları 8,7 milyar doları buluyor) ve Somali’de (1 milyar dolardan fazla) pek çok örnek yaşanmıştır (Shaw ve Reitano, 2013).

Kıtada mevcut organize suç manzarasının, küreselleşmeyi düşman olmaktan çok müttefik olarak hızla bağrına basan daha geniş ve daha güçlü şebekelerin pekiştirilmesine ve yenilenmesine sahne olması şaşırtıcı değil. Bu nedenle, yukarıda analiz edilen birinci ve ikinci safhalarla karşılaştırıldığında, Afrika’daki organize suç evrimi sürecinin üçüncü aşaması olarak tanımlanabilecek suç örgütlerinin daha hızlı hareket ettiği, cezasız kaldığı ve kârlarını arttırmasına olanak tanıyan teknolojik gelişmelerin yaşandığı bir döneme tanıklık ediyoruz. Örneğin, Sahra-altı ülkeleri olan Nijerya, Kamerun, Güney Afrika ve Gana, yıllık küresel toplamın 600 milyon dolarına tekabül eden (Shaw ve Reitano, 2013) siber-suç oranları bakımından dünyanın önde gelen devletleri arasında yer almaktadırlar (Akuta, Ong’oa ve Jones, 2011).

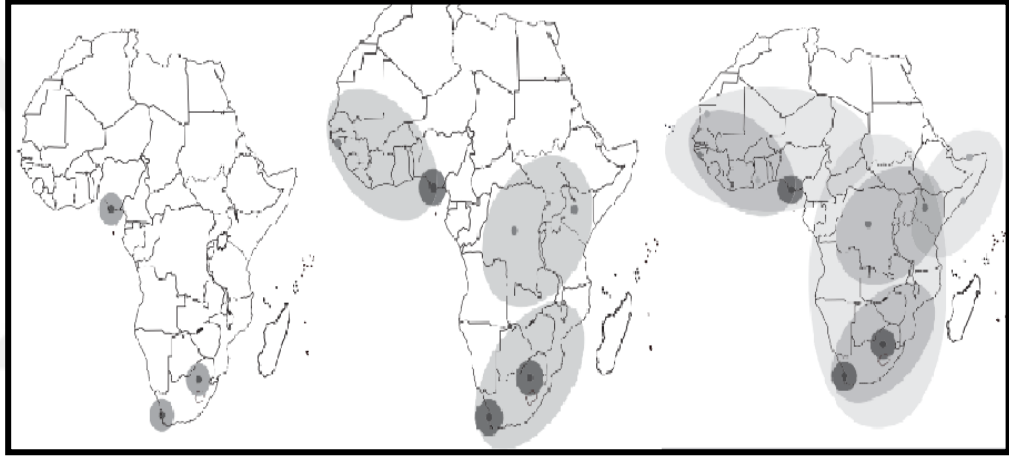
Bu senaryoya benzer biçimde, özellikle Batı Afrika bölgesinde oluşturulan ve kişisel ve hükümet bilgilerinden oluşan “yasadışı bir veritabanını”, iyi hazırlıklı bir siber suçlular ağının ellerine sunan yüklü miktarda e-atık, Afrika’daki siber-suçları ciddi biçimde teşvik etmektedir (bkz. Bölüm 3.2.2) (Doyon-Martin, 2015). Benzer şekilde, bu durum, virüslerin ve kötü amaçlı yazılımların siber güvenliği tehlikeye atmasına ve kurbanların sayısında ciddi bir artışa neden olan kötü korunan bilgisayar sistemi oranlarının tüm kıtada artışına da katkıda bulunmaktadır (tüm kıtadaki kişisel cihazların %80’inin bu durumda olduğuna inanılıyor) (Shaw ve Reitano, 2013).

Yoğun ve sofistike internet suçlarının, yayılmacı tehditlere yol açan bu bağlamıyla karşı karşıya kalan hükümetler, siber suçların üstesinden gelmek için sanayi sektöründen sivil toplum kuruluşlarına bir dizi paydaşla farklı yaklaşımlar çerçevesinde işbirliği yapıyorlar. Özellikle Doğu Afrika Topluluğu (ECOWAS) örneğinde, ulusal ve bölgesel düzeyde bu tehditle ilgili farkındalığı artırmanın sonucu olarak Bilgisayar Acil Durum Müdahale Ekipleri (CERTs) oluşturularak ve Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) ile koordinasyon sağlanarak internet güvenlik politikalarının düzenlenmesi ve birbiriyle uyumlu hale getirilmesi amaçlandı (Martin Odoom ve Quarshie, 2012). Ayrıca uluslararası ortaklık da bölgesel ve iç hukukları güçlendirmek ve mücadele sürecinde müdahale eden aktörleri eğitmek üzere, Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (ECAD), ECOWAS ve Orta Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (Communauté Économique et Monétaire de l’Afrique Central–CEMAC) tarafından benzer şekilde benimsenen tedbirlerden biridir (Akuta, Ong’oa ve Jones, 2011).

Kaldı ki, pek çok devletin gelişimini güçleştiren hızlı nüfus artışı ve kitlesel kentsel yoğunlaşma (bilhassa da Lagos, Johannesburg, Kinshasa ve Nairobi gibi örneklerde), suç oranlarındaki artışı muazzam bir biçimde destekliyor. Doğu Afrika’nın yakın tarihli siyasi ve güvenlik konularındaki örneklerde görülebileceği gibi, bu iki faktörün sonuçları, Afrika’daki organize suçun 1970’ten bu yana mümkün olan tüm kârlı alanlara girerek gittikçe daha fazla alan kazandığını açıkça kanıtıyor. Somali’de deniz korsanlığı, uyuşturucu, silah, tehlikeli atık ve doğal kaynak kaçakçılığı vakaları, giderek daha da organize bir hal alan ve bölgedeki terörist gruplardan El Şebab tarafından da keşfedilen suç faaliyetlerine dikkat çekmektedir. Aynı şekilde, Kenya’da ciddi raporlar, yasadışı ticaret için önemli bir aktarma noktası

haline gelen Mombasa limanına özellikle dikkat edilmesi yönünde uyarıda bulunmaktadır (Shaw ve Reitano, 2013).

Kısa süre önce Mark Shaw şunları iddia etti: “Pek çok Afrika devletinde, siyasi, ticari ve suç çıkarları birbirinden ayırt edilemez hale gelmiştir. Bu gibi durumlarda, devlet kurumları (veya bunların önemli bölümü), suç faaliyetlerini de içeren bir kâr aracına dönüşmüştür” (2014, s. 99). Aslında, genel olarak, bölgede devlet içi çatışmalar ve insani kayıplar azalırken, organize suçların kurbanları, Williams ve Brooks’un 1999’daki öngörülerini haklı çıkaracak biçimde artmaktadır: “Afrika 21. yüzyıla girerken, organize suç mücadelesi giderek önem ve aciliyet kazanacak ve siyasi gündemde şiddet yoluyla kendine bir yer açacaktır” (1999, s. 99).

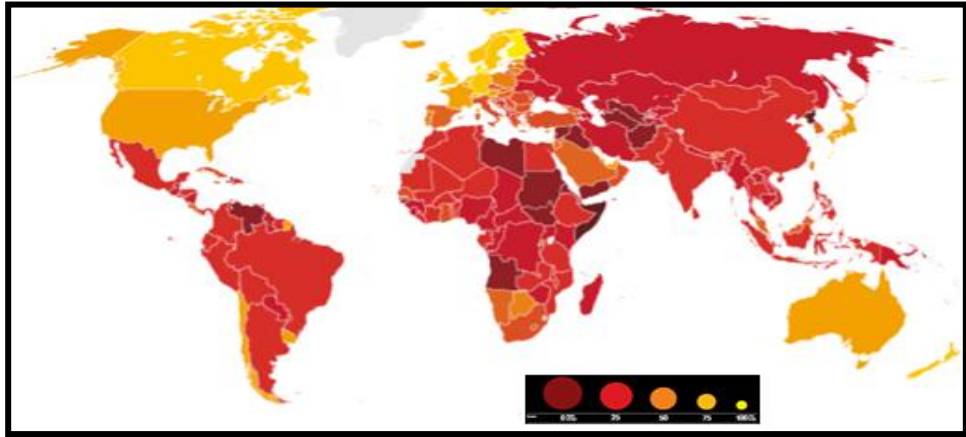
Şekil 12 Afrika’da Organize Suçların Yayılımı (1970’ten günümüze)

Kaynak: Mark Shaw ve Tuesday Reitano, UGÇ Bildirisi 244, Nisan 2013

Faaliyetlerin çeşitliliği ve birden çok aktörün ve senaryoların kesişimine bağlı olarak yukarıdaki ifadeler “koruma pazarları” veya “suç örgütleri tarafından gerçekleştirilen yasal veya yasadışı bir dizi faaliyetin kolaylaştırılması, sürdürülmesi ve güvenliğini sağlamak amacıyla yapılan bir dizi işlem” (Ellis ve Shaw, 2015, ss. 522-523) bağlamında anlaşılabilir. Bu haliyle, önde gelen iktidar odaklarıyla ittifak kurup siyasi koruma veya polise karşı koruma satan özel güvenlik şirketlerini de kapsayabilir. Her halükârda, bunlar, devlet hizmetlerinin “zorla özelleştirilmesi” anlamına gelmekte ya da yalnızca birkaç ülkenin güvenlik ortamını arttıran gayriresmi milisler (örneğin Kongo’da Laurent Kabila’nın milisleri) oluşturmaktadırlar. Yine de, bu durum mutlaka, kolaylaştırıcı ya da düzenleyici olarak (örneğin, Gine Bissau’da ordu liderlerinin uyuşturucu kaçakçılığına karışması) devlet unsurlarının doğrudan katılımını gerektirir (Ellis ve Shaw, 2015).

“Koruma pazarları”nın bir diğer önemli yanı da topluluğun korunmasını garanti eden sosyal sermaye birikimidir (Ellis ve Shaw, 2015). Belirgin biçimde sosyal ve ekonomik kırılganlıklar nedeniyle, toplulukları manipüle edip sömürmek için sıklıkla devlet ile toplum arasındaki kopukluktan faydalanılmakta ve bu da hukukun üstünlüğünü baltalamaktadır (Williams ve Brooks, 1999). Dolayısıyla, “iş hayatına sızma” (bu ifade Jay Albanese tarafından kullanılmaktadır, bkz. s. 50) ve “koruma pazarları”, yasadışı malların/hizmetlerin başarılı bir şekilde ticaretinin sağlanması için şiddet ve manipülasyon bağlamını ve yasal kurumlarda yolsuzluğu (örneğin, ticari bir meşruiyet kazanmanın bir yolu olarak siyasi partilere finansman sağlamak ya da toplulukları maddi olarak desteklemek) açıklayan benzer kavramlardır (Ellis ve Shaw, 2015).

Afrika’daki yolsuzluk olgusu, özellikle de küresel raporların endişe verici sonuçları gözlemlendiğinde, suçlular tarafından yakından takip edilmektedir. Örneğin, 2015 Küresel Yolsuzluk Algı Endeksi, Sahra-altı ülkelerin % 87’sinin yolsuzluğun had safhada olduğu ülkelerin başını çektiğini bildirmekteydi. Aşağıdaki haritada 0=yolsuzluğun had safhada olduğu/kırmızı ile 100=son derece temiz/sarı ile temsil edilen analitik bir ölçekte görülebileceği üzere, bölge ülkelerinin çoğu 100 üzerinden 50’nin altında kalmaktadır (ortalama 33/100) ki bu da 43/100 olan küresel ortalamanın oldukça aşağısındadır (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2015).

Şekil 13 Küresel Yolsuzluk Algı Endeksi
Kaynak: Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2015

Organize suçun gerekliliklerinden biri de suçluların yasadışı ekonomik faaliyetlerle elde ettiği yüksek miktarlardaki gayriresmi nakitleri yasal ekonomik sürece (yeniden) dâhil edebilmeleri için, kötü mevzuatlara sahip kırılgan bir bankacılık sistemi gibi kara para aklamayı kolaylaştıran bir ortam oluşturmaktır. Bu

şartlar altında, genellikle paranın nereden geldiğini kanıtlamaya gerek duyulmaksızın büyük mevduatlara kolaylıkla izin verilir. 2005 yılında OECD'nin Mali Eylem Görev Gücü içerisinde yer alan bölge ülkelerinden biri olan Nijerya da Fildişi Sahili, Mısır, Kenya, Fas, Seyşeller, Sierra Leone, Güney Afrika ve Tanzanya ile birlikte tarihsel olarak bu olgudan etkilenmiştir (UNODC , 2005).

Sahra-altı ülkelerin yarısı kara para aklamayı suç kapsamına almak için yavaş bir çalışma süreci içinde olsa da, 2010 yılında kurulan Batı Afrika'da Kara Para Aklamaya Karşı Hükümetler Arası Eylem Grubu (Inter-Governmental Action Group against Money Laundering in West Africa–GIABA)¹⁴, 2000 yılında kurulan Orta Afrika'da Kara Para Aklama Görev Gücü(Groupe d'Action contre le blanchiment d'Argent en Afrique Centrale–GABAC), Orta Doğu ve Kuzey Afrika Mali Eylem Görev Gücü (Middle East and North Africa Financial Action Task Force–MENAFATF) ve 1999 yılından bu yana faaliyette olan Doğu ve Güney Afrika Para Aklamayı Önleme Grubu (Eastern and Southern Africa Anti-Money Laundering Group–ESAAMLG) gibi somut adımlar söz konusu devlet ve bölgelere zarar veren bu sonuçlarla mücadele yönündeki hükümet iradelerini ortaya koymaktadır.

Siyasi alanın potansiyel olarak suç girişimcilerinin etkileriyle “zehirlenmiş” olduğu bu özel durumda düşünülmesi gereken diğer önemli bir husus da terörizm ve organize suç arasındaki giderek artan bağlantıdır. İster ulusal olsun ister ulusötesi, terörizmin tanımı genellikle farklı temel nedenler, çevre ve aktörler tarafından bulanıklaştırılmaktadır. Bununla birlikte, hedefleri belirleyen politik amaçlar, organize suç veya UOS eylemlerini birbirinden ayırt edebilmemizi kolaylaştırır. Gus Martin'in öne sürdüğü şekliyle (Martin, 2014) terörizm ve UOS arasındaki geçişkenlik şu şekilde tanımlanabilir: Suçlular bilhassa silah temini yoluyla varlıklı ve güvenilir müşterilerden muazzam kârlar elde ettikleri bir pazara erişim imkânı kazanırken, teröristler organize suç şiddet “gösterileri” için önemli bir araç kaynağı olarak algılarlar. Özellikle uyuşturucu kaçakçılığı noktasında buluştukları ortak zemin genellikle “anarşik” ve “dengesiz”dir. Bu “işbirliği” riski, sadece kişisel serveti

¹⁴1999 yılındaki ECOWAS Devlet Başkanları ve Hükümet Başkanları toplantısının ardından kurulan ve 2006'da revize edilen GIABA, “ulusal ekonomileri ve imzacı devletlerin mali ve bankacılık sistemlerini suç gelirlerine karşı korumak ve terörizmin finansmanı ile mücadele etmek; suç gelirleriyle mücadele önlemlerini geliştirip yoğunlaştırmak ve üyeleri arasında işbirliğini güçlendirmek” amacıyla kurulmuştur. Tüm ECOWAS üyeleri ve gözlemci Komor Adaları, Kara Para Aklamayı Önleme ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadele (AML/CFT) uluslararası standartlarına uyumu sağlayan FATF-tarzı bir bölge kurumu olan bu girişimin bir parçasıdır. <http://www.fatfgafi.org/pages/intergovernmentalactiongroupagainstmoneylaunderinginwestafricagiaba.html>, <http://www.giaba.org/>.

desteklemekle kalmayıp narko-terörizm/ayaklanma dalgasının da kabarmasını sağlayan yüksek kazanç arzusuna dayalı uyuşturucu kaçakçılığı olgusunun rekabetçi yapısı dolayısıyla göze alınmaktadır (Martin, 2014).

Terörizm, siyasi veya toplumsal hedefleri gerçekleştirmek amacıyla siviller ya da hükümetleri öldürmek ya da zorlamak için tasarlanmış suçları içerir ... Ardında kar güdüsü yatan organize suçlardaysa... sivillere ya da hükümlere karşı şiddet ve cebire başvurulsa da amaç... kâr elde etmek veya (devlet müdahalesi olmaksızın yasadışı bir teşebbüsün muhafaza edilmesi için gerekli olan) yolsuzluktur (Albanese, 2007, s. 6).

Modern çağda (1970 sonrası), tüm Afrika kıtasında siyasi iktidar elde etmek ve böylece *statükoyu* değiştirmek isteyen örgütlü grupların izini sürmek mümkündür. Ancak, sürecin sonunda, isyancı gruplara ve devletlere damgasını vuran yurtiçi terörizmin niteliği, "...benzer geçmiş ve inançlara sahip ve [sözümona] düşmanlarına saldırmanın bir yolu olarak teröre başvuran daha gevşek bir grup" (Cilliers, 2010, s. 93) söz konusu olduğunda, farklı bir boyut kazanmıştır. Kuzey Afrika'daysa, süreç tersinden işlemiştir; geçmişte terör, Sahra-altı bölgede olduğu gibi önemli bir olgu sayılmazken günümüzde hatırı sayılır bir boyuta ulaşmıştır. Batı Afrika'daki teröristler, benzer gruplarla işbirliği yaparak sadece istihbarat toplamayı, bölgede korunma/barınma imkânları elde etmeyi, eski ticaret yollarını kullanmak üzere 'geçiş' hakkı kazanmayı garanti altına almakla kalmayıp faaliyetlerini sürdürmek için gelir çeşitliliğini de mümkün kılarak *modus operandi*'lerini ciddi biçimde geliştirdiler. Dolayısıyla bölgede ulusötesi terörizm olgusu, açıkça ileri bir adaptasyon ve ulusötesi işbirliği düzeyi sağlayarak yaygınlaşmakta ve eylemlerinde başarı elde etmektedir (Zandee, Hoebeke, Merket ve Meijnders, 2015).

Bu yeni durumun sürmesini sağlayan önemli bir husus da terör saldırılarının dini boyutuyla ilgilidir. Dinsel köktencilik ve terörizm arasındaki bağlantıdan çıkan sonuçlar çoğunlukla şiddetli ve kanlı olur. Afrika'daysa bu sadece mevcut küresel risk ve çatışma bölgeleri haritasında karşılık bulmakla kalmayıp aynı zamanda derin tarihsel geçmiş tarafından da doğrulanır. Daha spesifik bölgeler, başta da Kuzey ve Batı Afrika söz konusu olduğunda, modern terörizmin kökleri, o dönemin egemen devletini dini hareketlerle karşı karşıya getiren Cezayir iç savaşında (1990) yatar. Bu iç savaşın temelinde, 1989 Afgan-Sovyet savaşından sonra ülkeye geri dönen ve çoğunluğu muhafazakâr İslamcı partinin taraftarı olan çok sayıda eski savaşçının

toplumsal, ekonomik ve siyasi şikâyetleri bulunmaktadır. Hepsi nitelikli, gerilla teknikleriyle iyi bir eğitimden geçmiş ve mücahit saflarında şiddetli bir aşırıcılığa meyletmiş (Cilliers, 2010) bu savaşılar, gerçekten de ulusal ve alt-bölgesel siyaset ve güvenlik çerçevesini dönüştürebilecek bir terörizm ve dini köktencilik örneği başlatma kapasitesine sahiplerdi.

Eski savaşılar eşitsizlikten şikâyetlerini, ulusal topraklardan Güney (1990'ların sonlarında) ve Doğu Afrika'ya dek uzanan yurtiçi ve yurtdışı terör saldırıları sonrasında duyurmaya başladılar.. Daha sonra, İslami Kurtuluş Cephesi'nin (FIS) 1992'de seçim zaferinin iptaliyle birlikte durum daha da vahamet kazandı. Sonuç olarak, çok sayıda ayaklanma gerçekleştiren İslam Ordusu Grubu (GIA)¹⁵ gibi aşırılık yanlıları aralarında Vaaz ve Savaş için Selefi Grup'un (GSPC) da bulunduğu çeşitli muhalif gruplara bölündü. Bu sonuncusu bir terörist grubun ulusal düzeyden ulusötesi düzeye dönüşümüne örnek olarak gösterilmektedir ve grubun şu an doğrudan Batı Afrika terörist gruplarıyla işbirliği yapan (Botha ve Solommon, 2003; Atta-Asamoah, 2007), El-Kaide'nin Mağrip teşkilatı (AQIM) olduğuna inanılmaktadır.

Yukarıdaki çerçeve, Kuzey/Doğu Afrika'da, 1995 yılında Etiyopya topraklarında Mısır Cumhurbaşkanı Mübarek'e suikast girişiminin, 1998'de Nairobi ve Darüselam'da gerçekleştirilen bombalı saldırıların, yabancı elçiliklere ve kişisel çıkarlara yönelik çeşitli saldırıların da yer aldığı bir dizi terör eylemi içine yerleştirilmektedir ve bunların hepsi de "(...) terörün başkent Cezayir'in sınırlarının ötesine ve ülkenin geri kalan bölgelerine ihraç edildiğini ve ulusötesi tehdit oluşturabilecek spesifik bir durumu" oluşturduğunu teyit etmektedir (Swart ve Solomon, 2003, s. 15). Son zamanlarda Arap Baharı'nın otoriter rejimleri devirmesine rağmen, Mısır ve Libya'daki yeni şiddet dalgası, muhtemel sivil ve askeri terörist hareketleri hızlandıran siyasi açıdan istikrarsız bir ortam yaratmıştır (Swart ve Solomon, 2003).

Sıklıkla unutilan bir nokta da, El Kaide'nin Washington'a karşı ilk saldırısının, ABD önderliğindeki insani misyona karşı Somali hizbini silahlandığı 1990'lı yıllarda bu ülkede gerçekleşmiş olmasıdır (Solomon H., 2015, s. 7).

¹⁵Saldırı düzeyi ülkeyi terörize etmeye devam etse de 2010 Ocak ayında af sözleşmesi imzalandı.

Afrika Boynuzu'nda, Ortadoğu'ya doğal olarak coğrafi yakınlığa sahip ve dolayısıyla köktenci etkiler altında olan Somali, Etiyopya ve Mısır gibi örnekler, sonunda dış müttefiklerle çeşitli ikili ve çok taraflı anlaşmalar imzaladılar. Coğrafi açıdan kırılganlıklarının ve bu olguyla tek başına başa çıkma kapasitelerinin zayıflığının farkında olanadı geçen ülkeler, Mısır'daki el-Cihat lideri ve uluslararası topluluk içerisinde tanınmış bir isim olan Ayman el Zevahiri tarafından kışkırtılan saldırılar gibi olaylara karşı tedbir mahiyetinde bu yola başvurmuşlardır (Botha, 2007).

Dolayısıyla, dünya çapında terörle mücadele savaşında Afrika'nın önemli bir alan olarak görünmesinin başlıca nedenlerinden biri, yalnızca bazı ülkelerin yasadışı failleri cezbedecek kadar zayıf olması değil, aynı zamanda elverişli bölgesel ortam sayesinde küresel İslami aşırılığın boyut, şekil ve nüfuzunun genişlemesidir. Sahel devletlerine gelince, bölgesel terörün yayılmasının ana nedeni siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarsızlıktır. Bu bölgedeki terörist gruplar artık sadece benzer örgütler arasında işbirliği yapmak ve dolayısıyla siyasi/dini köktenci gruplardan bir bölge kuşağı yaratmakla kalmıyor, aynı zamanda El Kaide ve Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD) gibi daha geniş ağlarla da bağlantı kuruyorlar (Cilliers, 2010). Bu nedenle, AQIM, Boko Haram, El Şebab ve Tuareg gibi hareketler, ulusötesi terörle mücadelede önemli bir yere sahip hale geldiler.

Bu durum, Afrika'nın uluslararası terörizmde merkezi bir rol oynayabileceğinin de göstergesi. Gerekli tüm motivasyonlar, araçlar ve hedefler mevcut. Fırsatlar uzunca bir süre daha görmezden gelinemez. Afrika, küresel sisteme saldırmayı amaçlayan teröristler için hem kolaylıklarla dolu hem de hedefler açısından zengin bir ortamdır (Cilliers, 2010, s. 101).

Terörizmin suç alanına doğru genişlemesi hususuna gelince, kıtadaki UOS alanı ile kesişmeler, çeşitli faaliyet alanlarında somutlaşmıştır. Bunlar arasında, daha önce de belirttiğimiz gibi, sonuçları nüfus sağlığını tehlikeye atmanın yanı sıra egemenlik açısından da bir tehdit oluşturan uyuşturucu kaçakçılığı, son derece yüksek potansiyele sahip alanlardan biridir. Dolayısıyla, narko-terörizminin etkileri ya da “terörist faaliyetleri artırmak veya finanse etmek için grupların veya bunlarla ilişkili bireylerin uyuşturucu kaçakçılığı girişimlerine yardım ve yataklık etmesi ya da bunların gelirlerine ve güvenliklerinin sağlanmasına katılımları” (Thachuk, 2007, s. 26), gelecekte bu kıta için belirgin bir tehdit arz etmektedir. Batı Afrika'da faaliyet

gösteren başlıca kaçakçılık şebekeleri (bkz. Kısım 3.2.1.2), büyük çapta, Latin Amerika ve Güneybatı Asya'dakiler gibi uyuşturucu üretiminin gerçekleştirildiği merkezlerle yakın temasta bulunduğu bilinen ya da metamfetaminin (öncül kimyasallar, marihuana, haşhaş ve khat) yerel üretimini yapan ana iştirakçilerdir. Bunların kıtanın içindeki ve dışındaki uyuşturucu kara para aklama ağlarına dâhil oldukları da unutulmamalıdır (Harrigan, 2010).

Daha kapsamlı bir analiz yapacak olursak, Afrika'nın küresel uyuşturucu kaçakçılığı konusundaki rolü ne gözden kaçmış ne de yeni bir konudur, zira açık bir şekilde transit nokta olarak hizmet ederek, ana üretim merkezleri olan Güney Afrika, Asya ve Latin Amerika'yı (Brezilya, Tayland, Pakistan), Avrupa ve ABD'deki tüketim pazarlarına bağlamaktadır. Örneğin, Doğu Afrika, eroin ticaretinin “güney hattının” önemli bir parçası olmuştur. Buna ilaveten, bölge içi kaçakçılık da ciddi bir oranda artış göstermektedir ve kıtanın Kuzey Amerika'dan sonra esrar bitkisi yetiştiriciliğinde ikinci en büyük üretici ve tüketici olduğu bildirilmektedir (UNODC, 2005; 2016). Afrika'daki bu ulusötesi suç senaryosuna, göçmen kaçakçılığının ve pek çok hayatı etkileyen insan ticaretinin sonuçları da eklenebilir. Bunun % 89 oranına vardığı ve kıtanın küresel kaçakçılık dünyasında ya hedef, ya kaynak ya da alıcı olarak kaydedildiği bildirilmektedir. 2014 İnsan Ticareti Raporu'na göre, kıtalararası ticaretin ana biçimlerinin %53 oranında cinsel sömürüye (özellikle Batı Afrika/Orta Afrika) ve %37 oranında zorunlu çalıştırma ve köleliğe dayalı olduğu tahmin edilmektedir (UNODC, 2014) .

Dolayısıyla, tüm bunlar göz önüne alındığında, Yakuza, Sicilyalı Mafyası veya Cosa Nostra gibi bilinen, geleneksel suç modellerinin Afrika'daki suç bağlamına hiç benzemediğini zira bu sonuncunun proje bazlı ve iç odaklı yapılar olarak çok daha etkin şebekeler olduğunu savunan Antonio L. Mazzitelli'nin açıklamalarına katılmamak elde değil. Bu temelde, aynı yazar (Mazzitelli, 2007, s. 1085) Afrika'daki organize suçluların tipik özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

- Küçük ve bölümlere ayrılmış hücreler (2 ila 10 arasında üye);
- Akrabalık bağlarına dayalı – yerel dili kullanan aynı etnik grup ya da klan; asgari düzeyde güven ama belli bir mahremiyet;
- Son derece mobil, sadece gerektiğinde yeniden gruplaşan;

- Genelde hükümet yetkililerinin yolsuzluğuna ve rüşvete, ayrıca üyeleri korumak ve hareketliliği kolaylaştırmak için kimlik sahteciliği ve uyruk değiştirmeye başvurma;
- Yasa uygulayıcılarını harekete geçirebileceği için şiddete başvurmaktan kaçınma;
- Farklı çevrelere yüksek uyum seviyesi ve bu noktada akrabalık ağları, UOS ağları ve terörizm arasındaki yüksek düzeyde işbirliği.

Afrika'daki suçun karmaşıklığı, gerek ulusal düzeyde gerek çok taraflı yaklaşımlarla gerçekleştirilen karşı önlem çabalarının karmaşıklığına yol açmaktadır. Çok taraflı çabalar çerçevesinde BM öncü rolü oynamaktadır: Bölge Ofisleri, Ulusötesi Organize Suçlarla Mücadele Görev Gücü Politika Komitesi, özellikle de UNDP'nin müdahalesiyle barış inşası gibi çeşitli politikaları ve operasyonel girişimleri kendi şemsiyesi altına toplamakta ve bunlar aracılığıyla yönetim, hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukla mücadeleye destek vermek için teknik yardım sağlamaktadır. Aynı amaca yönelik olarak, AB, Dünya Bankası gibi kurumlarla ve A.B.D. gibi devletlerle ikili anlaşmalar da imzalanmaktadır. Bunlara ilaveten, ECOWAS örneğinde olduğu gibi, bölgesel işbirliği platformları da kendi coğrafi bölgeleri içinde etkin bir şekilde müdahalelerde bulunmaktadırlar. Kıtasal düzeyde ise, her ne kadar kötü yönetilen kaynaklar, Afrika bağlamında sonuç alınamayan uygulama planları ve hepsinden de öte “şüphe götürür” bir siyasi irade nedeniyle sınırlı düzeyde kalsa da Afrika Birliği Uyuşturucu Denetimi Eylem Planı 2013-17, bölgesel ve ulusötesi aktörler arasında eşgüdüm sağlama girişiminin bir örneğidir.

Aslında, küresel ulusötesi suçlular, tarihsel yatay-hiyerarşik modelleri takip etmektense daha adem-i merkeziyetçi bir yapıyı tercih etmektedirler; dünyaya dağılmış gruplar arasında ortaklıklar kurmak için daha fazla strateji oluşturmakta ve kara para aklamak için pazar olarak diaspora topluluklarını daha da çok sömürmektedirler. 60'tan fazla ülkede mali dolandırıcılık ve kaçakçılık gibi faaliyetlerde bulunan Nijeryalı organize suç grupları, farklı bölgelerde gelişen bu akışkan şebekenin ilginç bir örneğidir. Dolayısıyla, UOS örgütleri sadece terörist yapılarla değil, hukuku üstün kılma çabalarının altını oyacak şekilde (Batı Afrika'daki mevcut Latin Amerikalı suçluların varlığını da meşrulaştırarak) pazarın doygunluğunu ve dalgalanmasını gözardı eden çok uluslu şirketlerle de strateji ve üretim, dağıtım ve

üründe çeşitlendirilmiş yöntemler kullanma açısından karşılaştırılabilirler (Patrick, 2011).

Özetle, Afrika'daki ulusötesi suçlara ilişkin bu kısa bakıştan sonra, terörizm ve organize suçların karmaşık bir kırılmalıklar ve aktörler ihtiva etmesine odaklanarak şu sonuca varabiliriz: Hem UOS eylemleri hem de terörizm Afrika'da sadece yasadışı değil, yasal örgütleri de cezbeden verimli bir zemini her alanda bulabilmektedir. UOS, başarısız devletlerden çok Gine-Bissau ve Mali gibi daha zayıf ve kırılmalık devletleri tercih ederken, terörizm, bir toprak üzerinde ortak meşru hükümet yönetiminin tanınmadığı Somali gibi başarısız devletlerin bu sıfatı kazanmalarının ana gerekçesidir (Patrick, 2011). Dolayısıyla, bu olgular arasındaki girift ilişki, sadece bölgesel değil, küresel güvenliğe yönelik ciddi bir tehdittir ve krizin sonuçlarından çok ana kaynaklarının ele alınarak incelenmesi gerekir.

2.2 Batı Afrika'da Ulusötesi Suç Tehditlerinin Değerlendirmesi

Güvenlik, daha önce de analiz edildiği gibi, birbirine bağlı alanların, aktörlerin ve vektörlerin birleşimini içeren ve dolayısıyla tanıma ilişkin sınırların bulanıklaştığı çok değişken bir kavramdır. Ulusal güvenlik söz konusu olduğunda, tehdit olarak algılanan şeyin büyüklüğü, çoğunlukla yanlış yorumlanan veya yanlış kullanılmış başka bir hassasiyet boyutu kazanır. Dolayısıyla, bu bölümde, ulusötesi suçu “planlama, uygulama ya da sonuçları bakımından iki ya da daha fazla ülkeyi doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği bilinen (...) ulusötesi saldırılar” (Adememi, 2015, ss. 9-47) diye tanımlayarak, Batı Afrika'da ulusötesi güvenlik yansımalarını, ana tipolojileri, aktörleri ve alt bölümlenmelerini değerlendireceğimiz en belirgin tehditler perspektifinden ele alacağız.

Bu amaçla, öncelikle bu bölgedeki UOS'un kökenlerinin tek alana ve kesin bir tarihe sabitlenmediğinin, türüne ve sınırdan geçirilen ürüne göre değişiklik gösterdiğinin altını çizmek önemlidir. Bölgedeki ticaret geleneğinin ve etnik bağların eskiden olduğu gibi bugün de bu olguları hızlandıran bir vektör olduğu belirtilmekle birlikte, Batı Afrika'daki ulusötesi suçu anlamak için ilk önce UOS'un, terörizmin, siber suçların ve devlet içi çatışmaların dallanıp budaklanmasına olanak veren temel iç kolaylaştırıcı etkenlerin belirlenmesini gerektirir. Dolayısıyla, ulusal ve bölgesel güvenlik sorunlarının yaşanmasına neden olan etkenler arasında hızlanmış nüfus artışı, kırsal toplu göç, yüksek işsizlik oranı, nüfusun yaş yapısında genellikle

gençlerin hâkim olması, yüksek düzeyde yolsuzluk, doğal zenginlikler, siyaset ve ekonominin yanlış yönetimi, iyi iş olanaklarının eksikliği, yönetim kurumları ve hukukun üstünlüğünde zaafiyetler, İnsani Gelişim Endeksi ve bölgesel siyasi şeffaflık endekslerindeki düşük oranlar sayılabilir.

Bunları belirttikten sonra, suçluların ve teröristlerin bu alanda nasıl bir faaliyet gösterdiklerini tespit etmeyi öneriyoruz, ancak bunları tanımlayan eksiksiz ve sabit özellikler olmadığının da farkındayız. Bununla birlikte, Phil Williams’ın bazı önerileri doğrultusunda, bunları genel olarak “gevşek ve oldukça akışkan bir ağ yapısı üzerinde işleyen, liderlerini suç faaliyetlerinden korumayı sağlayan piramit biçiminde bir örgütsel yapıya sahip, yeni üyelerin alınması noktasında katı kuralları olan, faaliyetlerini kolluk kuvvetlerinin zayıf olduğu alanlara götürme kapasitesi taşıyan, uygun bir ortam sağlamak üzere meşru işlere sızan ve yolsuzluğa başvuran” (Adeyemi, 2015, ss. 16-47) yapılar olarak kabul ediyoruz. Bu noktalara dayanarak, Batı Afrika gerçekliğini belli bir bağlam içerisine oturtmak üzere sunduğumuz Afrika’daki uluslararası suçun kısa bir değerlendirmesinden sonra, Addo’nun (2006) aşağıdaki ana tehditleri gösteren tablosu¹⁶ ışığında bir değerlendirme yapmayı öneriyoruz.:

Başlıca Sınır Suçları	Ülke/Sınır Faaliyet bölgeleri	Dahil olan Gruplar/Aktörler	Transit Devletler	Alıcı Devletler
Narkotikler/Uyuşturucu Kaçakçılığı	Yeşil Burun Adaları, Gana, Nijerya, Togo, Gine-Bissau*, Gambiya/Senegal	Narkotik/Uyuşturucu tacirleri	Gana/Togo/Benin/Nijerya/Gine-Bissau/Senegal	İspanya, Portekiz, İngiltere, ABD, Güney Afrika ve Japonya *
İnternet Suçları (Ön Ödeme Dolandırıcılığı/Kara Para Aklama)	Nijerya, Gana, Fildişi Sahili ve Sierra Leone	Ön Ödeme Dolandırıcılığı çeteleri ya da kartelleri//Varlıklı işadamları ya da hükümet yetkilileri	Batı Afrika’nın Batı kesiminden uzak karteller Senegal) doğu kısmına yakın bölgeler(Benin/Nijerya)	Nijerya ve ‘419’ dolandırıcılarının ikamet ettiği diğer yerler, örn. ABD*
İnsan Ticareti	Bütün Batı Afrika ama en çok Benin/Nijerya ve Fildişi Sahili/Burkina Faso civarında	Kimi zaman simsarlık hizmeti veren kaçakçılar, ticaret ve iş ortakları	Esasen Gana ve Sierra Leone	Diğer Batı Afrika ülkeleri, Kuzey Amerika, Avrupa ve Orta Doğu
Ateşli Silah Kaçakçılığı	Gana, Togo, Benin, Nijerya, Sierra Leone, Liberya, Gine, Fildişi Sahili, Senegal	İşyancılar, yerel silah üreticileri ve simsarlar, hükümet yetkilileri *	Togo, Benin, Gine-Bissau ve Gambiya	Nijerya, Liberya, Sierra Leone, Gine ve Fildişi Sahili
Yasadışı mal kaçakçılığı	Fildişi Sahili, Gana, Togo, Benin, Nijerya, Liberya, Sierra Leone	Bireyler, işadamları ve kadınları, savaş ağaları, iç savaş muhbirleri	Esasen Gana, Liberya, Sierra Leone ve Fildişi Sahili	Avrupa ve Kuzey Amerika
Deniz Korsanlığı*	Benin, Togo, Nijerya	Nijer Deltası Aktivistleri		Nijerya, Togo, Benin, Kamerun
Terörizm*	Nijerya, Mali, Nijer	Boko Haram, AQIM, MUJAO, MNLA, Ensar Dine, Ansaru	Nijerya, Kamerun, Çad, Nijer, Mali, Burkina Faso, Moritanya, Cezayir, Libya	Nijerya, Kamerun, Çad, Nijer, Mali, Burkina Faso, Moritanya, Fransa

(*) İlave bilgi (orijinalinde yok)

¹⁶Uyarlanmış Tablo (Addo, 2006, ss. 6-7).

2.2.1 Ulusötesi Organize Suç

2.2.1.1 Hafif ve Küçük Silahların Yayılması

Batı Afrika’da, düşük düzeyde iç çatışmalar sonucu ortaya çıkan uzun vadeli siyasi istikrarsızlık ortamı çeşitli yasal ya da yasadışı kaçakçılık ağlarının altında yatan temel nedendir. Bu kaçakçılık ağları içinde, kayıtlarda genelde 7 ila 10 milyon adet olduğu tahmin edilen hafif silahların artışı en eski sorunlardan biridir (Andrés, 2008; UNODC, 2005; Souaré, 2010). Bu sayılar, hükümet denetiminin ya hiç olmadığı ya da çok zayıf olduğu, sadece bölge içi/kıtasal değil uluslararası (esasen Çin, İran ve Fransa) silah kaçakçılığının da sözkonusu olduğu alt-bölgede dolaşımda bulunan toplam silah hacmi göz önünde tutulduğunda hiç de abartılı sayılmaz.

Şekil 14 Batı Afrika’da Ateşli Silah Kaçakçılığı
Kaynak: UNODC, 2013

Tarihsel olarak, Batı Afrika’da silahlanmanın yasadışı ticarileştirilmesinin boyutu ve ağırlığı, askeri sektörün siyasi-ekonomik düzenin belirleyicisi olduğu Soğuk Savaş’ın siyasi nüfuz oyunlarına dek uzanır. Bu tarihsel dönemin ardından, Liberya (1993-2003) ve Sierra Leone’den (1999-2002) ve Fildişi Sahili’ne yayılan bölgesel iç-savaşların patlak vermesi, zaten karmaşık olan ortamın daha da kötüleşmesine yol açarak iç talebi arttırdı. Bu ortamda, silahların yaygınlaşması, iç ya da büyük bölgesel çatışmalarda devletlere, isyancılara ve/veya politik isyancı gruplara askeri kaynak sağlayan komşu ülkelerin “sempatik hükümetleri” ile alakalıdır. Burkina Faso’nun Fildişi Sahili’ndeki Yeni Güçlere (Forces Nouvelles) kanıtlanmış

yardımları ve yine aynı şekilde Fildişi Sahili hükümetinin Liberya paralı askerleri (UNODC, 2013) ile yakından ilişkisi, bu tezi güçlendiren örneklerdir.

Yukarıdaki tarzda işbirliği ve destekler talep artışını destekleyerek, yerel olarak gelişmiş silahlar üreten “işletmelerin” ortaya çıkmasına katkıda bulundu. Özellikle başlıca bölge üreticilerinden biri olan Gana’da üretimin, bilhassa av tüfeği, tabanca, AK-47 tüfekleri ve revolver türünde olmak üzere yılda 40-60.000 silahı bulunduğu tahmin ediliyor (UNODC, 2005) ve bunlar bölge içinde Fildişi Sahili, Togo ve Nijerya’ya ihraç ediliyor. Bölgesel eğilimlere ilişkin daha ayrıntılı raporlar, denetim eksikliğinin de ciddi ve sürekli katkısıyla, şimdiye dek Togo ve Nijerya’nın Senegal, Gine, Benin ve Mali’yle birlikte küçük atölyelerde üretilen özel yapım silahların merkezi olduğunu (Sims, 2014’ten aktaran Vanguard, 2004 ve Vines, 2004; UNODC, 2005) vurguluyor.

Herkesin bildiği gibi, silahlar çöpe gitmeyip geri dönüştürülebilen ve/veya yeniden kullanılabilir hale getirilen ürünlerdir. Dolayısıyla, Batı Afrika’daki silahları sadece yerel üretim, bölgesel çatışma ve Soğuk Savaş’ın mirası üzerinden değil aynı zamanda komşu bölgelerdeki eski ve yeni çatışmalar üzerinden de takip etmek mümkün olmaktadır. Örneğin Libya, Muammer Kaddafi’nin yönetimi altında olduğu 42 yıl boyunca silah satışı ya da bağıışı yapan ana tedarikçilerden biri sayılıyor (Wall Street Journal, 2011’den UNODC, 2013, s. 35). Benzer şekilde, Cezayir’de (1992-98), Çad’da (1990-2010), Etiyopya’da (1974-1991) ve Sudan’da (1983-2005) yaşanan çatışmaların da (Şekil 14) bugün Burkina Faso, Fildişi Sahili, Gine ve Mali’de bulunan silahların kaynağı olduğu düşünülmektedir. Bundan dolayı, Doğu Çad ve Darfur’daki karışıklık ortamının yakın gelecekte bölgedeki en uzun süreli silah tedarikçisi olan Libya’nın bu konumunu elinden alabileceği bildiriliyor. Bu bağlamda, Mali örneğinde olduğu gibi, ulusal sınırlar içinde ya da sınırötesinde yerel suçlulara satmak üzere silah çaldığı, kiraladığı ve/veya sattığı iddia edilen özel şirket ya da devlet yetkililerini ilgili ağlara sokan yolsuzluk eylemleri de bu şebekenin parçasıdır (Souaré, 2010; UNODC, 2013).

Kısacası, güvenlik güçleri, hükümet görevlileri, eski militanlar ve paralı askerler, bölge içinde ve dışında, deniz ve kara rotalarını (örneğin özellikle Sahra’daki göçebe gruplar) kullanarak küçük ve hafif silahların yaygınlaştırılmasının sürekli hale gelmesini sağladılar ve bunun sonucunda da Batı Afrika silah deposuna dönüştü. Bu

sürecin, süregelen bölgesel istikrarsızlığın beslenmesine (Senegal’de Casamance, Nijerya’da Nijer Delta ve Boko Haram veya Mali’de AQIM) katkı sağladığı, mekân ve zamanda ayaklanma ve suçun sürekliliğini teşvik ettiği ve sonuç olarak toplumsal güveni ve insan güvenliğini tehlikeye attığı gözlemlenmektedir.

2.2.1.2 Uyuşturucu Kaçakçılığı

Farklı bölgeler içerisinde/farklı bölgelerden/farklı bölgelere yapılan ve ekim, üretim, dağıtım ve satışı içeren uyuşturucu kaçakçılığı, küresel olarak uzun vadede yasadışı suçların, en karlısı değilse bile, en kârlılarından biridir. Dünyanın dört bir yanındaki ülkelerin veya bölgelerin çoğu davetkâr birer ev sahibi, transit veya hedef bölge olarak birbiriyle bağlantı içerisinde. Bu hususta, uyuşturucu kaçakçılığının başlıca eğilimleri, yerel güvenlik açıklarından kâr sağlamak ve zaman, mekân ve suç aralığını genişletmek üzerine kurulmuştur.

Batı Afrika’ya gelirsek, 1950’den itibaren uluslararası bir geçiş noktası olarak görülen bölgede, bu tür organize suçların gelişmesi ile birlikte iç güvenlik zaafiyeti yaşanmaya başladı ve giderek büyüdü. Bölgedeki uyuşturucu ticaretinin kökenleri, geçmişi, gelişimi ve mevcut durumuna ilişkin bilgilerde bazı çelişkilere rağmen, bu örnek olayda söz konusu coğrafya ulusötesi yasadışı ticaretin stratejik bir müttefiki olarak ortaya çıkıyor ve dolayısıyla farklı paydaşların ve uluslararası hukuk uygulayıcılarının dikkatini çekiyor (Ellis, 2009). Bu nedenle, bazı geçmiş olaylar, mevcut kaçakçılık çerçevesinin öncülleri olarak kayda değerdir:

- Sömürgeci dönemde, Nijerya’nın güney bölgesinde, özellikle de Calabar’ın botanik bahçelerinde koka bitki yetiştiriciliği başladı (1934’e dek gider).
- İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Asya’dan dönen askerler esrar ekimi ve tüketimini hızlandırdılar.
- 1950’lerde Lübnanlı kaçakçılar uyuşturucuyu Beyrut’tan New York’a, asıl olarak Akra (Gana) ve Kano (Nijerya) aracılığıyla ulaştırmak üzere Batı Afrika’yı bir üs olarak kullandılar.
- 1960-70 yılları arasında, özellikle Birleşik Krallık’ta, Avrupa yasadışı uyuşturucu tüketimi (Marijuana) pazarının cazip hale gelmesinin

ardından, Batı Afrika dünyada uyuşturucu kaçakçılığının en önemli geçiş noktalarından biri olarak ortaya çıktı.

- Aynı dönemde, Nijerya’da esrar ekimi, diaspora topluluklarının önemli bir rol oynamasıyla, ihracatı hedeflemeye başladı.

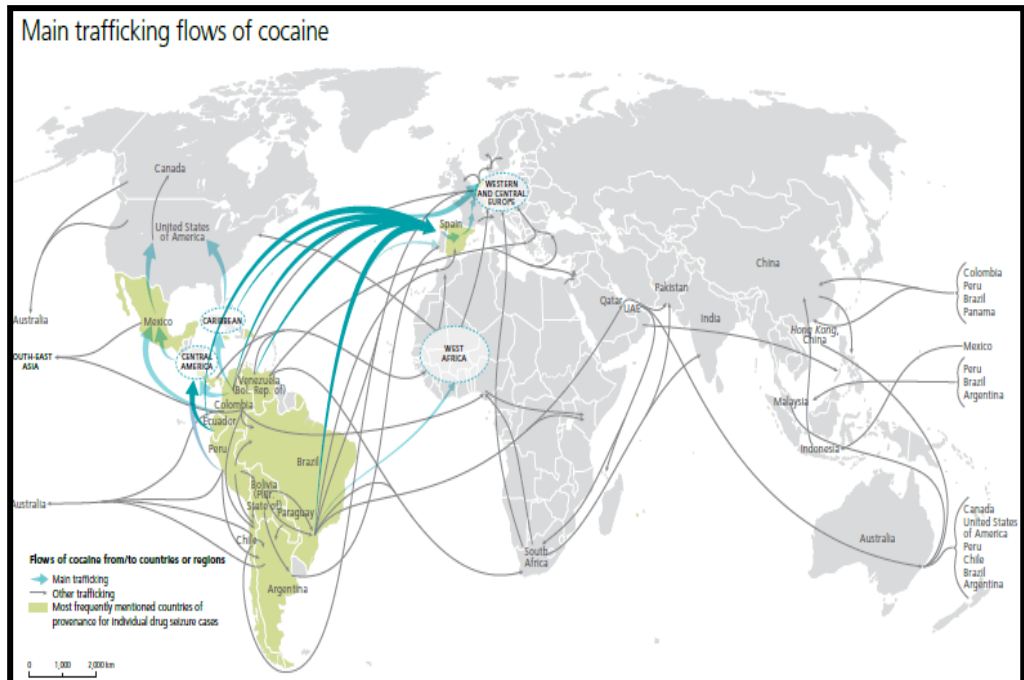
Gözlemlediğimiz üzere, bu coğrafyada kaçakçılığın derin kökleri bulunmaktadır. Ancak, bölgesel örüntülere bakıldığında, Lübnan iç savaşını finanse etmek için özellikle Sierra Leone’de yasadışı bir ticaret ağı (elmas ve uyuşturucu) bulunduğu inanan Lübnan’ın kaçakçılık faaliyetlerindeki artış 1960-70 yıllarına damgasını vurmuştu. Günümüzde, bölgedeki suç alanını Lübnanlıların bir üs olarak kullanmaya devam ettiğine inanılmaktadır ve kokain ticaretiyle süregelen bu bağlantının bölgede toplam 180 milyon ABD doları bir miktara tekabül ettiği öne sürülmektedir (Rabasa, 2014). Kayda değer başka bir örnek de, Rus mafyasının Batı Afrika trafiğiyle olan ve 1980 yılının ortalarına dek uzanan bağlantısıdır. Sierra Leone’nin istikrarsız yapısından da yararlanan Rus mafyası, devlet yöneticilerinin yardımına da güvenerek elmas karşılığı aldıkları Tayland eroinini ABD’ye sevketmiştir (Ellis S., 2009). Bunlara ek olarak, Batı Afrika uyuşturucu sahne yurttışların da, başlangıçta büyük çapta olmasa da, 1970’ten beri yeniden ihraç etmek için yasadışı uyuşturucu ithal ettiğine inanılmaktadır (Rabasa, 2014).

Bölgede çeşitli uyruklardan kişilerin dâhil olduğu pek çok benzer örnekten söz edilmektedir. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi, diğer vatandaşların bu trafik üzerindeki etkileri Nijeryalıların öncü rolünün gölgesinde kalmıştır. Şu anda, NUOSA’nın Afrika’da tomurcuklandığı ve özellikle de Güney Afrika, Benin, Akra ve Fildişi Sahili’nde ciddi boyutlarda olduğu biliniyor. Liberya’da, Nijerya suç ağının kurulmasına yardımcı olan önemli bir faktör de 1990 yılındaki Liberya Savaşı’dır; iç istikrarsızlıktan etkilenen bölgeye gönderilen Nijerya Barış Gücü’nün büyük bir bölümü uyuşturucu ticaretine dahil olmuş, liman ve havaalanlarından kaçak mal geçişlerini kolaylaştırmışlardır (Ellis, 2009).

Bununla birlikte, Batı Afrika’nın narkotik transit için önemli bir merkez olarak ortaya çıkması ve bunun günümüze kadar sürmesi, asıl olarak, 1980’lerden 90’ların başlarına kadar ABD’de kokain tüketimindeki azalışın İspanya, İtalya, İngiltere, Portekiz ve Fransa’daki talebin iki hatta üç kat artışıyla aynı döneme denk gelmesinin doğrudan sonucudur. Kaçakçıları Avrupa pazarına çeken bir başka faktör de,

Euro'nun ABD doları karşısında ilerleyen kambiyo gücünün mali getirilerde artış anlamına gelmesiydi. Bu senaryonun farkında olan yetkililer, çoğunlukla Latin Amerika'dan doğrudan uyuşturucu ithalatını engelleyen daha katı sınır kontrolü önlemlerini uygulamaya koydular ki bu da sonuç olarak dikkatlerin Batı Afrika'ya çevrilmesine yol açtı (Andrés, 2008). Bu çerçevede, eldeki kanıtlar bölgedeki mevcut uyuşturucu trafiğinin, başka şeylerin yanı sıra esrar reçinesi, metamfetaminler, eroinli sigaralar ve hileli ilaçlar taşıyan yabancılar, yerliler ve “serbest çalışanlar” (Avrupalı vatandaşlar veya geçerli oturma iznine sahip Batı Afrikalılar), tarafından yürütülmekte olduğuna işaret etmektedir (Marc Verjee ve Mogaka, 2015).

Yabancı suç failleri arasında İtalyanlar, Faslılar, İspanyollar, Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri (FARC), “yeni ortaya çıkan suç çeteleri” - BACRIM (İspanyolca kısaltması), Meksikalı Los Zetalar ve Sinaloa Karteli yer almaktadır. Görünüşe göre Lübnan Hizbullahı'yla ve asıl olarak Nijeryalılarla Ganahlılardan oluşmakla birlikte farklı hükümet yetkilileriyle de (örn. Gine Bissau ve Gine Korakri) derin yolsuzluk ilişkileri içinde olan yerel şebekelerle işbirliği içinde çalışan bu gruplar, “Otoban 10”¹⁷ olarak da bilinen “trans-Atlantik bağlantı” üzerinden yüksek miktarda kokaini başarıyla sevk etmektedirler.

Şekil 15 Küresel Kokain Kaçakçılığı Akışları
Kaynak: Dünya Uyuşturucu Raporu 2016

¹⁷Güney Amerika ile Afrika arasındaki coğrafi yakınlıktan enlemlerin 10. paralelinde istifade ediliyor ve bu nedenle ilgili bölgeyi kapsayan bölge Avrupa ve ABD kanun koyucuları tarafından “Otoban 10” olarak anılıyor (Rabasa, 2014).

Kaçakçılar, bu ülkedeki yolsuzluğa bulaşmış askerlerin de yardımıyla Venezuela'yı transit deniz taşımacılığının kilit noktası olarak kullanarak dillere destan Avrupa ve daha küçük ölçekteki Güney Afrika yasadışı pazarının ihtiyacını karşılayabiliyorlar (Cockayne ve Williams, 2009; Rabasa, 2014). Örneğin, sadece 2007 yılında Gine Bissau'da 650 kilo kokain ele geçirildi. Tahmini olarak 11,7 milyon ABD doları tutarında olan bu miktar, 2004 yılındaki uluslararası kalkınma yardımlarının neredeyse % 20'sine tekabül etmektedir (Andrés, 2008).

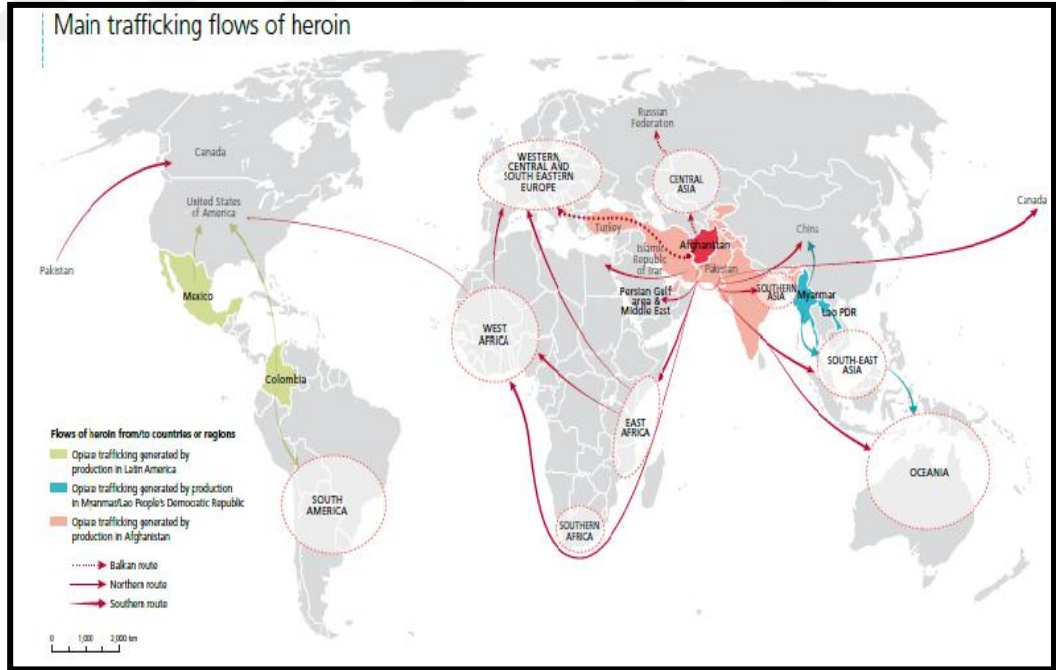
Dünyanın en fakir ülkelerinden biri olan Gine-Bissau, uzun bir kırılganlık geçmişine, son derece politikleştirilmiş bir orduya, zayıf kurumlara ve gelir elde etmek üzere devletin kontrolünü elinde tutan elitlere sahiptir (Marc Verjee, Mogaka, 2015, s. 36'dan O'Regan ve Thompson, 2013). O kadar zayıf bir devlet söz konusudur ki, bir ara Gine-Bissau'da hiç hapishane yoktu ve sadece bir gemi 350 kilometrelik kıyı şeridinde ve 82 adadan oluşan takımadalarda devriye gezerdi (Marc Verjee ve Mogaka, 2015, s. 36'dan Vulliamy, 2008)

Gine Bissau, uyuşturucu şebekelerinin siyasetle içiçe geçtiği ve son derece kaygı verici olayların yaşandığı Batı Afrika'nın kilit giriş noktalarından biridir. Bu nedenle BM eski Genel Sekreteri Ban Ki-Moon, ülkenin, geçiş bölgesi olma statüsünden çıkıp uyuşturucu kaçakçılığı açısından olası değil, fiili bir pazar haline geldiğini belirterek endişelerini dile getirmiştir (Cockayne ve Williams, 2009). Bununla uyumlu olarak, uyuşturucu kaçakçıları Brezilya, Arjantin ve Uruguay gibi önemli ihracat merkezleri ile (Rabasa, 2014) Moritanya, Togo, Mali, Sierra Leone, Yeşil Burun Adaları ve Gine-Bissau gibi kolay, kötü ya da kontrolsüz girişlere sahip ülkeler arasında bir bağlantı sağlamışlardır. Az ya da çok, bunların hepsi bölgenin, Avrupa (ABD'den sonra en büyük ikinci tüketici, biçilen değer 3-14 milyar ABD doları arasında), Güney Afrika, Orta Doğu ve Doğu Avrupa pazarlarını hedefleyen yeniden dağıtım noktasına dönüşmesine katkıda bulunmuştur. Ticareti yapılan uyuşturucular arasında kuşkusuz ki kokain ilk sırada yer almaktadır ve deniz (ticari balıkçılık ya da nakliye gemileri), hava (modifiye uçaklar, özel jetler, ticari uçuşlar) ve ülke içi yolların hepsi kullanılarak uluslararası kaçakçılığın parçası olmaktadır (Rabasa, 2014).

"Trans-Atlantik" kokain ticareti, 900 milyon ABD dolarını bulduğu düşünülen toplam bölgesel uyuşturucu kaçakçılığının önemli bir bölümünü kapsamaktadır (Adeyemi, 2015). Bununla birlikte, eroin, haşhaş ve esrar kaçakçılığı da giderek artmaktadır ve endişe verici boyutlara ulaşmaktadır. Eroin, Batı Afrika'ya çoğunlukla başta Pakistan olmak üzere doğrudan Güneydoğu Asya'dan (SWA) gelen ticari

uçuşlarla Kenya, Tanzanya, Güney Afrika ve Etiyopya üzerinden aktarılmakta ve daha sonra Nijerya, Gana veya Senegal üzerinden hava kargosu, bagajlar ve vücudunda uyuşturucu taşıyan kuryeler kullanılarak Avrupa'ya ve ABD'ye gönderilmektedir (Harrigan, 2010; Andrés, 2008).

Öte yandan esrar tarihsel olarak bölge üretiminin bir parçası olarak görülmektedir. 2009'dan beri bu üretim sadece küresel ticarileşme bakımından değil, aynı zamanda bölgesel tüketim bakımından da dikkat çekici boyuta ulaşmıştır ve bu nedenle yetkililer için endişe konusudur (Aning ve Pokoo, 2014). Metamfetaminlerde ise, Gana ve Nijerya öncüler arasında yer alıyorlar ancak Benin, Fildişi Sahili ve Senegal'de de artan üretim vakaları kaydediliyor ve ABD, Güney Afrika, Asya ve Avustralya pazarlarını hedef alan bir hacimde üretim gerçekleşiyor. Pek çok ele geçirilen ürün vakası Batı Afrika'nın bir üretim merkezi olarak ortaya çıktığını kanıtlamaktadır. Örneğin, 2009 yılında Gine'de ele geçirilen öncül kimyasalların 100 milyon ABD doları tutarında olduğu tahmin ediliyor ve bunların hazırlanması büyük oranda, Japon organize suç grubu Yakuza ile işbirliği yaptığına inanılan NUOSA tarafından yerel olarak koordine ediliyor (Brown, 2013).

Şekil 16 Küresel Eroin Kaçakçılığı Rotaları
Kaynak: Dünya Uyuşturucu Raporu 2016

Öte yandan, çok kârlı olmasa da haşhaş ticareti akışları Moritanya, Mali, Nijer ve Çad üzerinden Sudan ve Mısır'a doğru giderek eski Sahel güzergâhlarından kazanç sağlıyor. Son dönemde bu trafik, özellikle de Sahel kaçakçılık koridorunun (Batı

Afrika-Mağrip) önemli bir bölümünü kontrol eden AQIM kuvveti sayesinde, esrar ve kokain reçinesi kaçakçılığıyla beraber bölgedeki teröristlerin maddi gelir kaynaklarından biri sayılmaktadır. AQIM'in sadece yerel grupların kaçakçılık faaliyetlerinden vergi almak ve koruma sağlamak yoluyla değil, aynı zamanda trafiğe doğrudan dâhil olarak da kâr payına sahip olduğu bilinmektedir. Benzer şekilde, bu kontrol rolünün aynı zamanda bizzat Mali hükümeti tarafından seçkinlerin ve suçlu grupların nüfuz alanında tutulması veya tam tersi biçimde de sürdürüldüğü iddia edilmektedir (Rabasa, 2014; Marc Verjee ve Mogaka, 2015; Andrés, 2008).

Dakar (Senegal), Recife'ye (Brezilya) Paris'e (Fransa) olduğundan 700 kilometre daha yakındır. Batı Afrika sınırları çoğunlukla korumasız ve gözeneklidir. Bölge, 4200 km'den uzun bir kıyı şeridine sahiptir. Pek çok hükümet, uyuşturucu ile mücadele etmek için gerekli yasal sistemlere, yargı yapılarına, planlara, fonlara, kaynaklara ve siyasi iradeye sahip değildir (Carson, 2010, s. 10).

Son 10-15 yıl içinde, bölgenin çatışmalar, devlet zaafiyeti, yolsuzluk, açık sınırlar, beşeri ve maddi kapasite bakımından zayıf denetim sistemleri üzerine kurulu siyasi ve ekonomik konjonktürünün, Latin Amerikalı üreticileri Avrupa pazarına yaklaştıran coğrafi açıdan elverişli konumuyla iç içe geçmesi (Souré, 2010), Batı Afrika'yı suç teşebbüsleri için cazip ve ilgi çekici bir alan haline getirmiştir. Dolayısıyla, Batı Afrika'da, küresel uyuşturucu kaçakçılığının önemli bir kısmı, kesinlikle, toplumsal ve ekonomik açıdan sorunları bir bölgede denetiminin yetersiz olduğu alanlara bölünmüş bir politik istikrarsızlıkla (zayıf, ele geçirilmiş ve bozulmuş devletler) katmerlenen çok uluslu ticarî ağların eseridir. Bunların ortasında, az çok istikrar sahibi olan devletlerse, bu durumun içine sürüklenmemek için çabalamak zorunda kalıyorlar (örn. Yeşil Burun Adaları ve Gana).

2.2.1.3 Ulusötesi İnsan Ticareti

Birleşmiş Milletler Uluslararası Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi'ne (UNODC, 2004) ek olarak çıkarılan İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol'ün 3(a) maddesinde öngörüldüğü biçimiyle insan ticareti şöyle tanımlanmaktadır:

(...) kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması (...). İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhşunun istismar

edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, köleliği veya kölelik benzeri uygulamaları, esareti veya organların alınmasını içermektedir (2004, s. 41).

BM 2014 Küresel İnsan Ticareti Raporu'na göre, 2010-12 arasında, kurbanların çoğunun, en az bir ulusal sınırdan geçmek zorunda bırakılan yabancılardan oluştuğu, en az 510 dünya çapında insan ticareti tespit edildi. Orta Doğu, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika, zorla çalıştırma (% 40), cinsel istismar (% 53) ve/veya organların alınması (% 7.3) gibi nedenlerle küresel trafiğin ana varış noktaları arasında yer alırken, mağdurların % 49'unun kadın, % 33'ünün çocuk olduğu Sahra-altı Afrika, Doğu ve Güney Asya menşe bölgeler olarak kabul edilmektedir (UNODC, 2014).

İnsan ticareti bir kalkınma sorunudur. Yoksulluk, cinsiyet eşitsizliği, işsizlik, eğitim eksikliği, hukukun üstünlüğünün zayıf olması ve sosyo-ekonomik faktörlerin eşlik ettiği zayıf yönetim gibi evrensel kalkınma boyutlarının, insan ticareti trafiğinin kırılabilirliğiyle güçlü bir bağlantısı vardır (Makisaka, 2009, s. 11).

UNODC'nin küresel eğilimler raporunda da belirtildiği gibi Sahra-altı Afrika söz konusu olduğunda, göç akışlarının çoğu alt-kıtasal ve bölgesel düzeyde yoğunlaşmıştır. Yalnızca ECOWAS coğrafi bölgesinde, bölgelerarası eğilim şu anda göç hareketinin % 73'ünü oluşturmaktadır (IOM, 2015). Batı Afrika'da insan ticareti – ki bu bariz bir biçimde maskelenen üzücü bir gerçekliktir– yüksek oranlara varan yoksulluk, siyasi çatışmalar, işsizlik, gıda güvenliği sorunları ve doğal kaynakların sömürülmesi (madencilik ve tarımsal faaliyetler) ile ilgilidir. Hukukun üstünlüğü ve ekonomideki zaafiyetler, yani ulusal insan ticaretiyle mücadele yasaları ve politikalarının yetersiz oluşu ya da yokluğu ve yetersiz cezai tedbirler de bu durumu daha da vahim hale getirmektedir. Sonuç olarak, kayıtlara geçmemiş vakaların artışı ve düşük mahkûmiyet oranları, mağdurların kendisini koruyacak araçlara sahip olmayan yetkililere olan güveninin belirgin bir biçimde azalmasına yol açmaktadır (Sawadogo, 2012; Danso, 2013). Buna ilaveten, insan kaçakçılığı ile ilgili dinsel, etnik ve aile bağları bağlamında kültürel ve sosyal kalıplar da mevcuttur. Söz konusu kalıplar, çocukların ve gençlerin, özellikle de kadınların, “daha iyi eğitim ve çalışma fırsatlarının sağlanması” için bazen aynı ülke içinde olsa da uzak yerlere gönderilmesini kolaylaştırmaktadır (Sawadogo, 2012, s. 97). İnsan tacirleri, bu ticaretin hız kazanmasına katkı yapan ve kadınlara yönelik ayrımcılığa, yoksulluğun dışlaştırılmasına ve kadınların mesleki fırsatlarını zayıflatmaya yönelik kurallar

temelinde oluşan ataerkil toplum yapısınca da desteklenen bu ortamdan sonuna kadar yararlanmaktadırlar.

Şekil 17 Avrupa'ya Cinsel Sömürü Amaçlı İnsan Ticareti Akışı
Kaynak: UNODC, 2009

Ticareti yapılan nüfus içerisinde çoğunluk çocuklar ve kadınlardan oluşmaktadır ve Nijerya, Fildişi Sahili ve Gana civarlarıyla birlikte menşe, varış ve transit bölge olarak kabul edilirken, Nijer ve Mali transit bölge olarak tanımlanmaktadır (Dottridge, 2002 apud Adepoju, 2005, s. 77). Yukarıda belirtilen bölge içi devletler haricindeki varış noktalarına bakıldığında Burkina Faso, Togo, Benin ve Gambiya'nın, tarım ve ev işçiliği –“köle” emeği – için nihai pazar olduğundan bahsediliyor. Bununla birlikte, son raporlar Güney Afrika, Gabon, Kamerun, Ekvator Ginesi'yle birlikte Gine ve Senegal'in de (Makisaka, 2009) bölge-içi fuhuş ticaretindeki artışa sahne olan ülkeler arasında yer aldıklarını belirtmektedir (Makisaka, 2009).

Batı Afrika'dan uluslararası zorunlu göçün esas olarak cinsel istismar amaçlı olduğu bir gerçektir ve Nijeryalı kadınlar, insan ticaretine maruz kalanlar arasında en üst sıralarda yer almaktadır (Adepoju, 2005). Temelde Avrupa'ya (İtalya, İsviçre, İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika, İspanya ve Almanya) yönelik olsa da Orta Doğu da ticaret haritasının tercih edilen bölgeleri arasında yer alıyor (UNODC, 2005). Nijeryalı ve Ganalı organize suç gruplarının bölgesel ve uluslararası insan ticaretinde ön plana çıktığı ve kurbanların aynı zamanda Afrika-Avrupa ya da Afrika-Brezilya

(örn. Yeşil Burun Adaları) bağlantısını kurmak üzere uyuşturucu kuryeleri olarak kullanılarak da kâr sağlanan karmaşık bir yapı söz konusudur (Danso, 2013).

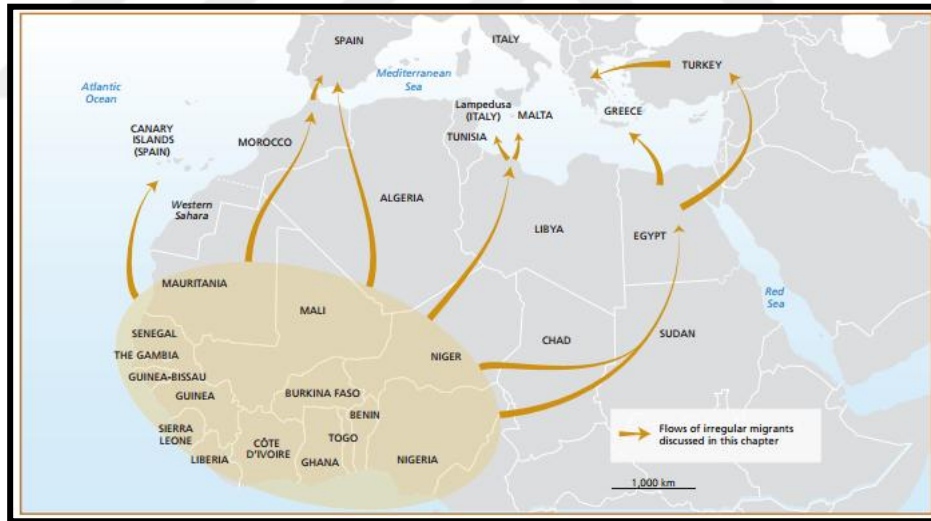
Batı Afrika’da insan ticareti senaryosuna benzer şekilde, Fildişi Sahili, Liberya ve Sierra Leone’deki iç savaş sırasında artan çatışma dinamiği, çocuk askerler, yani insan ticaretine maruz kalarak küçük yaşlarda savaş alanlarına sürüklenen genç kurbanlar gerçeğine dikkat çekmiştir. Çoğunlukla kırsal alanlardaki aşırı yoksulluk vakaları ve HIV/AIDS’in yayılma hızı, istatistikî raporlarda çok fazla sayıda yetim ya da evsiz çocukla karşılaşılmasına ve onların da kurban haline gelmelerine yol açmıştır (örneğin, Nijerya’da 930.000-1,3 milyon ve Benin’de 62.000 HIV nedeniyle yetim kalmış çocuk) (Londo, 2008). Bu hususlar da zorla evlendirme, kölelik, ev işleri, balıkçılık, tarım (örn. Fildişi Sahili’nde kakao tarlaları) ya da dilencilik amacıyla bölgesel ve kıtalar arası çocuk kaçakçılığını arttıran bölgesel tetikleyiciler olarak görülmüştür (Sawadago, 2012; Andrés, 2008; Danso, 2013). UNICEF’e göre, Batı ve Orta Afrika’da yılda yaklaşık 200.000 çocuğun ticareti yapılmaktadır (Adepoju, 2005).

Çoğunlukla özü itibariyle aynı gerçeklik olarak algılandıkları da, *insan ticareti* ve *göçmen kaçakçılığı* benzer olmaktan ziyade tamamlayıcı niteliktedir. Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmenlerin Kaçırılmasına Karşı Protokol’ün 3 (a) maddesinde tanımlandığı gibi: “Göçmen kaçakçılığı, doğrudan veya dolaylı olarak, mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek için, bir kişinin vatandaşlığını taşımadığı veya daimi ikametgâh sahibi olmadığı bir Taraf Devlete yasadışı girişinin temini anlamına gelir” (UNODC, 2004, s. 54). Dolayısıyla bu ikisi arasındaki temel fark rıza, amaç ve hareketlerde yatar (Masika, 2009) ya da başka bir deyişle, “orijinal anlaşmanın aksine, mağdur istismar edildiğinde, kaçakçılık insan ticaretine dönüşmektedir (...)” (Hughes 2004; Savona ve Stefanizzi, 2007, 56’dan ILO, 2003).

Batı Afrika özelinde bu olgu, ulaşım hizmeti, sahte pasaport ya da vize, yiyecek, transit şehirlerde (bkz. Şekil. 12), “sığınma evleri” sağlamak ve sınır görevlilerine rüşvet vermek gibi gülünç değerler ve talepkâr bir müşteriye buluşturan kolaylıklarla, menşe devletten varış noktasına doğru bireylerin hareketlerini kolaylaştırmak suretiyle cereyan etmektedir. Nihai hedefe ulaşmak için önerilen deniz (Kanarya Adaları/Akdeniz) ya da kara (Sahra üzerinden Kuzey Afrika’ya) yolu güzergâhları çoğunlukla uzun ve zorlu, bazen de hedefe varılamayan yolculuklar

anlamına gelir. UNODC verilerine göre 2011 yılında, geleneksel Avrupa giriş noktaları olan İspanya, İtalya, Malta ve Yunanistan'da 17.000'in üzerinde düzensiz göçmen tespit edilmiştir ve bu sayı, sadece 2000'li yıllardaki 47.000 kaçak göçmenle kıyaslandığında değil, 2010 yılı için 55.000 ve 2011 yılı için 37.000 olarak verilen genel göç akışları ile kıyaslandığında da bir düşüş gözlenmektedir. (UNODC, 2013).

Sonuç olarak, ısrarcılıkları, örgütlenmeleri ve hedef ülkeye varmak için başvurulan tekniklerin çeşitliliği (örneğin daha sıkı bir gözetimle karşılaştıklarında hızla ve etkili bir biçimde yer değiştirmeleri) nedeniyle Batı ve Kuzey Afrika'dan gelen düzensiz göçmenlerin akışı (Şekil 20) Avrupalı makamlar (İspanya ve İtalya gibi) açısından en kaygı verici konulardan biridir (UNODC, 2013). Batı Afrika'daki göç akışları, Afrika'daki "beyin göçü" olgusunu da büyük oranda arttırmaktadır, zira göçmenlerin büyük kısmı iyi eğitilmiş genç erkekler olup yeni ekonomik fırsatlar aramaktadır. Bunlar ayrıca daha kolay elde edilebilir bir gelir kaynağı arayışı içindedir ve bu nedenle aşırı nüfus ve işsizlikten kaynaklanan kentsel yoğunluğun gerçeklerinden kaçmaktadırlar (IOM, 2015, s. 43).

Şekil 18 Bölgesel Göçmen Kaçakçılığı Akışları
Kaynak: UNODC, 2013

Göç hareketlerinin, kolayca rıza sahipliğinden zorlamaya dönebilecek olsa da cehalet veya kısmi cehalet ve işsizliğin yanı sıra kontrolsüz sınır hareketleri ve ulusötesi insan ticaretini pekiştiren iletişim kanallarındaki aksaklıklar gibi çeşitli faktörleri içerdiği sonucuna varıyoruz. Bu nedenle, kısa-orta vadeli sosyo-ekonomik sonuçların bölgeyi ciddi derecede etkilediğini ve aynı şekilde, meşru ulusal ekonomilerin geleceğine katkıda bulunabilecek kişilerin, müteşebbislerin ve tüketicilerin önemli bir kısmının kaybedildiğini; yabancı yatırımların (örneğin turizm)

yavaşladığını; iş yapma maliyetlerinin arttığını; yaşam kalitesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve iç güvenliğin baltalandığını gözlemliyoruz. (Sawadogo, 2012). Bir kez daha söyleyecek olursak, Batı Afrika'nın bugün, bölgesel örüntüleri yöneten ve sosyal-ekonomik bağları belirleyen iç istikrarsızlığın yayılmasının uzun vadeli sonuçlarının olumsuz ve kaygı verici bir örneğini oluşturmasının sebebi sadece bir ulusal açmaz değildir.

2.2.2 Sıbersuç ve Sınraşırı E-Atık

Yirminci yüzyıldan itibaren, insan faaliyetlerinin her alanında değişim ve gelişim dalgasını göstermek genel olarak mümkün olmuştur. Telekomünikasyona gelince, bunun ulaştığı yayılma hızı otomatik olarak sosyal ve ekonomik yapılara girdiği için, siyaset-yönetişim etki alanını ve ilgili kurumları buna uygun yanıt vermeye ya da hiç değilse yanıt verme çabasına zorladı. Teknolojik ilerlemenin etkisi, yüksek telekomünikasyon tüketim oranlarına ulaşan Afrika'da mükemmel bir şekilde gözlemlendi. Özellikle Sahra-altı bölgede 2005-2010 yılları arasında internet kullanıcılarında önemli bir artıştan bahsetmek mümkündür ki bu artış % 428,7 oranıyla bölgesel artışların en yüksek olanıdır. Kıta çapında en yüksek internet tüketimini gerçekleştiren ülkeler Nijerya, Etiyopya, Mağrip, Güney Afrika ile telekomünikasyon altyapıları açısından son derece ileri olan Seyşeller ve Mauritius gibi küçük adalar olmuştur (Gordon, 2011).

Afrika'da Bilgi ve İletişim Teknolojisinin (BİT) gelişimi konusunda cep telefonu kullanıcılarının büyüme seviyeleri de aynı şekilde etkileyicidir. 2000'de % 1 olarak tahmin edilen tüketim, 2012'de 35 mobil şebeke operatörü altında % 54'e erişti. Fas, Gana ve Tunus gibi bazı ülkelerde abonelik oranları % 100'e ulaştı (Macharia, 2014). Fiber optikle ikinci dalga internet patlaması kıtayı kapladı ve iletişim iletimini hızlandırıp geliştirdi. Tanzanya, Güney Afrika, Kenya ve Nijerya başta olmak üzere kıtasal internet kullanıcılarının oranı 167 milyona ulaştı. Sözü edilen son iki ülkede, internette dolaşım avantajları, Afrika'yı dünyanın geri kalanına bağlayan 16 denizaltı kablosu sayesinde iyice arttı (Macharia, 2014).

Geri kalan Batı Afrika ülkelerinde de gelişmeler nispeten görüldü. Örneğin, Gana'da internet kullanıcılarının oranı 2015 yılında 35 milyon mobil abonelik sayısına ulaştı ki bu da 6.181.000 kullanıcıya tekabül etmektedir. Dünya sıralamasında 42. sırada yer alsa da, yukarıdaki rakamlar 26.327.649 kişiye denk

gelen toplam nüfusun yalnızca % 23,5'ini temsil ediyor (CIA, 2016). Yine de, ulusal ve bölgesel yaş yapısını oluşturan genç nüfus, yakın gelecekte BİT şirketleri tarafından keşfedilecek büyük bir tüketici marjını garantileyen geniş bir pazarı temsil etmektedir. Şüphesiz, teknolojik ilerleme, hız ve kaliteye ulaşma bakımından insan performansının *per se* olarak yetmediği alanlarda, bir dizi mekanizmalar, çıktılar ve mal kombinasyonları oluşturmakta. Yine de, “İnternet, bilgisayarlar ve ilgili teknolojiler (...), siber suçlulara, gasp, taciz ve dolandırıcılık gibi geleneksel yasadışı faaliyetleri (...) yürütmeleri için yeni ve daha verimli araçlar sağladı” (Maras, 2015, ss. 135 -136). İlla ki ulusal sınırlarla sınırlı kalmayan bu bağlam, zaman ve “mekân” kısıtlamasıyla karşılaşmayan suç örgütlerinin genişlemesine büyük ölçüde izin vermiştir.

Denetimsiz sınırlar, cezasızlık ve suçun yayılmasının ana kolaylaştırıcılarından biriye, sınırlar fiziksel/görünür bir varlığa sahip olmadığında durum daha da kötüleşir. Sibersuç bu nedenle herhangi bir fiziksel sınırın olmadığı, denetimsiz ve keşfedilmeyi bekleyen geniş bir alana iyi bir örnektir. Sibersuçlarla mücadelede en önde gelen kurumlardan biri olan FBI’ın Ulusal Bilgisayar Suçları Birimi’ne (National Computer Crime Squad–NCCS) göre, bunu [Sibersuç’u] basitçe “bir bilgisayarın cezai bir suç işlenmesinde önemli bir faktör veya araç olduğu herhangi bir suç” olarak görebiliriz (Richards, 1999, s. 3.2.C). Benzer biçimde Halder ve Jaishankar da kavramı “internet ya da cep telefonu gibi modern telekomünikasyon ağlarını kullanarak mağdurun itibarına kasıtlı olarak zarar vermek veya mağdura doğrudan veya dolaylı olarak fiziksel ya da zihinsel zarar verme saikiyle bireylere veya bireylerden oluşan gruplara karşı işlenen suçlar” (Halder ve Jaishankar, 2011 *apud* Adeyemi, 2015, s. 50) şeklinde tanımlamaktadırlar.

Tanımlar ne kadar kapsamlı olursa olsun, bilgisayar gizliliği ihlalleri, siber bankacılık sistemleri, endüstriyel casusluk, lisans yazılımı korsanlığı, telefon sistemlerinin bütünlüğünün bozulması veya bunlara sızılması (örneğin, uzun mesafe aramalarla yapılan dolandırıcılıklar ve terörizm) bir araya geldiğinde ortaya muazzam bir boşluk çıkıyor (Richards, 1999). Bu şartlar altında, *sibersuçun* anlamının, *siber-vandalizm* (web sitelerinin bozulması da dâhil olmak üzere), *siber-terörizm* (bir nükleer santralin hasar görmesi, baraj kapaklarının açılması, uçakların düşmesi gibi büyük bir faciaya neden olacak şekilde bir bilgisayar sistemine sızmak), *siber-savaş* (her iki hükümet tarafından kabul edilmese de, 2001’de Çin ve ABD’deki bilgisayar

korsanlarının siber çatışmalarında örneğinin görülebileceği şekilde bir düşman ülkesinin faaliyetlerini aksatmak için bilgisayarların kullanımı)¹⁸ (Cavelty, 2010, s. 185'den Schneier, 2007), ve *siber-aktivizm* (internetin siyasi bir gündemi veya amacı destekleyen bir biçimde normal, bozguncu olmayan bir şekilde kullanımı) kavramlarından farklı tanımlanması önemlidir (Denning, 2011 *apud* Cavelty, 2010, s. 184).

Yukarıdaki kavramların tanımlarını bilince, Afrika'da internet kullanımının geniş ve kontrolsüz bir şekilde yayılmasının sonucunda kıtanın sürekli "yüzü olmayan" suçlular tarafından işlenen bir dizi farklı siber suçun kaynağı olarak tasvir edilmesinin nedenini anlayabiliyoruz. Andrews Atta-Asamoah'nın analizi, Afrika'da teknolojik ilerlemelerden yararlanan dolandırıcılıkların köklerinin 1980'lere kadar uzandığını ileri sürmektedir. "Nijerya mektupları" olarak da bilinen ve bir zamanlar bu ülkenin yurttaşlarının sıkça başvurduğu bir siber-suç türünde, başlarda dolandırıcılar faks, e-posta, teleks veya dünyadaki çeşitli adreslere gönderilen normal mektuplar ile iş önerileri, miras iddiası, iş teklifi ya da talebi, evlilik önerisi, göçmenlik teklifleri veya para transferi, emlak satışı vb. taleplerde bulunuluyordu (Atta-Asamoah, 2009). Zamanla teknolojik ilerleme yeni güvenlik açıklarını beraberinde getirdikçe dolandırıcılıklar ve teknikler de aşağıdaki siber tehditleri daha da yayacak şekilde evrimleşti: gasp, ön ödeme dolandırıcılığı ve romantik dolandırıcılık ("enayi avı" olarak da bilinir). Tespit edilme ve tutuklanma riskinin çok az olması ve yüksek kazanç vaadi nedeniyle çok cazip olan bu suç faaliyetleri, bölgede Nijeryalılar, Ganalılar ve Kamerunlular arasında şu anda en çok başvurulan dolandırıcılıklar arasındadır. Daha az ele alınsa da, terörist propaganda/siber aktivizm artışına dikkat çekmek de aynı derecede önemlidir. Hâlihazırda AQIM ve Boko Haram, mesajlarını yaymak ve Batı Afrika dışından da üye toplamak üzere *siber-uzam*'ın avantajlarını kullanmaktadır.

21. yüzyılda, bölgesel suç girişimleri, internet tarafından desteklenen anonimlik avantajlarına daha da iyi adapte olmuş ve kullandıkları yöntemlerde iyice kurnazlaşmıştır. Siber suçlular geçtiğimiz yıllarda yasadışı teşebbüslerini kredi kartı sahtekârlığından (örneğin, otelcilik sektöründe çalışanların konukların kişisel

¹⁸Aynı bağlamda, bazen Estonya web sitelerine Rus hükümeti tarafından saldırı yapıldığı iddiaları da yer alıyor. Bu olayın, Estonya'nın kendi ülke sınırlarındaki bir Sovyet anıtından feragat ettiği bilgisinin Rus makamlarına ulaşması üzerine Kremlin yöneticileri tarafından tertip edildiği iddia ediliyor.

bilgilerini çalması ve satması gibi hizmetler de dâhil olmak üzere) yeni bir “kazançlı” veri kaynağına – elektronik atıklara doğru genişletmiştir (Doyon- Martin, 2015). Tehlikeli atıklar, *per se* olarak küresel iklim ve dolayısıyla biyo-çeşitlilik açısından ciddi bir tehdit olarak tanımlanmaktadır. Yine de, çeşitli örgütlü suç kartelleri, bazen hükümetlerin bilgisi dâhilinde ve/veya suç ortağı olarak ya da bunların da doğrudan katılımıyla, tehlikeli atık konusunda istekli ve uzmanlaşmış durumdadır.

Birleşmiş Milletler’e göre yılda yaklaşık 20 milyon ila 50 milyon ton ‘e’-atık üretiliyor (Birleşmiş Milletler Çevre Programı 2006). Bu atıklar, kurşun ve cıva gibi toksinler veya gömüldüğü takdirde suyollarını zehirleyebilecek diğer kimyasal maddeler içeriyor veya yakılmaları durumunda havaya toksinler saçıyor. Bu atıkların çoğu zengin ülkelerden yoksul ülkelere transfer yoluyla geçiyor (Gibbs ve diğerleri 2010b; White, 2011, s. 76’dan Interpol 2009).

Geri dönüşüm, tekrar kullanım, çöp alanlarında yakma gibi işlemleri içeren atıkların arıtılması ile ilgili işletme masrafları nedeniyle, şirketlerin çoğu, “özellikle endişe kaynağı olan bir çevre suçu biçimini” temsil eden bu sürece yatırım yapmaya istekli değiller (White, 2011, s.71). Bundan dolayı, bilgisayar, TV setleri, cep telefonları, tabletler ve benzeri her türlü elektronik aleti yasadışı olarak çöpe atmak veya ıskartaya çıkarmak üzerine kurulu bu ağ, elektronik atıkta küresel ticaret veya basitçe e-atık olarak bilinen şeye dönüşmüş durumda. Tehlikeli atıkların boşaltılmasına ilişkin küresel akışlar analiz edildiğinde, transferin büyük oranda Avrupa, Amerika ve Japonya’dan Latin Amerika, Karayipler, Afrika ve Güney Doğu Asya gibi bölgelere yapıldığı kanıtlanmıştır (White, 2011, s. 76) . Eskiden en büyük e-atık alıcılarından biri olan Çin, artık çevresel korumayı amaçlayan tedbirleri teşvik ederek e-atık hareketlerinin Asya’ya doğru devam etmesinin önüne geçti ve Batı Afrika’nın geçerli bir seçenek olarak ortaya çıkmasını sağladı. Dolayısıyla, güncel veriler Akra (yılda 215.000 tona varan e-atık) ve Lagos’u (2012’de 100.000 ton yasadışı elektronik atık girdiği tahmin ediliyor) bilhassa İngiltere (% 60), ABD, AB, Japonya, Kore, Malezya ve Singapur’dan gelen e-atık için Afrika’nın en yoğun liman alanlarından biri olarak gösteriyor (Doyon-Martin, 2015).

Batı Afrika’da çöpe atılan e-atıkların çoğu çevreye verilen hasarları veya insan sağlığı sorunlarını azaltmak üzere uygun bir şekilde geri dönüştürülmez veya işlem görmez. Tam aksine, kolay erişilebilir alanlara bırakıldıklarından, bu elektronik parçaların çoğu bölgedeki internet kullanıcılarının sayısının artmasına katkıda bulunarak yeniden kullanılmaya ya da satılmaya başlandı. Güvenlik açıklarının

farkında olan suçlular, bu cihazların çoğu daha önce uygun biçimde işlenmiş (“temizlenmiş”) olmadığından, kişisel verilere (örneğin, fotoğraflar, banka ve kredi kartı bilgileri) ve tüm dünyadan diğer hassas bilgilere¹⁹ erişmek için fırsat arıyorlardı. Dolayısıyla, elde edilen bilgiler karşı tarafı, yüksek getiri vaadiyle “küçük ücretler” yatırmaya teşvik ederek ya da sahte kimliklerle sözde romantik ilişkiler aracılığıyla mağdurların “güven”ini kazanarak kendilerine yüksek meblağlarda para göndermeye ikna ederek dünya çapında dolandırıcılık için kullanılıyor (Doyon-Martin, 2015). Genel anlamda, toplumsal yankıları dışında, siber suç faaliyetleri gerek Batı Afrika’daki kalkınmanın en büyük teşvikçisi olan yabancı/bölgesel BİT yatırımlarına gerekse de iç mali faaliyetlere olan güvenin altını oymaya katkıda bulunmuştur. Sonuç olarak bu durum, ayaklanmacı isyancı-terörist grupların keşfedebileceği yeni bir alan sunarak bölgedeki tüm devletleri etkileyen ciddi bir güvenlik açığı haline gelmiştir.

2.2.3 Terörizm

Daha önce de belirtildiği gibi, Batı Afrika’da, aşırı yoksulluk ve zenginliğin aynı coğrafi alan üzerinde bir arada bulunduğu bir eşitsizlik gerçeği son derece yaygındır ve buna hükümete/siyasi kurumlara güvensizlik, aşırı kontrolsüz bir nüfus artışı, genç nüfus oranlarında hızlı artış, işsizlik ve kırsal toplu göç eşlik etmektedir. Başka sonuçlarla birlikte tüm bunlar, bölgesel barışı tehlikeli biçimde sona erdiren ideolojik-dini köktencilik teşvik etmektedir. Bu nedenle, günümüzde Batı Afrika çevre güvenliği, şüphesiz, terörizm olgusunun gelişimi ile onun yerel ve küresel çapta etkileriyle yakından alakalıdır.

Bir olgu olarak terörizm, o dönem devlet terörü faaliyetleriyle karakterize edilen 1789 Fransız Devrimi’ne dek uzanır (Obi, C.I., 2006, s. 90). Mekânsal ve zamansal farklılıklara rağmen, geçmiş ve mevcut özellikleri arasındaki benzerlikler, terörizmin “başlıca amacı korku saçmak olan tarihsel açıdan daha geniş bir olgu olduğunu (...)” (Blin ve Chaliand, 2007, s. viii) ispat eder niteliktedir. Değişken doğası ve kapsamı nedeniyle söz konusu kavram, mevcut terör eylemleri örneklerinde de görülebileceği gibi, tartışmalı kavramlar arasında yer almaktadır (Onapajo, 2012). Bununla beraber, yukarıda belirtildiği gibi, terörün temel özelliği şüphesiz her çeşit

¹⁹Bir grup araştırmacı, bu nesneler üzerinden ABD hükümetinin ve bir askeri havacılık sistemleri üreticisinin - Northrop Grumman’ın - gizli bilgilerini toplamayı başarıyla gerçekleştirdiklerini rapor ederek düşük fiyatlara e-atık parçaları satın almanın ve ardından gizli verilere ulaşmanın kolaylığını kanıtlamıştır (Doyon-Martin, 2015).

terörist tarafından gerçekleştirilen tüm eylemlerde hazır ve nazır olduğu ya da “en azından despotik rejimler söz konusu olduğunda(...) [ya da] başka bağlamlarda, savaş koşullarında (...) gerek devlet gerek de ordu tarafından (...) sivillere karşı kullanıldığında bile meşrulaştırılabilen organize güç kullanımı” olduğu, araştırmacılar arasında kabul görür (Blin ve Chaliand, 2007, s. 2).

Dolayısıyla, bu tez çalışmasında daha önce de belirttiğimiz gibi, “bizim terörizm olarak gördüğümüz şey, siyasi bir bağlam içerisinde bir çeşit etki yaratmaya çalışmak için şiddet kullanımı veya tehdidi anlamına gelir. [Başka bir deyişle] psikolojik bir perspektiften bakıldığında, terörizmi cinayet ve şiddet içeren diğer suçlardan ayıran şey (...) teröristlerin davranışlarındaki *siyasi* boyuttur” (Horgan, 2005, s. 1). Bu nedenle, yaygın olarak bilindiği gibi, terörizmin görünüşteki hedefleri aslında onun ana hedefleri değildir. Bu da şu anlama gelir ki, “*Şiddet ve terörün* dolaysız hedefi (bombalı veya silahlı saldırı sonucu ölenler gibi) ve *terörün* genel hedefi (ki birçok terörist hareket için hükümetlerdir) arasında bir ayrım söz konusudur” (Horgan, 2005, s. 1). Örneğin, “9/11 saldırıları yaklaşık 3,000 kişinin ölümüyle sonuçlanmış olsa da, bunun daha güçlü dolaysız ve uzun vadeli karşılığı (...) Amerikan hükümetinin aşağılanması ve bunu müteakiben daha geniş halk kitlelerinin psikolojik uyarılması olmuştur. (...)” (Horgan, 2005, ss. 1-2). İrlanda Cumhuriyet Ordusu’nun (IRA), 1990’da Birleşik Krallık’a düzenlediği saldırılar, hatta 1994 yılında Air France uçağının Silahlı İslamî Grup (*Group Islamique Armée-GIA*) tarafından kaçırılması da benzer vakalardır (Okereke, 2010).

Her türlü farklı biçim ve haliyle küresel bir olgu olan terörizm, 1960’ların sonuna dek, marjinal bir tehdit olarak görülüyordu. (...) 1989 yılıyla 2001 arası tarihsel dönemdeyse, terörizmin doğası ve hızı önemli ölçüde değişti. Daha önce, terörist tehdit ağırdı ve yavaş ilerliyordu, öngörülebilir ve açıklanabilirdi (Horgan, 2005, s. vii).

Bilhassa 9/11 saldırılarına ve sonrasındaki tepkilerin özelliklerine bakıldığında, bunlar sadece dünya siyasetinin küreselleşmesiyle ilgili önemli işaretler değil, aynı zamanda yeni terörizm dönemini de tanımlayan olaylardır. Bunlar, “devlet terörizmi” ve/veya “toplumsal sorunlara entelektüel yaklaşımlarından kaynaklanan sınıf temelli devrim veya ayaklanmalardan” (örn. Rus Devrimi) (Ronczkowski, 2004) farklıdır ve 20. yüzyılın devlet-altı aktörlerden oluşan kurulu düzenine yönelik, çoğunlukla dini kavramlarla ittifak içinde girişimlerdir.

Afrika'daki terörist faaliyetlerin tarihini analiz ederken, bunların çoğunlukla “seslerini duyurma” yolu olarak terör eylemlerine başvuran, temelde politik/milliyetçi ayaklanma hareketleri olan ulusal-politik hedefli gruplarca gerçekleştirildiğini görmekteyiz. 1940-50 yılları arasında sırasıyla İngiliz ve Fransız sömürgeciliğine karşı Kenya'da (Mau Mau) ya da Cezayir'de (Ulusal Kurtuluş Cephesi-FLN) gerçekleştirilen ulusalcı faaliyetler (Ronczkowski, 2004), hatta daha yakın zamanda, 1993 yılında, bir Nijerya uçağının başkanlık seçimlerinin iptal edilmesi talebiyle Demokrasinin İlerletilmesi Hareketi tarafından kaçırılması hep bu türden eylemlerdi. Bununla birlikte, bu bağlamdan günümüze dek, bu olgunun kökenlerinin ve yayılmasının anlaşılması genelde dini olduğu iddia edilen nedenlerle ilişkilidir. Özellikle Batı Afrika'da, dinsel aşırılık, hâlihazırda medya tarafından da çokça işlenen, İslami köktencilik üzerinden vurgulanmaktadır ve bu da zaten karmaşık olan etnik/dini çatışmacı ortamı kızıştırmaktadır. Günümüzde bu bölgede terörizme dair yaklaşımlarda, aynı olgunun Kuzey Afrika/Sahel bölgesinden güneye dek uzanan alandaki tarihsel arka planla içsel olarak ilişkilendirilmesi ve bundan kopuk olmaması gerektiğinin de altı çizilmelidir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında terörizmin Batı Afrika'ya doğru yayılması analiz edildiğinde, AQIM, Afrika'nın batı kıyılarında başarı sağlayan en eski terörist gruplardan biri olarak görülmektedir ve bu durum, her ne kadar küresel medya tarafından görmezden gelinse de söz konusu örgütün her iki bölgede de sağlam bir zemine sahip olmasını sağlamaktadır. Bu muazzam genişlemenin kökleri, AQIM'in selefi olan Silahlı İslami Grup'un (GIA) kurulduğu 1993 yılındaki Cezayir içsavaşına kadar gidiyor. Söz konusu örgüt, İslami Kurtuluş Cephesi partisinin sandıkta zafer kazandığı 1991 seçim sonuçlarının otoriter hükümet tarafından iptal kararına ateşli bir itirazla ortaya çıkmıştı. Daha sonra, 1998 yılında sivilleri hedef alan saldırılara ilişkin grup içinde yaşanan hizipleşme, bu yöntemlere karşı çıkan Hasan Hatab'ın örgütten ayrılarak Vaaz ve Savaş İçin Selefi Grup'u (*Grup Salafiste pour la Predication et le Combat*–GSPC) kurmasına yol açtı. Eski lider, o esnada iktidarda olan hükümeti devirdikten sonra Şeriat yasasını Cezayir'de geçerli kılmayı amaçladığını açıkça ilan etti (Barrios ve Koepf, 2014).

Gördüğümüz gibi, terörizm, özellikle de eskiden yalnızca Nijerya'daki Nijer Deltası gibi iç terörün olduğu Batı Afrika gerçekliğine ters düşen köktencilik bağlamında, Kuzey Afrika'da yeni bir olgu değil. Batı Afrika bölgesi, Cezayir Devleti

tarafından sürekli ve ciddi biçimde sıkıştırılan GSPC'nin, sınır ötesi faaliyetlerine başlayıp komşu ülkelere yayılması ve isyancı gruplarla ilişkiye geçmesiyle açıkça küresel ve bölgesel terör garabetiyle tanıştı. İşbirliğinin daha önceleri başlamış olabileceği düşünülse de, söz konusu grup son zamanlarda Mali, Moritanya, Nijer ve Çad'da üyelerine eğitim vermektedir (2002) (Williams ve Haacke, 2008). Yine de, söz konusu ülkelerde GSPC'nin varlığı, 2003 yılında Hasan Hatab'ın devrilmesinden sonra ortaya çıkan iç istikrarsızlıkta bazı örgüt üyeleri yakalanırken diğerlerinin komşu ülkelere kaçmasıyla daha da endişe verici bir boyuta ulaştı. Bu üyeler, kara para aklama kaçakçılığı ve Moritanya, Nijer, Çad, Mali ve Libya arasındaki kaçakçılık gibi yer altı ekonomilerine başvurdular. Bu bölünmenin en belirgin sonucu ise, 2005 yılında El Kaide Ağı'na (AQN) katılacak bölücü bir hizbin ortaya çıkması oldu. Söz konusu hizip, 2007'de bugünkü adını - Mağrip El Kaidesi (AQIM) kabul etti (Okereke, 2010).

2012'de El Kaide'nin desteğiyle özellikle de Kuzey Mali'nin (Timbuktu, Gao ve Kidal) eşgüdümlü bir şekilde ele geçirilmesinin ardından ortaya çıkan tehlikenin boyutları, yetkili makamları, gelişmiş saldırı kabiliyetleri ve iletişim imkânları ile bölgede iyice kök salmış (Fas'tan Tunus'a dek uzanan), gruplar arası sıkı ilişkiler (evlilikler temelinde) sayesinde güçlenmiş ve sadece Afrika topraklarında değil aynı zamanda Avrupa'da (örneğin Fransa'da) da hareket edebilen yeniden inşa hareketi ayaklanmasına karşı küresel çapta teyakkuza geçirdi. Bu gelişmeler, örgütün ABD ve AB'nin yanı sıra ulusal devletlerin de Yabancı Terör Örgütleri listesine İslami köktenci bir hareket olarak girmesine neden oldu ve 2013'te Kuzey Mali bölgesine Fransa liderliğinde bir askeri müdahaleyle sonuçlandı (Roussellier, 2011; Okereke, 2010).

Söz konusu müdahale AQIM'in bölgedeki faaliyetlerini yavaşlatmış olsa da, örgütün yeniden toparlandığı ve Cezayir ve Mali toprakları üzerinde bölgedeki yakın gruplara (örn. Batı Afrika'da Tevhid ve Cihat Hareketi (MUJAO), Boko Haram, Kara Kıta Müslümanlarını Koruma Öncüleri (Ansaru); Mali Tuareg hareketleri Azavad Ulusal Kurtuluş Hareketi (MNLA), Ensar Dine²⁰ ve diğer uyuyan hücreler) silah tedariki, mali destek ve eğitim gibi alanlarda destek vererek yeni bir rol üstlendiği düşünülmektedir (Andrés, 2008; Barrios ve Koepf, 2014).

²⁰Ensarüddin, Ansar al-Din, Ansar ed-Dine, Ansar Eddine ve Ansar al-Dine isimleriyle de anılmaktadır.

Yerel ve yabancı İslamcı köktenci gruplar arasındaki bu tür bir işbirliği düzeyi, Batı Afrika'ya yerleşme tercihlerinin altında, bölgedeki saldırıların artmasıyla kanıtlandığı üzere yalnızca Avrupa bölgesi ile olan coğrafi yakınlığı keşfetmiş olmaları değil, aynı zamanda toplumsal ayrışmadan ve siyasi açıdan memnuniyetsiz, ekonomik açıdan umutsuz, uzun zamandır bir çıkış arayışında olan nüfustan faydalanma motivasyonunun da yattığını göstermektedir. Belirttiğimiz gibi, bu koşullar sadece suçun değil, aynı zamanda köktenciliğin de arttığı bir ortamı destekleyen mağduriyetlerdir. Bu bakımdan, Batı Afrika'nın dünya politikasında ve küresel güvenlik ikileminde yeniden ortaya çıkışı, Kuzey'den Batı Afrika'ya ve Afrika Boynuzu'ndaki El Şebab'a dek uzanan, AQN gibi uluslararası şebekeler tarafından desteklenen, farklı alanlarda aşırılığa yol açan tarihsel, demografik ve toplumsal kırılmalıkların var olduğu bölgede, terörist gruplar arasında kanıtlanmış bir bağın kurulmasının sonucudur.

Dolayısıyla, terörizmin Batı Afrika'daki mevcut etkisini anlamak istiyorsak, bunun, bölgesel haritada yer alan yayılım noktalarıyla ve iş, stratejik çıkar alanlarını denetlemek için güçlerin uyumlaştırılmasına geldiğinde, bu örgütlerin farklılıklarının üstesinden gelmeye istekli olmakla yakından ilişkili olduğunu bilmemiz gerekir. Bu çerçevede, terör örgütleri arasındaki işbirliğinin bilhassa Mali'yi, iç istikrarsızlığın bölgedeki hemen hemen tüm terörist grupların ortaya çıkmasına olanak sağladığı merkezi bir coğrafi alan konumuna getirdiğini ifade etmemizi mümkün kılar. Batı Afrika'nın güvenlik istikrarı açısından Mali'nin önemini kavrayabilmek için ayrılıkçı Tuareg grubunun belirleyici olduğu ülke içi ortamı anlamak gerekir. Tuareglerin kendi kaderini tayin etme mücadelesinin amacı, Nijer Nehri'nin kuzeyindeki Azavak olarak bilinen bölgenin bağımsızlığıdır (Adeyemi, 2015; Boas, 2014). Söz konusu bölgeyi, 1902'deki Fransız sömürge yönetiminden bu yana kaybettikleri vatanları olarak görmektedirler (Kanada Güvenlik İstihbaratı Servisi, 2014, s. 53).

Daha sonra, bu yerli halkın toprakları, 1960 yılında bağımsızlığına kavuşan Mali'nin mevcut topraklarına eklendi. Ne var ki, Mali'nin birbirini izleyen hükümetleri tarafından kendi kaderini tayin haklarının reddedilmesi ve bu nedenle Nijer, Burkina Faso, Cezayir, Libya ve Moritanya'daki akrabalarından giderek ayrı kalmaları kızgınlıklarını daha da arttırdı. Zaten karmaşık olan bu duruma ek olarak, Tuareg topluluğu, çoğunlukla kendilerini Afrikalı değil de Arap saydıkları için ve Malililere karşı ırkları ve yerleşik ekonomik yaşam tarzları dolayısıyla olumsuz

önyargılar besledikleri gerekçesiyle Malililerce eleştirilmektedir. Bu bağlam, özellikle de hükümet Azavad halkı tarafından hararetle karşı çıkılan modernleşme politikasını uyguladıktan sonra Kuzey Tuareg ile Güney Mali arasında ırksal, siyasi ve nefret çatışmalarına yol açtı. Bu nedenlerle zaten aşırı yoksulluk ve siyasi istikrarsızlık üzerine kurulu endişe verici bir sosyal-ekonomik çerçevenin hâkim olduğu ülkede, özellikle Tuareglerin yaşadığı bölgenin en fakir bölgeler arasında yer aldığı gözlemlenmektedir (Adeyemi, 2015; Boas, 2014; Solomon, 2015).

Şekil 19 Azavad'ın talep ettiği bölge
Kaynak: The New York Times, 2012

Sonuç olarak, merkezi hükümetle uzun süren siyasi ve ekonomik anlaşmazlıklar, yoksulluk, açlık, marjinalleşme, yerinden olma, çevresel bozulma ve kötüleşen altyapı (Adeyemi, 2015, s. 56), Tuareglerin 1960'tan bu yana süregelen ayaklanmalarının ve Libya'ya, Lübnan'a, Filistin'e ve Afganistan'a doğru muazzam göç dalgasının başlıca nedenleri olmuştur (Solomon, 2015; Kühne, 2013). Son zamanlarda, Arap Baharı'nın ardından, Kaddafi'nin savaşı döneminden kalma eğitilmiş ve donanımlı Tuareg savaşçılarının Mali ve Nijer'e geri dönüşleri ve "İslami aşırı düşüncelere maruz kalmaları"yla (Solomon, 2015, s. 69) hasmane ilişki yeniden alevlendi. Siyasal temsil açısından, 2011'den beri Tuaregler Ensar Dine ve MNLA tarafından temsil edilmektedir. Daha yakın bir tarihte, 2013 yılındaysa, İslamî radikalizmi benimseyen benzerlerinin aksine kuruluşundan bu yana terörist

yöntemleri reddeden Azavad Birlikleri Yüksek Konseyi (Haut Conceil pour l' Unite de l'Azavad– HCUA) kuruldu (Solommon, 2015; Kühne, 2013). Selefilik ve bölgedeki terörizm hareketlerinin yaygınlaşması arasındaki ilişkinin önemi de sıklıkla anımsatılmaktadır:.

Selefilğin Batı Afrika'ya birkaç temel erişim noktası vardır: İdeolojik olarak eğitim yoluyla; (Öncelikle Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri tarafından finanse edilen) İslami STK'ların gücü vasıtasıyla mali olarak; ve kişisel düzlemde Müslüman dünyasının diğer bölgelerindeki Selefi mülteci savaşçıları etkin bir şekilde kendine çekerek. (...) İdeolojik ve dini açıdan bakıldığında, Selefilik ve Selefi cihatçılık, Müslüman varlığı içeren her ülkede statükoya karşı radikal veya şiddet içeren bir alternatifi temsil eder. (...) Hemen hemen her ülkede, ister Hıristiyan çoğunluktan isterse de (genellikle Sufi olan) Müslüman çoğunluktan seçkinlerin hâkimiyeti karşısında duyulan bir Müslüman hoşnutsuzluğu mevcuttur. [Dolayısıyla], (...) özellikle de Selefi cihatçılık, bu sıkıntıların yöneltilebileceği mükemmel bir araç olabilir (Kanada Güvenlik İstihbarat Servisi, 2014, s. 7-8) .

İslam Mali'de bin yıldır mevcut olmasına karşın, bu ülkedeki radikal İslami inançlar, bilhassa çok sayıda ilahiyatçı arasındaki teolojik kopmalar ve kindarlık sonucu artmaktadır. Mali gençliği arasında özellikle çok sayıda genç erkek, teoloji eğitimi almak amacıyla Pakistan (Vahhabi) ve Suudi Arabistan (Tebliğ Cemaati) okullarına gönderildi. Bu tür seçimler, kendini “[ülkeyi] (...) köktenci bir teokrasiye dönüştürmeye adanmış seçkinler” tarafından teşvik edilmiştir (Solomon, 2015). Örneğin, Pakistan'daki dogmatik okuldan en çok etkilenenlerden biri de Tuareg'in 1990-96²¹ isyanının eski lideri ve Tuareg direniş gruplarından Ensar Dine üyesi olan İyad Ag Ghali'dir. Ag Ghali'nin, yukarıdaki grup ve AQIM arasındaki mevcut ilişkiden yana olduğu biliniyor. Dolayısıyla, çoğunlukla bu bölgede yaşayan Selefilerin, Batı Sahra, Togo, Benin, Nijer, Nijerya, Senegal, Fildişi Sahili, Mısır, Cezayir ve Pakistan'dan (Solomon H., 2015) göç eden takipçileri cezbederek bölgedeki tehlikeli ortamı kızıştırdıkları düşünülmektedir.

Özellikle, 2013'teki Fransız askeri müdahalesine dek uzanan Ensar Dine ve AQIM bağlantısına gelince, örgüt, mali açıdan ve ideolojik olarak zayıflamanın ardından güneyde genişlemek zorunda kaldı. Bu gruplar Mali'de, evlilik ve askeri eğitim yoluyla “yerel klan üyeliği dayanışması” ayrıcalıklarını kazanmışlardı. Dolayısıyla, göçer yolları üzerinde kontrolü ellerinde tutuyorlardı ve bu sayede

²¹Malili Tuareglerin ilk isyanı 1960'larda gerçekleşti; ardından 1990-96 yılları arasındaki isyan geldi ve 2012'de Ulusal Sözleşme ile sonuçlandı. 2006'da Kidal'ın lideri Ag Bahanga'nın ölümünden sonraki isyan, MNLA'nın tek tarafı olarak Nisan 2012'de Azavad'ın bağımsızlığını ilan etmesine neden oldu (Boas, 2014). Bu bağımsızlık ilanı elbette Mali hükümeti tarafından kabul edilmedi.

sürekli gözetimleri altında gelişen uyuşturucu kaçakçılığı gibi organize suç faaliyetlerinden vergi alabiliyorlardı. Bu özel sebeple, bu gruplar şu anda GSPC ve Mali’li diğer İslamcı gruplarla birlikte “gangster-cihatçılar” olarak bilinmektedir (Kühne, 2013; Ipe, Cockayne ve Millar, 2010; Solomon, 2015).

Cihat ağlarının sahne aldığı bir diğer önemli Batı Afrika ülkesi ise Nijer’dir. Coğrafi olarak daha merkezde ve dolayısıyla daha “çalkantılı bir bölgenin kalbinde” yer alan Nijer, “Kuzey Nijerya’daki siyasi şiddet, Kuzey Mali’deki Tuareg ayrılıkçı ve silahlı hareketleri ve Güney Libya’daki topluluk içi şiddet ve devlet çöküşünün belirleyici etkisi altındadır” (Kanada Güvenlik İstihbaratı Servisi, 2014, s. 89). Tekrar eden hükümet darbelerine rağmen, ülke bir süredir bazı iç sorunları azaltmada başarı kaydetti. Bununla birlikte, siyasi durumun kırılganlığı, sosyal-ekonomik ve çevresel felaketlerin bölgesel “yayılma etkileri”, bölgedeki parçalanmış terörist grup ittifaklarının IŞİD’e kayması ve bunların bölgedeki faaliyetleri denizi çıkışı bulunmayan Nijer’in ekonomisini ve güvenliğini tehlikeye atıyor. Dolayısıyla, çeşitli yatırımlar, örneğin doğal kaynaklara yönelik yatırımlar tehlike altına giriyor (uranyuma yatırım yapan bir Fransız nükleer enerji şirketi olan Areva gibi) ve terörle mücadelede önlem olarak yabancı ülkelerle anlaşmalar imzalanıyor (ABD ve Fransa’ya hava üsleri ve insansız hava araçları kullanma izni verilmesi gibi) (Solomon, 2014). Bölgede terörizmin uzantılarının bulunduğunu gösteren peşpeşe insan kaçırma²² ve terör saldırılarından sonra, 2003 yılında, ABD güçlerince desteklenen Nijer hükümetinin müdahalesi sırasında ülkedeki AQIM üyeleriyle çatışmalar yaşandı. 2009’dan 2012’ye kadar Ensar Dine, Ansaru ve Boko Haram gibi örgütler operasyonlarında başarılı olabilmek için, Niamey cezaevine saldırarak, çoğunluğu Boko Haram üyesi olan pek çok mahkûmu kaçırma gibi eylemlerle ortamı kızırtıyorlar (Kanada Güvenlik İstihbaratı Servisi, 2014).

Özetle, “Sahel’deki bu kabileler ile Cezayirli cihatçılar arasındaki işbirliğinin, gelir yaratma ve devlet güvenlik güçlerinin müdahalesinden kaçınma gibi konularda karşılıklı çıkarlara dayandığına [inanılmaktadır]” (Kennedy-Boulali *apud* Ipe, Cockayne ve Millar, 2010, s. 8). Ulusal ya da ulusötesi çabalara rağmen (bkz. Bölüm 3.3), gördüğümüz üzere, terör eylemleri *per se* olarak başa çıkılması güç bir mesele

²²AQIM’in genellikle Nijer, Moritanya, Tunus ve Cezayir’de gerçekleştirdiği insan kaçırma ve rehine alma düzeninin, Batılı rehine başına ortalama 6,5 milyon ABD dolarıyla 2003 yılında yaklaşık 200 milyon ABD doları getirdiği tahmin ediliyor (Kanada Güvenlik İstihbaratı Servisi, 2014).

olarak görünmektedir. Bununla birlikte, köktenci grupların devlet baskısına maruz kaldıklarında hareketlerini desteklemek için bir araç olarak UOS'a başvurmaları, sorunu daha da büyük bir boyuta taşımaktadır. FATF-GIABA²³ (2013, ss. 17-35) organize suçun bu örgütlerin faaliyetlerini finanse eden yegâne araç olmadığını²⁴, aşağıda sıralandığı gibi farklı finansman kaynakları bulunduğunu belirtmektedir:

- Ticaret ve diğer kârlı faaliyetler (örneğin mal satışı, önceden kayıtlı SIM kartlar gibi işletme kârı/lojistik destek sağlayan işler, hayali şirketler oluşturma, araç ithalatı, banka soygunu–AQIM ve Boko Haram);
- STK'lar, yardım kuruluşları ve vergiler/harçlar yoluyla para toplama (örneğin üyelerden katkı toplama, savunmasız kişilerce yapılan dilencilik/yardım toplama, yıldırma, ya da sık sık nakit para yatırıp STK adına olduğu iddiasıyla çekerek finansal sistem aracılığıyla gelir elde etme);
- Nakit para kuryeleriyle silah, mal ve para kaçakçılığı (Nijerya, Çad, Mali ve Nijer sınırları boyunca silah kaçakçılığı, Nijer, Burkina Faso, Nijerya'da nakit kuryeleri, rehin alma ve insan kaçırma–AQIM'in 2006-2011 yılları arasında sadece bu son iki yolla yaklaşık 70 milyon ABD doları tutarında nakit sağladığı düşünülüyor); ve
- Uyuşturucu ticareti (AQIM'in FARC'la doğrudan işbirliği yaptığı üçlü Trans-Atlantik kokain ticareti, hem Hizbullah hem de AQIM'in finans sistemi ve Lübnan döviz büroları üzerinden kara para aklaması).

En kârlı UOS'lardan olan silah ve uyuşturucu kaçakçılığı arasındaki bağlantı en kaygı verici durum olarak ortaya çıkıyor. Yukarıda belirtildiği gibi, Latin Amerika uyuşturucu kartelleri (FARC) ve terör örgütleri (AQIM) arasındaki doğrudan ilişki zaten kanıtlanmıştır. Yine de, bilhassa Batı Afrika'da benzer bir terör örgütüyle hâlihazırda süren Selefi yakınlığı ve kardeşliği düşünülürse, Sahel-Sahra hattının birkaç yıl içinde önemli bir uyuşturucu piyasası ve ticaret rotası haline gelerek Doğu ve Batı küresel akışlarını tek bölgede toplaması hiç de sürpriz olmayacaktır. Ayrıca, 2004 yılında dünya çapında ticareti yapılan 500 milyondan fazla yasadışı silahtan 100

²³OECD Mali Eylem Görev Gücü ve Batı Afrika Hükümetler Arası Kara Para Aklama ile Mücadele Grubu.

²⁴Bu dört kategoriye ek olarak siyasî liderlerin katkılarını ve özellikle Boko Haram tarafından kullanılan bu fon kaynakları için siyasî liderleri için içine katma yöntemini belirtmek gerekir.

milyonunun Sahra-altı Afrika’da dolaştığı ve Batı Afrika’dan yılda en az 50 ton kokain (2 milyar ABD doları) geçişi sağlandığı (Onuaha ve Ezirim, 2013) göz önünde tutulursa, terörist militanlar ve UOS arasındaki bağlantı, küresel güvenlik açısından daha da korkutucu hale gelmektedir.

Söz konusu örgütlerin etkinlikleri ve verdikleri zarar bakımından gelişmişlik düzeyleri, mali ve maddi kaynaklarının arttırılması ile de bağlantılandırılmaktadır. Ayrıca, Sahra çölü gibi geniş, seyrek nüfuslu ve denetimsiz alanlarından dolayı Batı Afrika, silahlı soyguncuların, insan kaçırıcıların, göçmen kaçakçılarının, kaçakçıların ve kanun kaçaklarının yasadışı faaliyetlerini sürdürebilmeleri için verimli bir zemin sunmaktadır (örneğin, Mali şehirleri Timbuktu, Gao ve Kidal) (Souaré, 2010). O halde, UOS ve terörizmin, devletin eylemlerini zayıflatan bürokratik bağlar gibi sorunları olmadığı ortadadır. Bu nedenle, her ortamda eylemlerinin hızı, niteliği ve uyum seviyesi karşılaştırma yapılamayacak kadar üstündür. Bu nedenle, bazı araştırmacıların elde ettikleri sonuçlarının aksine, AQIM’in sahada aktif olmak yerine gücünü kararlı bir biçimde adem-i merkezileştirerek daha ziyade “akademik bir rol” yani koordinatörlük ve sponsorluk rolü üstlendiği görüşüdeyiz.

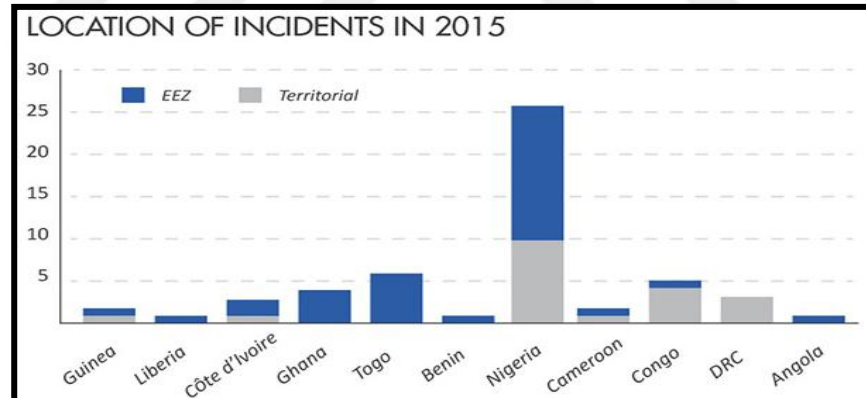
Bu noktada şu soru ortaya çıkmaktadır: Uluslararası siyasetin meşru aktörleri, birbirinden ayırıt edilmesi neredeyse imkânsız olacak şekilde iç içe geçmiş iki karmaşık olgunun karışımı karşısında terörü organize suçtan nasıl ayırabilir? Buna ek olarak; UOS mu küresel alanda terörün kullanımını denetleyebilecek şekilde evrim geçirip uyum sağlıyor yoksa terörizm mi Hobbesçu devlete meydan okuyabileceği tüm alanları ele geçiriyor?

2.2.4 Deniz Korsanlığı

Çağdaş korsanlık tarihi hâlâ Somali’deki Aden Körfezi’nde yaşanan olayların canlı hatırasını taşır. Ancak modern korsanlığın tarihi, Karayip korsanlığının “altın çağına” (1650-1720 yılları arasında Jamaika ve Tortuga’daki kanun kaçağı gemiciler), hatta Roma ve Yunan imparatorlukları sırasında (Akdeniz’den Kuzey Atlantik Baltık Denizi’ne dek) denizlerde yaşanan meşhur suçlara kadar uzanır. Asya-Pasifik kıyı sularında (Çin ve Japonya) meydana gelen saldırılar, Danimarka Vikingleri, Roma’nın son dönemlerinde Norveç ve İsveç menşeli korsan saldırılarının yanı sıra Osmanlı Türklerinin Kuzey Afrika ve Akdeniz’e yayılması gibi örnekler de aynı bağlam içinde ele alınabilir (Kraska, 2011 Alexander, 2009). Çoğunlukla savaşın bir

sonucu olarak, daha önce belirtilen durumların çoğunda, korsanlar lüks mallar ya da her türlü kârlı mal ya da köle peşindeydiler. Aslında, özellikle coğrafi kırılganlıklarından dolayı sahillerde yaşayan toplulukların, suçlular tarafından “korsanlık” gibi yasa dışı deniz faaliyetlerine kurban veya dahil edilmeleri yaygın bir durumdur. Adriyatik Denizi ve Karadeniz’de bu duruma bolca örnek bulunabilir (Kraska, 2011).

Küresel eğilimlere bakıldığında, son yıllarda Afrika Boynuzu’nun başı çekmesine rağmen, Güney Afrika Cumhuriyeti, Güney Amerika ve Karayipler, Hint Okyanusu ve Batı Afrika (Gine Körfezi) giderek düşük-düzeyde deniz korsanlığının yaşandığı alanlar halini almaktadır. Esasen Batı Afrika özelinde, Nijerya 1950 yılından bu yana, özellikle de Nijer Deltası bölgesinde petrol keşfinin ardından (Marley, 2011; Kraska, 2011), korsanlığın sonuçları ile başa çıkmaya çalışan devletlere bir örnektir. Bununla birlikte, bölgesel saldırıların haritası, Benin, Togo, Fildişi Sahili gibi çok sayıda hedef bölgeyi içeren ve hâlihazırda Kamerun, Gabon, Ekvator Ginesi, São Tome ve Principe’den Angola’ya dek Orta/Güney Afrika ülkelerine uzanan bir genişleme göstermektedir.

Şekil 20 Gine Körfezi Korsanlık Vakaları 2015
Kaynak: Korsansız Okyanuslar Raporu, 2015

Dolayısıyla, Batı Afrika’daki ve daha özel olarak Gine Körfezi’ndeki korsanlık faaliyetleri, insan kaçırma ve/veya mürettebatın kişisel eşyalarını çalma gibi suçlar devam etmekle birlikte, ağırlıklı olarak açık denizdeki petrol gemilerine odaklanmış saldırılarla karakterize edilir. Aşırı derecede şiddetli saldırılar ve farklı silah kaynakları, gelişmiş deniz teknolojileri ve teknikleri de tanımlayıcı unsurlar arasında yer alır. Gözlemlediğimiz üzere, bölgedeki deniz korsanlığının tarihsel kökenlerinin tersine, çağdaş korsan saldırıları Nijer Deltası-Nijerya’daki saldırılar

sistematik olarak ağırlık taşısa da yöntem, oluşum ve coğrafi genişleme bakımından esas olarak çeşitlidir. (Tull, 2011; Walker, Jerry, 1996; Onuaha, 2013).

Modern deniz güvenliğine ilişkin endişe verici senaryolarda Gine Körfezi'nin konumundan kaynaklanan nedenlerin öne çıkarılması, yalnızca *per se* olarak küreselleşmenin sonuçlarına ya da Afrika'dan geçen (Aden Körfezi ve Gine Körfezi son derece elzem noktalar olsa da) önemli küresel deniz akışlarına bağlı değildir (Neethling, 2010); aynı zamanda “hedeflerin niteliği”ne ve bu bölgede korsan baskınlarında gözlenen artışa da dayanmaktadır. Bu bağlamda, her ne kadar eylemlerin benzerliği düşünüldüğünde sorgulanabilir olsa da, “*Somalileşme*”²⁵ terimi sıklıkla kullanılır (Onuoha, 2013). Ancak, Somali'deki korsan saldırıları “kaçırma-fidye planları”na dayanmakta ve söz konusu bölgeye en yakın uluslararası sularda gerçekleştirilmekteyken, Gine Körfezi'ndekiler ulusal sularda gemilerin (yakıt ikmal tankerlerinin) kaçırılmasıyla bilinirler ve kendilerini tek tür suçla sınırlandırmazlar (Starr, 2014).

Yukarıdaki bilgiler ışığında, Batı Afrika sularında yapılan korsanlık eylemlerinin kendine özgülüğü, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (UNCLOS) 101. Maddesinde (BM, 1982) ifade edilen korsanlığa ilişkin tanıma meydan okumaktadır. Söz konusu sözleşmeye göre korsanlık,

- a) Özel bir geminin veya özel bir uçağın mürettebatı veya yolcuları tarafından (i) açık denizlerde, bir gemiye veya uçağa veya bunlardaki kişi veya mallara karşı; (ii) hiç bir devletin yetkisine tabi olmayan bir yerde, bir gemiye veya uçağa, kişilere veya mallara karşı kişisel amaçlarla işlenen, her türlü yasa dışı şiddet, alıkoyma veya yağma fiili;
- b) Gemiye veya uçağa korsan gemi veya uçak niteliğini veren olaylara ait bilgisi olmak kaydıyla bir geminin veya bir uçağın kullanılmasına isteyerek katılma fiili;
- c) a ve b fıkralarında tanımlanan fiillerin işlenmesini teşvik eden veya bunları kolaylaştırmak üzere işlenen her fiil olarak tanımlanmaktadır.

Bu nedenle, bu fiiller, açık denizlerde değil de 12 deniz mili olarak belirlenen karasuları sınırları dâhilinde gerçekleştirildikleri takdirde ulusal yetki sınırlarına tabi tutularak sadece “silahlı soygun” olarak değerlendirilmektedir (Onuoha, 2013).

²⁵Ancak 2012 yılından bu yana Afrika Boynuzu'ndaki saldırılar ciddi boyutta azalmıştır (75 gemi); 2012'deki raporlar 237 geminin korsanlığa veya soygunlara maruz kaldığına işaret etmekteydi (Walker T., 2013).

Uluslararası Denizcilik Bürosu (International Maritime Bureau-IMB) tarafından yapılan daha geniş kapsamlı bir tanımda, korsanlık, “herhangi bir gemiye açıkça hırsızlık ya da herhangi bir suç işleme niyetiyle binme ya da binmeye teşebbüs etme fiili ve bu fiilin devamında açıkça güç kullanma niyeti ya da kapasitesi” (Neethling, 2010) olarak tanımlanmıştır. Onuoha (Gine Körfezi’nde korsanlık trendi araştırmacısı/uzmanı) tarafından savunulduğu gibi, bu ikinci tanım, yalnızca açık denizleri değil, aynı zamanda limanlardaki ya da bir ülkenin karasularındaki gemileri/tekneleri hedef alan baskınları da kapsadığından Batı Afrika’daki deniz güvenliği sorununa uygulanmak için daha elverişli görünmektedir. Bu nedenle, söz konusu olan korsanlık ya da “petrol korsanlığı”, esas itibarıyla “petrol, dizel veya diğer petrol ürünlerinin çalınması niyetiyle, güç kullanma tehdidi veya fiilen güç kullanma kapasitesine sahip olarak petrol yüklü bir tekneye binilmesi fiili” (Onuoha, 2013, s. 278) anlamına gelir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi petrol tankerleri açık ara farkla en çok mağdur edilen hedeflerdir. Bu durum, dökme yük taşıyan gemiler ya da konteyner gemilerine karşı denizde saldırı düzenlemek için gerekli planlama, beşeri ve maddi kaynaklar, istihbarat ve finansal desteğin çok daha yüksek seviyede olması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır (Kanada Güvenlik İstihbarat Servisi, 2014). Bununla birlikte, bu saldırıları gerçekleştirmek için tasarlanan planların, yolsuzluğa bulaşmış siyasi, askeri ve petrol endüstrisi yetkilileri/işçileri (istihbarat kaynağı olarak ya da doğrudan ya da dolaylı birkaç petrol şirketine sahip olmak gibi), güvenlik görevlileri, silahlı gruplar (yakın geçmişte Benin, Togo ve Nijeryalı vatandaşların dil sınırlarını aşan birleşik saldırılarıyla kanıtlandığı gibi), profesyonel hırsızlar, tekne sahipleri, petrol pazarlamacıları ve kara para aklama üyeleri gibi bir dizi farklı aktörü içeren iyi örgütlenmiş girişimler olduğu anlaşılmaktadır (Walker, 2013, Onuoha, 2013).

Korsanların izlediği yöntem göz önüne alındığında, bu eylemlerin özellikle Fas, Venezuela, Lübnan, Fransa ve Rusya’daki karaborsanın talebi üzerine sürdüğü ve İngiliz, Hollanda ve Fransız bandıralı ikmal gemilerini hedef almada son derece başarılı olan katılımcıların her bir aşamada uzmanlaşmalarına ve işbölümüne riayet edildiği açıkça görülmektedir (Osae-Brown, 2012; Onuoha, 2013). Böyle bir yapıya dayanan Gine Körfezi’ndeki yasadışı korsanlık girişimleri, ABD’ye günlük 1.5 milyon, Avrupa’ya 1 milyon ve Çin’e 850.000 varil petrol ihracı ve 60 milyar ABD dolarını bulan cazip yatırımların da kanıtlandığı gibi, dünya ekonomisi ve enerji

güvenliği açısından stratejik öneme sahip jeopolitik bir bölgeden ve deniz coğrafyasından yararlanan korsanların ve yolsuzluğa bulaşmış devlet görevlilerinin yasadışı kişisel servetlerine katkıda bulunuyor (Onuoha, 2013; Neethling, 2010). Bu rakamlar, Nijerya ve Angola gibi iki büyük küresel petrol üreticisinin yanı sıra Demokratik Kongo Cumhuriyeti (2012 yılında 25.000 bcp [günlük üretilen varil]) ve Fildişi Sahilleri (2013 yılında 44.000 bcp) gibi küçük üreticilerin de bu bölgede yer aldığını göstermektedir. Benzer şekilde, ticari petrol üretiminde Gana'nın resmi olarak ortaya çıkışı ve Sao Tome ve Principe ile Sierra Leone'de kısa bir süre önce petrol rezervi bulunması da bu ülkelerin zaten yüksek üretim yapan devletlerin bulunduğu bağlama katıldıkları anlamına gelmektedir. Bununla beraber, Afrika'nın doğalgaz, elmas, altın ve balık gibi sömürülmemiş doğal kaynaklarının ciddi bir kısmının bulunduğu Batı Afrika tüm yabancı çıkarları tatmin edebilecek kârlı bir bölge olarak görülmektedir (Onuoha, 2013; Neethling, 2010).

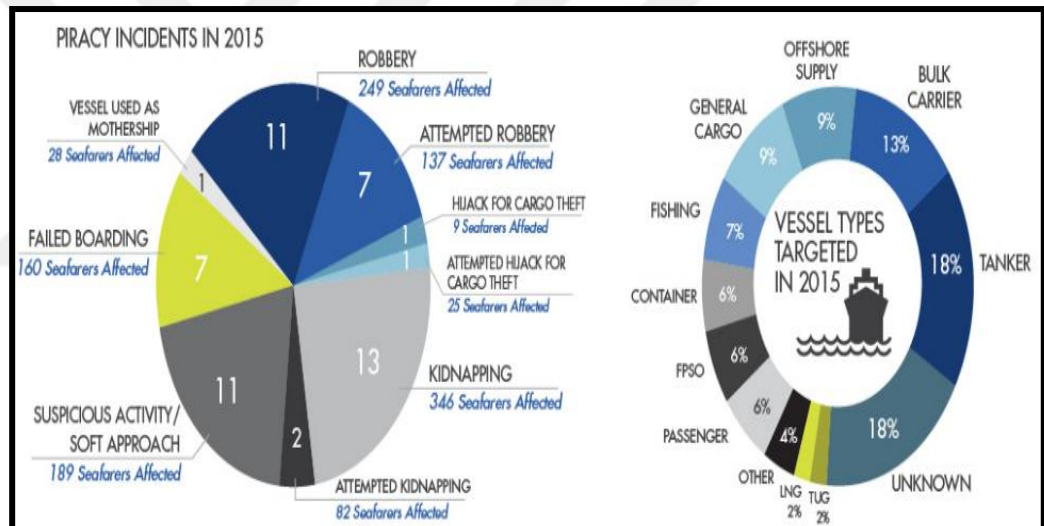
Bir milyon tonu bulduğu tahmin edilen balık rezervleri konusunda da, endişe verici raporlar münhasır ekonomik bölge ve Gine Körfezi ülkelerinin karasularındaki suç faaliyetlerine dikkat çekiyor. Yasadışı, kayıtdışı ve düzensiz (Illegal, Unreported and Unregulate-IUU) balıkçılığa bağlı olarak çevresel sürdürülebilirliği de tehdit eden küresel “korsan balıkçılığın” % 37'sinin bu bölgede işlendiği tahmin edilmektedir²⁶ (Walker, 2013). Yılda 10-25 milyar ABD doları kazandıran dünya çapında IUU balıkçılığı, kıyı bölgelerinde tekrar eden bir sorundur. Her ne kadar bölgesel ve uluslararası kurumlar birbiri ardına bu durumu kınasa da Afrika'nın Batı Sahili'nde, özellikle Asya gemileri (Güney Koreli ve Çinli), 100-150 milyon avro civarında bir kayba sebep olan bir planın parçası olarak gösterilmektedir (2013 Yaoundé Deklarasyonu) (Lewerenz ve Vorrath, 2015).

Çevresel etki bağlamında daha da tehlikeli olan petrol çıkarma süreci ve petrol ihracatına bağlı aşırı deniz trafiğinin, kıyı ve denizlerdeki yaşam kalitesini etkilemesi ve yerel balıkçıların gelir kaynaklarını azaltmasıdır. Sonuç olarak, çoğunlukla genç nüfus bir çözüm olarak korsanlık faaliyetlerine başvuruyor. Maalesef, deniz korsanlığı, bu bireyleri sadece petrol ikmali sektörüne (bir gemiye başka bir gemiden çalınan yakıtı doldurma işlemi) değil, aynı zamanda gaspa (petrol şirketleri gemilerinin sabotaja uğramamasını güvence altına almak için paralı korumalar

²⁶ IUU ile ilgili olarak, 2013 yılı için dünya çapındaki kayıpların 1,6 milyon ton olacağı tahmin ediliyor (Walker, 2013).

tutuyor), kaçakçılığa (yakıtı fiyatın iki hatta üç katına çıktığı yerlere nakletmek) gemi kaçırmaya ve fidye için mürettebatın kaçırlmasına itiyor ve dolayısıyla bölgedeki suçun artmasına katkıda bulunuyor (UNODC, 2013).

Konuyu daha da açmak için, sadece petrol ikmalinden kaynaklanan büyük miktardaki gelirlere ek olarak, deniz bölgesinde insan kaçırmanın da kârlı bir faaliyet olarak ortaya çıktığını belirtmek gerekir. 2014 yılında toplam 67 saldırının %16'sını ve 2015 yılında da toplam 54 saldırının % 28'ini insan kaçırma eylemleri oluşturmaktadır ki failler bundan 400.000 ABD doları civarında kazanç elde ettiler (Korsansız Okyanuslar Raporu, 2015). Planın bu kısmından sağlanan gelirler yani elde edilen fidyeler yeni teçhizata ve bir sonraki saldırılar için ihtiyaç duyulan ek hizmetlere “yeniden yatırılarak”, bölgedeki korsanlığın devam etmesine yardımcı oluyor. (Onuoha, 2013).

Şekil 21 Korsanlık Vakaları

Kaynak: Korsansız Okyanuslar Raporu, 2015

Dolayısıyla, Gine Körfezi'ndeki deniz korsanlığının, sosyal-ekonomik uçurumu derinleştirerek, deniz taşımacılığı alanında iş yapma ve yatırım yapma riskini ve harcamalarını etkileyerek, saldırıların sıklığı arttıkça sigorta poliçelerini/primlerini yükselterek ve bölgeyi turizm açısından yüksek riskli bir bölge haline getirip ulusal ekonomileri etkileyerek yerel bölge için tehlikeli sonuçlar doğurduğunu söyleyebiliriz. Bilhassa ekonomik olarak bölgesel liman faaliyetlerine bağımlı kıyı devletleri, süregelen korsanlık olgusundan aşırı derecede etkilenmektedirler çünkü bu faaliyetler tüketim mallarının fiyatını ve dolayısıyla gıda güvenliği oranlarının maliyetini iki katına çıkarmakta, işsizlik oranlarını arttırmakta

ve yaşam kalitesini düşürmektedir ki bu da suç ve ayaklanmayı besleyen sürekli bir döngüyle sonuçlanmaktadır.

2.3 Bölgesel ve Bölge Dışı Siyasi Tepkiler

Riskler, dolaylı, kasıtsız ve belirsizdir ve tanımı gereği, gelecekte yer alırlar; zira bunlar ancak örneklendiklerinde somut bir gerçeklik kazanırlar. Bu nedenle, riskler sürekli bir sanallık durumunda var olurlar ve sadece beklenti dolayısıyla gerçekleşirler (Cavelty, 2010, s. 180'den Van Loon, 2002).

Batı Afrika'da ulusötesi güvenlik sorunlarını inceledikten sonra ana aktörler arasında karşı-önlemler ve işbirliğinin şart olduğu açıklık kazanmaktadır. Bununla birlikte, yukarıda belirtilen işbirliğini gerekli kılan bu tehditlerin küresel ve bölgesel güvenliğe olan etkisini anlamak için, Batı Afrika'nın dünya siyaseti ve küresel ekonomi içinde artan önemini ele alınmak gerekmektedir.

Söz konusu önem, özellikle kıyıda ziyade açık deniz alanlarında daha fazla bulunan hidrokarbon rezervlerinden kaynaklanmaktadır ve bu nedenle yerel karışıklık ve yıkıcı akışlardan Rusya veya Orta Doğu gibi örneklere kıyasla daha az etkilenebilmektedir (Obi C.I., 2006). Yabancı paydaşlar, Batı Afrika bölgesinin farklı alanlarına yatırım yapmayı, ancak ilgili yatırımlara ilişkin riskleri azaltan istikrarlı bir ortamı garanti edilirse cazip bulurlar. Ancak, yerel çetelerin çoğalması ve genişlemesi, benzer şekilde toplumsal ve politik boşluklardan yararlanan uluslararası suçluların ve teröristlerin ortaya çıkmasıyla bölge giderek artan suç dalgasının odağı haline gelmiştir. Enerji güvenliği için küresel rekabet, bilhassa bölgenin “*Yeni Körfez Ülkeleri*” olarak adlandırılmasını sağlayan petrol ve gaz endüstrisini ön plana çıkararak, Atlantik Köle Ticareti'nden sonra Batı Afrika'nın yeniden gündeme gelmesinin temel nedenidir. Örneğin, Gine Körfezi devletleri bir kez jeo-stratejik olarak tercih edildiklerinde, kolaylıkla ABD piyasasının tedarikçisi haline gelebilir ve böylece üstün bir konum elde edebilirler. Bu görüş, coğrafi yakınlık ve Avrupa pazarları hala geleneksel ortak olmaya devam ederken, Amerikan rafineri endüstrisinin düşük kükürt içeriği nedeniyle daha nitelikli kabul edilen Afrika petrolüne duyduğu özel ilgiye dayanmaktadır (Obi C.I., 2006).

Dolayısıyla, istikrarsız ortama farklı coğrafi platformlardan verilen tepkiler, kapsamı, kaynağı, istekliliği ve uygulanabilirliği bakımından farklılaşabiliyor. Küresel çabalarda BM çatısı altında bulunan ilgili kurumlar başı çekiyorlar. Örneğin UNDP, FAO, UNODC, IMO ile koordinasyon içinde hareket eden ve Genel Sekreterliğin yol

gösterici raporlarıyla desteklenen BM Güvenlik Konseyi, (Fildişi Sahili, Sierra Leone ya da Liberya'daki gibi aciliyet arz eden güvensiz ortamları hedef alan) barış operasyonlarına yetki verme yoluyla katılmaktadır. Aynı şekilde, Orta (UNOCA) ve Batı Afrika'daki (UNOWA) özel bürolar, tüm alanlarda güvensizliği azaltmaya yönelik araçları teşvik etmeyi amaçlayan projeler ve çalışmalar yürütüyorlar (Starr, 2014; Okereke, 2010; Williams ve Haacke , 2008).

Kıta düzeyinde, Afrika Birliği Örgütü'nün (Organization of Africa Unity–OAU) halefi olan Afrika Birliği (African Union–AU), ulusötesi suça ilişkin olarak, Gözden Geçirilmiş Uyuşturucu Kontrolü ve Suç Önleme Eylem Planı 2007-2012, Afrika Birliği Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası Resmi Deklarasyonu (2004), Entegre Deniz Güvenlik Stratejisi (AIM Stratejisi) gibi birçok önlemin ele alındığı ve Afrika Kalkınması için Yeni Ortaklık (NEPAD) ve Afrika Eş Gözlem Mekanizması (APRM) gibi programların eşlik ettiği, hepsi de Ulusal ve Bölgesel Ekonomik Topluluklar (REC) etkin prosedürüne dayanan bir güvenlik mimarisi çağrısında bulunan geniş tabanlı girişimleri miras aldı (Williams ve Haacke, 2008; Uluslararası Barış Enstitüsü, 2014).

Bölgesel yaklaşımlar ise, tehditlerin çeşitliliği göz önünde tutularak Güvenlik Kültürleri kavramını gündeme getirdi. Güvenlik Kültürleri, “belirli norm ve uygulamalarda ortaya konmuş” (Williams ve Haacke, 2008, s.129) değerleri korumaya yönelik özel yaklaşımların rol, meşruiyet ve verimlilik kavramlarını formüle etme yoluyla yaygın ve uzun süreli güvenlik tercihleri oluşturan düşünce ve tartışmalarının ortak ilkeler bütünü olarak tanımlanır (Williams ve Haacke, 2008, s.129'dan Johnston 1995a, s.6). Batı Afrika gerçekliğini analiz ederken, UOS ve terörizm, özellikle ECOWAS'ın yasa ve kurumsal çerçevesine vurgu yaparak, çok taraflı işbirliği kapsamında ele alınmıştır. Bu durum, içeride giderek devasa boyuta varan ulusötesi sorunları azaltmanın önemli koşulunun insan haklarına saygı, eğitim, yoksulluğun azaltılması, dini hoşgörü, hukukun üstünlüğü ve sosyal diyalogun sağlanmasını garanti edecek istikrar olduğu konusunda bölge devletlerinin “siyasi” irade ve farkındalığını harekete geçirmiştir.

Bu kapsamda, 1999'da kurulan Çatışmanın Önlenmesi, Uyuşmazlıkların Çözümü, Barış Gücü ve Güvenlik Mekanizması, 2001 yılında çıkarılan Demokrasi ve İyi Yönetişim Protokolü ile güçlendirildi. Söz konusu Protokol, demokratik bir

devlette topluluğun sürdürülebilir başarısı için kuvvetler ayrılığı, meşru yollardan iktidara gelme, sivil-asker ilişkileri, seçim yapma kuralları, silahlı kuvvetler, polis ve diğer güvenlik güçlerinin rollerinin sınırlandırılması gibi gerekli kurallara uyulmasını tavsiye etmektedir. Çatışmanın Önlenmesi, Uyuşmazlıkların Çözümü, Barış Gücü ve Güvenlik Mekanizması, herbir devleti daha büyük bir müdahalede yer almaya çağıran daha az iddialı ama yerinde girişimleri içeren bir referans alanı içerisinde, her güvenlik sorununun kendi özellikleri içerisinde ele alınması gerektiğini belirtmektedir (Obi, 2010; Williams ve Haacke, 2008). 2007 yılında GIABA'nın görev süresinin gözden geçirilmesi için başvuruda bulunuldu ve gelecekte 2000 tarihli Terörle Mücadele, 2004 tarihli Ekonomik ve Mali Suçlar, 2006 tarihli Terörle Mücadele Yasalarının uygulanabilirliği ile eşgüdüm içinde terörle mücadeleyi güçlendirerek ve Ekonomik ve Mali Suçlar Komisyonu'nun (EFCC) desteğiyle ekonomik ve mali suçlarla (örn. Ön Ödeme Dolandırıcılığı (AFF)) mücadele amaçlandı (Okereke, 2010; Williams ve Haacke, 2008; Affa'a-Mindzie ve Blyth, 2014).

Sınır denetiminin yetersizliğinin, özellikle birden fazla alandan sızan bölgesel tehditlerin yaygınlaşmasının farkında olarak, geniş işbirliği/ortaklık projeleri çerçevesinde sıkı güvenlik önlemleri öngören ek çabalar başlatıldı. Güvenlik Konseyi Komisyonu'nun 2039 Sayılı Kararının (Yaoundé 2013 Zirvesi) ve Gine Körfezi'nde Uluslararası Denizcilik Güvenliği Koordinasyonu Merkezi'nin (IPI, 2014) kurulmasının ardından, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECCAS), ECOWAS ve Gine Körfezi Komisyonu'nun (GGC) deniz korsanlığı sorununa ortak tepkileri bu çabalara örnek olarak verilebilir.

Buna rağmen, aktörler arasındaki eşgüdüm, bölgesel devletlerin yeni politikaları uygulama kapasiteleri nedeniyle bulanıklaşıyor. Üstelik, ulusal devletlerin gerekli güvenlik reformlarını, dış politikalarını ve bunun sonucunda ortaya çıkan hükümet düzenlemelerini (mevcut araştırma kapsamında örnek olarak Nijerya'daki hükümet tepkileri analiz edilecektir) az ya da çok iç hukuk çerçevesi içine almada kasti olarak güçlük çıkarmaları ya da “engel”lerle karşılaşmaları açısından bakıldığında, bölgesel, kıtasal ve küresel araçlar/mevzuatlar çoğunlukla bu yapıyı aşmaktadırlar. Bu nedenle, sivil toplum kuruluşları tarafından ya da ikili anlaşmalarla tasarlanan ve izlenen bir dizi girişimin daha başarılı sonuçlar verdiği gözlemlenmektedir. Afrika'da Güvenlik ve Kalkınma Vakfı (FOSDA), Barış İnşası için Batı Afrika Ağı (WANEP) ve Batı Afrika Sivil Toplum Forumu (WACSOF)

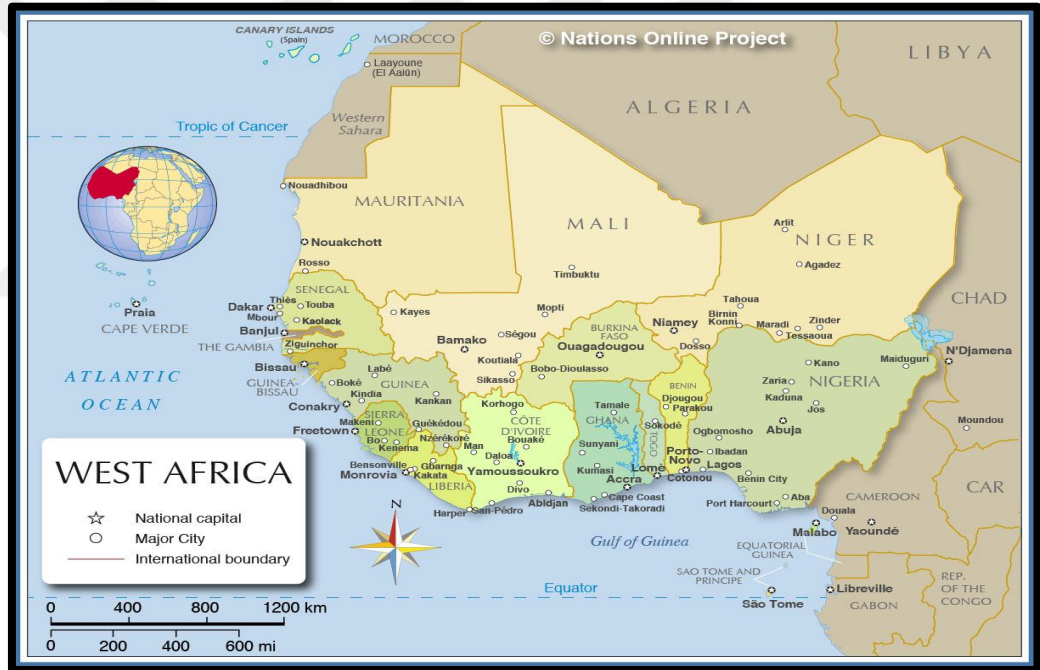
bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bu tür kuruluşlar, ECOWAS ile doğrudan işbirliği içinde, yolsuzluk, maliye ve bankacılık düzenlemeleri, hukukun üstünlüğü, yeniden bütünleşme, silahsızlanma, seferberliğin sona ermesi gibi hepsi de suç ve isyan için olumsuz bir ortamı teşvik eden alanları ele alan muazzam programlar geliştiriyorlar (Okereke, 2010; Williams ve Haacke, 2008; Affa’a-Mindzie ve Blyth, 2014).

Bu nedenle, görünür ve/veya gizlenmiş farklı amaçlarla bölgeyi hedef alan bir dizi karşı girişimin var olduğunu iddia etmek mümkündür. Bununla birlikte, bu işbirliği platformları *in situ* devam etmelerine rağmen, özellikle konu bölgenin iç sorunlarına geldiğinde uyum gösteremezler ve kötü yönetilirler; sosyal, ekonomik, siyasi ve suça yönelik eğilimlerin gelişimini öngörmekte ise son derece “yavaşlırlar”. Dolayısıyla, hâlâ dünyanın “ekmek sepeti” olarak görülen bir kıtada, devletin meşruiyetini sağlamak yerine suçu teşvik eden ya da kolaylaştıran bürokrasi düzeyi ve davetkâr ortam, bir kez daha, insan güvenliği açısından dengesiz, zayıf ekonomik güvenlik çabalarıyla sonuçlanır. Sonuç olarak, ulusal, ulus-altı, kıtasal ve küresel düzeyde verilecek tepkilerin geleceği “ceza yargılaması yasalarının ve politikalarının uyumlu hale getirilmesini ve kurumların kapasitelerinin güçlendirilmesini mutlaka dikkate almalıdır” (Adetula, 2014, s.19). “Sınır ötesi suçların her biçimine karşı küresel farkındalık” dinamiklerini anlamak için, bölgedeki en büyük jeopolitik oyuncunun karşılaştığı zorlukları analiz etmeyi öneriyoruz. Nijerya, yalnızca bölgesel ve kıtasal düzeyde UOS ve terörist hareketlerin çoğunun kuluçka merkezi olmakla kalmayıp aynı zamanda bölgedeki ayaklanma ve suçların ortadan kaldırılmasıyla en çok uğraşan devlet konumundadır. Dış yardım ve ikili anlaşmaların çoğunun da ana muhatabıdır (Çad, Kamerun ve Nijer’in bölgesel desteği ile Fransa, İngiltere, ABD, Almanya, Çin, AB) (Adetula, 2015, s. 21).

3 Nijerya ve Sınırötesi Güvenlik Sorunları

3.1 Ülkeye Genel Bakış

Batıda Benin, kuzey ve kuzeybatıda Nijer, kuzeydoğuda Çad, doğu ve güneydoğuda Kamerun gibi frankofon ülkelerle sınır komşusu ve eski bir İngiliz sömürgesi olan Nijerya, Sahel kuşağını ve Gine Körfezi'ni (Atlantik Okyanusu) birbirine bağlayan tropik bir Batı Afrika devletidir. Kaliforniya'nın (ABD) iki, Birleşik Krallık'ın üç katına (Falola ve Heaton, 2008) tekabül eden 925.000 kilometrekarelik bir alanı (3°-15°E boylam ve 4°-14°N enlem arasında) kaplayan Nijerya, Afrika'nın en zengin ülkelerinden biridir ve şu anda 182.202.000 olan toplam nüfusunun 2050'de 398.508.000'e ulaşacağı öngörülmektedir (BM/Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi, 2015).

Şekil 22 Batı Afrika'nın haritasında Nijerya

Kaynak: Nations Online Project, 2015

Şu anda Afrika'nın en kalabalık ve dünyanın yedinci en büyük devleti olan Nijerya, 2015-2050 yılları arasında büyük bir nüfus artışı beklenen ülkeler sıralamasında (Hindistan, Pakistan, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Etiyopya, Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti, ABD, Endonezya ve Uganda ile birlikte) yer almakla kalmıyor, aynı zamanda 2050 yılında ABD gibi ülkeleri aşarak üçüncü en büyük devlet olacağı da öngörülmüyor. Bu tahminler büyük oranda Nijerya'yı kadın başına 4-5 çocuk ortalamasıyla 21 "yüksek doğurganlık" ülkesi arasında gösteren istatistiklere

dayanıyor (Birleşmiş Milletler, 2015 Revizyonu). Bununla birlikte, aşırı derecede genç bir nüfusa sahip (toplam nüfusun % 44'unu oluşturan) bu Batı Afrika devleti, aynı zamanda, dünyadaki en yoksul ülkelerden de biridir ve bunun etkileri yaşam koşullarında (HDI'ye göre 152. sırada), küresel, kıtasal ve bölgesel ortalamayla kıyaslandığında düşük yaşam beklentisinde (60 yıl süreli tahminlere dayanarak), yüksek cehalet oranlarında (bkz. Şekil 8) ve yüksek bebek ölüm oranlarında (122/1000 doğum) (Birleşmiş Milletler, 2015 Revizyonu) gözlemlenebilir.

Bu yoksulluk senaryosu, periyodik kuraklık ve seller, çölleşme, erozyon (kötü planlanmış tarımın sonucu olarak) ve tropik hastalıklar (örneğin, sıtma, çeçe sineği ve HIV/AIDS gibi diğer hastalıklar) gibi çeşitli çevresel tehlikelere eşlik eden doğal kaynakların sömürülmesine yönelik yıkıcı insan faaliyetleriyle birleştiğinden daha da ağırlaşmıştır. Bununla birlikte, doğal zenginliklerinin bolluğu ve kaygı verici yaşam koşulları karşılaştırıldığında, ülkenin asgari yaşam standartını sağlamak için gerekli tüm doğal kaynaklara sahip olduğunu bilmek insanı hayrete düşürebilir. Nijerya, güneyde kısa otlaklar, seyrek ağaçlar ve otlayan hayvanlardan kuzeyde ormana ve iç kesimlerde aslanlar, zürafalar, sırtlanlar ve diğer tipik hayvan türleri için elverişli otlaklarla savan ekosistemine (örn. akasya, palmyeler ve diğer uzun otlar) varana dek inanılmaz çeşitlilikte bir flora ve faunaya sahiptir. Dahası, güneydeki tatlı su bataklıkları, orman filleri ve şempanzeler gibi hayvan yaşamı çeşitliliğinin yanı sıra, maun, sert ağaçlar ve palmye ağacı gibi ticari açıdan değerli ağaçlar için de elverişlidir (Phillips, 2004).

Buna ek olarak, Nijerya'nın doğal zenginlikleri, şu anda ülkenin ihracatının % 95'i ve hükümet gelirlerinin % 75'ini oluşturan, geniş kabul görmüş petrol ve doğal gaz kaynaklarına (1958'deki üretim başlangıcından beri) kadar uzanmaktadır. Ulusal topraklarının üçte biri, geniş nemli topraklar, kumlu ve bataklık arazi şartlarına rağmen tarıma elverişli geniş alanlar içerir. Bunun yanı sıra tepe ve yaylalarında zengin bir mineral rezervi (altın, gümüş, elmas, kalay, demir, kurşun, çinko, kolumbit) bulunmaktadır. Güneyde Lagos ve Harcourt Limanı gibi doğal limanlardan faydalanır ve bunların küresel ticarete açılmasını sağlayan Çad Gölü (kuzeydoğu tarafında), Atlas Okyanusu ve Nijer Nehri sistemi tarafından desteklenen zengin bir hidro-coğrafi haritaya ve kıyı açıklarında deniz-altı doğal kaynaklara da sahiptir (Falola ve Heaton, 2008; Phillips, 2004; Adetula, 2014).

Yukarıda bahsedilen nehir sistemi, ülkenin ana miraslarından biri olarak tanımlanmaktadır. Bunun nedeni yalnızca bölgenin adını bu nehirden alması ve buranın kültürel çeşitlilik ve geleneklerle çevrili olması değil, aynı zamanda Batı Afrika bölgesini 4.200 km boyunca uzanan üçüncü en uzun akarsu ile kutsamasıdır. Benue Nehri ile birleştiğinde muazzam bir su hacmine ulaşarak hidroelektrik enerji yatırımına dönüşen büyük bir rezervuar oluşturur. Buna ilaveten, Nijer Nehri, Nijerya'da 36.000 km'yi bulan ve Afrika'nın en büyük deltası olan, doğal kaynaklar bakımından zengin ve pek çok kanalla güney sahiline yayılan Nijer Deltası'na açılır. Benue Nehri ve Afrika'daki üçüncü en uzun nehir olan Nijer Nehri haricinde Nijerya, Donga, Katsina Ala ve Gongola gibi başka pek çok önemli nehre de ev sahipliği yapmaktadır (Falola ve Heaton, 2008; Phillips, 2004; Adetula, 2014).

Nijerya'nın coğrafi iklimi, meşhur terörist grup Boko Haram'ı barındırdığı için dünya manşetlerinden düşmeyen kuzey bölgesinde, çöl şartlarına yakın Sahel-Sahra yarı kurak tropik iklimi ve güney bölgesindeyse sahil şehri Lagos'a ve zengin Nijer Deltası'na evsahipliği yapan, yoğun tropikal yağışların etkisi altındaki sık Sahra-altı bölgesinin yağışlı tropik ikliminden oluşan ilginç bir görünüm arz etmektedir. Başkent Abuja'nın da yer aldığı, sekiz ay Atlantik'ten gelen iç rüzgârların estiği ve dört ay da Sahra'nın *harmattan* rüzgârlarının sıcak, kuru ve tozlu etkilerinin yaşandığı, ıslak ve kuru tropik bir iklime sahip orta-kuşak bölgesi, bu iki iklim kuşağı arasında kısmi bir denge oluşturmaktadır (Falola ve Heaton, 2008; Phillips, 2004; Adetula, 2014). Bu coğrafi karşıtlıklar, ulusal politikalar, din çeşitliliği, kültürel çeşitlilik, sosyal ve ekonomik yaşam koşulları ve çatışmalar üzerinde en önemli etken olarak belirleyici niteliktedir ve bu durum, Nijerya'nın bölgesel rol algısında da görülmektedir.

Buna nedenle, Nijerya'nın mevcut iç istikrarsızlık ortamını anlamak için özellikle Yoruba, Hausa, Edo, Nupe, Borno ve Kanem gibi uzun süren krallıkların karmaşık kabile yapılarına bakmak gerekmektedir. Her açıdan birbirinden alabildiğine farklı olan bu kabilelerin kültürel, dini ve siyasi-ekonomik alanları, güneyde tarım köyleri (Yorubaland), kuzeydeki savanalarda ticaret merkezleri (Hausaland ve Kanem-Borno'nun kuzeydoğu imparatorluğu) ve Nil nehri üzerinden, Sudan ve Akdeniz halklarıyla bağlantı sağlayan savana toprakları üzerinden tanımlanabilir. Bunların ticari gelenekleri hem Batı Afrika'nın diğer bölgelerine hem de Batı Afrika'nın diğer bölgelerinden Nijerya'ya olan göçü arttırmakla kalmadı, aynı

zamanda daha sonra kuzey bölgesinin din değiştirmesiyle sonuçlanan İşlami yerleşim alanlarını kendine çeken bir ortam da inřa etti. Bölgenin İşlamlaştırılmasında Fulani olarak bilinen ve Nupe ile Hausaland bölgesine göç eden Senegal Nehri Müřlūmanları'nın rolü, kuzey Nijerya'daki iki egemen költürün (Hausa-Fulani grubu) birleşmesine ön ayak olan temellerin atılması bakımından son derece önemliydi (Falola ve Heaton, 2008).

Etnik gruplar arasındaki farklar, 1471'de Avrupalıların gelip tüm bölgeye egemen olmasıyla daha da belirgin hale geldi. Özellikle İgboland çiftçileri, Portekiz Atlantik köle ticaretine ve daha sonra da İngiliz sömürge yönetimine (1712) maruz kaldılar. Köle ticaretinin 1807'de sona ermesinin ardından, 400 yıllık köle ticaretinde 3,5 milyon Nijeryalı'nın satılmış olması bir yana, geride dini parçalanma ile artan költürel ve etnik bölünmüşlük miras kaldı. Bunun sonuçları, 1960'da elde edilen bağımsızlık sonrası Nijerya'da çeşitli örneklerde çokça görüldü. Örnek olarak, Yoruba Müřlūman federal hükūmetine ve doęu İgbo nüfusuna karşı 1967-70 yılları arasında yaşanan Biafra ayrılıkçı savaşı verilebilir (bkz. Bölüm 4.2.2.1) (Falola ve Heaton, 2008; Phillips, 2004).

Bununla birlikte, Nijerya modern tarihi boyunca gerek siyasi-askeri rejimler gerekse de demokrasiye geçtikten sonra zayıf devlet döneminde, çeşitlilikte birlik elde etmek için çok sayıda girişimde bulunuldu, ancak henüz başarı kaydedilemedi. Etnik bölünmüşlüğü de arttıran dinin hâlâ önemli bir unsur olduğu dikkate alındığında, ülkenin geçmiş, şimdiki ve gelecekteki iç manzarası açıklık kazanmaktadır ve bunun topluluklar arasındaki büyük ekonomik ve siyasi çelişkileri meşrulaştırmak için tekrar tekrar kalkan olarak kullanıldığı görölmektedir. Nijerya'nın etno-dilsel ve dini haritası 250 yerli grup dili tarafından renklendirilirken, resmi ve birleştirici dil olarak yalnızca İngilizce'nin kabul edilmesi dikkat çekicidir. Kuzey bölgesinde, ulusal nüfusun % 21-29'ini oluşturan Hausa-Fulaniler, Kanuri grubuyla birlikte Sünni-Müřlūman Nijeryalı topluluğu oluşturur. Güneybatı bölgesindeki Yorubalar nüfusun %20-21'sini, güneydoğudaki İgbolar % 17-18'sini temsil eder. Dięer etnik gruplar da, örneğin çoğunlukla Hıristiyan olan Nijer Deltası'ndaki İjawlar, orta bölgedeki Nupe ve Tivler hep birlikte nüfusun% 40'ını oluşturmaktadır (Falola ve Heaton, 2008; Kaplan, 2012).

Şekil 23 Nijerya'nın Etnik Haritası
Kaynak: Kaplan, 2012

Nijeryalı etnik gruplar arasında iktidar mücadelesinin en büyük gerekçesi hiç şüphesiz, doğal kaynak gelirleri üzerindeki denetim ve buna bağlı berbat yaşam koşullarıdır. Dolayısıyla, ülke çapında ekonomik kalkınma için adil yatırımlar, bu bağlamda ciddi ulusal şikâyetlerin üstesinden gelmeyi kolaylaştıracak önemli bir araç olarak görülmektedir. Yatırımların yarıdan fazlasını, fiyatlardaki küresel dalgalanmaya bağlı olduğu için ulusal ekonominin istikrarsızlığının başlıca nedeni olan petrol üretimine kanalize etmek yerine, özellikle ihmal edilen sektörlere yönlendirerek çeşitlendirmeye öncelik verilirse başarı sağlanabileceği düşünülmektedir. Bu durumda, 1970 yılına kadar Nijerya ekonomisinin temelini oluşturan tarım sektörü, kakao, yerfıstığı, mısır, pirinç, muz, gibi bitkileri ya da pamuk, kauçuk, kereste gibi gıda dışı ürünleri ile iç ve dış pazara arz sağlamaya yöneltilirse büyük bir fark yaratılabilir. Aynı şekilde, hayvancılık, balıkçılık, turizm ve insan işgücü gibi ekonomik perspektiflerden yoksun kalan diğer alanlar da Nijerya'nın GSYH'sına katkıda bulunarak sürdürülebilirlik sağlayabilir (Falola ve Heaton, 2008).

Bununla beraber, Batı Afrika'nın en büyük ekonomisi ve kıtanın da en büyük ekonomilerinden biri olarak kabul edilen (AfDB, OECD, UNDP, 2016, s.33) Nijerya'da böyle bir çözümün gerçekleşme olasılığı çok uzak görünmektedir. Özellikle büyümenin yavaşladığı (2014 yılında %6,2, 2015'te %3,0), enflasyonun arttığı (%7,8'den %9,0'a kadar), döviz kısıtlamaları nedeniyle durumu kötüleşen

ulusal para birimi Naira'nın değer kaybettiği, dış borcun arttığı, yolsuzlukların sürdüğü, petrol kaynaklarının yanlış yönetildiği, kamu mali yönetiminin zayıf olduğu, altyapı açığının kapanmadığı, nüfus artışının hızlandığı ve bunun sonucunda genç işsizlik oranlarının yükseldiği (Afrika Kalkınma Bankası Grubu, 2013), düşünülürse tüm bu etkenler iş ortamını ve rekabeti engelliyor ve ekonominin güçlenmesini önüyor. Sadece bununla kalmıyor, aynı zamanda nüfusun %63'ünün yoksulluk sınırı olan günde 1 ABD dolarının altında bir parayla geçinmek zorunda bırakıldığı, % 42'sinin güvenli içme suyuna erişemediği, % 69'unun ise temel sağlık hizmetlerinden yararlanamadığı bir toplumsal yoksunluk ortamını da besliyor. Dolayısıyla, yoksulluğun ulusal coğrafi yayılımı gözlemlendiğinde, beslenme yetersizliği, okur-yazar oranının düşüklüğü ve temel gereksinimlere erişim eksikliğinin güneye göre daha yaygın olduğu kuzeybatı (%68) ve kuzeydoğuda daha uzun bir müddet ayaklanmalar ve göç hareketlerinin yaşanmasını beklemek kötümserlik olmayacaktır (Afrika Kalkınma Bankası Grubu, 2013).

Bugün, Nijerya Federal Cumhuriyeti'nin önünde duran başlıca güçlük, öncelikle yaşam koşullarının iyileştirilmesini ve bununla beraber endişe verici çatışmaların ve ekonomik çelişkilerin bulunduğu bir ortamda tehdit altındaki yaşam hakkını korumaktır. Özellikle bu son konuda karşılaşılan asıl güçlük, ülke toprakları üzerinde tam bir denetim sağlanamadığı için 1999 Anayasası'nda tanınan düşünce, vicdan ve din özgürlüğü gibi hakları güvence altına almakta yaşanmaktadır. Bu bakımdan, başkenti tarafsız bir alanda stratejik olarak konumlandırmak, bu yolla Federal Başkent Bölgesi'ne ayrı bir siyasi statü kazandırmak, yürütme (başkan ve başkan yardımcısı başkanlığında), yasama (Senato ve Temsilciler Meclisinden oluşan bir Millet Meclisi) ve yargı organınca (Nijerya federal mahkeme sistemi) desteklenen bir hükümet sistemi tesis etmek, açıkça “etnik grup, cinsiyet, din, engellilik veya başka statülerden bağımsız olarak tüm yurttaşlar için eşitliği” teşvik etmeye ve kültürel-dinsel çeşitlilikten çok yurttaşlığa öncelik tanıyan demokratik bir devlet için sağlam temeller atmaya yönelik bir girişim olarak görülmelidir (Phillips, 2004, s. 83).

Tüm bu noktaları göz önünde tuttuğumuzda, artan yoksulluğun, etnik-dini çalkantıyı etkileyen kırılğan bir ekonomi ve çevresel bağlamdan kaynaklandığı ve bunların, farklı senaryolardan bağımsız olarak ülkeyi kuşatan toplumsal ve politik istikrarsızlık etkenlerinin temelini oluşturduğu görüşüne katılmak zorundayız. Bundan dolayı, Nijer Deltası'nda, “ülkenin güneydoğu jeopolitik bölgesinde kalan bazı

ülkelere” (Comfort, David ve Moses, 2013, s. 6) ve diğer Afrika devletlerine yayılmayı savunan etnik ve siyasi milislerin faaliyetleri sonrasında ortaya çıkan sürekli kriz gibi vakalar, iç bölgelerdeki, Müslüman ve Hristiyanlara yönelik iç karartıcı senaryolarla (özellikle Plateau eyaletindeki Jos şehrinde²⁷- pek çok hayata kast eden mezhepçi çizgi) birlikte, ulusal ve bölgesel güvenliği tehdit etmektedir. Aynı şekilde, daha önce de belirtildiği gibi, kuzey bölgesi “Müslümanların toplum içinde herhangi bir siyasi veya toplumsal faaliyette yer almasını ‘haram’ kılan ya da yasaklayan radikal bir İslam biçimi” (Comfort, David ve Moses, 2013, s. 7) tarafından aktif olarak teşvik edilen direniş ve terörizm (Boko Haram gibi) örnekleriyle doludur. Tüm bunlar, ulusötesi terörist şebekeler için davetkâr bir ortam yaratmaktadır.

Terörizm ve isyanlar Nijerya’da ön planda yer alsa da, bu ülkedeki ulusötesi güvenlik tehditlerini ele almanın, araştırmamızın amacına uygun olarak, faaliyetler, araçlar, yayılım ve aktörler bakımında UOS düzeyini ele almadan yeterince kesin veya doğru olmayacağını düşünüyoruz. Günümüzde karmaşık ve ilginç bir güvensizlik ortamında iç içe geçen, dolayısıyla bölgesel ve küresel siyasi ve ekonomik güvenliğe zorunlu olarak meydan okuyan ülkenin uzun suç teşebbüsleri geçmişini anlamak için, Nijerya’daki ulusötesi güvenlik tehditlerini, ulusal güvenlik ve bölgesel ortam üzerindeki etkilerine de bakarak kısaca değerlendirmeyi öneriyoruz.

3.2 Başlıca Ulusötesi Güvenlik Tehditleri

3.2.1 Uyuşturucu Kaçakçılığı, İnsan Kaçakçılığı ve İnternet Dolandırıcılığı

Tarihsel açıdan, ister yasal ister yasadışı iş dünyası söz konusu olsun, Nijerya, gerçek girişimcilerinin ticari becerileri ile tanınmaktadır. Yasadışı faaliyetler arasında, bölgesel uyuşturucu kaçakçılığı en sık rastlananlardan biridir ve Nijeryalılar, 1970’lerdeki petrol üretimi artışından günümüzdeki küresel ticarete dek bu alanda öncü olarak görülmüşlerdir.

1980’lerin başından itibaren Nijeryalılar ve Ganalıların yer aldığı örgütler, Batı Afrika uyuşturucu ticaretinin başlıca varış noktalarından olan Avrupa ve Kuzey

²⁷Bu tezde ayrıntılı olarak analiz edilmese de, Nijerya’nın orta kuşağında kuzey-merkezli bir eyalet olan Plateau eyaleti, özellikle de eyaletin başkenti Jos’u saran etnik-dini şiddet senaryosundan bahsetmemizin önemli olduğunu düşündük. 3,1 milyon kişinin yaşadığı bu bölgede 2001 yılından bu yana Müslüman ve Hristiyanlar arasında toplu katliamlar yaşanıyor. Bunların çoğunlukla otlak alanları üzerinde çıkan anlaşmazlıklara dayandığı, etnik ve dini biçimlere bürünerek yüzlerce hayata mal olduğu düşünülüyor. Kuzey alanındaki istikrarsızlığın genişlemesi ile durum iyice kötüleşiyor (Higazi, 2011).

Amerika pazarlarına kokain ve eroini başarıyla tedarik etmektedirler. O zamandan beri, üretim ve tüketim merkezleri arasında taşıma işini yapmak üzere kuryeler işe alınarak bagajda taşıma, uyuşturucuları prezervatif içerisinde yutma ya da genital organlara yerleştirme gibi her seferinde yeni teknikler deneniyor. Nijeryalılar, ulusötesi örgütlü uyuşturucu kaçakçılığı ağları içerisinde kendilerine bir yer edinmişlerdir ve yabancı yasa uygulayıcılar tarafından iyi tanınmaktadırlar. Hindistan, Pakistan, Tayland ve Suudi Arabistan gibi dünyanın farklı noktalarında, üretim veya transit bölgelerden nihai pazara bireysel uyuşturucu taşıyan ve “katır” vakaları olarak anılan vakaların çoğunda tutuklanan kişilerin Nijerya vatandaşı olduğu rapor edilmektedir (Ellis S., 2009). Bölgesel ticarete gelince, Nijerya’da yasadışı uyuşturucu kaçakçıları, hükümetin özellikle sınırlarda sıkı denetim başlatmasıyla endişe duymaya başladılar ve faaliyetlerini, yasadışı işlerle başa çıkmak için kaynakların halen yetersiz kaldığı komşu ülkelere taşıdılar. Bu da onlara yönetim merkezlerini kurmak ve/veya yeni üyeler istihdam etmek için uygun bir ortam sağladı (Johnnie, 2010).

Akademik alanda “Batı Afrika suç örgütü modeli” olarak genelleştirilen Nijerya uyuşturucu ticareti, örgütlenme ve akış açısından, esneklik, yüksek uyum ve örgütsel yönetim ile karakterize edilir ve bu özellikler, *işleyiş tarzı* ve ağları bakımından Nijeryalılarının başarılarını arttıran katma değerler olarak görülür. Sürekli olarak yapılanmalarını yenilemeleri, dünyanın farklı bölgelerindeki suç piyasasının evrimine hızlı ve etkili bir şekilde cevap vermelerine olanak tanıyor. Bu çerçevede, sadece yüksek risk/kâr amaçlı ortaklığa dayanan bağımsız hücre modeli, Yakuza veya İtalyan mafyası gibi sadık, akrabalık ve etnik köken temelli, “geleneksel olarak bilinen” organize suç gruplarına ters düşen bir profildir. Öte yandan bu profil, Latin Amerikalı uyuşturucu tacirleri, hatta Asyalı eroin ve metamfetamin ortakları ile kurdukları mevcut yoğun ilişkiyi ve benzer şekilde Kamboçya, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Macaristan, Filipinler, Singapur, Tayland, hatta Türkiye’den suç örgütleriyle kurdukları belli bağlantıları anlamaya yardımcı olur. Bununla birlikte, bu geniş ağ, Afrika, ABD ve Avrupa’daki (geleneksel olarak İngiltere ve İtalya’daki) tanınmış pazarlarla olan geleneksel bağlantılarını ihmal eden tuhaf bir olgu olarak değil, sadece ticari genişleme olarak görülmelidir (Cockayne ve Williams, 2009).

Nijeryalı bir suç örgütünün tipik yapısı, özellikle işlevsel temelde bölümlere ayrılmış ve örgütün üst ve alt birimleri arasındaki temasın sınırlı olması (ve kurulursa

da normalde Afrika dillerinin “derin” lehçeleriyle kurulur) üzerine kurulmuştur ve bu model oluşturulurken temel amaç, uyuşturucu ticaretleriyle mücadele eden küresel yasa uygulayıcılarının çabalarını engellemektir. Genel olarak, başarılı ağlar şu aktörleri içerir: 1) *Baronlar*: Operasyonun mali yükünü üstlenirler, altlarında doğrudan olmasa da küçük bağımsız hücreler çalıştırır, ürünü ucuza ve genellikle yüksek saflık derecesinde satın aldıkları üretim alanları ile doğrudan bağlantılara sahiptirler (ki bu kârı ve piyasayı belirler; örn. ABD – eroin, AB – kokain). 2) *Forvetler veya Aracılar*: Genellikle eski “katır”lar olup, çoğunlukla kendi başlarına çalışırlar, ancak yeni bir kurye kiralamak gibi hizmetleri sağlamak için gerekli lojistik araçlara ve bağlantılara sahiptirler. 3) *Kuryeler*: Uyuşturucu taşımak üzere kendileriyle anlaşma yapılmış farklı yaş ve cinsiyetteki bireylerdir. Günümüzde, Nijeryalı kuryeler “sessizlik yemini” altında çalışmalarını sürdürmektedir. Geleneksel topluluklar arasında hâlâ büyük saygı duyulan kâhinler önünde edilen ciddi yeminlere benzer biçimde, kuryeler ve örgüt arasında, tutukluluk hallerinde yetkililere hiçbir bilgi vermemelerini gerektiren “sadakat” üzerinden şekillenmiş bir “ilişki” bulunmaktadır. Buna ilaveten, bu yapının bir diğer bölümü de *serbest çalışanlar* ya da gruplarla doğrudan bağlantılı olmayan, bazen açıkça kendi “girişimlerini” başlatma amacıyla, kendi başlarına üretim bölgelerinden uyuşturucu alıp tüketim bölgelerine kaçıran bireylerdir (Ellis, 2009).

Özellikle *kurye* rolü açısından değerlendirildiğinde, aidiyet duygusu şebeke içinde çok fazla yer tutsa da, benzer örgütlere kıyasla etnik ilişkilere çok daha az bağlı olduğu için, Nijeryalı modeli organize suç örgütleri için belirleyici bir özellik değildir. Yine de bazı durumlar dikkate değer. Örneğin, İgboland bölgesinden olan kişiler, genellikle ulusal ve bölgesel uyuşturucu kaçakçıları arasında ön plana çıkarlar (tutuklanan erkeklerin %90’ı). Bu durumun tarihsel nedenleri bulunmaktadır; Atlantik köle ticareti, 1967-70 iç savaşı ve (yorgun topraklar ve dolayısıyla yüksek göç oranlarının bir sonucu olarak) günümüzde giderek gücünü kaybeden tarımsal üretime bağlı olarak İgbolar diğer etnik gruplara kıyasla dış ticarete ve yasadışı mallara erişim konusunda daha geniş bir bilgiye sahiptirler (Ellis S., 2009). Ancak, Nijerya uyuşturucu kaçakçılığı rotaları incelendiğinde, normal olarak güney bölgesinin öne çıkması gerekirken, Ortadoğu merkezleriyle olan bağlantının, “Kuzey Atlantik ticaretine göre, çok daha fazla sayıda Müslüman dünya ile dinsel birliği olan Kuzey Nijerya kökenli bireylerce yapılması” merak uyandırmaktadır. Bu durum, hac

amacıyla Suudi Arabistan’a giderken bu bölgelere yasadışı uyuşturucular götürüp kazanç elde etmekle suçlanan hacıların kullanıldığı 1972 yılındaki ticarete ve o sırada kurulan bağlantılara dek uzanır (Ellis, 2009, s. 175).

Son zamanlarda, Nijerya uyuşturucu ticareti, küresel bir organizasyon olarak varlığını güçlendirecek ve Kolombiyalıları ile Güney Asya’nın Altın Üçgeni (Tayland, Myanmar, Laos ve Afganistan’dan²⁸ sonra en büyük afyon üretim merkezlerinden biri olan Çin) gibi ulusötesi kartellerle bağlantılarının gelişmesiyle sonuçlanacak biçimde “yöntemlerini sürekli uyarlayıp geliştirme” (Ellis S., 2009, s.181) noktasına geldi (Moodley, 2015). Bu suç ağlarıyla bağlantı kurdukça da onlara benzer nitelikler kazandı: Yasadışı uyuşturucu ticaretine karışan aktörler diğer suç alanlarına doğru genişleme gösterdiler. Bunlar arasında, “insan ticareti ve kaçakçılığı, uyuşturucu ve silah kaçakçılığıyla birlikte en hızlı büyüyen ‘suç endüstrisi’ evreninin bir parçası” olarak görülmektedir (Ellis ve Akpala, 2011, s. 20).

Uyuşturucu kaçakçılığı ve insan ticareti arasındaki korelasyon, yukarıda belirtildiği üzere, örgütsel gelişme, giderek artan kâr beklentisi ve dolayısıyla “suç pazarı” üzerinde kontrol kurmanın sonucu olarak yorumlanmaktadır. “Mağdurlar, esnek, ucuz, hemen hemen tükenmez bir işgücü kaynağı sağladığından” ve fahişelik, satma ya da uzun süreler esaret altında tutma (seyahat giderlerinin ödenmesini garanti altına almak için bir taktik) gibi hepsi de suçlular tarafından sonuna dek kullanılan yöntemler sayesinde kişi başı 40.000 ila 70.000 ABD dolarını bulan meblağlar elde edilmektedir (Campana, 2015, s.72’den Kandathil, 2005, s.91) ve insan ticareti “sürekli bir kâr kaynağı” yaratmaktadır (Campana, 2015, 72’den Shelley, 2010, s.89).

Nijeryalı suç örgütleri söz konusu olduğunda, insan ticareti pazarı *iç kaçakçılık* üzerine inşa edilmiştir. İnsan ticareti mağdurlarının büyük bir kısmını oluşturan ve yaklaşık % 83’ü bulan her iki cinsiyetten çocuklar ev hizmetçiliği, sokak ticareti (gayriresmi ticaret), ticari seks işçiliği, plantasyon, inşaat, taşocağı ve madenlerde çalıştırılmakta ve uyuşturucu ticareti alanlarına yönlendirilmektedir. Ayrıca, bu çocuklar gönüllü olarak ya da suçlular tarafından aldatılarak, bölgesel ticarete (Mali, Benin, Togo, Gana, Gabon, Fildişi Sahili, Kamerun, Burkina Faso, Ekvator Ginesi) ve/veya Avrupa ve Orta Doğu gibi uluslararası hatlarda *sınır ötesi*

²⁸Altın üçgende bölgesel uyuşturucu ticareti, 16,3 milyon ABD doları olarak tahmin ediliyor, ancak Afganistan 1990 yılından bu yana kademeli olarak en büyük üretici oldu (Moodley, 2015).

kaçakçılığı ve ticareti istatistiklerini dolduran savunmasız bir kargo işlevi de görmektedir (Ellis ve Akpala, 2011).

Uluslararası güzergâhlara gelince, Avrupa ülkeleri (çoğunlukla İtalya ve Hollanda) fuhuş amacıyla ticareti yapılan kurbanların ana pazarını oluşturmaktadır ve bu ticaret de her iki cinsiyetten seks suçluları tarafından yürütülmektedir. Sözü edilen suçlular 34 yaş civarında, sadece Nijeryalı değil aynı zamanda Ganalı da olan, İtalya ve/veya Batı Afrika’da yaşayan ve “işletme tarzında bir teşebbüs” şebekesini yöneten bireylerdir. Söz konusu teşebbüs ise tipik olarak bir *müdür* (sorun çözücü, karar alıcı), bir *kaynak sağlayıcı* (uçak bileti, sahte belgeler, güvenli evler gibi “bürokratik işlerden” sorumlu üyeler), bir *taşıyıcı* (ticaret sırasında kaçırılan kişilere eşlik etmek üzere) ve *madamlardan* (ağ hiyerarşisinde yükselip kaçakçı olmuş eski fahişeler) oluşur. Bu örgütler genellikle akraba bağlarını kullanmama ve yasal otoritelerin dikkatini çekmemek için şiddet kullanımını kısıtlama gibi özellikler taşırlar. Bu özellikler sayesinde başarılarını sürdürmektedirler (Campana, 2015).

Nijerya insan ticareti ağının dinamikleri analiz edilirken, uyuşturucu ticaretiyle olan korelasyon, iki ticaretin de hedef pazarları arasındaki kesişime bakıldığında aşikârdır: Belçika, İspanya, Fransa, Birleşik Krallık, Rusya, Almanya, Norveç, İsveç, İtalya ve Hollanda (Ellis ve Akpala, 2011’den Alemike ve Chukwuma, 2005, s.88) ki bu da kârın çoğalması ve bölgesel yasadışı ticaret taleplerine verilen eş zamanlı kriminal tepki arasındaki bağlantıyı kanıtlamaktadır. Bununla birlikte, uyuşturucu ticaretini ve diğer suç faaliyetlerini birbirine bağlayan organize suç alanının genişlemesi, yalnızca yukarıdaki durum için geçerli değildir. İnternet dolandırıcılığı da, bölge içinde ve dışında güvensizlik oranını arttırdığından ezici bir pay sahibidir. Bugün uyuşturucu kaçakçılığı ile internet dolandırıcılığı arasındaki karşılıklı ilişki, UOS’un Nijerya’daki geniş alanının bir kısmını temsil etmektedir ve AFF (Ön Ödeme Dolandırıcılığı), yıllık yüz milyon ABD dolarını bulan zararlar vererek dünya çapında yarattığı mağduriyetlerle dillere destan olmuş durumdadır. Batı Afrika’da ve/veya diasporada yaşayan Nijeryalılar, komşu devletlerin vatandaşları tarafından sıklıkla (bu suçun konu edildiği Nijerya Ceza Kanunu 419. bölümüne atıfla) 419 dolandırıcılığı olarak da bilinen ve özellikle de bilgisayar suçlarına ilişkin yeni ve geniş suç dalgaları kapsamında görülen AFF ile suçlanıyor (Edelson, 2003). Bu dolandırıcılık sistemi, “bilgisayar ağlarını veya cihazları hedef alan” ve/veya

“bilgisayar ağı veya cihazlar tarafından kolaylaştırılan suçlar (...)” yoluyla yasaların çiğnenmesi olarak tanımlanmaktadır (Ehimen ve Bola, 2010, s.94).

Nijeryalı uyuşturucu satıcılarının 419 dolandırıcılığına geçtiği zira bunun daha ucuz ve güvenli olduğu ve 419 dolandırıcılarının da (diğer işlerinin yanı sıra) uyuşturucu ithalatına kaydığı söyleniyor (Edelson, 2003, s. 395).

Nijerya’da 1970’lerde petrol üretiminin artması, genelde farklı suç fırsatlarının ortaya çıkmasına katkıda bulunan önemli bir olay olarak görülür. Bunlar arasında AFF, son 30 yıl içinde, faillerin, kurbanların, kayıpların ve genel olarak cezasız kalmanın artışını kolaylaştıran geniş bir saha ve düşük denetimin sayısız avantajından faydalanılan sanal gerçekliğe açılarak, en önde gelen suçlar arasında yer almaktadır. Dolayısıyla, Nijerya devleti, [bir durumu] yanlış yorumlayan kişinin buna göre hareket edeceğine dayanarak kasıtlı olarak yanlış yorumlamayı provoke eden bir eylem veya davranış olarak anlaşılabilecek bu suçun yayılmasıyla mücadele etmek için bazı tedbirler almıştır (Ehimen ve Bola, 2010; Edelson, 2003). Bu karşı tedbirler arasında Ulusal Siber Güvenlik Girişimi (2003), Nijerya Siber Suç Çalışma Grubu (NCWG) ve 2004 Nijerya Ekonomik ve Mali Suçlar Komisyonu (Kuruluş) Yasası (NEFCC-E / Yasa 2004) gibi örnekler bulunmaktadır.

Ne var ki, özel bir yasal düzenleme bulunmadığı için, ülke ticareti internet üzerinden yapılmaya başladıkça ve mesela ulusal borsa piyasası bu yolla tehdit altına girdikçe söz konusu dolandırıcılık suçları, Nijerya makamları tarafından, “ulusal ekonomiye sabotaj” olarak nitelenerek NEFCC-E/Yasa 2004 kapsamında ekonomik suç sayılmaktadır (Ehimen ve Bola, 2010, s.95-96). Benzer şekilde, Nijerya Ceza Kanunu’nun (NCK) 418, 419 ve 421 sayılı bölümleri, bu suçları, rüşvet, döviz yolsuzluğu, fikri mülkiyet hakları, petrol ikmali, toksik atıkların ve yasaklı malların piyasada istismarı ile aynı bağlam içinde ele alarak düzenlemektedir (Ehimen ve Bola, 2010). Bu faaliyetlerin suç olarak görüldüğü nokta, gereksinim duyulan bilgilere sahip kişilerin, bu bilgileri ele geçirmek isteyen kişilerce kelimeler, yazım veya davranışlar dâhil olmak üzere sahte ya da yanlış beyanlarla kasten aldatılması sonucu gerçekleşmesidir (Paragraf 418, 419, 421). Dolayısıyla, NCK’nın 419. bölümü, “herhangi bir kişiden çalınabilir herhangi bir şeyi herhangi bir iddiayla dolandırıcılık amacıyla ele geçiren ya da birini çalınabilir herhangi bir şeyi başka birine teslim etmeye teşvik eden kişi ağır bir suç işlemiş olur” tanımıyla bu fiili suç kapsamına almaktadır (Ehimen ve Bola, 2010, s.95-96).

Bununla birlikte, bu yaklaşımlar, 419 suçlularının yasadışı piyasada iş yapmalarını önleme veya gözlerini korkutma noktasında yeterince başarılı olamıyor. Genellikle “yahoo çocukları [yahoo boys]“ olarak bilinen ve teknoloji cihazlarını kullanmada ve mektup (e-posta veya faks) tasarlamada belirli eğitim düzeyine sahip kişiler olan Nijeryalı dolandırıcılar ve ortakları, son derece güvenilir takma isimlerle insanların açgözlülüklerinden tekrar tekrar ve başarılı bir şekilde istifade ediyorlar. Örneğin, zarar karşılama işlemi gerçekleştiren ABD maliye memurları gibi davranarak; Nijerya Ulusal Petrol Şirketi gibi güvenilir kuruluşları adına “sahte” yatırımlar önererek; mağdurları, var olmayan özel şirketlere katılmaya teşvik ederek ya da veriler çalınmış olduğu için “normal ve kurumsal” bilgilerin yer aldığı, dolayısıyla bankaların/şirketlerin görünüşte yasal olan websiteleri üzerinden yatırım yapmaya teşvik ederek bu eylemleri gerçekleştiriyorlar. Tüm bu örneklerde, bir ön ödeme ve/veya kişisel bilgiler istenmektedir ve daha sonra bunlar kişisel banka hesaplarına erişim amacıyla kullanılmaktadır (Glickman, 2005; Frank ve Odunayo, 2013; Edelson, 2003; Ehimen ve Bola, 2010).

Başka koşullarda, bunlara ek konular da 419 dolandırıcılarına bol kazanç kaynağı oluşturmaktadır. Loto ödülü ve miras iddiası, yabancı bankalara büyük miktarlarda para transferine karışma, arazi ya da diğer varlıkların alım satımında dolandırıcılık, spam e-posta gönderileri, ATM sahtekârlıkları, şifre avcılığı, “sahte çekler”, kart dolandırıcılığı ve kişisel elektronik hesap yönetimi (hedeflerin hesabı, adını, gizli kodlarını, kredi kartı numarasını, sosyal güvenlik numarasını girdiği sahte web siteleri sayesinde bunları internet üzerinden alışveriş ve/veya birkaç başka hesaba para transferi için yeniden kullanma) bunlar arasında sayılabilir (Glickman, 2005; Frank ve Odunayo, 2013; Edelson, 2003; Ehimen ve Bola, 2010).

Daha yakın bir zamanda, e-ticaret ve kredi planı komplolarına ek olarak, başka bir dolandırıcılık, kurban sayısında artışı hızlandırdı. “İnternet aracılığıyla eş arayan bazı insanların durumundan” faydalanmak üzere sahte kimlik kullanan suçlular artmaya başladı (Ehimen ve Bola, 2010, s.95). Her yıl, pek çok kişi, çoğu zaman çalıntı fotoğraflarla, “tanımadıkları” kişilerin çekici resimlerine vurularak, “sahte” romantik vaatler karşılığında uzun mesafelere, bilhassa Western Union sistemi ya da banka havalesiyle parça parça ya da bir seferde para göndererek büyük miktarlarda “yatırım yapma” tuzağına düşüyor. Yukarıdaki tüm dolandırıcılık senaryoları, “ciddi ekonomik ve sosyal değişim koşullarında piyasaların ve yasal kurumların büyümesine

zarar vererek” (Glickman, 2005, s.462), özellikle bu konuda pek çok vakanın gözlemlendiği Nijerya’nın, “(...) uluslararası imajını, (...) iş yaşamını, (...) zihinsel psikolojisini ve hatta (...) çocuklarını küçük düşürerek zararlı bir şekilde etkilemektedir” (Ehimen ve Bola, 2010, s.97).

Küresel AFF kaçakçığının % 70’i Batı Afrika kökenlidir ve bu vakaların çoğu (siber suçlar merkezi olarak dünyada üçüncü sırada yer alan) (Edelson, 2003) Nijerya merkezlidir. Bu dolandırıcılıkları kolaylaştıran en önemli unsur, özellikle bu konuyu hedef alan yasal-kurumsal yetersizlik, karşı önlemler açısından Aşıl topuğu olarak görülen yasaların eksikliği, tutuklama ve kovuşturma oranlarında gözlemlendiği gibi Nijerya ulusal polisinin interneti denetleme yeteneğinden yoksun olmasıdır.

Batı Afrika incelendiğinde, her türden ve her konuda suçluların işbirliği yaptığı ya da bağlantı kurduğu mevcut alanların oluşturduğu tehdit, direnişçi ve terörist gruplar UOS ortamlarıyla yakınlaştıkça daha da kritik hale gelmektedir. Örneğin, AQIM gibi grupların, operasyonlarını finanse etmek için, bölgesel uyuşturucu kaçakçılığına girerek kazanç sağladığından ve güneye doğru genişleyerek siyasi ve askeri güç rolünü üstlendiğinden şüphelenilmektedir. Örneğin, 2006’da uyuşturucu kaçakçılığından tutuklanan bir kişinin daha sonra AQIM adına çalışmakta olduğunu itiraf ettiği, benzer şekilde 2009 yılında aynı suçtan yargılanan bir Ganalının da bu işi AQIM ve Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri’nin bir üyesi olarak yaptığını itiraf ettiği rapor edilmektedir. Bu arada, bu fonların iç ve bölgesel güvenliği sürekli olarak zayıflatmak üzere Boko Haram gibi radikal grupları mali ve maddi olarak desteklemek için kullanıldığı da kanıtlanmıştır (Aning ve Pokoo, 2014). Buna ilaveten, güvensizliği daha da güçlendiren sınırların geçirgenliği ve yerel ve komşu bölgelerden ithal edilen (% 70’i Nijerya’nın iç yasadışı ticaretine atfedilen) küçük ve hafif silahların bölgesel kaçakçılığı, ulusötesi örgütlü suç şebekelerinin operasyonlarını sertleştiren ve bu nedenle şiddet ve suçluluğu arttıran etmenlerdir (Adetula, 2015).

Stephen Ellis, Nijerya kökenli suç ağlarının gelişmişlik seviyesi ve sonuç olarak farklı suç alanlarının birbirine bağlanması nedeniyle, Mintzberg’in “adhokrasi” kavramıyla paralel bir nitelermeye dikkat çekerek ilginç bir bakış açısı sunuyor. Adhokrasi, farklı alanlardan bir araya getirilmiş uzmanların “sorunsuz bir biçimde çalışan *ad hoc* proje ekibi” üzerine kurulu örgütsel model olarak tanımlanmaktadır

(Ellis, 2009, s. 185'den Mintzberg, 1993, s. 254). Nitekim Nijerya'daki ve Nijerya'dan gelen organize suçlular, teknik, yapı karmaşıklığı ve çok yönlülük açısından aslında başarılı bir yasadışı iş ortaya koyuyorlar. Bu kişiler, suçun dolambaçlı yollarını genişletmek (örneğin Senegal, Gana, Benin, Togo'da taklitçi şebekeler), risk ve masrafları asgariye indirip kârı maksimize etmeye dayalı bir ekonomik perspektiften kazanç sağlamak suretiyle sadece benzer kârlı suçların çeşitliliğini keşfetmekle kalmayıp aynı zamanda direnişçi ve/veya terörist gruplara hizmet ederek eylemlerini çok etkili, rekabetçi ve kazançlı hale getirmişlerdir (Cockayne ve Williams, 2009; Mazzitelli, 2007; Adetula, 2015). Bu nedenle, her türden suçlunun gelişmesine katkıda bulunduğu ve araçsallaştırdığı son derece belirsiz bir suç bölgesi oluşmaktadır. Bu ulusal atmosferin, suçun yayılmasına karşı mücadelenin tamamen etkisiz hale geleceği kadar kırılgan olduğu sonucuna varılabilir ki bu durum Nijeryalı suçlular ve radikal dini-politik gruplar tarafından sonuna kadar kullanılmaktadır.

3.2.2 Terörizm ve Yasadışı Petrol İkmali

3.2.2.1 Nijer Deltası

Nijerya'nın güney kesiminde yer alan Nijer Deltası (Şekil 21), yaklaşık 70.000 km'lik geniş bir alanda Atlantik Okyanusu'na açılır ve biyolojik çeşitlilik, petrol, gaz, mangrov dereleri ve sulak alanlar bakımından oldukça zengindir (Ogundiya, 2009). Aynı derecede önemli olan ve ülke nüfusunun% 20'sini (30 milyonu) oluşturan insan kaynağı da ağırlıklı olarak petrol üretimi bakımından zengin dokuz eyalete yayılan bir etnik çoğunluk olan İjawlardan oluşur (Otto, 2014; Taft ve Haken, 2015). Bölge, aşırı derecede genç ve işsiz, %70 oranında yoksulluk sınırının altında yaşayan yüksek bir nüfus yoğunluğuna (dünyanın en yükseklerinden biri) sahiptir (Balouga, 2009).

18. yüzyıldaki endüstriyel devrimin ardından, petrolün gerçek bir enerji kaynağı olduğunun keşfedilmesinden bu yana, bu ürüne verilen değer, önem ve talep endişe verici bir boyuta ulaştı. İnsanlığın gereksinimi açısından, birinci sıraya yerleşmek için insan kanıyla yarışan kara altına yönelik bu dizginlenemeyen iştah, pek çok ülkenin petrol üretilen bölgelerin kontrolü, korunması ve edinilmesi konusunda birbirleriyle yarışması nedeniyle savaflara yol açtı (Ogundiya, 2009, s.33).

Nijer Deltası bölgesi, aralıklarla, Afrika'daki çatışmalı ortamın sorunlarından en fazla nasibini alan yerlerden biri oldu. Sıradan vatandaşın bakış açısından, sorun asıl olarak etnik nedenlerden kaynaklanıyor gibi görülebilir ancak daha dikkatli bir

çalışma, federal hükümet ve isyancı gruplar arasında yıllardır süren savaşların temel nedeninin Nijerya'nın petrol endüstrisindeki yabancı çıkar grupları olduğunu göstermektedir. Ülkede üretilen günlük 2,3 milyon varil ham petrolün büyük bir kısmı Nijer Deltası'ndan sağlanmaktadır (Uluslararası Kriz Grubu, 2006). Dolayısıyla, bölgedeki karışıklığı her açıdan kavramayı sağlayacak kilit unsur, farklı uluslararası ekonomik çıkarlar ve yönetici elitler tarafından beslenen petrol politikalarının küreselleştirilmesine dayanan küresel enerji güvenliğiyle her açıdan yakından ilişkilidir. Söz edilen bölgedeki mevcut sosyo-ekonomik ve siyasi bağlam, kendi kaderini tayin ve bunun sonucunda da herşeyden öte bölgesel kalkınmaya mal olan doğal kaynaklar üzerinde tam kontrol için uzun bir sürece ihtiyaç olduğunu ortaya koyar.

Bu ortamı daha da bozan, bölgede petrol üretiminde, ulaşımında, ticaretinde ve tüketiminde ana aktörler olan Çok Uluslu Petrol Şirketleri (MNOCs), kaynak savaşını, yolsuzluğu, kurumsal çöküşü ve *kötü yönetişimi* açıkça destekleyen ve ulusal paydaşları da içeren bir sistemin parçası oldukları için hedef haline gelmektedirler. Genel olarak bakıldığında, Afrika'da belli bölgelerin içerisinde bulunduğu döngüsel mücadele ortamı, “devletin çöküşü” tabirinin vücut bulmuş hali olduğu gibi, genellikle “kaynak çatışması”nı vurgulayan “kaynak laneti”nin bir sonucu olarak da algılanabilir (Obi, 2011). Yukarıdaki kavramlar çerçevesinde, Delta bölgesinin mağduriyetleri ve yıkım vakaları, ulusal bağımsızlık öncesi döneme dek giden örneklerdir. Yine de, Nijerya'da oynanan bu küresel petrol politikası planı, aslında, öyle iyi bir kurulu sistem geliştiriyor ki, dünyanın geri kalanı ve temel petrol üretim alanlarıyla bağlantıyı sağlayan ulusötesi süreci tehlikeye atacak her türlü engel, hedef haline geliyor (Obi, 2011).

Bölgenin temel özelliği her ne kadar etnik çeşitlilik, heterojenlik ve çok-kültürcülük olsa da (Ogundiya, 2009) yerel özerkliğin uzun süredir ortak bir amaç olduğu açıktır. Bölgede denetimi ele geçirmek için yapılan ilk örgütlü girişimler, Cross River Ogoja Eyaleti Hareketi (Cross River Ogoja State Movement–COR), Orta Batı Hareketi ve Nijer Deltası Kongresi (Niger Delta Congress–NDC) tarafından gerçekleştirildi. Bütün bu girişimler, 1966'da Isaac Boko tarafından kurulan bağımsızlık sonrası İjaw Partisi Nijer Deltası Gönüllü Gücü (Niger Delta Volunteer Force–NDVF) kadar merkezi yönetimin ilgisini çekmeyi başaramadı. Temel olarak petrolün büyük kısmının yoğunlaştığı Doğu bölgesinin ayrılmasını isteyen isyancı

grup, daha başlangıcından itibaren, Nijerya'nın Batı ve Doğu bölgeler şeklinde iki ana ekseninde etnik-coğrafi olarak yapılandırıldığı bir dönemde sorunun özüne parmak basmıştı. Kuzey'de esasen Hausa/Fulani grupları, Doğu'da İgbolar, Batı'da Yorubalar ve bunların yanı sıra yeterince temsil imkânına kavuşmamış etnik azınlıklar bulunuyordu (Obi, 2011).

Doğu bölgesi, Biafra olarak yeniden adlandırıldıktan ve Nijerya Federal Devleti on iki eyalet üzerinden yeniden yapılandırılıp, Nijer Deltası üç büyük eyalet arasında bölüştürüldükten sonra daha fazla çatışmaya tanık oldu. NDVF, tek taraflı olarak, "Nijer Deltası Halk Cumhuriyeti"nin kuruluşunu ilan ederek bölgedeki petrol, ilgili vergiler ve petrol şirketlerinin imtiyazları üzerinde hak iddia edince, otomatik olarak federal hükümet bu önerileri reddetti. Ardından Bonny ve Harcourt Limanı'nı ele geçirerek Biafra eyaletlerinin ablukaya aldı ve petrol ihracat terminalleri üzerinde tam denetim kurdu. Taraflar arasındaki "düşmanlık" durumu, 1967-70 Biafra savaşı olarak bilinen tarihsel dönemde, acımasız ve şiddetli bir ortamda binlerce kişinin öldüğü ve yaklaşık 30 ay süren bir iç savaşa yol açtı. 1990'da, Ogoni Halkının Yaşamaları İçin Hareket (Movement for the Survival of Ogoni People– MOSOP), Ogoni Hakları Bildirgesi ve Ekleri'nde (1990-91) sunulan bir dizi talebe dayanarak bölgesel ayrılık kampanyasının fitilini yeniden ateşledi. Buna ek olarak, örneğin 1993 başkanlık seçimlerini boykot ederek federal devlete ve Nijerya'daki en büyük çokuluslu petrol şirketi Shell gibi diğer paydaşlara saldırmaya başladı. 1967 ayaklanmalarında olduğu gibi, merkezi hükümet şiddetli bir şekilde karşılık verdi ve isyancıları tutuklayarak grubun lideri Saro Wiwa'nın da aralarında bulunduğu pek çok kişiyi idama mahkûm etti ("Ogundiya", 2009; Obi, 2006).

Bugüne kadar, bu bölgedeki tüm etnik gruplar, Nijerya merkezi yönetiminin "türev ilkesine" dayalı ulusal ekonomiyi sürdürebilmek için bölgenin doğal zenginliğinden kazanç sağladığını iddia ediyorlar. Sözü geçen ilke, 2001 yılında Anayasa Mahkemesi'nin verdiği karara göre hem kıyıda hem kıyı açıklarında çıkarılan petrol gelirlerinin paylaşımında yerel hükümetlerin aleyhine federal hükümet maliyesine kâr getirecek şekilde işletilen haksız bir politika olarak değerlendirilmektedir. Paylaşım sürekli değişiklik göstermektedir: Eskiden bölgesel yönetimlerin payı % 50 iken, 1990'da % 1,5 oranına düşürüldü ve daha sonra, ülke 1999'da demokrasi düzenine geçtiğinde tekrar 13% oranına çıkarıldı (Obi, 2011).

Hepsi de askeri yönetim döneminden miras kalmış olan ve bu nedenle “petrol politikalarının militarizasyonu” ya da petrol kaynaklarının otoriter gaspı olarak kabul edilen 1969 Petrol Yasası, 1971 Offshore Petrol Geliri Yasası (9) ve 1978 Toprak Kullanım Yasası ile tekelciliğin koruma altına alınması söz konusu şikâyetleri daha da kuvvetlendirdi. Aslında, daha önceki yasalar, yerel liderlerle ya da topluluk içindeki diğer önemli kişilerle işbirliği yapmaya dönük politik bir manevrayla haksızlığı maskeleyerek toplulukların arazilerinin devlet tarafından gaspını sağlamaktaydı. Siyasi manipülasyon artık Petrol Madeni Üretim Alanları Geliştirme Komisyonu (OMPADEC), Nijer Deltası Kalkınma Komisyonu (NDDC), Nijer Deltası Bakanlığı, Nijer Deltası Sahil Devletleri Sosyo-Ekonomik Kalkınma Konseyi (COSEDECS) ve Nijer Deltası Barış ve Uyuşmazlık Çözümleme Komitesi (NDPCRC) gibi federal kurumlar aracılığıyla yapılmaktadır (Obi, 2011) ve Nijer Deltası’ndaki duruma ilişkin merkezi stratejiler olarak tanımlansalar da aslında petrol endüstrisinin tam kapasite ve normal işleyişini sürdürmeye yönelik taktiklerdir.

Bu senaryo, deniz yaşamının tahrip edilmesine, su, toprak ve bitki örtüsü kirliliğine ve ekinlerle ağaçların harap olmasına yol açan, sismik araştırmalarda patlayıcı kullanımı, petrol gemileri ve tankerlerinden sızıntılar (1970-2000 yılları arasında toplam 7.000’den fazla olduğu tahmin ediliyor), yüksek ısı gazı alevlenmesine ve muhafazasız yüksek basınçlı boru hatlarına maruz kalma gibi petrol endüstrisinin olumsuz sonuçları arttıkça daha da şiddetlendi. Sonuç olarak, petrol madenciliği sosyal-ekonomik ve siyasi bozulmaya katkıda bulunmuş ve 1995-2004 yılları arasında pek çok yeni etnik isyan patlamasıyla ve dolayısıyla Egi Kadın Hareketi, Şehitler Tugayı, NDVF ve en önemlisi de Nijer Deltası Kurtuluş Hareketi (MEND) gibi çeşitli militan etnik hareketlerin birleşmesiyle sonuçlanmıştır. Daha az bilinen MEND, İjaw etnisitesiyle ilişkili olup, operasyonlarını gizli yürüten özerk şubelerin toplamından oluşan, yapının ve lider rollerinin belirsiz olduğu gizliliği esas alan bir grup olarak tanınır. Dahası, insan kaçırma, rehin alma, petrol ve gaz tesisatlarını tahrip etme (boru hattını sabote etme ve parçalama), petrol işçilerini yurtdışına sürme ve yasadışı petrol ikmalı gibi önceki örgütlerden farklı operasyon modelleriyle tehlikeli bir örgüt olarak tanımlanmaktadır (Ogundiya, 2009; Obi, 2006; Otto, 2014; Taft ve Haken, 2015).

Eski petrol toplama kartellerini ve diğer yerel militan grupların üyelerini kendi şemsiyesi altında toplayan grubun faaliyetleri, 2006 yılında kuruluşundan bu yana

yukarıda belirtilen işbirliklerinin maddi ve lojistik desteği sayesinde büyük ölçüde kolaylaştı (Taft ve Haken, 2015). MEND'in söz konusu deniz alanında meydana gelen suçların faili ve destekçisi olduğu gerçeğinden hareketle, eylemlerinin bölgede silahların yaygınlaşmasını etkilediği açıktır. MEND eylemleriyle sadece küresel petrol arz akışını etkilemekle kalmayıp aynı zamanda bölgesel ve ulusal ekonomiyi de ciddi biçimde sarsmayı başarmışlardır. Bunun en açık kanıtı 1970'te %90'lara varan ulusal petrol ihracatı gelirinin hızla %25'lere düşmesinde görülebilir (Obi CI, 2006). 2009 Uluslararası Af Örgütü programından sonra bile, mevcut ceza ve şiddet seviyesi, yerel şikâyetlerin ve işlenen suçların muazzam kazançlarının devam ettiğini ve iyi yönetilemediğini kanıtlamaktadır (Otto, 2014; Taft ve Haken, 2014). Özellikle MEND'in eylemlerindeki ısrarı bu duruma yol açmaktadır.

Suçların çoğunun kıyı açıklarında meydana gelmesine rağmen, 1970'li yıllardaki petrol üretimindeki artıştan bugünkü “petrol korsanlığı” ortamına, ham petrolde yıllık kayıpların maliyeti 12 milyon ABD dolarına ve günlük 150.000 varile ulaşması kaygı vericidir (Otto, 2014, Uluslararası Kriz Grubu, 2015). Yerel devletlerin önlemlerini boşa çıkaracak şekilde hareket eden, hızlı uyum yeteneğine sahip ve karşı-müdahale yapabilecek müttefikleri bulunan, tehlikeli ve iyi örgütlenmiş gruplarla başa çıkmak gerekmektedir. Bu gerçekten hareket eden Onuoha, bize bu grupların ağlarının -operasyonlarını bütünüyle temsil etmese de- oldukça yakın bir tablosunu sunuyor.

Bu tablo şu aşamaları kapsıyor: 1) *Hedef seçimi*: Petrol endüstrisi içerisindeki elemanlar, operasyonun nihai finansörleri ve kolaylaştırıcılarından sağlanan hedef alınan tekneye ilişkin gerekli bilgilerin toplanması, 2) *Planlama*: Korsan çetesiyle temasın ne zaman, nasıl ve nerede olacağının tanımlanması, 3) *Konuşlanma*: Denizcilik teknolojisi, uydu telefonları, silahlar ve diğer cihazlar gibi gerekli araçların tedarik edilmesi, 4) *Saldırı*: Geminin/teknenin denetimini ele geçirme, dışarıyla bağlantı kuracak her türlü iletişim aracını devre dışı bırakma ve genellikle aşırı şiddetli devir alma işlemleri, 5) *Yük Aktarma*: Genelde yalıtılmış bir bölgede ya da “yavaş seyir” halinde, depodaki yakıtın boşaltılıp suçluların gemisine aktarılması, 6) *Nakliye*: Elde edilen petrolün stratejik bölgelere götürülmesi, 7) *Depolama*: Çalınan malın, dağıtım ve taşıma öncesinde petrol pazarlamacısının bölgedeki tesislerinde saklanması, 8) *Elden Çıkarma*: Denizciler ile alıcılar arasındaki temas aşaması (Onuoha, 2013).

Alarm seviyelerine varan suç, örgütlenme ve çalınan miktarlar, ulusal/bölgesel güvenliği tehdit eden bir şiddet kültürünün yayılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu durumun farkında olarak, bazı ulusal ve çok taraflı tepkiler geliştirildi. Nijerya'nın Pulo Kalkanı Operasyonu, 2050 Afrika Entegre Denizcilik Stratejisi (Afrika Birliği ile beraber) ve Sahra Ekspresi 2013 uygulaması (AFRICOM ile birlikte), Nijer Deltası'nda Kalkınma Ortaklıkları (PIND), Nijer Deltası Çevre ve Yardım Vakfı (NIDEREF) ve İşletme Refahı gibi Nijerya ve Benin arasındaki ikili işbirliği anlaşmaları bunlardan bazılarıdır (Otto, 2014; Uluslararası Kriz Grubu, 2015). Bu son anlaşma, bazen Nijerya-Benin karasularındaki saldırı oranlarını zayıflatan başarılı bir önlem olarak görülmektedir, ancak korsan saldırılarının Gana gibi diğer bölge devletlerine, hatta daha sıkı bir kontrolle karşılaşıldığında güneye doğru yayılmasına katkıda bulunmuştur.

Bölgeyi harap eden, iyi planlanmış bir korsanlık girişimi karşısında yukarıdaki önlemlerin oldukça yetersiz kaldığı kanısındayız. Son yıllardaki korsanlık ve denizlerdeki silahlı soygunlar temel alınarak, bu bölgedeki suçluların durağan değil, karşı tarafın tepkilerine hızla uyum gösterebilen özgün bir petrol korsanlığı döngüsü geliştirdiğini gözlemlemek mümkündür. Ayrıca, bu eylemlerin sadece basit bir saldırgan grup tarafından değil, aynı zamanda istihbarat ve malzeme tedarikçileri, bölgesel ya da küresel kara borsalar ve güvenlik ve siyaset görevlileri gibi “kolaylaştırıcılar” tarafından da sürdürüldüğü belirtilmelidir (Onuoha, 2013). Bu örgütsel gelişmişlik düzeyi metaforik değildir, zaman ve uzamda bir gerçekliktir. Dolayısıyla, bunlara verilecek tepki ve beklentilerin de karşılaşılan güçlüklerin düzeyinde olması önemlidir.

Zaman zaman öyle düşünülse de, Nijer Deltası'ndaki mevcut durum yerel bir sorun değildir ve asla da öyle olmamıştır, zaten varolan fırtınalı bir etnisiteler arası ilişkiyi şiddetlendirmiş de değildir; konuya müdahil olan ve kendi amaçları için *in loco* hareket eden yabancılardan dolayı baştan beri ulusötesi bir boyutu vardır. Yukarıda bahsedilen bağlam sorunun karmaşıklığını başka bir boyuta taşımıştır ve bu boyutta insanların suç zihniyeti büyük oranda kâr getirmektedir. Kuzey bölgesinde olduğu gibi burada da devlet, ülkenin toprak bütünlüğünü korumak için mücadele etmektedir ve Nijer Deltası ulusal gelirin % 80'inden fazlasını karşılarsa da bağımsızlık projeleri ve ayrı bir Nijer Deltası Cumhuriyeti, yakın gelecekte gerçekleşmesi mümkün bir senaryo değildir. Bununla birlikte, etnik farklılıklar ya da

fiziksel sınırları aşan etkiler bırakan ve sonuçta yerinden olma ve işsizlik rakamlarını arttırarak etnisiteler arası ilişkileri şiddetlendiren riskli duruma bakıldığında, bölgesel ve yerel düzeyde acil bir çözümün çok önem arz ettiği de bir gerçektir.

3.2.2.2 Boko Haram

Boko Haram'ın kesin kökenleri, araştırmacılar arasında ihtilafli bir konudur ve bu konuda tartışmalar sürmektedir. Bununla birlikte, bazı yazarlar, grup tarafından bu isimlendirme reddedilse de “Batılı tarzda eğitim yasaktır” anlamına gelen Hausa dilindeki adıyla “Boko Haram” olarak da bilinen *Jama'atu Ahlis Sunna Lidda'awati Wal-Jihad* (Peygamberin Öğretilerini Yaymaya ve Cihada Adanmış Kişiler, kısaca JASWJ veya JAS) için ilk çıkış noktası olarak 1990'lı yılların ortalarına işaret etmektedirler. Bu köktenci grup, Nijerya nüfusunun yaklaşık %20 – 33'ünü teşkil eden Kanuri ve Hausa-Fulani kabilesinden gelmektedir ve özellikle ülkenin kuzeyinde yer alan Yobe, Katsina, Kano, Kaduna, Bauchi, Borno ve Gombe eyaletlerinde kurumsallaşmıştır (Aduloju, Opanike ve Adenipekun, 2014).

J. Azumah tarafından açıklandığı üzere, günümüzde tüm dünyada bilinen takma isim, yani Boko Haram, aslında insanların bu grubun inanç ve eylemlerini nasıl yorumladığını gösteriyor. Hausa dilinde ayıp, sahte, taklit ve yapay anlamlarına gelen *Boko* ve Arapça “yasak” anlamındaki *Haram* sözcükleri, bu grubun Nijerya'da (ve özellikle de ülkenin kuzeyinde) izlenen seküler-batılı eğitimi lanetlediğini ve söz konusu eğitim sistemi ve yöntemlerini dinen yasaklanmış, günah eylemler olarak gördüğünü anlatıyor (Azumah, 2015). Stuart Elden ise bu yorumu genişleterek “Yan Boko” veya “İngilizlerin Nijerya'yı sömürmek için yarattıkları seçkin tabaka – (...) kolay para ve yozlaşma ile Allah'tan yüz çeviren [seçkinler] (...)”e yönelik bir eleştiri olarak ele alıp bunun “Batılı değerler ve medeniyete ya da Batı'nın parasını alıp sıradan insanlara yönelik hayır işleri için kullanmayanlara dair daha geniş bir karşılığı” olduğunu öne sürüyor (Elden, 2014, s.415).

Şekil 24 Nijerya Federal Haritası
Kaynak: Elden, 2014

Boko Haram'ın yukarıdaki ortak anlayışa göre yapılan çekirdek tanımı derin analizle daha da genişletilebilirse de, Nijerya'nın kuzeyindeki İslami cemaatin derin bir cihatçı-reformist geçmişe sahip olduğunu ve söz konusu örgütün ideolojik köklerinin de çok büyük olasılıkla buraya dayandığını belirtmek gerekir. Bu durumda, tarihsel arkaplan en azından Nijerya ve Afrika modern İslam tarihinin önde gelen figürü Osman Dan Fodio (ö. 1817) döneminden başlanarak ele alınmalıdır. Genellikle on dokuzuncu yüzyılın karizmatik bir lideri olarak gösterilen dan Fodio, sapkın yenilikçilik (*bid'a*) ve “inançsız” Müslümanlar (*tekfir*) olmakla suçladığı Hausland yönetici sınıfını kuzeyden ve daha sonra Nijerya Orta Kuşak'ından sürmeyi amaçlıyordu ki bu da 1804'te Fulani ayaklanmasına yol açtı (Azumah, 2015; Robinson, 2000).

Osman dan Fodio'nun başlattığı cihat, gayri-Müslimlere karşı dostça davranmakla suçlanan pek çok Müslüman seçkinin ve geleneksel dinsel inançlara sahip yerli toplulukların zulme uğraması ve köleleştirilmesiyle sonuçlandı. “Düşmanlarına” karşı savaşı, Sokoto Halifeliği'nin kurulmasına yol açtı. Gudu (kuzeybatı bölgesi) merkezli teokratik bir topluluk yönetimi olan Sokoto Halifeliği, cihatçılar ile sömürgecilik sonrası Nijeryalı İslam cemaati tarafından “reformcu,” ilerici ve İslam ilimlerine yüksek derecede vakıf bir İslam hükümeti olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, cihatçılara karşı olanlar ve şiddetsiz/ideolojisiz İslami gelenekler, dan Fodio'ya dair bu anlatıyı “karışık İslam” olarak adlandırmakta,

hükümet tarafından rüşvet yiyen ve yozlaşmış akademisyenlere hazırlanmış bir anlatı olduğunu düşünerek ciddiye almamaktadırlar (Bruce, 2011; Azumah, 2014).

Dan Fodio anlatıları, Selefi-Vahhabi düşünceleri ve 1966-80 arasındaki sufi karşıtı kampanyalarıyla tanınan, onun oğlunun (Muhammed Bello) danışmanı ve Nijerya'nın Büyük Müftüsü, daha sonra da Büyük Kadı'sı sayılan Ebubekir Mahmud Gumi'yi (ö. 1992) anlamak açısından önemlidir. Bu tür inançlara dayanan Gumi ilk zamanlardaki konuşmalarında Sufi cemaatini müşrik olarak adlandırdı ve bunları tekfirle suçladı ve bu da bölgede şiddetli çatışmalara neden oldu. Gumi'nin inançları ve ideolojik doktrini, 1978'de ("Sapkın Yenilikçiliğin Ortadan Kaldırılması ve Peygamber'in Sünnetinin Yeniden Kurulması" hareketine verilen takma adla) "Yan İzala"nın kurulmasına da yol açtı. Bu, daha sonra Hristiyan karşıtı dini birlik olan Müslüman Öğrenci Cemaati'nin (Muslim Students Society-MSS) kurulması için de zemin hazırlayan had safhada Sufizm karşıtı bir örgüttü. Her iki dernek de, yalnızca 1980-2000 yılları arasında "Hristiyanlarla Müslümanlar arasındaki en kanlı çatışmalar"ın değil, aynı zamanda Müslümanlar arası çatışmaların da destekçisi dini-politik eylemci bir hareketin parçası olarak biliniyordu. O dönemde tüm kuzey bölgesini kaplayan bu çatışmacı ortam, bölgenin tarihindeki en aşırılık yanlısı gruplardan birisini yarattı: Bugünkü köktenci bağlamın doğrudan selefi sayılabilecek, 1970-80'lerde Kano'da kurulan "Maitatsine" (Lanetleyen). Grup, telsiz, bisiklet, araba ve saat gibi Batı'ya özgü her türlü "sembolik" araç ya da retorik kullanmaktan kaçınacak derecede aşırı bir şekilde Batı ve modernizm karşıtıydı. Eylemleri pek çok hayata mal oldu. Özellikle Aralık 1980'de sözde kâfirlere karşı yapılan 11 günlük baskınlarda neredeyse 4000 can kaybı yaşandı. (Montclos, 2014'den Hiskett, 1987; Levtzion ve Pouwels, 2000; Azumah, 2015).

Boko Haram'ın mevcut başarısı, izlenen yöntemin benzerliklerine, dini ve sosyo-kültürel kalıplarına ve ayaklanma girişimlerinin coğrafi konumuna bakıldığında yukarıda bahsedilen aşırılık yanlısı ve köktenci ideolojik ve metodolojik çerçevenin açık bir sonucudur. Kuzeydoğu Nijerya, 1980 katliamı sonrasında Maitatsine savaşçıları ve takipçileri için bir sığınak olarak görülmüştür. Bir o kadar önemli olan da Cafer Mahmud Adem'in (ö. 2007) etkisidir. Çoğunlukla Suudi Arabistan'ın Medine Üniversitesi'nden mezun erkek öğrencilerden oluşan İzala'nın içinden çıkmış olan, Selefi Ehl-i Sünnet'in kurucusu Cafer Mahmud Adem, Boko Haram'ın kurucusu

Muhammed Yusuf'un izlediği ve savunduğu ideolojik yolun ana katkı sağlayıcılarından biriydi (Azumah, 2015).

Maiduguri'deki (Borno) Ehl-i Sünnet'in üyelerinden olan Muhammed Yusuf, kendi dini cemaatinde aktif bir liderdi. Daha önce çok sayıda rol üstlense de, esasen grubun eski lideri Mallam Lawal'ın Suudi Arabistan'da çalışmak için istifa etmesini takiben grubun liderliği için aday olduktan sonra ön plana çıktı. Başlangıçta şiddet yanlısı değildi, ancak grubun 2002 yılında çekilme-*hicret*²⁹yeri olarak seçtiği Kano'da Suudi Arabistan etkisi altındaki radikal bir cihatçı ve caminin gençlik liderlerinden (Forest, 2012) Muhammed Ali'nin 2003 yılında polis kuvvetleriyle yaşanan şiddetli çatışmalarda hayatını kaybetmesinden sonra yaklaşımını değiştirdi (Azumah, 2015).

"Nijeryalı Taliban" olarak da bilinen Kano'da sağ kalanların eve dönüşünün ardından, hareketin "yoğun din değiştirtme, adam toplama, beyin yıkama ve üyelerin radikalleşmesi"ne dayalı "yer altı" evresine girdiğine inanılmaktadır (Mohammed, 2014, s. 10). Bunun sonucu olarak, "Ehli Sünnet ve Hicret Cemaati" ya da halkın verdiği isimle Yusufiye (Yusuf'un takipçileri) adlı, topluluğun üyelerine ve yeni üyelere bir devletin verdiği tüm hizmetleri verebilen ayrılıkçı grup oluşturuldu (Azumah, 2015; Mohammed, 2014). Sonuç olarak, Yusufiye, "devlet içerisinde devlet" olarak nitelendirilen, şiddetle intikam almayı ve ulusal düzeyde Şariat'ı getirmeyi amaçlayan örgütlenmiş bir hareket haline geldi. Bu amaçla, ayrım gözetmeksizin polis teşkilatını hedef aldı, hükümeti tehdit etti, Hristiyanlarla ve kendi Müslüman cemaatiyle savaşlar yürüttü. Eski hocaları Cafer Adem bile, hükümete, İslam cemaatine olduğundan daha yakın olmakla suçlanarak bir hain olarak görüldü ve suikasta uğradı (Azumah, 2015).

Bu durum, Kuzey bölgesinde istikrarsızlığın çok daha yüksek seviyelere çıkmasına ortam hazırladı. Özellikle de Boko Haram'ın El-Kaide'yi açıkça "övmesi" ve kitlesel olarak polis karakollarına saldırması sonrasında, hükümet tepki göstererek 2009 yılında Yusuf'u da kapsayan yüzlerce üyeyi ele geçirdi ve Yusuf, grubun pek çok başka üyesi gibi gözaltında "gizemli bir şekilde" öldü. Kalan üyelerin Mali, Cezayir, Libya, Kamerun ve Nijer'e sığındığı (Elden, 2014, Walker A., 2012) ve

²⁹Cemaatin genç üyeleri tarafından uygulanan bu çekilme dönemleri, genellikle Dan Fodio'nun Gudu'ya tarihi geri çekilmesi ile kıyaslanır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu çekilme Maiduguri'nin İslam cemaatini feci biçimde yozlaşmışlıkla suçlaması ve bunu takip eden kopuş ve çatışmaların ardından gerçekleşmişti.

2010'da yeni Boko Haram "örgütü"nün kurulmasına yardımcı oldukları düşünülmektedir. Eski liderin sağ kolu ve her bakımdan radikalleşme yanlısı biri olan Ebubekir Şekau'nun yeni başkanlığı altında, Jos, Abuja ve Plateau eyaletleri gibi Nijerya topraklarında birden fazla bombalı saldırıya dayalı yeni bir hareket modeli oluşturuldu. Daha cüretkâr bir şekilde, coğrafi olarak eski Nijerya, Nijer, Kamerun, Çad, Sudan ve Libya'nın bir bölümünü oluşturan toprakları kapsayan Borne İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmayı amaçlayan bir İslami halifelik modeli projesi desteklendi (Walker, 2012).

Şu an, yeni liderlikle beraber, çoğunlukla gençlerden, özellikle de Kanuri kabilesi gençlerinden, farklı bölgelerden öğrencilerden, yabancılardan ve zengin/nüfuzlu seçkinlerden oluşan, Selefi (uygulamalı bir modele ve kurallara harfi harfine bağlılığa dayalı bir hareket) (Elden, 2014) olarak nitelendirilen bir Sünni İslam grubu olan Boko Haram'ın yalnızca taktiklerinin gelişmişlik düzeyini değiştirmekle kalmadığı aynı zamanda coğrafi kapsam ve hedeflerini de değiştirdiğini söylemek yerinde olacaktır. Nijerya polisi ve iktidar partisi – Nijerya Halk Partisi (ANPP)- merkezlerine, BM kurumlarına ve 2011 yılından bu yana yeni bir finansal gelir kaynağı olduğu kabul edilen özel işletmelere yönelik saldırılar bu aşırılık yanlısı gruba atfedilmektedir. Yeni *faaliyet tarzı*, aşırı şiddetin yanı sıra eskiden palalar, bıçaklar ve yerel olarak üretilmiş silahlarla sınırlı olan saldırıların aksine silahların kalitesi ve hasar kapasitesiyle de hükümetin dikkatini çekmiştir. Örneğin, Semtex gibi daha güçlü patlayıcılar, el yapımı patlayıcılar, füzeler, AK-47 tüfekleri, T-55 tankları, roketatarlı bombalar kullanılmaktadırlar ve intihar bombacılığı (özellikle kadınlar) ve insan kaçırmaya gibi eylemler yapmaktadırlar (Weeraratne, 2015; Falole, 2016).

Coğrafi yayılıma gelince, grubun gelişimi ve dönüşümü, başlangıçta odaklanmış olduğu kuzey bölgelerinden (Borno, Yobe ve Adamawa) orta kuşağdaki Abuja, Kano, Plato, Kaduna gibi daha stratejik bölgelere genişlemesiyle kanıtlandı. Bununla birlikte, kuzey bölgesindeki grup, toprak ele geçirmeye dayalı yeni bir strateji benimsedi ve daha sonra Kamerun ile sınır bölgelerinde de uygulayarak kapsamlı bir yaklaşım haline getirdi. Bu yeni yaklaşım grubun, komşu Yobe ve Adamawa eyaletlerinin geri kalanının da fethedildiği iddiasıyla karargâhlarını Borno eyaletinin Gwoza kentine kurmalarını sağladı (Weeraratne, 2015). Dahası, coğrafi olarak genişledikçe mağduriyet yaratma hedefleri de genişledi ve sadece şiddet eylemlerini güvenlik güçlerine yoğunlaştırmakla kalmadılar, aynı zamanda dini,

yüksek profilli ve siyasi kurumları/kişileri, geleneksel liderleri ve yabancıları da buna dâhil ettiler. Benzer biçimde, devlet altyapılarını da hedeflemeye başladılar. Örneğin 2013'te sadece Borno'da yaklaşık 50 okulu tahrip etme gibi eylemler gruba küresel şöhretini kazandırırken (Weeraratne, 2015), yine aynı yıl, Chibok'ta 276 kız çocuğunu kaçırdıklarında bölgede gerçekleştirilen bu korkunç eylemi açıkça kınayan twitter'da “#bringbackourgirls” kampanyasının ortaya çıkması uluslararası farkındalığı artırdı (Walker, 2016; Azumah, 2015).

Uluslararası tepkilere gelince, BM, AB gibi uluslararası arenanın bütün önemli aktörleri ve Ulusal Güvenlik Konseyi'nin grubu El Kaide Ağı'nın (AQN) bir uzantısı ve dolayısıyla eşit derecede bir tehdit olarak tanımladığı ABD gibi tekil devletler olayı şiddetle kınadı (Elden, 2014). Benzer şekilde, İslam toplumu içerisinde de Suudi Arabistan Büyük Müftüsü, İran Büyük Ayetullahı, Endonezya Ulema Meclisi, El Ezher Üniversitesi İmamı gibi kişilerce olay kınandı. İlginçtir ki, AQIM'in manevi lideri de, “insana layık görülemeyen vahşilikler”, “İslam ile ilgisi olmayan saf terörizm” ve “tamamen İslam ile çelişen bir eylem” “İslam ve hoşgörü ilkesine tamamen aykırı” gibi ifadelerle olayı açıkça kınadığını beyan ederek ön plana çıktı (Azumah, 2015, s. 47).

İlk aşamalarında Yusufiye “devletten kendilerine yapılan muamelenin intikamını almak” isteyen, esasen “bir çeşit kişilik kültü” üzerine kurulu müphem bir “kuzey halkı arasında öfkeli taban hareketi” olarak nitelendirildiyse de (Walker A., 2012, s. 9), halihazırda suçluları ve fanatikleri içine alan, grupların eşzamanlılığı ve özerkliği tarafından tanımlanan, merkezi olmayan ve parçalanmış bir örgüt yapısını göz önüne aldığımızda, 2010 sonrasında Boko Haram'la olan benzerlikler çok azalmıştır. Bu yeni yapılanma ile köktenci grup uzantılarını ulusal sınırların ötesine, Kamerun, Çad, Nijer, Libya ve Mali gibi komşu ülkelere yaymaya çalışarak, daha geniş bir hedef yelpazesi oluşturdu (Weeraratne, 2015). Buna rağmen, Boko Haram'ın mevcut “konfederatif” örgütlenmesi, bazı zayıflık işaretleri gösterdi. Çok yönlülüğü ve bölgesel temsiliyeti garanti altına almasına rağmen, bu adem-i merkezîyetçi yapı yerel yöneticilerin farklı gündemlere ve stratejilere sahip girişimlerini ve dolayısıyla (Müslümanlar arasında şiddetin teşvik edilmesine ilişkin liderler arasındaki anlaşmazlıklar üzerine) 2012'de Ansaru'nun ortaya çıkışı gibi hizipleşmeleri de beraberinde getirdi (Weeraratne, 2015).

Bunu belirttikten sonra, jeopolitik açıdan konuşacak olursak, başta AQIM, El-Kaide, IŞİD, MUJAO ve Ensar Din gibi uluslararası terörist gruplarla ulusal ve bölgesel bağlantısı gözlemlendiğinde, Boko Haram'ın hükümet gücünden daha başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Bu gruplar arasındaki bağlantı, Boko Haram'ın 2012-13 yılları arasında, Mali'deki iç çatışmalar gibi, geleneksel kapsamının dışına çıkan konuları da kapsayarak coğrafi çerçevesini genişletmesine olanak tanıyan hâlihazırdaki eşgüdümü açıklıyor (Weeraratne, 2015; Ogbonnaya, Ogujiuba ve Stiegler, 2014). Uluslararası cihat topluluğu içerisinde işbirliğini hedefleyen politik bir strateji olarak faaliyetleri dışa aktarma süreci, aralarında insan ve para kaynağı sağlayarak, özellikle de dini köktendinciliğin sürekliliğini teşvik etmesi bakımından dikkate değerdir. Örneğin, Mağrip–Libya, AQIM, AQN ve el Şebab savaşçı, silah ve malzeme/taktik bilgisi; IŞİD de propaganda ve sosyal medya yayını sağlamalarıyla biliniyor (Weeraratne, 2015; Walker, 2012; Falole, 2016).

İş Boko Haram gibi gruplara siyasi bir tepki vermeye gelince, Nijerya hükümeti de, özellikle Şekau'nun şiddet yanlısı bir lider olarak öne çıkmasından sonra fonlar aracılığıyla uluslararası destek sağlanması anlamına gelen bir dışsallaştırmaya (genel bir strateji olarak) başvurdu (Falole, 2016). Bu doğrultuda, 2011 yılında polis teşkilatı, Devlet Güvenlik Dairesi, Göçmen Bürosu ve Savunma İstihbarat Teşkilatları'nı birleştiren Özel Askeri Ortak Görev Gücü (SMJTF) oluşturuldu. Ayrıca, ihtilaflı bölgelerdeki (CZ) avcılar, çiftçiler, gençler ve korucular grubu olan Sivil Ortak Görev Gücü (CJTF) ve 2013 Anti-Terör Yasası'nın³⁰ onaylanması da diğer ciddi önlemler arasında yer aldı. Bununla birlikte, Başkan Buhari hükümetinin “teknik olarak Boko Haram'ı yenmesini” veya en azından saldırılarını azaltmasını sağlayan, Özel Kuvvetler, Eğitim, Ekipman ve Koruma (Specialized Tasks, Training, Equipment and Protection–STTEP) olarak bilinen ve bir terörle mücadele seçkin birliği olan Güney Afrikalı paralı askerler oldu. STTEP, 2015 yılında, Nijerya Çad, Kamerun, Benin ve Nijer arasında hâlihazırda mevcut Çok Uluslu Ortak Görev Gücü'nü (MJTF) canlandıran ortak bir düzenlemenin de yardımıyla, terörist gruplara karşı bilhassa vur-kaç taktiğini kullanarak “amansız bir takip” stratejisine başvurdu (Falole, 2016).

³⁰Diğer bir yasama ilavesi de terörizm ve ayaklanma olaylarında idam cezasının uygulanmasıydı.

Kuzey bölgelerindeki istikrarsızlık, ülkeyi bir bütün olarak, farklı alanlarda etkilemektedir. Bu istikrarsızlık, özellikle yerel ve uluslararası ortaklıklar konusunda 1999 yılından bu yana büyük bir gelişim gösterdiği bilinen telekomünikasyon sektörü gibi önemli alt yapıları yok etti. Boko Haram, telekom endüstrisine saldırarak sadece Kuzey bölgesi gibi bölgeleri yalıtmayı değil, aynı zamanda Nijerya'nın istihbarat ve güvenlik sistemi ağının etkinliğini tahrip etmeyi de başardı ve ekonomik faaliyetlere zarar verdi. Ekonomik etki, özellikle ülkenin Orta-Kuzey bölgelerinde % 65-75 arasında değerlendirilen oranlara kıyasla okuryazarlık oranlarının çok düşük (% 11) olduğu en fakir bölgeler olan Kuzey eyaletlerinde daha çok hissedildi. Esas itibarıyla tarım alanları olan bu bölgelerde (örneğin Borno, üçüncü en büyük tarımsal işgücüne sahip), söz konusu durum, yatırımların güvenliğini zayıflatmaya katkıda bulunmakta ve bu da orta vadede genç işsizliğin yüksek seviyelere çıkmasına ve gıda güvenliği sorunları ile insani krizin daha da sürekli hale gelmesine yol açmaktadır (Adebisi, Oyediji ve Azeez, 2013).

Yukarıdaki koşullar, güvensizliğin küreselleştiği bir yüzyılda, tarihten kaynaklan şikayetlerin radikalleşmesiyle güçlenen benzer dini köktenci ideolojilere sahip eşgüdümlü grupları için ulusal ve bölgesel bir ortam oluşturmaktadır. Boko Haram, bu bağlamda, bilhassa büyük miktarlarda fonların sürdürülebilir ekonomik kalkınma ve sosyal refah için kullanılacağı yerde devletin kurumsal bütünlüğünü, altyapıyı ve savunma alanlarını garanti altına almak üzere kullanılmasına neden olarak Nijerya'nın ekonomisini, demokrasisini ve gelişimini tehlikeye atan son derece değişken, suça bulaşmış ve ulusötesi bir aktör olarak ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak, insan kayıpları (can kaybının yanı sıra sağ kalanlar için yapılan sağlık harcamaları), hizmet maliyetleri (ulaştırma, gıda, sağlık, eğitim ve diğer kamu ve özel hizmet giderleri) ve finansal maliyetler (örn. mülkler, geri çekilen işletmeler ağı, artan ortalama hasar maliyetleri, doğrudan yatırım girdilerinin azalması gibi) bir yana ulusal güvensizlik ortamının sürekli hale gelmesine yol açmaktadır. Bu da ülkenin GSYH'sini (Adebisi, Oyediji ve Azeez, 2013) ve bilhassa bazı bölgelerde olağanüstü hal ilan edilmesi durumunda toprak bütünlüğü üzerinde denetimin kaybedilmesi nedeniyle devletin egemenliğini etkilemektedir. Sonuç olarak, terör örgütleri lehine devlet meşruiyetini yitirmektedir.

3.2.3 Ulusötesi Güvenlik Sorunlarının Etkileri

Öncü güçler, stratejik konumları, ekonomik ve demografik potansiyelleri nedeniyle, ekonomik büyümenin önemli noktaları ve dünyanın belli başlı bölgelerindeki önemli jeopolitik şekillendiriciler olarak belirlenmiş ülkeler olarak anlaşılabilir (Ford, 2012).

Nijerya'nın hegemonik boyutu, doğal kaynakları, askeri gücü, küresel ilişkilerdeki nüfuzu ve ekonomik beklentileri diğer alt-bölge ülkeleri ile karşılaştırılmaz niteliktedir ve bu durum bir kaç hariç kıta devletlerinin tümü için de geçerlidir. Nijerya, büyük ölçüde çağdaş enerji güvenliğini sürdüren petrol üretimi sayesinde, küresel ekonominin gereği olarak uluslararası arenada önemli bir yer edinmiştir ve AB, ABD, Hindistan, Brezilya ve Çin gibi büyük ortaklar bu ülkeyle yakın ilişki içine girmeye heveslidir (Adetula V. A., 2014).

Eski Devlet Başkan Obasanjo, iktidarının ikinci döneminden başlamak üzere uluslararası itibarını yükseltmek için ülkenin görünürlüğünden olumlu anlamda istifade etti. Bu yeni gündem, öncelikle, kilit uluslararası örgütlerde liderlik rolleri üstlenerek (örneğin Temmuz 2010/Ekim 2011 döneminde BM Güvenlik Konseyi Başkanlığı) kapsamlı uluslararası temsillere dayanan yenilenmiş bir diplomatik role yol açtı. İkinci olarak, ticaret dengesizliği, teknik ve finansal yardım yetersizliği, Afrika'dan yasadışı sermaye kaçıışı, borç krizi ve BM Güvenlik Konseyi reformu gibi konuları gündeme getirerek ve aynı zamanda barış/çatışma çözümü ve barış inşası girişimlerini teşvik ederek, Afrika'nın ve diğer gelişmekte olan ülkelerin BM, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası içindeki eşitliği için ısrarlı çağrılarda bulundu. Ayrıca, Nijerya, AU, NEPAD, ACP, Bağlantısızlar Hareketi, 77 Grubu artı Çin, Afrika-AB, Afrika-Güney Amerika, Afrika-Çin Forumu, Afrika-Türkiye, Afrika-Japonya ve Afrika-Hindistan gibi kıtasal ya da küresel diğer çok taraflı platformlarda lider konumunu geliştirirken özel sektörün kalkınmanın önemli oyuncularını güçlenmesini teşvik etmeye de çabaladı (örneğin Nijerya'nın 2010-2012 D-8 başkanlığı döneminde 2010 yılı Abuja Deklarasyonu gibi) (Adetula, 2014).

Bu nedenle, araştırmacılar ve uluslararası politika eleştirmenleri arasında Nijerya'nın dış politikası günümüzde "bağlantısızlık, devletin yasal eşitliği, diğer devletlerin iç meselelerine müdahale etmeme, çok taraflılık" ve "Afrika merkezilik" doktrini üzerine kurulmuştur." (Olusanya ve Akindele, 1986, 4 *apud* Obi, 2008, s. 188). Nijerya'nın ana faaliyet alanları genellikle Batı Afrika, Kıta Afrika'sı ve dünyanın geri kalanı olmak üzere tanımlanırken (Gambari, 1989, s.21; Obi, C., s.188),

ülke, özellikle bölge düzeyinde “yükselen bir Afrika petrol devi olarak harici güç kurabileceği noktaya değin ulusal güvenlik ve ekonomik çıkarlarını güvence altına alabileceği bir etki alanı” oluşturmaya çalışmaktadır (Gambari, 1989, s. 21 *apud* Obi, s.188).

Stratejik olarak politikasını müdahalesizlikten bölgesel olarak aktif bir role kaydıran Batı Afrika’nın bu önemli petrol üreticisi, herhangi bir doğal hegemonik gücün yapacağı gibi, sadece gerek bölge devletleri gerekse uluslararası ortaklar arasında (örneğin, Avrupa ile Ekonomik Ortaklık – ACP ve DTÖ düzeyinde gerçekleştirilmesi beklenen ve Batı Afrika ile karşılıklılık, çok taraflı ticaret liberalizasyonu ve serbest ticareti ısrarla savunan Lomé Sözleşmeleri ile) ekonomik yardım, ortaklık, demokrasinin teşviki, iyi yönetim ve işbirliği temelinde sosyal-ekonomik üstünlüğüyle değil, aynı zamanda askeri gücüyle de desteklenen bölgesel amaçlarının altını çizmektedir. Yukarıdakilere ilişkin BM, AU, İngiliz Milletler Topluluğu ve ECOWAS içerisinde mali ve insani yardım konularında, örneğin Gine Bissau, Sierra Leone, Fildişi Sahili, Liberya ya da hatta Zimbabwe krizi ve Kongo’da bölgesel çatışmaların çözülmesi noktasında (BM’nin beşinci en büyük barış koruma gücü) aktif katılımının önemini özellikle vurgulamamız gerekmektedir (Obi, 2008; Adetula, 2014; Luntumbue, 2013).

Bu noktadan hareketle, çağdaş Nijerya’nın Batı Afrika siyasal sorunlarına yönelik müdahaleci dış politika doktrininin, açıkça bölgesel liderliğin siyasi iradesini tesis etmeyi amaçladığını öne sürebiliriz. Ifedayo’nun sözleriyle, bu, ekonomik işbirliği ve entegrasyon projesini birbirine bağlayan bir strateji aracılığıyla iyi komşuluk politikasını destekleyen eski “Büyük Birader statüsü” sendromudur (Ifedayo, 2013; Obi, C., 2008). Bu bağlamda, şimdiye kadar incelenen iç sorunların Nijerya’nın bölgesel dış politikasını etkileyip etkilemediğini sorgulamak gerekir. Bununla birlikte, en başından beri Nijerya’nın ulusal güvenlik sorunlarının profili çıkarılırken, geçmişte, bugün ve gelecekte bölgesel alana doğru ve bölgesel alandan dışarı doğru ilerleyen iç güvenlik tehditlerinin farkında olduğunu da görmek önemlidir ki bu durum ulusal, alt-bölgesel ve ulusötesi güvenlik arasındaki bağlantıları da açıklar.

Hal böyleyken, doğası gereği çoğulcu nitelikte olan bu ülkedeki güvensizlik, birinci sırada ve her zaman olduğundan da çok şimdi, Nijerya’nın bölgesel güvenlik

tehditlerinin bir kaynağı ve “kuluçka makinesi” olarak algılanmasına yol açmaktadır. Bu durum, devletin yapısal güçsüzlüğü kadar (Obi CI, 2008), “çok kültürlü doğasında yer alan ve isyanlara, kalkışmalara ve halk ayaklanmalarına (...) neden olan işbirliği, saldırganlık, ayrımcılık, çatışmalar, güvensizlik ve önyargı” gibi toplum içi ilişkileri niteleyen “kültürlerin, dillerin, dinlerin ve değer sistemlerinin benzer” olmamasının bir sonucudur (Folarin ve Oviasogie, 2014, s. 4).

Aslında, güvensizlik olgusu sadece yüzeysel ve mekânla sınırlı olarak değil, memnuniyetsizlik ve sosyal-ekonomik olumsuzluklar tarafından desteklenen derinlere kök salmış ciddi sorunların geniş bir birleşimi olarak düşünülmelidir. Dolayısıyla Nijerya’nın iç istikrarsızlık gerçeği, daha önce de vurgulama fırsatı bulduğumuz gibi, devletin ülkeselliği, egemenliği ve bütünlüğüyle rekabet eden iki önemli grubun terör eylemleri tarafından tehdit edilmektedir: Nijer Deltası Ayrılıkçı Grupları ve Boko Haram. Bunlardan ilki, eşitliği sağlamayı hedefleyen bir sosyo-politik bakış açısıyla hareket eden ayrılıkçı sendikalar toplumu, federal devleti ve güvenlik güçlerini denetim altına almak isteyen ikincisiyse, çok uzun süredir yoksulluk ve ihmalden mustarip bir bölgenin koşullarından yararlanarak İslam devletinin kurulmasını hedefleyen bir sosyo-dinî bakış açısına sahip bir harekettir. Ancak, özünde her iki grup da kendi kaderini tayin hakkına kavuşmak istiyor ve bu, her bakımdan açıkça tedirgin edici bir durum yaratıyor (Folarin ve Oviasogie, 2014).

Dolayısıyla, iddialı dış politikası olan bir ülke için, yukarıdaki ortamın böyle bir kampanyayı engelleyeceğine işaret etmekteyiz. Devletin ekonomik büyümesi ve gelişmesinin yavaşlaması (Bölüm 4.1’de analiz edildiği gibi), işsizlik ve gıda kıtlığının artması (zira ülkenin iç kesimleri temel erzaklardan mahrum kaldığında bundan sadece dış ticaret anlaşmaları değil iç güvenlik de etkilenir), ulusun kamusal imajının olumsuz olarak yansımaları, korku ve sahte güvenlik duygusunun artması, herkesin kendi sorununu kendisinin çözmeye kalkışması (yurttaşların kendi güvenliklerini sağlamak üzere şiddete başvurması örneğin, Borno’da Sivil Ortak Görev Gücü), can ve mal kayıplarının olması ve daha çok isyan, terörizm ve suç teşvik eden cezasız kalma duygusunun artması iddialı dış politikanın önündeki engellerdir (Folarin ve Oviasogie, 2014). Yukarıda bahsedilenlerle bağlantılı olarak bu durum işsizliği ve yoksullaşmayı daha da kötüleştirmekte, uyuşturucu suiistimali, suç ve kanun tanımazlık gibi anti-sosyal faaliyetleri arttırmakta ve bölgesel mülteci göçünü her yönden (örneğin, Boko Haram’ın teröründen etkilenen kuzey halkı)

artıracak katkılar sağlamaktadır. Sosyal dengeyi tehlikeye atan bütün bu etmenler, siyasal istikrarsızlık çatışmaları, özellikle de etnik-dinsel gruplar arasındaki çatışmaları yaygınlaştırıp göçlere neden olduğunda, sorunların kolayca ulusal sınırları aşarak bölgeselleşmesine yol açmaktadırlar (Ifedayo, 2013).

Etno-dinsel çatışmalar, çok etnisiteli ve çok dinli bir toplumda, bir etnik veya dini grubun üyeleri ile başka bir grubun üyeleri arasındaki toplumsal ilişkilerde içtenlik ortadan kalktığında, karşılıklı şüphe ve korku arttığında, sorunları çözmek için şiddet içeren çatışma eğilimleri belirginleştiğinde ortaya çıkar. Özellikle de kıt kaynakların, iktidarın, toprağın, şeref, unvanların, yerel yönetim konseylerinin, piyasaların kontrolünün paylaşılması ve dinsel bölgelerin genişletilmesiyle ilgili olduğundan büyük çaplı ölümler ve şiddet olaylarına yol açar (...) (Comfort, David ve Moses, 2013, s. 4).

İslami aşırılık ve etno-dinsel ayrımlar en büyük ulusal ve bölgesel tehdit haline gelmesi olgusu, Sahra-altı Afrika'da dinin yayılmasına ilişkin öngörülen sayılarla ilgili bir fikre sahip olmayı gerekli kılar. İstatistik raporlarının öngörülerine göre, iç istikrarsızlığı ve ekonomik dengesizliği düşündüğümüzde Nijerya şaşırtıcı olmasa da endişe verici bir biçimde, Müslüman nüfusun en fazla arttığı ülke konumundadır. Nijerya'nın Müslüman nüfusu 2030 yılında 2010 rakamlarına kıyasla 41,1 milyon artarak 116,8 milyona (toplam nüfusun % 53,7'si) ulaşacaktır. Nijer, Burkina Faso, Mali, Senegal, Somali ve Gine'de de durum çok farklı değildir. Hristiyan nüfusuna 2030 yılında çoğunlukla Protestanlardan oluşmak üzere (%60) nüfusun % 44,2sini oluşturacağı öngörülmektedir (Pew Araştırma Merkezi, 2015; 2016).

Bu senaryo, söz konusu Müslüman nüfus artışının, sosyo-politik çöküşün içine giderek gömülen bir alanı istismar eden uluslararası terörist ağ tarafından radikalleştirilen Selefi düşüncelerin yayılmasını kolaylaştıracak ve cezbedebilecek bir etken olduğu öngörmektedir. Gerek Nijer Deltası ve gerekse Kuzey'deki İslami aşırıcılık, bugün kabul edilen ve Afrika Birliği tarafından desteklenen sömürge sınırlarına uygun olarak, bölgesel veya kıtasal planda yaşayacak kadar güçlü olmayacak küçük devletlerin karmaşık kalabalığına biçim kazandıran demokratik bir devlet olarak bilinen Nijerya'nın toprak bütünlüğünü gündeme getiriyorlar. Bu gelişmelerin sonucunda Batı Afrika, bölgesel bütünlük, birlik ve eşgüdümün arkasındaki güç olan hegemonik oyuncusunu kaybedebilir.

Nijerya ulusal güvenliği, çatışmaların, isyanların, terörizm ve büyük mülteci akımlarının bu karmaşık ortamında, siyasal istikrarsızlık sınırlardan sızmayı,

eylemleri ve hükümet darbelerinin yaygınlaşmasını kolaylaştırdığından uyuşturucu, silah ve insan ticareti, AFF, siber suçlar ve deniz korsanlığı gibi etkisi artan sınır ötesi suçlar, insan ve devlet güvenliğinin (örneğin halk sağlığı ve güvenliği bakımından bir güvensizlik bağlamı oluşturan uyuşturucu suiistimali ve bağımlılığı), ekonomik kalkınmanın ve demokrasinin altını oyduğu için tehdit altındadır. Bu senaryo, Orta Afrika Cumhuriyeti gibi diğer stratejik güvenlik bölgelerine de kolayca sıçrayabilir çünkü burada da devlet kurumlarının ele geçirilmesi durumu söz konusudur. 2015 Yolsuzluk Algı Endeksi'nde 136. sırada (Şeffaflık Örgütü, 2015) yer alan ülke, “devlet iktidarının yolsuzluğa bulaşmış seçkinlerin elinde bulunması durumu, çeşitli kaçakçılık biçimleriyle bağlantılı ulusötesi suçlar (...) ve mali suçlardan oluşan bir kokteyl için ‘tehditkâr’ bir ortam sağladığı” (Obi, 2008, ss. 186-187) için, politikacılar/kamu görevlileri ve organize suç girişimcileri arasındaki bağlantıyı daha da arttıran, para aklamayı teşvik eden ve hükümetin kapasitesine güveni azaltan bir güçlkle karşı karşıya kalıyor.

Bu koşullar altında, esas olarak jeopolitik ve jeo-ekonomik planda, Nijerya'nın dış politika gündemini sağlamlaştırma ve bölgesel, kıtasal ve küresel alanda önemli bir oyuncu haline gelme olasılığı, UOS ve terörizmin etkileri yüzünden gerçekten tehdit altındadır. Özellikle Nijerya'nın stratejik bir aktör olarak ortaya çıkmasına yol açan ana unsur olan ekonomik sektöre odaklanıldığında, ülkeyi kıtasal yönetim bakımından 39. sıraya ve ekonomik fırsatların sürdürülebilirliği bakımından 38. sıraya koyan 2015 Mo İbrahim Endeksi'nin de (Mo İbrahim Vakfı, 2015) gösterdiği gibi, yolsuzluk seviyesinden dolayı kırılgan diye nitelenen bir iş ortamına sahip olduğunu görürüz. Yine de ülke, bol miktarda doğal kaynak varlığı, büyük insan, tarım, imalat ve kentleşme potansiyeli gözlemlendiğinde hâlâ güçlü bir yatırım alanıdır (Afrika Kalkınma Bankası Grubu, 2013). Ancak bunlar, devletin potansiyel gelişimi ve hegemonyasını destekleyebilecek olası etkenler olmalarına rağmen, özellikle devleti barış ve güvenliği sağlamak için ulusal çıkarları daha geniş amaçlardan uzaklaştırmaya iten kırılgan bir iç durum tarafından baltalanmaktadır.

SONUÇ

Giriş bölümünde belirtildiği gibi, bu tezin temel amacı, özellikle UOS ve terörizm hareketlerine odaklanarak Batı Afrika'daki ulusötesi güvenlik sorunlarının seviyesini araştırmak, anlamak ve tanımlamaktır. Araştırmayı sonuç ve kaynaklarla tamamlanacak şekilde üç çekirdek bölüm üzerinde yapılandırdık: Söz konusu alanın bir bağlama oturtulması, ana güvenlik tehditleri ve vaka incelemesi değerlendirmesi.

Güvenlik konusundaki temel anlayışı çevreleyen kavram setimiz, güvenlik arayışında devletin üstünlüğünü veya devlet dışı aktörlerin önemini vurgulayan yazarların bireysel, ulusal ve bölgesel alanlar arasındaki dinamik bağlantının Uluslararası İlişkiler için hayati öneme sahip oluşuna eleştirel bir bakış getiren Uluslararası Güvenlik teorik araştırmaları üzerine literatür taramamıza dayanarak, güvenlik teriminin geniş ve kırılğan yapısını ortaya koydu. Dolayısıyla, tam bir güvenliğin neredeyse hiç elde edilemeyen bir değer olduğu gerçeğine dayanarak, ana tehditlerin etkilerini ve sonuçlarını belirleyen bu tez, etno-dinsel karmaşık ortamlarda ortaya çıkan tarihi sosyo-politik mağduriyetleri belirleyerek, kolayca tekrar ulusal sınırları aşan iç şiddet ve yıkıcı iç karışıklık senaryolarıyla sonuçlanan, “jeo-iklim” faktörlerinin sonucu olarak bölgedeki Ulusötesi Güvenlik Sorunlarının karmaşıklığını tartışmıştır.

Bu bağlamda Barry Buzan'ın kavramına dayanan bölgesel güvenliğin tanımı, yerel ve dış aktörlerin genel karmaşıklığını algılamak için hayati önem taşımaktadır. Ancak, Batı Afrika bölgesinin kültürel, etno-dinsel ve sosyo-politik ortamının kendine has özelliklerinin *Batılılaşmış* perspektifler tarafından ancak bir yere kadar anlaşılabilceğini düşünüyoruz. Başka bir ifadeyle, Ole Waever'in *güvenlikleştirme* kavramsallaştırmasını, özellikle 90'larda ve 2000'li yılların başlarında, benzer gerekçelere dayanarak bölgeyi devamlı olarak mağdur eden uyuşturucu ve insan ticareti gibi başka zarar verici tehditlerle karşılaştırıldığında temel tehdit olarak bazı olgulara (örneğin terörizm) zaman, söylem ve siyasette öncelik verilmesini açıklamayı bakımından anlamlı bulduk.

Güvenlik kavramının Batı Afrika bağlamında ilginç bir boyut aldığını gözlemledik, zira istikrarsızlığın altında yatan temel nedenler dünyanın başka bölgelerinde söz konusu değilken, bu alanda, gelişmenin dinamiklerini tarumar eden

etkilere sahiptir. Bu bağlamda, suç ve ayaklanmalar, yolsuzluk, devlet zayıflığı ve başarısızlığı, yerel vatandaşlar için güvensiz bir çevre, yerel ya da yabancı yatırım için güvensiz ortam, yoksulluk, erken ölüm, uyuşturucu bağımlılığı, beyin göçü ve suçla işbirliği gibi sorunları besleyen ve dolayısıyla yaşam standartlarını düşüren zayıf stratejilerden ve/veya strateji yokluğundan ortaya çıkmakta ve yayılmaktadır.

Bölgeyi daha da iyi algılamak için, çoğulcu bir ortam tarafından belirlenen ve Batı Afrika boyunca uzanan güvenlik manzarasını meydana getiren kriminoloji, dini ve etnik çerçeve, siyasi, sosyal ve ekonomik meseleler ve kültürel kimliğin arka planına bakabilmek gerekir. Bununla birlikte, mevcut istikrarsızlık senaryosu, bilhassa da küreselleşmenin etkileri sayesinde daha önce asla ulaşılmayan boyutlardaki tehditlerce güçlendirilmiştir. Böyle bir boyutta, örneğin, deniz suçluları ve siber suçlular, isyancı gruplar ve aynı şekilde ulusötesi organize suçlular, Latin Amerika uyuşturucu kartellerinden El-Kaide ve IŞİD gibi köktenci gruplara dek uluslararası bağlantılı ağlarda işbirliği yapmak, bunları tasarlamak ve hayata geçirmek için rahat bir zemin buluyorlar.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, Batı Afrika'yı tarumar eden tehditlere genel bir bakış imkânı veren vaka çalışmamız Nijerya'nın, terörizm ve UOS tehditlerinden ya kuluçka makinesi ya da nihai hedef olarak etkilendiği sonucuna varılmıştır. “Bölgesel eksen devlet” konumundaki bu ülke, küresel ekonomideki öneminin bilincinde olarak, başta petrol üretimine dayalı ekonomik sektörü sayesinde sahip olduğu jeopolitik ve jeo-ekonomik hedefler açısından tehdit altındadır.

Bu ülkeye özel atıfla, zayıf toprak, ekonomi ve siyaset yönetiminin ulusal güvensizliğin başlıca nedeni olduğunu ve bölgesel tehlikeyi etkili bir şekilde arttırarak Boko Haram ve Nijer Deltası gibi vakaların zaman ve mekânda devamlılığını sağladığını tespit ediyoruz. Bu senaryonun temel dayanağı da, barışın korunması için gereken ulusal sorumluluğun dengesizliği, zamanında tutarsız taktiklerin geliştirilmesi ve önleme için yeterli ve işlevsel kaynaklara başvurulmamış olmasıdır. Nitekim terörizm propagandasıyla birlikte UOS'un Nijerya'daki şebekesi aslında, ulusötesi güvenlik sorunları çerçevesinde, devletin egemenliğini orta/uzun vadede tehlikeye atan etkenlerdir ve ulusal çıkarların tanımını ve desteklenmesini bölgesel alanlardan iç güvenlik ve politik istikrarın güvenceye alınması ve geliştirilmesine kaydırarak doğal jeopolitik üstünlüğünü zayıflatan temel unsurlardır.

Halk kitlelerini maddi yoksulluktan ve toplumsal yoksunluktan kurtaracak iç güç olmadan Nijerya, alt-bölgesel barış ve güvenlik, bölgesel ekonomik ve politik bütünleşme ve Afrika'nın küresel ilişkilerde daha fazla rol alması gibi daha üst düzey dış politika hedeflerinin peşine etkili bir biçimde düşemez (Obi, 2008, s. 194).

Yine de, yukarıdaki alıntıyı aklımızda tutarak, ulusal tepkilerin, korku veya endişe hissinin azalmasının ölçülmesi zor olacağından güvenliğin öznel boyutuyla değil, dünya siyasetinin daha fazla *güvenlikleştirilmesine* dikkat çektiği ölçüde nesnel boyutuyla ilişkili olduğunu vurgulamamız gerekir. AB'nin (bir bütün olarak veya ikili devlet anlaşmalarıyla), BRIC ülkelerinin veya ABD'nin söyleminde yer alan uluslararası yükümlülükler baktığımızda, temel stratejinin, enerji güvenliğinin uzun zamandır istikrarsız olan Orta Doğu'dan Batı Afrika'nın zengin iç sahalarına doğru çeşitlendirilmesine doğru bir yöneliş olduğunu görürüz. Ancak birçok çabadan söz edebilmemize rağmen bunlar arasında eşgüdüm bulunmadığı için bölgesel istikrar programları açısından anlamlı bir sonuç elde edilememektedir. Bu arada, bölgesel kapsamda ECOWAS ve AFB gerek bürokratik meseleler gerekse de siyasi olarak isteksiz devletlerin engellemeleri nedeniyle oldukça yavaş hareket etmektedirler. Buna ilaveten, birkaç örnek dışında, dış yardımların önlemeye değil, kriz sonrası/çatışma döneminde sadece parasal ve askeri destek olmaya yönlendirildiği; ekonomik, sosyal ve siyasi taahhütlerin kalıcı bir barış ortamını sağlamayı muazzam bir biçimde teşvik edebilecek yapıların kuvvetlendirilmesine değil, yeniden yapılanmaya odaklandığı sonucuna varmaktayız.

Dolayısıyla, bölgedeki ulusötesi güvenlik sorunlarının yaygınlaşması nedeniyle, sadece karşı-tepkiler biçiminde değil, aynı zamanda önleme bakımından da çok sayıda yeniden düzenlemenin acilen yapılması gerektiğine inanıyoruz. Bölgedeki her açıdan merkezi konumu ama daha çok da bölgesel güvenlik tehditlerinin başlıca “kuluçka makinesi” olması nedeniyle Nijerya'ya odaklanarak aşağıdaki önerilerde bulunabiliriz:

- Özerk bir eşgüdüm merkezi kurulması: ECOWAS kapsamında çok taraflı bir yapıya sahip olacak merkez, yatırım, lojistik, taktik, insan kaynakları, araştırma, politika, sürekli eğitim ve sınırları gözleme amacı taşıyacak ve bölgesel güvenlik kültürünü göz önünde bulundurarak, suç ve isyanlara karşı uygun bir karşılıkla bürokratik ve mali engelleri ortadan kaldıracak;
- Bunun için, uluslararası örgütler, sivil toplum ve özel sektör gibi ulusötesi aktörlerin katılımını eklemek gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü bu aktörler,

istikrarsızlık ortamını hazırlayan etkenlerin hem kaynağı hem de hedefleridirler ve denge-fren mekanizması aracılığıyla yolsuzlukların azaltıldığı ve iki temel hedef olan insan ve devlet güvenliğinin birbirinden ayrılmadığı bir bağlamı oluşturmaya katkı sağlayacaklardır.

- İyi yönetim ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi hayati önem taşıdığından, özellikle üye ülkelerin ortak kapasitelerinin en iyi duruma gelmesi için demokrasi, ekonomi ve sosyal kalkınmayı teşvik edecek politikalar yeniden yapılandırılmalıdır. Bu bağlamda, zorlayıcı araçlar (örneğin ceza sistemi, ordu ve polis teşkilatı, istihbarat hizmetlerinin eşgüdümü) ve zorlayıcı olmayan yaklaşımlar (örneğin eğitim, genelleştirilmiş sağlık hizmetleri, küçük işletmeler gibi araçlarla gençlik grupları için güçlendirme programları ve toplumsal değer yapıları), alt-bölge güvenliğini sağlamak için yaşamsal kaynaklar olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Addo, P. (2006, May). Cross-Border Criminal Activities in West Africa: Options for Effective Responses. *KAIPTC Paper*(12), ss. 1-23.
- Adebisi, S., Oyedeji, R., & Azeez, O. (2013). Boko Haram Insurgency in Nigeria: Defining, Addressing and Understanding its Impact on Telecommunication Industry. *Economics and Management Research Projects: An International Journal*, 5(1), 1-8.
- Adepoju, A. (2005). *Migration in West Africa*. Lagos: GCIM. Retrieved August 2016, http://iom.ch/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/gcim/rs/RS8.pdf.
- Adepoju, A. (2005). Review of Research and Data on Human Trafficking in sub-Saharan Africa. *International Migration*, 43(1/2). Retrieved September 2016, from <http://www.mensenhandelweb.nl/system/files/documents/04%20feb%202014/ReviewOfResearchInSubSaharanAfrica.pdf>.
- Adetula, V. A. (2014, October). Nigeria's Rebased Economy and Its Role in Regional and Global Politics. *E-International Relations Publishing*, 1-18. Retrieved July 2016, from <http://www.e-ir.info/2014/10/13/nigerias-rebased-economy-and-its-role-in-regional-and-global-politics/>.
- Adetula, V. A. (2015). *Nigeria's Response to Transnational Organised Crime and Jihadist Activities in West Africa*. Abuja: Friedrich Ebert Stiftung. Retrieved May 2016
- Adeyemi, A. E. (2015). *Terrorism and Transnational Security Threats in West Africa: A Global Perspective*. Xlibris Corporation.
- Aduloju, A. A., Opanike, A., & Adenipekun, L. O. (2014). Boko Haram Insurgency in North-Eastern Nigeria and its Implications for Security and Stability in West African Sub-Region. *International Journal of Development and Conflict*(4), 102-107. Retrieved August 2016.
- AfDB, OECD, UNDP. (2016). *African Economic Outlook 2016: Sustainable Cities and Structural Transformation*. Paris: AfDB, OECD, UNDP.

- AfDB, OECD, UNDP. (2016). *African Economic Outlook: Regional Development and Spatial Inclusion*. Paris: OECD Publishing. doi:<http://dx.doi.org/10.1787/aeo-2016-en>.
- African Development Bank Group. (2013). *Federal Republic of Nigeria: Country Strategy Paper 2013-2017*. ORWA Department. Abidjan: African Development Bank Group.
- African Development Bank Group. (2015). *Rail Infrastructure in Africa 2015: Financing Policy Options*. Transport, Urban Development & ICT Department. Abidjan: African Development Bank. Retrieved from http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Events/ATFforum/Rail_Infrastructure_in_Africa_-_Financing_Policy_Options_-_AfDB.pdf.
- Akuta, E. A.-M., Ong'oa, I. M., & Jones, C. R. (2011, April 5). Combating Cyber Crime in Sub-Sahara Africa: A Discourse on Law, Policy and Practice. *Journal of Research in Peace, Gender and Development*, 1(4), ss. 129-137. Retrieved from <http://www.interesjournals.org/JRPGD>.
- Albanese, J. S. (2007). *Organized Crime in our Times* (5th ed.). Newark: Anderson Publishing.
- Alemika, E. E. (2013). *The Impact of Organized Crime on Governance in West Africa*. Abuja: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Alexander, Y. (2009). Maritime Terrorism: An Overview of Challenges and Responses. In Y. Alexander, & T. B. Richardson (Eds.), *Terror on the High Sea: From Piracy to Strategic Challenge* (ss. 1-40). Santa Barbar: ABC-CLIO.
- AllAfrica Global Media. (2016, May 23). Africa: Nigeria Ranked 4th in List of Top 30 Most Powerful Militaries in Africa. Abuja, Nigeria. Retrieved August 2016, from <http://allafrica.com/stories/201605240044.html>.
- Almeida, P. F. (1990). *Do Poder do Pequeno Estado*. Lisboa: Instituto de Relações Internacionais.
- Andrés, A. P. (2008, January). West Africa under Attack: Drugs, Organized Crime and Terrorism as the new threats to global security. *UNISCI Discussion Papers*, 16, 203-228.
- Aning, K., & Pokoo, J. (2014). Understanding the nature and threats of drug trafficking to national and regional security West Africa. *Stability: International Journal of Security & Development*, 3(1), 1-13. doi:<http://dx.doi.org/10.5334/sta.df>.

- Annan, K. (2005, May 1). In Larger Freedom: Decision Time at the UN. Retrieved May 2016, from <https://www.foreignaffairs.com/articles/2005-05-01/larger-freedom-decision-time-un>.
- Atta-Asamoah, A. (2007). Transnational and domestic terrorism in Africa. In W. Okumu, & A. Botha (Ed.), *Domestic Terrorism in Africa: Defining, Addressing and Understanding its Impact on Human Security* (ss. 20-26). Accra: Institute for Security Studies.
- Atta-Asamoah, A. (2009, July 22). Understanding the West African cyber crime process. *African Security Review*, ss. 105-114. doi: 10.1080/10246029.2009.9627562.
- Audigé, M. (1995). *Maritime Transport Serving West and Central African Countries: Trends and Issues*. The World Bank. Retrieved 2016 August, from <http://www.ssatp.org/sites/ssatp/files/publications/SSATPWorkingPapers/SSATPWP16.pdf>.
- Aydinli, E. (2010). *Emerging Transnational (In)security Governance*. London: Routledge.
- Azumah, J. (2015, November 24). Boko Haram in Retrospect. *Islam and Christian-Muslim Relations*, 26(1), ss. 33-52.
- Balouga, J. (2009). The Niger Delta: Defusing the Time Bomb. *International Association for Energy Economics*, 8-11. Retrieved September 2016, from <https://www.iaee.org/documents/newsletterarticles/109balouga.pdf>.
- Balzacq, T. (2010). Constructivism and Securitization Studies. In M. D. Cavelty, & V. Mauer (Eds.), *The Routledge Handbook of Security Studies* (ss. 56-72). New York: Routledge.
- Barrios, C., & Koepf, T. (2014). *RE-mapping the Sahel: Transnational Security Challenges and International Responses*. Paris: ISS-UE.
- Berg, L. B. (2001). *Qualitative Research Methods for the Social Science* (4th ed.). MA: Ally & Bacon.
- Bilgin, P. (2008). Critical Theory. In P. D. William (Ed.), *Security Studies: An Introduction* (ss. 89-102). New York: Routledge.
- Blij, H. J., Muller, P. O., & Nijman, J. (2014). *Regions* (16th ed.). Wiley.
- Blin, A., & Chaliand, G. (2007). *The History of Terrorism: From Antiquity to Al Qaeda*. (A. Blin, C. Gérard, Eds., E. Schneider, K. Pulver, & J. Browner, Trans.) Berkeley: University of California Press.

- Boas, M. (2014, April). Guns, Money and Prayers: AQIM's Blueprint for Securing Control of Northern Mali. *CTC Sentinel*, 7(4), ss. 1-5.
- Booth, K. (2011, October). Security and Emancipation. In C. W. Hughes, & L. Y. Meng (Eds.), *Security Studies: A Reader* (ss. 36-43). New York: Routledge.
- Bossart, L. (2009). *Regional Atlas on West Africa*. Berlin: OECD.
- Botha, A. (2007). Relationship between Africa and International Terrorism: Causes and Linkages. *Conference on Southern African and International Terrorism*. Tswalu: Brenthurst Foundation. Retrieved September 2016, from http://www.thebrenthurstfoundation.org/Files/terror_talks/Relationship%20between%20Africa%20and%20International%20Terrorism.pdf.
- Botha, A., & Solommon, H. (2003). *Terrorism in Africa*. Pretoria: Centre for International Political Studies. Retrieved August 2016.
- Brown, D. E. (2013). *The Challenges of Drug Trafficking to Democrac Governance and Human Security in West Africa*. Carlisle: Strategic Studies Institute & US Army War College Press.
- Buzan, B. (1983). *People, States, and Fear. The National Security Problem in International Relations*. Brighton: Wheatsheaf Books LTD.
- Buzan, B., & Hansen, L. (2009). *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, B., & Waever, O. (2003). *Regions and Powers*. New York: Cambridge University Press.
- Campana, P. (2015). The Structure of Human Traffiking: Lifting the Bonnet on a Nigerian Transnational Network. *Brit. J. Criminol.*, 56, 68-86. doi:10.1093/bjc/azv027.
- Canadian Security Intelligence Service. (2014). Of the Spread of Salafism in West Africa. *Political Stability and Security in West and North Africa: Highlights from the conference* (ss. 7-11). Canada: Worl Watch:Expert Notes.
- Carson, J. (2010). Confronting Drug Trafficking in West Africa. *Africa's Connection to the Drug Trade* (ss. 9-16). New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Cavelty, M. D. (2010). Cyber-threats. In M. D. Cavelty, & V. Mauer, *The Routledge Handbook of Security Studies* (ss.. 180-189). London: Routledge.
- CIA . (2016, September 06). *The World Factbook 2015*. Retrieved September 2016, from CIA: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gh.html>.

- Cilliers, J. (2010, July 21). Terrorism in Africa. *Africa Security Review*, ss. 91-103. doi:10.1080/10246029.2003.9627255.
- Clarence-Smith, W. G. (2006). *Islam and the Abolition of Slavery*. London: Hurst & Company.
- Cockayne, J., & Williams, P. (2009). *The Invisible Trade: Towards an International Strategy to Deal with Drug Trafficking Through West Africa*. New York: International Peace Institute.
- Cohen, S. B. (2015). *Geopolitics: The Geography of International Relations* (3rd ed.). London: Rowman and Littlefield.
- Comfort, O., David, I., & Moses, U. U. (2013). Addressing the Insecurity Challenges in Nigeria: The Imperative of Moral Values and Virtue Ethics. *Global Journal of Human Social Science*, 13(2), 1-12.
- Copeland, D. C. (2006). The constructivist challenge to structural realism: a review essay. In S. Guzzini, & A. Leander (Eds.), *Constructivism and International Relations* (ss. 1-20). New York: Routledge.
- Curtin, P. D. (1972). The Atlantic slave trade 1600-1800. In Ajayi, J. F., & Crowder, Michael (Eds.), *History of Slave Trade* (Vol. 1, ss. 240-268). New York: Columbia University Press.
- Dalby, S. (1998). Geopolitics and global security: culture, identity, and the 'pogo. In S. Dalby, & G. Tuathail, *Rethinking Geopolitics* (ss. 295-313). London: Routledge.
- Danso, S. O. (2013). The Human Being as a Commodity: Responding to the Trafficking and Trading of Persons in West Africa. *Kofi Annan International Peacekeeping Training Centre Policy Brief*, 1-6.
- Darwin, C. (2008). *On the Origin of Species*. (G. Beer, Ed.) New York: Oxford University Press.
- Davis, R. C. (2006). *Esclaves chrétiens Maître musulmans* (Jacqueline Chambon ed.). (M. Tricoteaux, Trans.) Babel.
- Defarges, P. M. (2003). *Introdução à Geopolítica*. Lisboa: Gradiva.
- Devillard, A., Bacchi, A., & Noack, M. (2015). *A Survey on MIgration Policies*. Berne: ICMPD, IOM.
- Dieye, P. B. (2011). *West Africa's efforts to build regional security: an analysis of past ECOWAS interventions to determine what is needed to increase its peacekeeping capabilities (Master Thesis)*. Fort Leavenworth, Kansas.

- Retrieved December 2015, from www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA524316.
- Doyon-Martin, J. (2015, April 9). Cybercrime in West Africa as a Result of Transboundary E-Waste. *Journal of Applied Security Research*, 10(2), ss. 207-220.
- Dunn, J. (2008). West African States: Failure and Promise. In J. Dunn, *African Studies Series* (Vol. 23). New York: Cambridge University Press.
- ECOWAS-SWAC/OECD. (2006). *Atlas on Regional Integration in West Africa*. Paris: ECOWAS-SWAC/OECD. Retrieved from <https://www.oecd.org/swac/publications/38409410.pdf>.
- Edelson, E. (2003, July). The 419 scam: information warfare on the spam front and a proposal for local filtering. *Computers & Security*, 22(5), 392-401.
- Ehimen, O. R., & Bola, A. (2010, January). Cybercrime in Nigeria. *Business Intelligence Journal*, 3(1), 93-98.
- Elden, S. (2014, December). The Geopolitics of Boko Haram and Nigeria's "War on Terror". *The Geographical Journal*, 180(4), 414-425. doi:10.1111/geoj.12120.
- Ellis, S. (2009, April). West Africa's International Drug Trade. *African Affairs*, 171-196. Retrieved February 2016, from http://www.jstor.org/stable/27667118?seq=1&cid=pdf-reference#references_tab_contents.
- Ellis, S., & Shaw, M. (2015, August 17). Does Organized Crime Exist in Africa. *African Affairs*, ss. 505-528. doi:10.1093/afraf/adv035.
- Ellis, T., & Akpala, J. (2011). Making sense of the relationship between trafficking in persons, human smuggling, and organized crime: the case of Nigeria. *The Police Journal*, 84, 13-34. doi:10.1358/pojo.2011.84.1.507.
- Elman, C. (2008). Realism. In P. D. Williams (Ed.), *Security Studies: An Introduction* (ss. 15-26). New York: Routledge.
- European Commission. (2015, September 18). Economic Partnership Agreement with West Africa: Facts and Figures. Brussels. Retrieved June 2016, from http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/july/tradoc_152694.pdf.
- Falola, T., & Heaton, M. M. (2008). *A History of Nigeria*. New York: Cambridge University Press.
- Falole, J. A. (2016). The Nature of Nigeria's Boko Haram War, 2010-2015. *Perspectives on Terrorism*, 10(1), 1-8.

- FATF/OECD-GIABA. (2013). *Terrorist Financing in West Africa*. 2013: FATF/OECD.
- FFP. (2015). *Fragile States Index 2015*. Washington: The Fund for Peace. Retrieved from <http://library.fundforpeace.org/library/fragilestatesindex-2015.pdf>.
- Fischetti, M. (2015, June 16). Africa Is Way Bigger Than You Think. *Scientific American*. Retrieved from <https://blogs.scientificamerican.com/observations/africa-is-way-bigger-than-you-think/>.
- Folarin, S. F., & Oviasogie, F. O. (2014). Insurgency and National Security Challenges in Nigeria: Looking Back, Looking Ahead. *Journal of Political Science*, 1-15. Retrieved September 2016, from <http://eprints.covenantuniversity.edu.ng/id/eprint/3243>.
- Ford, J. (2012, March 1). Nigeria: a 'pivotal power' in emerging markets? *African Arguments*. Retrieved September 2016, from <http://africanarguments.org/2012/03/01/nigeria-a-%E2%80%99pivotal-power%E2%80%99-in-emerging-markets-by-jolyon-ford-at-oxford-analytica/>.
- Forest, J. J. (2012). *Confronting the Terrorism of Boko Haram in Nigeria*. Joint Special Operations University, Strategic Studies Department. Florida: JSOU.
- Fouberg, E. F., Murphy, A. B., & Blij, H. J. (2012). *Human Geography* (10th ed.). Jansen: John Wiley & Sons, Inc.
- Franco, J. (2013, Jan/Jun 13). O Brasil e a Segurança no Atlântico Sul. *Revista de Geopolítica, IV*, p. 1.
- Frank, I., & Odunayo, E. (2013). Approach to Cyber Security Issues in Nigeria: Challenges and Solution. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education*, 1(1), 1-14. Retrieved May 2016.
- Frerks, G., & Goldewijk, B. K. (2007). *Human Security and International Insecurity*. (G. Frerks, & B. K. Goldewijk, Eds.) Wageningen: Wageningen Academic Publishers.
- Glickman, H. (2005). The Nigerian "419" Advance Fee Scams: Prank or Peril? *Canadian Journal of African Studies*, 460-489. Retrieved May 2016, from <http://www.jstor.org/stable/25067495>.
- Global Migration Data Analysis Centre. (2015). *Global Migration Trends: Factsheet*. Berlin: IOM.
- Gordon, L. (2011, October 10). Regional Focus: Africa Experiencing Fastest Growth in Internet Users Worldwide. Retrieved September 2016, from Euromonitor:

<http://blog.euromonitor.com/2011/10/regional-focus-africa-experiencing-fastest-growth-in-internet-users-worldwide.html>.

- Gordon, M. (1989). *Slavery in the Arab World*. New York: New Amsterdam Books.
- Grant, J. P., & Barker, J. (2009). *Encyclopedic Dictionary of International Law* (3rd ed.). New York: Oxford University Press.
- Green, T. (2012). *The Rise of the Trans-Atlantic Slave Trade in Western Africa 1300-1589*. London: Cambridge University Press.
- Gupta, S., & Chatterjee, S. (2015). Indian foreign policy and coexistence: continuity and change. In C. Coning, T. Mandrup, & L. Odgaard, *The BRICS and Coexistence* (ss.100-124). London: Routledge.
- Hall, B. S. (2011). *A History of Race in Muslim West Africa, 1600-1960*. New York: Cambridge University Press.
- Harrigan, T. M. (2010). *Africa's Connection to the Drug Trade*. (P. E. Daniels, Ed.) New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Higazi, A. (2011). *The Jos Crisis: A Recurrent Nigerian Tragedy*. Abuja: Friedrich Ebert Stiftung. Retrieved September 2016, from <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/nigeria/07812.pdf>.
- Hill, M. (2009, January). The Spread of Islam in West Africa: Containment, Mixing, and Reform from the Eighth to the Twentieth Century. Stanford: Stanford University, Institute for International Studies. Retrieved from http://spice.fsi.stanford.edu/docs/the_spread_of_islam_in_west_africa_containment_mixing_and_reform_from_the_eighth_to_the_twentieth_century.
- Hobson, J. N. (2012). Islamic Commerce and Finance in the Rise of the West. In N. R. Al-Rodham, *The Role of the Arab-Islamic World in the Rise of the West* (ss. 84-115). New York: Palgrave MacMillan.
- Horgan, J. (2005). *The Psychology of Terrorism*. New York: Routledge .
- Hough, P., Malik, S., Moran, A., & Pilbeam, B. (2015). *International Security Studies*. London: Routledge.
- Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- Ifedayo, E. T. (2013). Nigeria's Security Interest in West Africa: A Critical Analysis. *Journal of Reserach and Development*, 1(6), 41-49. Retrieved May 2016.
- International Crisis Group. (2006). *The Swamps of Insurgency: Nigeria's Delta Unrest*. Dakar/Brussels: ICG. Retrieved September 2016, from

- <https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/nigeria/swamps-insurgency-nigerias-delta-unrest>.
- IOM. (2015). *World Migration Report*. Geneva: International Organization for Migration (IOM).
- IOM. (2015). *World Migration Report*. Geneva: International Organization for Migration.
- Ipe, J., Cockayne, J., & Millar, A. (2010). *Implementing the UN Global Counter-Terrorism Strategy in West Africa*. New York: CGCC.
- IPI. (2014). *Insecurity in the Gulf of Guinea: Assessing the Threats, Preparing the Response*. New York: International Peace Institute.
- Ismail, O., & Sköns, E. (2014). *SIPRI: Security activities and external actors in Africa*. Oxford University Press.
- Jervis, R. (2011). Cooperation under the security dilemma. In C. W. Hughes, & L. Meng (Eds.), *Security Studies: A Reader* (ss. 137-141). London: Routledge.
- Johnnie, C. (2010). Confronting Drug Trafficking in West Africa. In P. E. Daniels (Ed.), *Africa's Connection to the Drug Trade* (ss. 9-16). New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Kaplan, S. (2012). *Nigeria's Potential for Sectarian Conflict*. Retrieved April 2016, from <http://www.fragilestates.org/2012/01/29/nigerias-potential-for-sectarian-conflict>.
- Kegley, C. W., & Blanton, S. L. (2011). *World Politics: Trend and Transformation*. Wadsworth: Cengage Learning.
- Kerr, P. (2010). Human Security and Diplomacy. In M. D. Cavelty, & V. Mauer (Eds.), *The Routledge Handbook of Security Studies* (ss. 115-125). New York: Routledge.
- Kleemans, E. R. (2014). Theoretical Perspectives on Organized Crime. In L. Paoli (Ed.), *The Oxford Handbook of Organized Crime* (ss. 32-52). New York: Oxford University Press.
- Klein, H. S. (2010). *The Atlantic Slave Trade*. New York: Cambridge University Press.
- Konseiga, A. (2005). New Patterns in the Human Migration in West Africa. In P. Lang, *Regional integration beyond the traditional trade benefits: Labor*. Frankfurt: Development Economics and Policy Series.

- KPMG Africa. (2013). *Transport in Africa*. KPMG Africa Limited. Retrieved July 2016, from <https://www.kpmg.com/Africa/en/IssuesAndInsights/Articles-Publications/Documents/Transport%20in%20Africa.pdf>.
- Kraska, J. (2011). *Contemporary Maritime Piracy: International Law, Strategy, and Diplomacy Sea*. Santa Barbara: Praeger.
- Krause, K., & Williams, M. C. (2002). *Critical Security Studies: Concepts and Cases*. London: UCL Press.
- Kühne, W. (2013). West Africa and the Sahel in the Grip of Organized Crime and International Terrorism - What Perspectives for Mali after the Elections? *Center for International Peace Operations: Policy Briefing*, 1-10.
- Laessing, U. (2016, August 16). Nigeria riven by new battles over scarce fertile land. *Reuters Africa*. Retrieved from: http://af.reuters.com/article/topNews/idAFKCN10M0W4?tm_source=Media+Review+for+August+12%2C+2016&utm_campaign=DMR+EN++08%2F12%2F2016&utm_medium=email.
- Levtzion, N. (1972). The early states of the Western Sudan to 1500. In J. Ajayi, & M. Crowder, *The History of West Africa* (ss. 120-157). New York: Cambridge University Press.
- Levtzion, N., & Pouwels, R. L. (2000). Patterns of Islamization and Varieties of Religious Experience among Muslims of Africa. In *The History of Islam in Africa* (ss. 1-20). Athens: Ohio University Press.
- Lewerenz, C., & Vorrath, J. (2015). *Illegal Fishing and Maritime Security*. Berlin: German Institute for International and Security Affairs (SWP Comments).
- Luntumbue, M. (2013, July 18). Le Nigéria dans la géopolitique ouest-africaine: atouts et défis d'une puissance émergente. *Note d'Analyse du GRIP*. Retrieved from <http://www.grip.org/fr/node/941>.
- Mabougunje, A. (1972). The Land and People of West Africa. In Ajayi, J.F.A, & Crowder, Michael (Eds.), *History of West Africa* (Vol. 1, ss. 1-30). New York: Columbia University Press.
- MacDonald, M. (2008). Constructivism. In P. D. Williams (Ed.), *Security Studies: An Introduction* (ss. 59-73). New York: Routledge.
- Macharia, J. (2014, April). Internet access is no longer a luxury. *Africa Renewal Online*. Retrieved September 2016, from

<http://www.un.org/africarenewal/magazine/april-2014/internet-access-no-longer-luxury>.

- MacQueen, N. (2007). *Colonialism*. Harlow: Pearson Education Limited.
- Makisaka, M. (2009, December). Human Trafficking: A Brief Overview. *Social Development Notes: Conflict, Crime and Violence*(122), 1-16.
- Malik, S. (2015). Constructing Security. In P. Hough, S. Malik, A. Moran, & B. Pilbeam (Eds.), *International Security Studies: Theory and Practice* (ss. 72-84). New York: Routledge.
- Maras, M.-H. (2015). *Transnational Security*. Boca Raton: CRC Press.
- Marc, A., Verjee, N., & Mogaka, S. (2015). *The Challenges of Stability and Security in West Africa*. Washington: International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank.
- Marley, D. F. (2011). *Modern Piracy: A Reference Handbook*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Martin- Odoom, A., & Quarshie, H. O. (2012). Fighting Cybercrime in Africa. *Computer Science and Engineering*, 2(6), 98-100. doi:10.5923/j.computer.20120206.03.
- Martin, G. (2014). Terrorism and Transnational Organized Crime. In J. S. Albanese, & P. L. Reichel (Eds.), *Transnational Organized Crime: An Overview from Six Countries* (ss. 163-192). London: Sage Publications.
- Mazzitelli, A. L. (2007). Transnational Organized crime in West Africa: the additional challenge. *International Affairs*, 83(6), 1071-1090.
- Mo Ibrahim Foundation. (2015). *Mo Ibrahim Index of African Governance: Executive Summary*. Mo Ibrahim Foundation. Retrieved January 2016, from <http://static.moibrahimfoundation.org/u/2015/10/02193252/2015-IIAG-Executive-Summary.pdf>.
- Mohammed, K. (2014). The Message and Methods of Boko Haram. In M.-A. P. Montclos (Ed.), *Boko Haram: Islamism, Politics, Security, and the State in Nigeria* (ss. 9-32). Enschede: African Studies Centre & French Institute for Research in Africa.
- Moodley, K. (2015, March 11). Welcome to the Golden Triangle, the Centre of the World's drug trafficking. *Independent*. Retrieved September 2016, from <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/welcome-to-the-golden-triangle-the-centre-of-the-worlds-drug-trafficking-10100420.html>.

- Morgenthau, H. (2011). A Realist Theory of International Politics. In C. W. Hughes, & L. Y. Meng (Eds.), *Security Studies: A Reader* (ss. 118-222). New York: Routledge.
- Mungai, C. (2015, October 22). *World Economic Forum*. Retrieved July 2016, from WEF Web site: <https://www.weforum.org/agenda/2015/10/which-african-countries-produce-the-most-coffee/>.
- Musah, A.-F. (2009, February). *West Africa: Governance and Security in a Changing Region*. International Peace Institute, African Program. New York: IPI Publications.
- Musah, A.-F., & Fayemi, K. J. (2000). *Mercenaries : an African security dilemma*. London: Pluto Press.
- Navari, C. (2008). Liberalism. In P. D. Williams (Ed.), *Security Studies: An Introduction* (ss. 29-43). New York: Routledge.
- Neethling, T. (2010). Piracy Around Africa's West and East Coasts: A Comparative Political Perspective. *Journal of Military Studies*, 89-108. doi:10.5787/38-2-91.
- Nel, Philip. (2006). In R. G. Patman (Ed.), *Globalization and Conflict: National Security in a 'New' Strategic Era* (ss. 56-76). London: Routledge.
- Newitt, M. (2005). *A History of Portuguese Overseas Expansion, 1400-1668*. New York: Routledge.
- Nurse, D., & Phillipson, G. (2003). *The Bantu Languages*. London: Routledge.
- Obi, C. (2011). Beyond Electoral Democracy: An Anatomy of Ethnic Minority Insurgency in Nigeria's Oil Niger Delta. In S. Adejumobi (Ed.), *State, Economy, and Society in Post-Military Nigeria* (ss. 85-112). New York: Palgrave Macmillan.
- Obi, C. I. (2006, July 22). Terrorism in West Africa: Real, emerging or imagined threats? *African Security Review*, ss. 87-101. doi:10.1080/10246029.2006.9627609.
- Obi, C. I. (2008). Nigeria's foreign policy and transnational security challenges in West Africa. *Journal of Contemporary African States*, 26(2), 183-196. doi:10.1080/ 02589000802124748.
- Oceans Beyond Piracy. (2015). *The State of Maritime Piracy: Assessing the Economic and Human Costs*. Broomfield: OBS-One Earth Future Foundation.

- Retrieved September 2016, from <http://oceansbeyondpiracy.org/reports/sop2015/west-africa>.
- Ogbonnaya, U. M., Ogujiuba, K., & Stiegler, N. (2014). Terrorism in Nigeria: Implications of Boko Haram's movement for Security and Stability in the Ecowas sub-region. *African Security Review*, 23(2), 145-160. doi:10.1080/10246029.2014.903378.
- Ogundiya, I. S. (2009). Domestic Terrorism and Security Threats in the Niger Delta Region of Nigeria. *Journal of Social Science*, 20(1), 31-42.
- Okereke, C. N.-E. (2010). Al Qaeda in Islamic Maghreb (AQIM) and the Question of Security in West Africa. *African Journal*, 61-81.
- Onapajo, H. (2012, December). Boko Haram terrorism in Nigeria: The International dimension. *South African Journal of International Affairs*, 19(3), 337-357. Retrieved January 2016
- Onuaha, F. C., & Ezirim, G. E. (2013, June 24). Terrorism "and Transnational Organized Crime in West Africa". *Al Jazeera Center for Studies*, ss. 1-8.
- Onuoha, F. C. (2013). Piracy and Maritime Security in the Gulf of Guinea: Trends, Concerns, and Propositions. *Journal of the Middle East and Africa*, 267-293. doi:10.1080/21520844.2013.862767.
- Osae-Brown, A. (2012, May 08). Barrels for guns and dollars: an inside look at the stolen crude oil trade in Nigeria's Niger Delta. Retrieved January 2016, from <http://wabir.blogspot.com.tr/2012/05/barrels-for-guns-and-dollars.html>.
- Otto, L. (2014). Westward Ho! The evolution of Maritime Piracy in Nigeria. *Portuguese Journal of Social Science*, 13(3), 313-329. doi:10.1396/pjss.13.3.313_1
- Paoli, L. (2014). *The Oxford Handbook of Organized Crime*. Oxford: Oxford Univeristy Press.
- Parker, J., & Rathbone, R. (2007). *African History*. New York: Oxford University Press.
- Patrick, S. (2011). *Weak Links: Fragile States, Global Threats and International Security*. New York: Oxford University Press.
- Pereira, A. D. (2014). Brazil–Africa Relations: The Strategic Importance of the South Atlantic. *Insight on Africa*, VI(1), 1-13. doi:10.1177/0975087814532586.
- Pew Forum on Religion & Public Life. (2010). *Islam and Christianity in Sub-Saharan Africa*. Washington: Pew Research Center .

- Pew Research Center. (2015). *The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050*. Washington: Pew Research Center.
- Pew Research Center. (2016). *The Divide Over Islam and National Laws in the Muslim World*. Washington: Pew Research Center.
- Phillips, C. A. (2004). *Modern World Nations: Nigeria*. Philadelphia: Chelsea House Publishers.
- Pirie, G. (2014). Geographies of Air Transport in Africa: Aviation's 'Last Frontier'. In A. R. Goetz, & L. Budd, *The Geographies of Air Transport* (ss. 247-266). London: Routledge. Retrieved from https://www.academia.edu/2542460/Geographies_of_air_transport_in_Africa_aviation_s_last_frontier_.
- Potts, J., Lynch, M., Wilkings, A., Hupp, Huppé, G. A., & Voora, V. (2014). Cocoa Market. In *The State of Sustainability Initiatives Review:Standarts and the Green Economy* (ss. 131-154). London: IIED/IISD.
- Rabasa, A. M. (2014). The Atlantic Connection: Latin America's Drug Links with West African. *UAE Counter-Piracy Conference: Briefing Paper*. Retrieved August 2016, from <http://counterpiracy.ae/upload/2014-Briefing/Angel%20Rabasa-Briefing%20Paper-Final-English%20Website.pdf>.
- Reynolds, N. (2010). *Investing in Shea in West Africa* . West Africa Trade Hub. Washington: USAID. Retrieved August 2016, from http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnadu686.pdf
- Richards, J. R. (1999). *Transnational Criminal Organizations, Cybercrime, and Money Laundering*. Boca Raton: CRC Press.
- Robertson, D. (2004). *The Routledge Dictionary of Politics* (3rd ed.). New York: Routledge.
- Robinson, D. (2000). Revolution in the Western Sudan. In N. Levtzion , & R. L. Pouwels (Eds.), *The History of Islam in Africa* (ss. 131-152). Athens: Ohio University Press.
- Robinson, D. (2004). *Muslim Societies in African History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ronczkowski, M. (2004). *Terrorism and organized hate crime: intelligence gathering, analysis, and investigations*. Boca Raton: CRC Press.
- Rothschild, E. (2007). What is Security? In B. Buzan, L. Hansen, B. Buzan, & L. Hansen (Eds.), *International Security* (Vol. III, ss. 1-33). London: Sage Publications.

- Rousseau, D. L., & Walker, T. C. (2010). Liberalism. In M. D. Calvety, & V. Mauer (Eds.), *The Routledge Handbook of Security Studies* (ss. 21-33). New York: Routledge.
- Roussellier, J. (2011). *Terrorism in North Africa and the Sahel: Al-QA'ida's Franchise or Freelance*. Washington: Middle East Institute.
- Savona, E. U., & Stefanizzi, S. (2007). *Measuring Human Trafficking: Complexities and Pitfalls*. New York: Springer Science+Business Media, LLC.
- Sawadogo, W. R. (2012). The Challenges of Transnational Human Trafficking in West Africa. *African Studies Quarterly*, 13(1 & 2), 95-115.
- Scholvin, S. (2014). *The Geopolitics of Regional Power: Geography, Economics and Politics in Southern Africa*. Burlington: Ashgate Publishing Company.
- Scruton, R. (2007). *The Palgrave Macmillan Dictionary of Political Thoughts* (3rd ed.). New York: Palgrave Macmillan.
- Sempa, F. P. (2002). *Geopolitics: From Cold War to the 21st Century*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Settle, J. (2016). *Cotton Market Report*. ICAC. Geneva: International Cotton Advisor Committee. Retrieved from https://www.wto.org/english/news_e/news16_e/cdac_01jul16_e.pdf.
- Shaw, M. (2014). Transnational Organized Crime in Africa. In J. S. Albanese, & P. L. Reichel (Eds.), *Transnational Organized Crime: An Overview from Six Continents* (ss. 93-116). Los Angeles: Sage Publications.
- Shaw, M., & Reitano, T. (2013, April). The evolution of organized crime in Africa: Towards a new response. *Institute for Security Studies Papers*. Retrieved May 2016, from <https://www.issafrica.org/publications/papers/the-evolution-of-organised-crime-in-africa-towards-a-new-response>.
- Shillington, K. (2012). *History of Africa* (3rd ed.). New York: Palgrave MacMillan.
- Smith, E. (2015). The traditional routes to security. In P. Hough, S. Malik, A. Moran, & B. Pilbeam (Eds.), *International Security Studies: Theory and Practice* (ss. 12-30). New York: Routledge.
- Solomon, C. (2014, October 14). Niger is key to West Africa's Future Security. *Oil Price: Oil and Energy News*, ss. 1-5. Retrieved July 2016.
- Solomon, H. (2015). *Terrorism and Counter-Terrorism: Fighting Insurgency from Al-Shabaab, Ansar Dine and Boko Haram*. New York: Palgrave MacMillan.

- Souaré, I. K. (2010). *A Critical Assessment of Security Challenges in West Africa*. Institute for Security Studies. Pretoria: ISSAfrica. Retrieved February 18, 2016, from <https://www.issafrica.org/uploads/18Oct2010WestAfrica.pdf>.
- Starr, S. (2014). Maritime Piracy on the Rise in West Africa. *CTC Sentinel*, 7(4), 23-26. Retrieved September 2016.
- Stokes, W. (2015). Feminist Security Studies. In P. Hough, S. Malik, A. Moran, & B. Pilbeam, *International Security Studies: Theory and Practice* (ss. 44-56). New York: Routledge.
- Swart, G., & Solomon, H. (2003). *Algeria The Politics of Fundamentalism and Extremism*. Pretoria: Centre for International Political Science. Retrieved from <http://www.cips.up.ac.za/files/pdf/uafspublications/Algeria%2520The%2520Politics%2520of%2520Fundamentalism%2520and%2520Extremism.pdf>.
- Taft, P., & Haken, N. (2015). *Violence in Nigeria: Patterns and Trends*. New York: Springer.
- Tang, S. (2009, Oct 08). The Security Dilemma: A Conceptual Analysis. *Security Studies*, 18(3), 587-623. doi:10.1080/09636410903133050.
- Thachuk, K. (2007). *Transnational Threats: Smuggling and Trafficking in Arms, Drugs, and Human Life*. London: Praeger Security.
- The World Bank IBRD-IDA. (2016, August 11). *World Development Indicators*. Retrieved from World DataBank: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=IS.AIR.PSGR&country=#>.
- Tickner, J. A. (2011). Feminism and Security. In C. W. Hughes, & Y. L. Meng, *Security Studies: A Reader* (ss. 44-50). New York: Routledge.
- Transparency International . (2015). *Transparency International Corruption Perception Index*. Berlin: Transparency International.
- UN. (1982). *United Nations Convention on the Law of the Sea*. New York: Nova Science Publishers, Inc.
- UN/Department of Economic and Social Affairs. (2015). *World Population Prospects: The 2015 Revision, Key Findings and Advance*. Department of Economic and Social Affairs, Population Division. New York: United Nations.
- UNDG/Western and Central Africa. (2015). *Socio-Economic Impact of Ebola Virus-Disease in West African Countries*. Lagos: United Nations Development Group .

- UNDP. (2015). *Human Development Report*. New York: United Nations Development Programme. Retrieved June 2016, from http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf.
- UNESCO. (2009). *Africa Review Report on Transport:Summary*. Addis Ababa: United Nations. Retrieved from <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/AfricanReviewReport-on-TransportSummary.pdf>.
- UNESCO. (2008). *Human Approaches and Challenges*. Paris: UNESCO Publications.
- UNHCR. (2016). *Sub-Saharan Africa hosts more than 26 per cent of the world's refugee population*. Retrieved October 2016, from UNHCR: The UN Refugee Agency: <http://www.unhcr.org/africa.html>.
- United Nations. (2015 Revision). *World Population Prospects*. Department of Economic and Social Affairs, Population Division. United Nations.
- UNODC. (2000). *UN Convention against Transnational Organized Crime and the ProUOSols thereto*. UNODC.
- UNODC. (2004). *United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the ProUOSols Thereto*. New York: United Nations.
- UNODC. (2005). *Crime and Development in Africa*. Geneva: United Nations.
- UNODC. (2005). *Transnational Organized Crime in the West Africa Region*. New York: United Nations.
- UNODC. (2013). *Transnational Organized Crime in West Africa: A Threat Assessment*. New York: United Nations.
- UNODC. (2014). *Global Report on Trafficking in Persons*. New York: United Nations.
- UNODC. (2016). *World Drug Report*. New York: United Nations.
- Van de Haar, E. (2009). *Classical Liberalism and International Relations Theory*. New York: Palgrave MacMillan.
- Vasquez, J. A. (2004). *The Power of Power Politics* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Viotti, P. R., & Kauppi, M. V. (2012). *International Relations Theory* (5th ed.). Boston: Pearson Education.
- Waeber, O. (2011). Securitization. In C. Houghes, & L. Y. Meng (Eds.), *Security Studies: A Reader* (ss. 93-98). New York: Routledge.

- Walker, A. (2012). *What is Boko Haram*. Washington: United States Institute of Peace.
- Walker, T. (2013). Maritime Security in West Africa: Aiming for long-term solutions. *African Security Review*, 22(2), 85-91. doi:10.1080/10246029.2013.792552.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Reading: Addison-Wesley Publishing Company, Inc.
- Waltz, T., & Cuno, K. M. (2010). *Race and Slavery in the Middle East*. Cairo: The American University in Cairo Press.
- Warnock, A., Falola, T., & Jalloh, A. (2008). Introduction. In A. Jalloh, & T. Falola, *The United States and West Africa: Interactions and Relations* (ss. 1-16). New York: University of Rochester Press.
- Weeraratne, S. (2015). Theorizing the Expansion of the Boko Haram Insurgency in Nigeria. *Terrorism and Political Violence*, 1-25. doi: 10.1080/09546553.2015.1005742.
- Wendt, A. (2011). The Social Construction of Power Politics. In C. W. Hughes, & L. Y. Meng (Eds.), *Security Studies: A Reader* (ss. 179-186). New York: Routledge.
- White, R. (2011). *Transnational Environmental Crime: Toward an eco-global criminology*. London: Routledge.
- WHO. (2015). *World Health Statistics*. Geneva: World Health Organization. Retrieved from http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/170250/1/9789240694439_eng.pdf
- Williams, E. (1944). *Capitalism and Slavery*. Richmond: The University of North Carolina Press.
- Williams, P. D., & Haacke, J. (2008, April). Security culture, transnational challenges and the Economic Community of West African States. *Journal of Contemporary African Studies*, 26(2), 119-136. doi:10.1080/02589000802124813.
- Williams, P., & Brooks, D. (1999, November 11). Captured, criminal and contested states: Organised crime in Africa in the 21st century. *South Africa Journal of International Affairs*, 6(2), ss. 81-99. doi:10.1080/10220469909545261.
- Wolfers, A. (1952, December). National Security as an Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly*, 67(4), 481-502.

- Yaya, H. B. (2015, August 13). In Ebola Response, ECOWAS offers Best Hope of Progress. London. Retrieved from <https://theglobalobservatory.org/2015/08/ebola-ecowas-manu-river-union-liberia-sierra-leone/>.
- Yount, L. (2009). *Alfred Wegener, Creator of the Continent Drift Theory*. New York: Chelsea House Publishers .
- Zandee, D., Hoebeke, H., Merket, H., & Meijnders, M. (2015). *The EU as a security actor in Africa*. Netherlands Institute of International Relations. The Hague: Clingendael. Retrieved July 2016, from <https://www.clingendael.nl/publication/eu-security-actor-africa>.
- Zehfuss, M. (2004). *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.

ÖZET

Bu tez, ulusötesi güvenlik sorunlarının Batı Afrika, özellikle de bu sorunların çoğalma alanı ve bölgedeki büyük jeopolitik ve jeoekonomik oyuncu olan Nijerya düzeyinde eleştirel bir değerlendirmesini sunmaktadır. Sözü edilen bölge, uyuşturucu kaçakçılığı, küçük ve hafif silahların yayılması, insan kaçakçılığı gibi ulusötesi organize suçlarla karşı karşıya kalarak acil ve kararlı karşı önlemlere ihtiyaç duymasının yanı sıra, siber-suç, deniz korsanlığı ve etno-dinsel çatışmalarla da suç, terörizm ve ayaklanma temelinde ağır sorunlarla baş etmeye çalışmaktadır. Derin bir tarihsel arka planla beraber bu durum, devlet düzeyinde kendi kaderini tayin etmeyi, uluslararası düzeyde ise bölgesel bütünleşmeyi tehlikeye atan bir güvensizlik iklimi yaymaktadır. Birincil ve ikincil kaynaklara dayanılarak hazırlanan bu tez, Batı Afrika’da kalıcı güvenliğin nasıl geliştirileceğine dair öneriler sunmak amacıyla, mevcut bütüncül siyasi karşılıkların çerçevesine yönelik bir incelemeye rehberlik edecek iki hipotezi tanımlamak amacı gütmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Bölgesel Güvenlik, Ulusötesi Organize Suç, Terörizm, Nijeria.

ABSTRACT

The research thesis is a critical assessment of Transnational Security Challenges' concerning level in West Africa, particularly regarding the case of Nigeria, the key area of proliferation and as major geopolitical and geo-economic player of the region. The addressed realm, which demands urgently decisive countermeasures, is daily confronted by the effects of Transnational Organized Crime, such as drug trafficking, proliferation of small and light weapons, trafficking in persons, besides cyber-crime, maritime piracy, and ethno-religious conflicts, yielding an acute scenario of criminality, terrorism and insurgency. With deep historical backgrounds, the context in issue contributes to spread a climate of insecurity, which puts in jeopardy self-determination, at state level, and integrity of the region as a whole, at the international level. The study relies on primary and secondary resources, to define two hypotheses that guide the investigation towards a framework of impact and current political responses, to further present possible recommendations on how to improve enduring security in West Africa.

Keywords: Security, Regional Security, Transnational Organized Crime, Terrorism, Nigeria.